

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

Серію «Наукові роботи студентів УДФСУ» засновано у 2018 році, яка є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ».

Редакційна колегія:

Пашико П. В., д.е.н. (голова)

Шевчук О. А., д.е.н. (заступник голови)

Топчій В. В., д.ю.н.

Мацелюх Н. П., д.е.н.

Кужелев М. О., д.е.н.

Швабій К. І., д.е.н.

Ріппа С. П., д.е.н.

Мандрагеля В. А., д.філософ.н.

Чмелюк В. В., к.ю.н.

Малинський І. Й., к.н.фіз.вих.

Шевчук В. А., к.ю.н.

У СЕРІЇ «ВИПУСКНИКАМ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2017

- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій та менеджменту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»

У СЕРІЇ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2018

- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій та менеджменту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»

2019

- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»
-

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
Кафедра банківської справи та фінансового моніторингу

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

*Заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р.
серії «Випускникам УДФСУ»*

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

У шести частинах

Частина 5

**Ірпінь
2019**

УДК 336(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)26я54
З-41

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи
(протокол № 2 від 22 жовтня 2019 року)*

З-41 Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету ДФС України : у 6-ти ч. Ч. 5. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 256 с. – (Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ», т. 15).

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 336(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)26я54

**Матеріали розміщено у авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного
правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.**

© ННІ фінансів, банківської справи, 2019
© Університет ДФС України, 2019

ЗМІСТ

Група ФМБ-18-1

Вербовський Іван Олександрович

Теоретичні підходи до розкриття сутності ризиків
легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом 7

Галєба Ростислав Сергійович

Проблеми іпотечного кредитування в Україні 11

Гелешко Марія Валеріївна

Автоматизація банківських послуг в ПАТ КБ “ГЛОБУС” 17

Горуля Віталій Олегович

Банківське кредитування в Україні: альтернативи,
проблеми та перспективи розвитку 23

Грубий Захар Ігорович

Роль НБУ у забезпеченні фінансової стабільності в Україні..... 30

Довганюк Марина Андріївна

Ризик-орієнтоване ціноутворення депозитів
в банківській діяльності 35

Зелінська Вікторія Сергіївна

Управління проблемними споживчими кредитами
як складова кредитного ризик-менеджменту в банку 40

Зубанич Віталій Іванович

Сучасний стан конкурентоспроможності банків
на ринку банківських послуг 45

Касянчук Дар'я Сергіївна

Оцінка валютного ризику АТ «Укрсиббанк» за Var-технологією 49

Кашернюк Назарій Олегович

Фінансова стійкість банків в умовах економічної нестабільності 54

Кругляк Оксана Андріївна

Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи
економічної безпеки банківських установ в Україні 57

Лещенко Оксана Сергіївна

Формування та реалізація стратегій кредитно-
інвестиційної діяльності банків..... 63

Логвин Владислав Вікторович

Деякі особливості інвестиційної діяльності банків 69

Образ Софія Романівна

Стрес-тестування як метод управління
фінансовою стійкістю банків 73

Олексюк Владислав Олегович

Банківська конкуренція в умовах сьогодення 78

Ошийко Аліна Анатоліївна

Антикризове управління банківської діяльності
на прикладі АТ «Ощадбанк» 84

Погребна Вікторія Вікторівна

Щодо сучасного стану інвестиційного портфеля банків України 89

Савич Ольга Русланівна

Забезпечення стійкості та безпеки банківської системи України 95

Садовська Наталя В'ячеславівна

Розвиток банківської конкуренції в Україні 100

Сивуха Богдан Олександрович

Перспективи розвитку міжбанківського
кредитного ринку України 105

Сидорчук Андрій Іванович

Забезпечення фінансової стійкості вітчизняної банківської
системи в умовах фінансової нестабільності 110

Супрун Катерина Василівна

Формування системи комплаєнс в Україні 118

Терещук Ольга Володимирівна

Економічна сутність фінансової стійкості
банківських установ в Україні 122

Токарський Мирослав Олегович

Якість банківських послуг та методичний
інструментарій її оцінювання 129

Цвіх Василь Леонідович

Валютний контроль в банках України 133

Чубенко Владислав Юрійович

Вплив банків на реалізацію інвестиційної політики в Україні 139

Група ФМФз-18-1
Алпатова Анна Михайлівна

Кеш-менеджмент як спосіб контролю та управління за грошовими потоками клієнтів банку з позиції послуги банку 144

Болотюк Діана Миколаївна

Перспективи розвитку безготівкових платежів в Україні..... 148

Галай Богдан Олегович

Оцінка ефективності системи банківського нагляду 155

Данилюк Оксана Олександрівна

Діагностика і моніторинг банківської діяльності 161

Качур Юлія Олександрівна

Сучасний стан депозитної діяльності вітчизняних банків..... 166

Клімов Ігор Вікторович

Деякі поняття про лізингові операції 172

Козак Анна Сергіївна

Роль банків у розвитку системи фінансового моніторингу 177

Кондратюк Яна Олегівна

Основні напрями розвитку партнерських відносин у сфері банківських послуг КБ ПАТ «ПРИВАТБАНК»..... 183

Литовченко Марина Олександрівна

Проблеми державного регулювання банківської діяльності в Україні 188

Мороз Вероніка Вадимівна

Податкове регулювання банківської діяльності..... 193

Пилипчук Олена Олександрівна

Формування механізму фінансового моніторингу в банку..... 199

Ревера Наталія Володимирівна

Фінансовий моніторинг споживчого кредитування в Україні 206

Старченко Анастасія Миколаївна

Основні засади валютного регулювання та контролю в Україні 213

Степура Андрій Григорович

Чинники впливу на конкурентоспроможність
банківських послуг 220

Супрун Анна Сергіївна

Перспективи впровадження ризик-орієнтованого
моніторингу вітчизняними банками.....225

Туник Ольга В'ячеславівна

Тенденції розвитку банківської системи України 229

Цивіна Ірина Володимирівна

Оцінка рівня концентрації капіталу
в банківському секторі України.....235

Цьомко Анна Федорівна

Система фінансового менеджменту в банках 239

Черниш Наталія Василівна

Корупція та основні сфери її прояву в Україні 244

Шалдибіна Аліна Володимирівна

Деякі аспекти конкурентних переваг банків 250

Група ФМБ-18-1

Вербовський Іван Олександрович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Москаленко Наталія Віталіївна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Актуальність теми. Сьогодні міжнародні фінансові інститути і банківське співтовариство посилюють увагу до питань запобігання використанню національних і світової фінансових систем з метою відмивання незаконно отриманих доходів. Оскільки банківські установи виступають в ролі своєрідних посередників між власниками тимчасово вільних коштів та тими, хто їх потребує, ймовірність того, що саме банки будуть залучені до схем легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, дуже велика.

Наразі банківська практика виробила достатньо механізмів управління кредитним ризиком, ризиком утрати ліквідності, ринковим та операційним ризиками. Водночас, банки продовжують недооцінювати ризики їх залучення в процеси легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або намагаються управляти ними традиційними методами. У зв'язку з цим, ефективне виявлення, контроль та мінімізація даних ризиків мають набути ключового значення в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Барановський, Ф. Бретт, О. Глущенко, Дж. Гросман, І. Дзедзик, С. Дмитров, І. Д'яконова, С. Єгоричева, С. Ковальова, Я. Корженівський, Н. Леонова, Н. Москаленко, М. Худокормова.

Проте, недостатньо дослідженими залишаються питання належної організації управління ризиками ЛДОЗШ. Існуючі проблеми та незавершеність дослідження зазначеної проблематики зумовлюють актуальність обраної теми.

Виклад основного матеріалу. Науковці та практики під ризиками ЛДОЗШ у банках розуміють ризики свідомого або несвідомого залучення/використання банківських установ у схемах по відмиванню незаконно отриманих доходів, які зумовлюється факторами внутрішнього (неефективна внутрішньобанківська система управління ризиками, залучення працівників банку до процесів відмивання коштів, недосконалість інформаційних систем) та зовнішнього (прогалини в національному законодавстві, високий рівень тіньової економіки, кримінальна діяльність клієнтів, фінансова грамотність населення) середовищі, що не виключає, як наслідок, ймовірність отримання матеріальних, фінансових, репутаційних збитків.

Основними категоріями, які можуть наражати банк на ризики ЛДОЗШ, є: категорії клієнтів (ризик клієнта), географічні зони (ризик країни) та , безпосередньо, ті фінансові послуги та продукти, які пропонує банк (ризик послуги або продукту).

Ризик клієнта – це ризик, який пов’язаний з клієнтом або групою клієнтів банківської установи. Він виникає при прийомі на обслуговування банком недобросовісного клієнта внаслідок неналежної перевірки його документів, що, в свою чергу, може призвести до низки втрат банку.

Клієнтський ризик є надзвичайно важливим для розробки загальної концепції ризику [116]. Банківська установа, керуючись власними критеріями та законодавством, оцінює самостійно, чи представляє той або інший клієнт високий ризик, і який вплив на таку оцінку можуть надати фактори зниження ризику.

Географічний ризик найчастіше пов’язаний з місцем постійного проживання або місцем реєстрації клієнта. Ризик країни «завжди буде мати потенційну можливість реалізації в тих фінансово-кредитних установах, які встановлюють кореспондентські відносини з іноземними банками та проводять операції клієнтів за зовнішньоторговельними контрактами».

Деякі фінансові продукти або послуги, які пропонує банк, з самого початку також можуть нести в собі підвищений ризик у сфері відмивання коштів. Для спрощення процедур оцінки ризиків легалізації (відмивання) злочинних доходів, пов’язаних з типами клієнтів, країнами або географічними регіонами, конкретними продуктами або послугами, доцільно звертати увагу на приклади ситуацій потенційно підвищеного ризику.

Сьогодні поява та розвиток нових технологій у сфері фінансів, з одного боку, значно впливає на трансформацію національної економіки, з іншого – породжує нові потенційні ризики використання банків для легалізації (відмивання) незаконно отриманих доходів. Банківські установи повинні враховувати, що «нові продукти або послуги несуть в собі ризик не тоді, коли фінансовий інститут безпосередньо пропонує їх клієнтам, а коли вони використовуються в протиправних цілях».

Тенденція розвитку нових технологій дозволила виділити додаткові ризики, які, на нашу думку, не менш важливі за попередні: ризик, пов'язаний із особливостями проведення фінансової операції та ризик, пов'язаний із недосконалістю інформаційно-технологічного забезпечення банку.

Особливостями проведення фінансових операцій в банку для злочинців з метою відмивання брудних грошей можуть проявлятися у швидкості її проведення, без безпосереднього контакту з клієнтом (наприклад, у випадку Інтернет-банкінгу або системи «Клієнт-банк»), в деяких випадках, у відсутності необхідності надання банку додаткових документів. Наявність в банківській установі застарілого технічного забезпечення та відсутність інформаційних ресурсів баз даних також робить складним виявлення підозрілих фінансових операцій, а також, можуть спровокувати спроби кіберзлочинів, тобто злочинів у сфері інформаційних та комп'ютерних технологій для цілей легалізації (відмивання) незаконно отриманих доходів.

За методом розрахунку ризику ЛДОЗШ можна оцінити як уніфіковані та специфічні, адже розраховується виходячи зі діяльності кожної окремої банківської установи, клієнтури, критеріїв ризику.

За характером у часі ризику ЛДОЗШ є постійними та тимчасовими, в залежності від географічного місцезнаходження банку.

За рівнем понесених банком втрат ризику ЛДОЗШ можна поділити на незначні, помірні, критичні та катастрофічні. Важливо зауважити, що розподіл за даною ознакою та його розмір може бути різною для кожного банку, а рівень збитків відрізнятись від ресурсної бази окремого банку.

За ознакою передбачуваності ризику ЛДОЗШ можна поділити на прогнозовані та непередбачувані. В основу прогнозованості ризиків ЛДОЗШ може виступати узагальнена інформація про клієнтів, їх бенефіціарних власників, а також відомості, отримані в ході аналізу

проведених операцій. Також джерелом може слугувати інформація, отримана в ході моніторингу ризику легалізації внутрішньобанківською службою контролю системи протидії відмиванню незаконних грошей. В основу непрогнозованості ризиків ЛДОЗШ можна віднести фактори невизначеності щодо можливого використання банківського сектора в протиправних схемах або через брак досвіду для впровадження дієвого механізму протидії такому явищу (зміни умов діяльності банку у конкурентному середовищі, впровадження нових фінансових продуктів або послуг тощо).

Класифікація ризиків ЛДОЗШ не є вичерпною та єдиною, проте, вона комплексно охоплює основні чинники прояву даних ризиків, дозволяє виділити загрозливі та вразливі місця внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу та проаналізувати рівень наслідків від залучення банку до протиправних дій.

За вищезазначеними поглядами науковців можна стверджувати, що такий вид ризиків, як ризики ЛДОЗШ мають зв'язок з іншими типовими банківськими ризиками, проте несуть в собі більш опосередкований характер, і як правило, впливають на їх реалізацію.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що єдиної уніфікованої класифікації ризиків ЛДОЗШ у науковій літературі немає, оскільки в будь-якій, навіть найпростішій, ризиковій ситуації одночасно може бути присутні кілька ризиків, крім того, вони мають властивість трансформуватися. Незважаючи на розроблення науковцями власних критеріїв класифікації ризиків ЛДОЗШ та дослідження взаємозв'язку з іншими видами ризиків, визначена проблематика потребує більш комплексного та всебічного підходу.

Ризики ЛДОЗШ стали невід'ємною складовою міжнародних фінансових ринків, а спроби ефективно виявляти, контролювати та мінімізувати такі ризики набули ключового вектору розвитку в банках. Тому, належне управління ризиками ЛДОЗШ має стати важливим завданням діяльності банківських установ, яке повинно бути вбудоване в загальний процес прийняття управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леонова Н. Г. Риск-ориентированный подход в сфере противодействия отмыванию преступных доходов и финансированию терроризма / Н. Г. Леонова, А. А. Романова. // Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ». – 2017. – С. 1–5.

2. Москаленко Н.В. Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс-контролю в Україні / Н.В. Москаленко // Економічний вісник серія: фінанси, облік, оподаткування. УДФСУ–2018– Вип №2. – С. 106-113

3. Чуйкова Н.М. Выявление и анализ причинно-следственной связи рисков, возникающих в условиях легализации доходов. // Финансы и кредит. 2016. №34 (706). С. 37-50.

Галеба Ростислав Сергійович,

студент групи ФМБ 18-1

Науковий керівник:

Мельник Віктор Миколайович,

д.е.н., професор кафедри банківської справи та фінансового моніторингу

ПРОБЛЕМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. В усьому світі банківське іпотечне кредитування вважається найефективнішим механізмом розв'язання житлових проблем населення, оскільки, забезпечує кредитує гарантований дохід, а населенню – можливість придбати житло та капіталізувати власні заощадження. Становлення іпотечного ринку в Україні є однією з найбільш важливих та актуальних проблем, що потребують невідкладного розв'язання. В розвинених країнах іпотечне кредитування поєднує в собі економічні та соціальні складові зростання економіки країни. Іпотечне кредитування в Україні займає важливе місце серед фінансових механізмів економічного стимулювання і стабільного розвитку економіки країни, що і робить дану тематику досить актуальною.

Мета дослідження. Дослідження стану кредитування іпотечного ринку України надає змогу визначити перспективний напрямок подальших розробок схем, механізмів активізації іпотечного кредитування. Тому є необхідним виявлення існуючих проблем кредитування іпотечного ринку, перспектив їх вирішення та визначення напрямків активізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, суть та значення іпотеки досліджувало багато вітчизняних науковців, зокрема

В.Валентинов, С.Кручок, О.Онищенко, К.Паливода, А.Пересада, О.Євтух, В.Лагутін, І.Лютий, В.Поляченко, В.Радченко, П.Саблук.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах глобалізації все більшої популярності набуває іпотечне кредитування, яке являє собою договір банківського кредиту де права кредитора, тобто банку, забезпечені нерухомим майном. На сьогоднішній день в системі іпотечного кредитування важливу роль відіграє ринок банківських послуг. Він становить таку систему економічних відносин, яка забезпечує реалізацію попиту клієнтів на різноманітні послуги, пропозицію цих послуг з боку банківських установ та безпосередньо формування ціни на них. Великі банки контролюють понад 2/3 іпотечного ринку, тобто концентрація всіх операцій відбувається у великих банках, які мають розгалужену філіальну систему і міцні корпоративні зв'язки з будівельними організаціями.

Основними проблемами іпотечного кредитування в Україні є:

- малоефективна, непередбачувана, довготривала і витратна для кредитора процедура звернення стягнення на предмет іпотеки за рішенням суду чи виконавчого напису нотаріусу;
- відсутність законодавчого положення щодо функціонування вторинного іпотечного ринку іпотечних цінних паперів;
- нерозвиненість інфраструктури ринку житла та житлового будівництва;
- недосконалість правової бази;
- відсутність дієвого механізму кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення;
- неспроможність банківської системи працювати за міжнародними схемами реінвестування;
- недовіра населення до українських банків та щодо можливості втрати свого житла у разі банкрутства банка-кредитора.

До розв'язання вищезазначених проблем варто розглянути питання, пов'язані з відмінністю та перевагою кредитування первинного та вторинного ринку, враховуючи, що кредитні ставки практично не відрізняються. Більш поширеними на сьогодні є іпотечні кредити на купівлю житла на вторинному ринку. Головною причиною та перевагою є те, що в цьому випадку придбана нерухомість переходить у власність покупця практично одразу, тоді як кредитування купівлі нерухомості на початковому етапі будівництва супроводжується ймовірністю виникнення великого ризику для інвестора.

У 2018 році Держфонд сприяння молодіжному житловому будівництву уклав всього 751 договір з покупцями. Кредитний портфель за підсумками року виріс до 1,2 млрд. грн. При цьому платіжна дисципліна за такими програмами вище усіляких похвал: всього близько 1% портфеля виходять на прострочення. Втім, обсяги держпрограми незначні в порівнянні з потребою ринку. На сьогоднішній день понад 1 млн. сімей потребують поліпшення житлових умов, підраховують експерти. За іншим державним кредитним програмам було видано: Кредитування педагогів (з 2007 по 2018) - 223 кредиту на 51,3 млн. грн.; Пільгове кредитування (1998 - 2018) - 12,6 тис. Кредитів на 2,2 млрд грн.; Доступне житло (2010 - 2018) - прокредитовано 4,2 тис. Сімей на 639,7 млн. грн. Крім державних програм, в країні існують 110 діючих регіональних аналогів. 30 з них є комплексними, 47 зосереджені на пільговому кредитуванні молоді, 33 - покликані забезпечити житлом учасників АТО [7].

Практично не помітний в пільговому кредитуванні Київ: за власною ініціативою «Доступне житло» в 2018 році видали кредитів на 0,5 млн. грн. Зовсім не розвивають кредитні програми місцева влада в Кропивницького, Донецькій і Луганській областях, а також на Закарпатті. За словами експертів, для повноцінного розвитку іпотеки крім впровадження державних іпотечних програм і істотного зниження процентних ставок, також необхідно зменшити резервні вимоги НБУ з діючих 13% до 2%. А також повернути можливість для банків приймати в заставу недобудований квартири. Зниження резервних вимог дозволить більшій кількості комерційних банків розвивати свої іпотечні програми. При збереженні існуючих правил гри, в 2019 році обсяг виданих кредитів не перевищить 3 млрд. грн. Повноцінна іпотека дозволить стимулювати розвиток будівельної галузі[7].

Як показує міжнародний досвід, іпотека є основним чинником збільшення інвестицій в економіку країн, що розвиваються. Згідно з даними Світового банку у країнах, де іпотека ефективно розвивається, позичальники, пропонуючи кредитору заставне забезпечення, можуть отримати кредити у 6-9 разів більші на термін у 7-11 разів триваліший під значно нижчі відсотки, порівнюючи з країнами, де практично немає іпотеки. [2, с. 93] Іпотека може стати одним з важливих інструментів створення національної системи заощаджень. При широкому впровадженні іпотечного кредитування в країні збільшаться бюджетні надходження, ефективніше вирішуватимуться житлові питання, зросте

відтворення робочої сили та її мобільність[3]. Саме тому можна зробити висновок, що розвиток та вдосконалення іпотечного ринку, на сьогоднішній день, є одним із пріоритетних завдань української політики в сфері економіки.

Отже, теперішня ситуація з іпотекою в Україні та Києві потребує негайних позитивних змін, адже іпотечний ринок щільно пов'язаний з багатьма важливими галузями економіки і виступає своєрідним «лакмусовим паперцем», який достатньо швидко й чітко реагує на зміни в національній економіці.

Для вирішення цих проблем потрібно забезпечити державну підтримку іпотечного кредитування. Державна гарантія іпотечних зобов'язань фізичних осіб Державною іпотечною установою, фінансовій компенсації іпотечними банками частини плати за користування кредитом за пільговою процентною ставкою та при наданні для окремих споживачів субсидій для сплати першого внеску або частини іпотечного кредиту для придбання житла - може стати надійним засобом залучення як заощаджень населення, так і потенційних інвесторів для кредитування житлового будівництва. Також варто розвивати фондовий ринок, який буде, в свою чергу, акумулювати довгі гроші страхових компаній, пенсійних, інвестиційних фондів тощо, як довгострокові ресурси для банківської системи.

Наступним напрямком є розробка короткострокових програм кредитування при нижчих кредитних ставках, що дасть змогу знизити ризик неповернення грошей.

Безумовно все ще актуальним є створення належної законодавчої бази, яка б відповідала сучасним міжнародним стандартам і враховувала позитивний досвід запровадження відповідного законодавства в інших країнах.

Особливе місце для залучення інвестиційних ресурсів у будівництво, а також для рефінансування банків, що надають населенню іпотечні кредити, можуть зайняти пенсійні фонди, оскільки при оптимальній організації управління їх активами є можливість диверсифікувати ризики.

Таким чином, іпотечний кредит у перспективі може стати надійним засобом залучення внутрішніх інвестицій для зведення житла у містах та селах України. Вкладення коштів у нерухомість завжди було і є одним із самих надійних шляхів не тільки їх збереження, але

й примноження. Іпотечне кредитування житлового будівництва представлятиме безумовний інтерес для потенційних інвесторів.

Прямуючи у напрямку удосконалення правових норм, що регулюють іпотеку, застосовують уваги наступні питання.

Сучасний стан іпотечних відносин вказує на існування проблеми затягування процедури задоволення вимог кредиторів за рахунок предмета іпотеки в межах судового та виконавчого провадження. В основу вітчизняного правового регулювання іпотеки покладено концепцію захисту прав боржника, а як наслідок, підвищується кредитний ризик банку, що в свою чергу, заважає розвитку національного іпотечного ринку. Це свідчить про необхідність розробки спеціального законодавчого положення з метою надання можливості кредитору швидко реалізувати предмет іпотеки, в разі порушення боржником зобов'язань.

Важливим питанням, що потребує вирішення є можливість на даний час реалізувати право надання під заставу землі сільськогосподарського призначення. Це зумовлено тим, що на сьогодні ринок земель сільхозпри-значення не функціонує у зв'язку з накладеним мораторієм.

Потребують законодавчого визначення норми, що регулюють можливість передачі в іпотеку підприємства, як єдиного майнового комплексу. Необхідно деталізувати порядок передачі в іпотеку такого майна, враховуючи усі види майна, які входять до складу підприємства як єдиного майнового комплексу, оскільки, після оформлення іпотечного договору в результаті господарської діяльності майно такого підприємства може змінюватися, що може призвести до зміни іпотечної маси.

Для прийняття банком рішення про вибір власних цілей у сфері іпотечного кредитування важливе значення мають:

- постановка загальних цілей діяльності банку на наступний період відповідно до доходності та ліквідності;
- адекватний аналіз ринку іпотечного кредитування включаючи вплив централізованих кредитних ресурсів до загальної маси кредитних вкладень по країні в цілому або регіоні;
- прозорість перспектив розвитку ресурсної бази банку;
- вірна оцінка якості кредитного портфелю банку;
- врахування рівня кваліфікації персоналу.

Лише суворий контроль за дотримання кредитних умов дозволяє забезпечити банку надійність і прибутковість операцій з іпотечного кредитування. Можливо виділити основні правила для успішної кредитної політики банку:

- 1) банк повинен мати свою систему моніторингу іпотечних кредитів;
- 2) кредитний контроль мають здійснювати найбільш кваліфіковані й досвідчені працівники банку.
- 3) співпраця з Кредитним бюро, призначенням якого є накопичення інформації про клієнта і про характер його взаємовідносин з банком.

Кредитна політика в частині стратегії вбирає в себе пріоритети, принципи і змістовні цілі конкретного банку, а в частині тактики - фінансовий та інший інструментарій, який використовується даним банком для реалізації його цілей при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, порядок організації кредитного процесу. Таким чином, кредитна політика банку створює необхідні загальні передумови ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу банку, об'єднає і організує зусилля персоналу, зменшує верогідність помилок і прийняття неординарних рішень.

Висновки. В Україні існує законодавча база щодо здійснення іпотеки, яке більше має стосунок до житлової нерухомості та земель несільськогосподарського призначення. Це породжує потребу удосконалення існуючого законодавства стосовно іпотеки, зокрема, стосовно функціонування іпотечних інститутів, розробки українських стандартів, критеріїв аналізу кредитних ризиків. Розвиток іпотечного кредитування залежить насамперед від «збалансованого» законодавства, яке має забезпечувати, з одного боку - надійний захист, як іпотечного кредитора, так і позичальника, а з іншого - передбачати стимули для подальшого розвитку та вдосконаленню всього комплексу правовідносин в цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушків Т. Криза іпотечного кредитування в Україні та шляхи її подолання. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: наук-метод. зб. Тернопіль, 2011. Вип. № 16. С. 3–9.
2. Гнатківський Б. Теоретичні аспекти формування іпотечного ринку Вісник Тернопільського національного економічного університету: збірник наукових праць. Тернопіль, 2011. Вип. № 1. С. 93–103.

3. Жук О.В. Стан і перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні. Економічний простір: Збірник наукових праць. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. Вип. № 23/1. С. 308–315.
4. Закон України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 року № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
5. Закон України «Про заставу». від 2 жовтня 1992 року № 2654-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
6. Закон України - Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати від 15.12.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15>
7. Фонд державного майна України. URL: <http://www.spfu.gov.ua/ru/>

Гелешко Марія Валеріївна,
студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Черкашина Катерина Федорівна,
к.е.н., доцент

АВТОМАТИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В ПАТ КБ “ГЛОБУС”

Постановка проблеми. Сучасні банківські послуги як у світі, так і в Україні розвиваються в сторону дедалі більшої автоматизації та комп'ютеризації: зниження витрат часу та коштів на операції, застосування дистанційних видів обслуговування клієнтів, автоматизація розрахунків та платежів - всі дані елементи застосовуються фактично всіма світовими банками, а тому досить гостро постають питання теоретичного дослідження та практичних порад банківським установам стосовно застосування автоматизованих систем у їх діяльності.

Автоматизовані банківські послуги в Україні є новим продуктом, що застосовується далеко не всіма банківськими установами. Переваги даного обслуговування не очевидні не тільки клієнтам, але і декотрим банкам. Правове регулювання електронних автоматизованих банківських послуг в нашій державі є досить слабким та потребує суттєвих змін і удосконалень, вітчизняні канали зв'язку є застарілими

та ненадійними, населення, в більшості своїй, не бажає застосовувати сучасні системи банківських послуг віддаючи перевагу класичному банкінгу. Це далеко не увесь спектр проблем встановлення та застосування автоматизованих банківських послуг, і саме тому на прикладі ПАТ КБ “ГЛОБУС” вияснимо, чи доцільно використовувати автоматизовані банківські послуги?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти автоматизації банківських послуг досліджували такі науковці: Н.П. Венгерук, С.В. Вахнюк, О.О. Лапко, А.О. Нікіфорова, С.О. Пиріг, Г. Юрчук, та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні практичних аспектів автоматизації банківських послуг на прикладі ПАТ КБ “Глобус”.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині практично не залишилось банків, які у своїй діяльності не використовують жодного із видів дистанційного обслуговування і, як наслідок, електронні банківські послуги поширені практично усюди, де діє хоча б одна банківська установа. Основна відмінність полягає у тому, що не всі банки використовуються потенціал дистанційного обслуговування повністю [1].

ПАТ КБ “ГЛОБУС” налає своїм клієнтам такі автоматизовані банківські послуги:

1. Операції з пластиковими картками. ПАТ «КБ «ГЛОБУС» є афілійованим учасником міжнародної платіжної системи Master Card Worldwide, учасником внутрішньодержавної платіжної системи «ПРОСТІР» та учасником платіжної системи «УКРКАРТ» та здійснює емісію платіжних карток таких класів: Master Card Platinum Contactless; Master Card Gold Chip; Master Card Standard Chip; Master Card Business Debit; Master Card Debit Chip; ПРОСТІР.

В цілому ж, за 2018 рік емісія платіжних карток Банку зросла на 27% до 34 542 карток. Залишки по картковим рахункам фізичних та юридичних осіб в гривневому еквіваленті станом на 01.01.2019 року склали 138 412 182 грн.

Новацією в даному напрямку є те, що з 05.08.2019 всі нові клієнти банку при відкритті рахунків отримують як номер стандартного рахунку, так і 29-значиний номер за стандартом IBAN. IBAN — це міжнародний номер банківського рахунку відповідно до стандарту №13616 Міжнародної організації зі стандартизації ISO та Європейського комітету з банківських стандартів ECBS. Введення IBAN дозволить

гармонізувати український платіжний простір з європейським, а також допоможе модернізувати систему електронних платежів Нацбанку. Заміна двох реквізитів (МФО, номер рахунку) одним кодом зробить зручнішим оформлення розрахункових документів [1].

Крім цього, всім існуючим клієнтам вже присвоєні відповідні номери IBAN. (рис. 1).

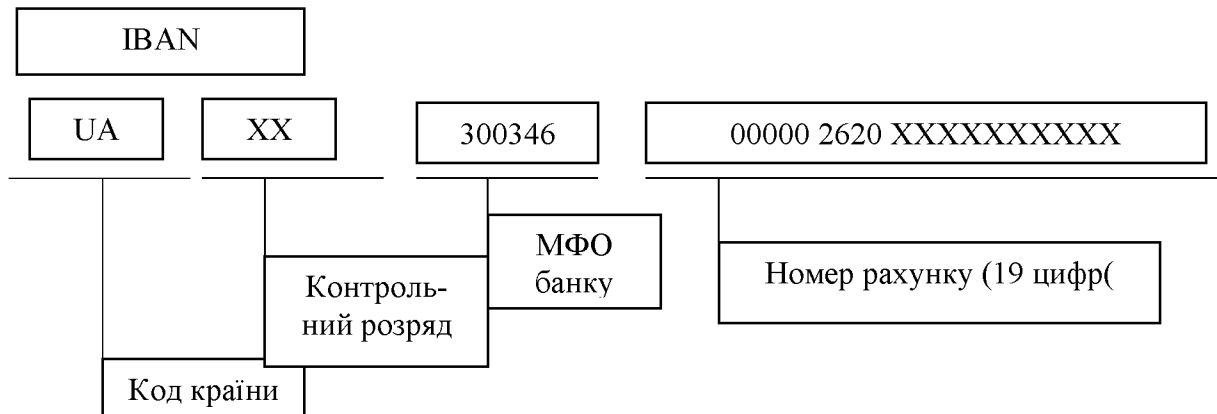

Рис 1. Зразок рахунку IBAN

Джерело:[2]

2. Телефонний банкінг - управління рахунками і послугами за допомогою телефону, мобільного телефону, SMS повідомлень, отримання консультаційних і інформаційних послуг по телефону. За допомогою телефону банк надає такі послуги: перевірка балансу на картковому рахунку; блокування втраченої картки; поповнення мобільного телефону; встановлення ліміту на зняття готівки чи оплату послуг з карткового рахунку; зміна ПІН-коду картки; поповнення рахунку на різноманітних Інтернет ресурсах. Кол – центр та прес служба банку працюють цілодобово.

3. Інтернет - банкінг. Починаючи з 2016 року Банк надає своїм клієнтам послуги з дистанційного банківського обслуговування – інтернет та мобільний банкінг World24. В ПАТ КБ “ГЛОБУС” функціонує сервіс “World 24” (рис 2), в якому можна здійснювати такі банківські операції: переказ коштів між власними рахунками, перекази на рахунки інших клієнтів банку, платежі по Україні, поповнення мобільного телефону тощо. Також можна дізнаватись інформацію про залишок коштів на рахунку, час поступлення та витрачання грошових коштів, інформацію за кредитами та депозитами тощо [1].

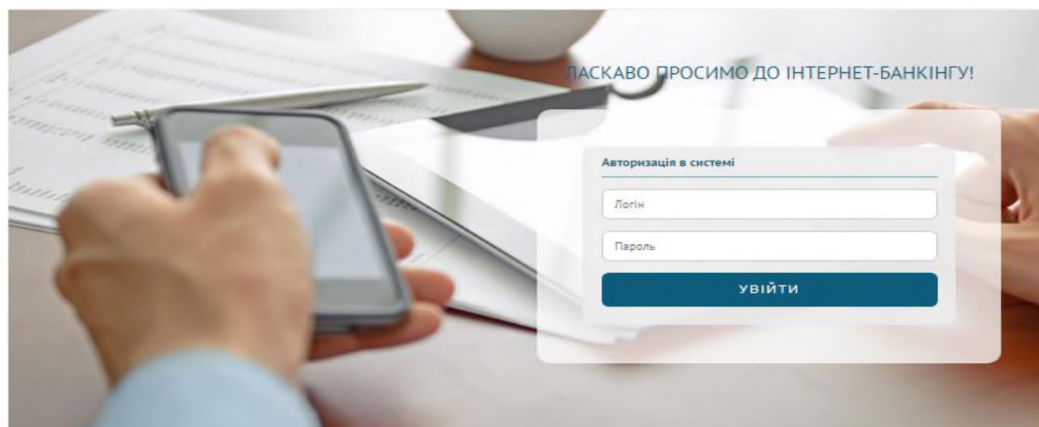

Рис. 2. Інтернет та мобільний банкінг “World 24” ПАТ КБ “ГЛОБУС”

Джерело:[2]

Для зручності інформування своїх клієнтів ПАТ КБ “ГЛОБУС” ввів новий сервіс – Viber. Також на офіційному Веб – сайті банку є сервіс “Чат - бот”, який також доступний в у додатках Messenger та Telegram. В даному чаті можна отримати таку інформацію: кредитна картка, сервіси, інформація по платежу та погашення кредиту від банку, поповнення картки, підключення до інтернет - банкінгу, відділення банку, курси валют, депозити, іпотека. На рис 3 показано процедуру користування чатом [2].

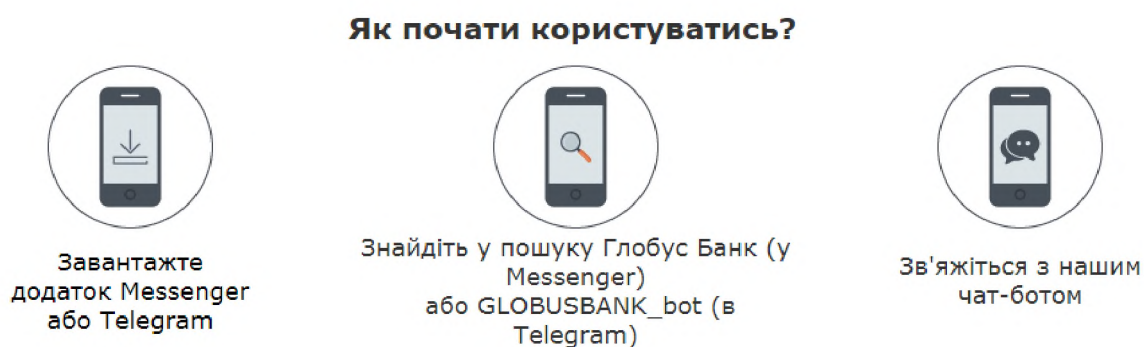

Рис. 3. Процедура користування сервісом “Чат - бот”

Джерело:[2]

4. Самообслуговування в терміналах і банкоматах на основі як картових розрахунків, так і з використанням інших засобів ідентифікації особи. В даному напрямку у банку функціонує безконтактна оплата, яка забезпечується за допомогою технології NFC — Near Field Communication, що означає «ближній безконтактний зв'язок». Цією

технологією оснащено сучасні безконтактні платіжні картки або смарт-девайси, зокрема смартфони, годинники, браслети, каблучки тощо.

NFC-технологія одразу привернула увагу українців, які миттєво опановують технологічні новинки, особливо якщо ті спрощують процес оплати у повсякденному житті: швидкий, без черг, прохід у метро, сплату за проїзд у муніципальному транспорті, пальне на заправках та харчі у супермаркетах, сніданки та обіди у ресторанах швидкого харчування тощо [4].

Особлива показова динаміка оплати смартфонами. Лише за останній рік кількість NFC-оплат в Україні зросла у 35 разів (період: перший квартал 2018/перший квартал 2019). Наразі кожне третє замовлення у кафе чи ресторані Києва оплачується безготівково – платіжною картою або смарт-девайсами з NFC [2].

За даними НБУ, кількість безконтактних електронних платіжних засобів в Україні на 01.04.2019 становила 4 618 тис. шт., з них 1 106 тис. шт. були мобільними платіжними інструментами, та якщо взяти 01.07.2019, то цифри суттєво зросли: до 5 342 тис. шт. та 1 357 тис. шт. відповідно. Завдяки сталим та динамічним темпам росту кількості NFC-транзакцій Україна увійшла до четвірки країн із найвищим рівнем зростання темпів проникнення послуги безконтактних оплат в національну платіжну інфраструктуру [3].

В Україні можливість розраховуватися за товари та послуги з використанням цих сервісів нині пропонують Клієнтам понад 20 банків, серед яких і ПАТ КБ “ГЛОБУС”.

Визначаючою новий тренд подією у безготівкових оплатах з використанням біометричних даних платника стало впровадження на початку цього року біометричних рішень міжнародних платіжних систем, зокрема Mastercard. Ця технологія вже доступна для online-платежів в Інтернеті. Мова йде про такі біометричні дані як відбитки пальців, сканування райдужної оболонки ока або розпізнавання обличчя при підтвердженні безготівкових оплат/переказів за платіжними картками. Дану технологію 2020 році планує ввести ПАТ КБ “ГЛОБУС”. Як член МПС Mastercard, ГЛОБУС БАНК завершує сертифікацію технології підтримки біометричних даних Mastercard Identity Check при проведенні Клієнтами online-платежів.

Іншими автоматизаційними послугами ПАТ КБ “ГЛОБУС”, які є не менш важливими є система міжнародних переказів. На початок

2019 року було зареєстровано 2 учасники міжнародної платіжної системи «ГЛОБУС», що дозволило суттєво збільшити кількість точок відправки та виплати переказів. Окрім того Банк в 2018 році співпрацював з такими міжнародними систем грошових переказів: «WESTERN UNION», «MoneyGram», «RIA», «TELEGRAF» [2].

Зазначимо, що лідерами по автоматизації банківських послуг в Україні є ПриватБанк, ПАТ «ПУМБ» "Альфа - Банк", "Промінвестбанк", "Райффайзен Банк Аваль" та інші [5].

Висновки. Отже, ПАТ КБ «ГЛОБУС» у своїй діяльності досить широко застосовує автоматизаційні банківські послуги: досить функціональний сайт банку в Інтернеті, із якого можна одержати доступ до більшості банківських послуг. Також ПАТ КБ «ГЛОБУС» розробив та застосовує систему інтернет – банкінгу “World 24”, що надає можливість виконувати широкий спектр операцій. Не обійшли стороною і дистанційне обслуговування через телефон та мобільні додатки, застосовується SMS-банкінг. Досить розвинута система банкоматів, терміналів самообслуговування та міжнародних переказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нікіфорова А. О. Вітчизняний та зарубіжний Інтернет-банкінг – стан, проблеми та перспективи розвитку // А. О. Нікіфорова / Регіональна економіка. – 2010. – № 8. – С. 23-26.
2. Офіційні дані ПАТ КБ «ГЛОБУС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://globusbank.com.ua/>
3. Офіційні дані Національного Банку України ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
4. Нові форми грошей та фінансових активів: становлення, перспективи, ризики: тези І Міжнар. наук.-практ. конф. (29 листопада 2017 р.).— К.:КНЕУ, 2018. — 243 с.
5. Польова О.Л., Кісик А.О. Сучасні тенденції на ринку банківських послуг в Україні. Економіка та держава. 2017. № 10. С. 22–27.

Горуля Віталій Олегович,

студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Примостка Людмила Олександрівна

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: АЛЬТЕРНАТИВИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На сьогодні одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форм власності та сфер господарювання.[3]

Як правило, кредити становлять близько 60 % всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів. Вони є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів.

Проблеми макроекономічних передумов розвитку кредитної діяльності банків досліджували у своїх працях такі автори, як: В. Відлацький, О. Дзюблюк, Е. Доллан, В. Зимовець, О.Кузьмак, О.Лаврушин, С. Міщенко, М. Савостьяненко, М. Сулима, К. Тігірбеков; з питань методів та інструментів оцінювання та мінімізації кредитного ризику – А. Беляков, К. Брутян, В.Вітлінський, Ж. Довгань, Х. Грюнінг, Т. Квасова, О. Ковальов, Н. Костюченко, П.Кудрявцев, Л. Примостка, Л. Слобода, В. Міщенко, С. Науменкова, Н. Няньчук.[3]

Теоретичним і методологічним аспектам розвитку системи кредитного ризик-менеджменту присвячено праці Л. Кльоби, П.Ковалева, В. Коваленко, Л. Кузнєцової, К. Латунової, М. Мескона, М.Степанової, П. Роуза, Н. Шульги, Л.Примостки.

Проблемам оцінки ефективності кредитної діяльності банків присвячено праці зарубіжних та вітчизняних економістів: М.Зверяков, І. Лютий, Б. Луців, С. Кабушкін, А. Камінський, В.Прядко та інших.

Кредитна діяльність банків – це загальна сукупність операцій банків, спрямована на активне розміщення залучених та запозичених коштів фізичним та юридичним особам задля отримання прибутку за допустимого ризику.

Ефективною кредитна діяльність може бути лише за умови оптимального регулювання банківської системи. НБУ може регулювати

кредитну діяльність різними методами, зокрема зміною грошово-кредитної політики (методи грошової рестрикції та грошової експансії), змінами економічних нормативів діяльності банку, що стосуються саме кредитних операцій. Окрім цього, «вартість кошів» визначає і облікова ставка НБУ, через яку визначаються відсоткові ставки банків для клієнтів.

Станом на 18.10.2019р. облікова ставка НБУ складає 16,50%, і в майбутньому є тенденція до її зростання, відповідно до прогнозу за трендовою моделлю. Прогноз побудовано на основі даних НБУ, програмними засобами MS Excel.[6]

Рис. 1. Облікова ставка НБУ за період 2015–2019 рр. та прогноз

Джерело: складено автором на основі [6]

В Україні набували розвитку три види кредитування: банківське кредитування, мікрофінансові кредити, а також комерційний (товарний кредит).

Банківське кредитування – найбільш поширений та популярний вид кредитування в Україні, що означає надання позичок на умовах поворотності, платності, строковості, цільового забезпечення та забезпеченості. Банківські кредити поділяють за різними ознаками: за терміном, за забезпеченням, за типом надання, за типом погашення та за іншими класифікаціями.

Рис. 2. Види банківського кредиту

Джерело: [5]

Це – традиційний вид кредитування, який і є основою банківської діяльності. Відсоткові ставки за банківськими кредитами – стандартні і складають приблизно 30-40% річних. Терміни кредиту можуть варіюватись від декількох місяців до декількох років.

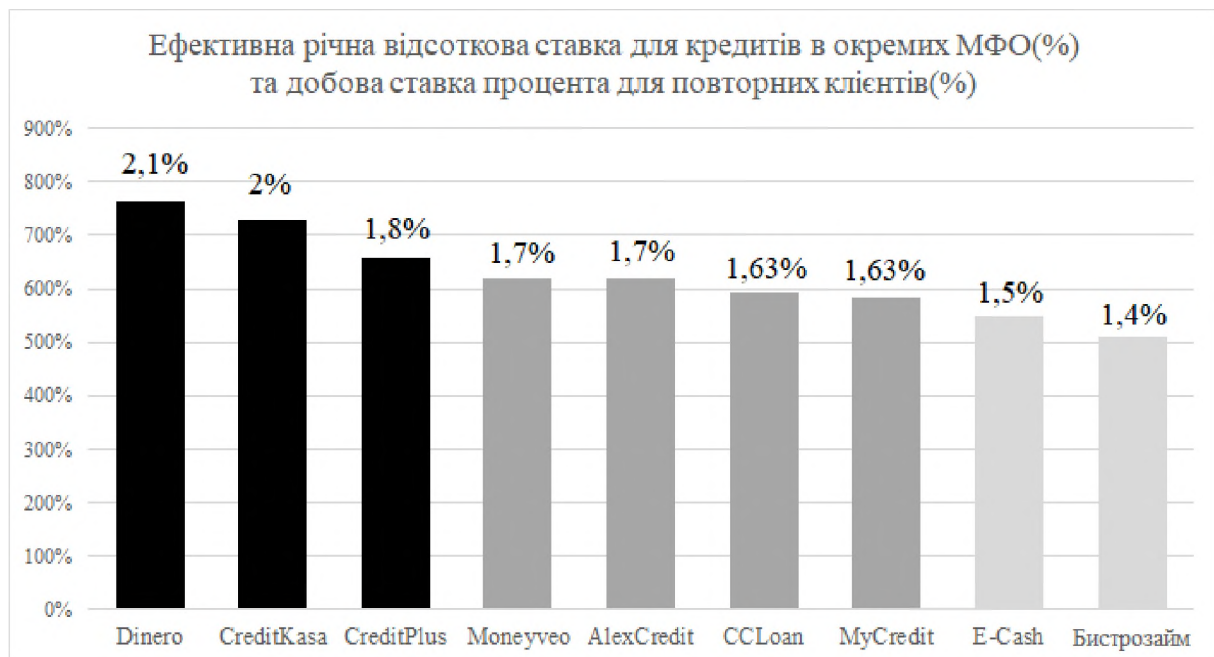

Рис. 3. Реальні річні та денні відсоткові ставки за кредитами в деяких МФО

Джерело: складено автором на основі [7,8,9,10,11,12,13,14,15]

Мікрофінансові організації пропонують кредити фізичним особам на дуже короткий строк (зазвичай до 31 дня), на принципах строковості, платності та поворотності, при цьому принципи забезпеченості та цільового використання не застосовуються. В більшості МФО перший кредит йде під 0,01%, тоді як наступні мають дуже високу реальну річну ефективну ставку відсотка. Нами було проаналізовано відсоткові ставки найбільш популярних МФО України.

З рис.3 видно, що дані організації пропонують дуже високі відсоткові ставки, що в середньому складають від 500% до 800% річних. Добова відсоткова ставка в середньому коливається від 1,5 до 2%.

Таблиця 1

Переваги та недоліки мікро-кредитування для банку та клієнта

Переваги для організації: Можливість отримати значно більші прибутки, в порівнянні з банківськими установами у зв'язку з високими процентними ставками Всього один вид кредитування	Переваги для клієнта: Можливість дуже швидко отримати кредит, маючи лише мінімальний пакет документів
Недоліки для організації: Порівняно висока частка простроченої заборгованості клієнтів, оскільки окрема частка клієнтів звертається в безнадійному положенні при відмовах з боку банків Кредитний ризик не диверсифікується	Недоліки для клієнта: Висока процентна ставка при форсмажорних обставинах може призвести до простроченої заборгованості, штрафів та інших негативних наслідків Немає можливості для кредитування на довгий термін

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Можна зробити висновок про те, що цей вид кредитування не може бути альтернативою банківському, оскільки пропонуються різні терміни кредиту, різні відсоткові ставки, а клієнтська база – абсолютно різна.

Ще одним популярним видом кредитування є товарне кредитування – позика на купівлю певних товарів/послуг.

Споживчий кредит (кредит) - грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для

задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.[1]

Часто такий вид кредиту практикується в магазинах техніки, коли видається товар в розстрочку. Основний ризик такого кредитування для клієнта криється в тому, що йому нав'язують додаткові платежі (страхування, повідомлення), про які він часто не знає, а ризик банку криється в недосконалій системі скорингу, яка враховує статистику погашень однотипних клієнтів, а не реальну фінансову ситуацію конкретного клієнта.

Таблиця 2

**Переваги та недоліки споживчого кредитування
для банку та клієнта**

Переваги для банку: Співпраця з торговими точками є вигідною в плані приросту кількості нових клієнтів	Переваги для клієнта: Можливість «розстрочити» власну покупку, що є більш вигідним в окремих випадках для клієнта, ніж повна оплата одним платежем Мінімальний пакет документів при отриманні кредиту
Недоліки для банку: Часто при даному виді кредитуванні використовуються статистичні скорингові моделі, що аналізують не реальний фінансовий стан клієнта, а лише статистику погашень подібних клієнтів, що призводить до помилок Часто такі кредити надаються під знижену відсоткову ставку, що є менш вигідно для банку.	Недоліки для клієнта: Наявність додаткових платежів, які часто приховуються Реальна відсоткова ставка часто не співпадає з номінальною

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Даний вид кредит має право на існування, так як клієнтська база перетинається з базою банківського кредитування. Терміни кредиту практично ідентичні, щоправда реальна відсоткова ставка дещо більша. При цьому зручність оформлення кредиту є вищою за рахунок меншого пакету документів, що необхідно надати.

Виокремимо проблеми, що не дозволяють розвиватись банківському кредитному ринку:

- економічний та політичний стан в країні є нестабільним;
- нормативно-правова база в Україні в розрізі банківської сфери є досить недосконалою та неактуальною;
- облікова ставка НБУ є високою, через що кредитування є досить дорогим;
- не дуже вигідні умови кредитування
- в окремих випадках необхідний великий пакет документів
- приховані комісії та платежі, які часто не помічаються неуважними клієнтами
- не врегульована нормативна база щодо права вимоги простро-ченого боргу[4]

Для розвитку вітчизняного кредитного ринку необхідно вжити такі заходи:

- зробити банківські послуги більш якісними для покращення їх конкурентоспроможності
- встановити обмеження на граничну відсоткову ставку за кредитами
- стимулювати банки до кредитування інноваційних проєктів
- удосконалити такі процедури в банківській сфері, як реорганізація, санація та ліквідація банку;
- посилити роль державних банків в фінансовій системі України
- впровадити систему жорстких штрафів за приховування всіх тарифів банку, змусити банки та МФО публікувати повну інформацію про умови кредитування, а не тільки акційні.

Після впровадження даних заходів, ймовірно, довіра до банків підвищиться, а банківська система України продовжить розвиватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
2. Алескерова Ю.В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/82.pdf>
3. Трач С.С. Банківське кредитування в Україні: Вітчизняний та зарубіжний досвід США й Великої Британії / [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/678/1/22.pdf>

4. Швець Ю.О, Горбачов О.Є. : Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/120.pdf

5. Види банківського кредиту / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vuzlib.su/beta3/html/1/1800/1817/>

6. Облікова ставка Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647

7. Офіційний сайт мікро-фінансової організації Дінеро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dinero.ua/>

8. Офіційний сайт мікро-фінансової організації КредитКаса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://creditkasa.com.ua/>

9. Офіційний сайт мікро-фінансової організації КредитПлюс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://creditplus.ua/uk>

10. Офіційний сайт мікро-фінансової організації Манівео [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moneyveo.ua/>

11. Офіційний сайт мікро-фінансової організації АлексКредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://alexcredit.ua/>

12. Офіційний сайт мікро-фінансової організації ССЛоан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ccloan.ua/ru/>

13. Офіційний сайт мікро-фінансової організації МайКредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mycredit.ua/ru/>

14. Офіційний сайт мікро-фінансової організації Є-кеш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://e-cash.com.ua/ru>

15. Офіційний сайт мікро-фінансової організації Бистрозайм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bistrozaim.ua/>

Грубий Захар Ігорович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:
Бриштін Вікторія Вікторівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

РОЛЬ НБУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Банківська система має велике значення для ефективного здійснення грошово-кредитної політики та виконує багато важливих функцій для економіки. Її особлива роль полягає в забезпеченні стабільного економічного зростання, розширенні можливостей підприємств щодо залучення фінансових ресурсів, у збереженні і примноженні заощаджень громадян. Саме тому виникає необхідність здійснювати банківське регулювання. Органи банківського нагляду повинні чітко визначати методи, за допомогою яких має бути досягнута стабільність банківської системи, ефективне функціонування банків та розвиток економіки. Проблеми розвитку та ефективного регулювання банківської системи досліджувало багато вітчизняних та зарубіжних учених. Незважаючи на велику кількість досліджень у сфері банківської справи, питання ефективного регулювання банківської системи та забезпечення фінансової стабільності в Україні залишається малодослідженим.

Мета дослідження полягає в дослідженні наявних проблем в банківській системі щодо забезпечення фінансової стабільності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки фінансової стабільності в Україні та ролі в ній банківського сектору присвячено роботи багатьох учених, серед яких: Е. Крокетт, С. Арбузов, О. Барановський, О. Головка, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, В. Коваленко, Ю. Колобов, О. Крухмаль, А. Максимова, В. Міщенко, Л. Петриченко, С. Науменкова, В. Саврадим, Н. Шелудько, П. Шпіка та ін. Проте у дослідженнях має місце недостатня відповідність запропонованих підходів рекомендаціям та вимогам НБУ які потребують удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи сучасний стан банківської системи України, необхідно зазначити, що політична нестабільність та загальна економічна дестабілізація у країні негативно впливають на діяльність банків. Фінансово-економічна криза спровокувала значний відтік грошових коштів із банківської системи та зростання обсягу проблемних кредитів, що призвело до погіршення показників ліквідності та платоспроможності банків і, відповідно, суттєво вплинуло на їх фінансову стійкість. До ключових факторів впливу на фінансову стійкість вітчизняного банківського сектора слід віднести такі, як: політична та економічна нестабільність, девальвація національної грошової одиниці; зростання недовіри до банків; суперечливість механізму рефінансування банків; подорожчання кредитних ресурсів; погіршення якості кредитного портфеля; низький рівень ризик-менеджменту у банківських установах тощо.

О.І. Барановський вбачає значення центральних банків у забезпеченні саме стабільності банківського сектора, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність системи чи країни. Автор вважає, що регулятору необхідно здійснювати постійний моніторинг такої інформації про банки та банківський сектор: обсяг коштів підприємств і фінансоворомислових груп, розміщених у банківських установах, ступінь залежності банківських установ від таких джерел фінансування; особливості розміщення активів банків (аналіз установ, у котрих розміщені значні кошти банків, їх підконтрольності); концентрація фінансових потоків через певні банківські установи, пов'язана з монопольним становищем банку на ринку певних банківських послуг[1].

В нормативних документах Національного банку України сам термін «фінансова стабільність» майже не використовувався протягом доволі тривало часу. Лише починаючи із 2010 року в «Основних засадах грошово-кредитної політики» почали зазначати, що «у зв'язку із кризовими тенденціями важливого значення набуває стійкість фінансової системи, і це розглядатиметься як пріоритет грошово-кредитної політики»[3].

За визначенням Національного банку України, фінансова стабільність – це стан фінансової системи, за якого вона здатна належним чином виконувати основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам[3].

Стабільна й ефективна фінансова система, якій довіряють громадяни і бізнес, необхідна умова для розвитку економіки. Національний

банк сприяє фінансовій стабільності, допомагаючи фінансовій системі ефективно виконувати свої функції та бути стійкою до криз.

Національний банк регулярно оцінює ризики для фінансового сектору та економіки в цілому. Національний банк постійно вдосконалює інструментарій для сприяння фінансовій стабільності у країні. Щоб досягнути фінансової стабільності НБУ, застосовує такі підходи[7]:

- провадить макропруденційну політику;
- підтримує банки як кредитор останньої інстанції;
- сприяє фінансовій стійкості банків, насамперед системно важливих;
- здійснює нагляд (оверсайт) за банками, платіжними системами та системами розрахунків;
- здійснює стрес-тестування банківської системи та найбільших позичальників банків.

Щоб досягти фінансової стабільності, Національний банк діє спільно з іншими регуляторами за такими напрямками[7]:

- запобігання кризам та їх поширенню;
- розвиток фінансової системи для посилення її стійкості до криз;
- ліквідація наслідків кризових явищ.

Що відбувається за фінансової стабільності:

- фінансова система ефективно перетворює вільні кошти громадян та бізнесу на кредити та інвестиції;
- фінансова система ліквідна та капіталізована, а відтак стійка до кризових явищ;
- платежі та розрахунки здійснюються вчасно та в повному обсязі;
- учасники фінансової системи зважено оцінюють ризики та управляють ними;
- труднощі окремих фінансових установ не поширюються на систему в цілому.

На фінансову стабільність впливають дії та рішення:

- Національного банку;
- Міністерства фінансів;
- Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- Національної комісії з регулювання ринку фінансових послуг;
- Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

На розвиток та стійкість фінансової системи впливає також діяльність Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших державних органів.

На відміну від монетарної політики, де існує основна ціль (цінова стабільність) та індикатор для вимірювання основної цілі (переважно індекс споживчих цін), макропруденційна політика, метою якої є забезпечення фінансової стабільності, значною мірою покладається на якісні (тобто не вимірювані кількісно) цілі й не має єдиних універсальних показників для їх оцінки[7].

Проте існує спектр показників, які допомагають виміряти рівень фінансової стабільності (наприклад, рівень непрацюючих кредитів в економіці, коефіцієнти боргового навантаження, співвідношення наданих кредитів до вартості застави та багатьох інших), а також комплексні індикатори, які дозволяють оцінити поточну ситуацію у фінансовому секторі, проте не дають прогнозу подальшого розвитку ситуації (наприклад, Індекс фінансового стресу, представлений у Звіті про фінансову стабільність НБУ).

Для оцінки фінансової стабільності центробанки також вимірюють стійкість системи за різних сценаріїв (зокрема шоків), вивчають фінансові зв'язки фінансових установ (з іншими фінансовими установами та клієнтами), проводять опитування банків та компаній.

У більшості країн виявилось, що регуляторами, які мають необхідні знання, експертизу та ресурси (людські, організаційні, фінансові), й по суті відповідають за фінансову стабільність, є центральні банки. Відтак сприяння фінансовій стабільності стало частиною мандатів багатьох центробанків світу.

НБУ отримав такий мандат у 2015 році. Законом України «Про Національний банк України» (ст. 6) встановлена функція сприяти фінансовій стабільності (як другий пріоритет після підтримання цінової стабільності)[3].

Український центральний банк має широкий інструментарій для забезпечення фінансової стабільності. Перше, що НБУ робить - якісний аналіз та інформування/попередження про виявлені ризики. Якщо попередження недостатньо, регулятор може застосувати макропруденційні інструменти: вимоги до капіталу чи ліквідності, а також інші (секторальні) інструменти[7].

Національний банк дотримується рекомендацій Європейської ради із системних ризиків (ESRB), яка у 2013 році рекомендувала

уповноваженим органам чітко та публічно визначити цілі та інструменти макропруденційної політики. У переважній більшості європейських країн на сьогодні це зроблено та оприлюднено у макропруденційних стратегіях. Так само Національний банк України визначив цілі та інструменти політики забезпечення фінансової стабільності у Стратегії макропруденційної політики. Окрім того, Національний банк регулярно інформує громадскість про заплановані зміни у регулюванні через публікації на сайті Національного банку, на офіційних сторінках Національного банку у соцмережах та під час зустрічей зі ЗМІ, учасниками ринку та експертами.

Висновки. Забезпечення фінансової стабільності стало одним з ключових завдань не тільки центральних банків світу, а й також Національного банку України, розбудову системи забезпечення якої він вибудовує з урахуванням багатого зарубіжного досвіду.

Ключові зміни щодо цього було розпочато у період системної кризи 2014–2015 років, у тому числі – із залученням керівників ключових регуляторів фінансового ринку. Ці зміни торкнулись не тільки широкомасштабної та амбіційної перебудови власної організаційної структури, яка забезпечує економічну та фінансову стабільність. Як зазначається в програмних документах НБУ, трансформація регуляторної функції передбачає, насамперед, підвищення його інституційної спроможності за рахунок оптимізації діяльності та підвищення рівня комунікації як сучасного мобільного регулятора, готового до нових викликів в умовах, що швидко змінюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О.І. Чинники банківської безпеки. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір. Вип. 1 (105). 2014.

2. Даниленко А. Архітектура та повноваження макропруденційних органів: світовий досвід та дороговкази для України. Вісник Національного банку України. 2016. Червень. С. 20 – 31. URL:

<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34339679>

3. Закон України «Про Національний банк України» від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

4. Роль Національного банку в забезпеченні фінансової стабільності. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146402

5. Рада з фінансової стабільності. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146424
6. Національний банк завершує створення системи прийняття рішень на рівні комітетів. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=22024954
7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

Довганюк Марина Андріївна,
студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Пернарівський Олександр Васильович,
*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
та фінансового моніторингу*

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ ДЕПОЗИТІВ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та інтеграції спровокували зростання ризиків у банківській діяльності, підвищення яких позначилось на стійкості і стабільності банків. Особливим чином це відобразилось на ціноутворенні банківських продуктів. Кризи останніх років докорінно змінили принципи ціноутворення у банківській сфері, остаточно звернувши його пріоритети до компенсації ризиків і включення їх до ціни банківських продуктів.

Це актуалізує питання розробки та впровадження в банківську практику інноваційних концепцій, методичних підходів та алгоритмів ризик-орієнтованого ціноутворення банківських продуктів, зокрема, депозитних.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Теоретичні та практичні засади банківського ціноутворення, в тому числі методологію врахування ризиків в ньому, в своїх працях досліджували А. Бондаренко, В. Вітлінський, І. Волошин, Л. Примостка та ін., але далеко не всі важливі аспекти даної проблеми є в достатній мірі вивченими.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних засад ризик-орієнтованого ціноутворення банківських

депозитів та розробка практичних рекомендацій щодо врахування ризиків при визначенні ставок залучення банківських ресурсів.

Виклад основного матеріалу. На цей час у банківській практиці не створено чітко регламентованої законодавством системи ціноутворення, що свідчить про недооцінку зв'язку правильного і системного ціноутворення банківських продуктів із процентними доходами і витратами та вартістю ризиків[3],[5]. Беручи до уваги цей зв'язок, стає зрозуміло, що кредити і депозити однаковою мірою впливають на прибутковість банків. Отже, значний потенціал покращення стабільності і підвищення прибутковості діяльності банків криється в ціноутворенні вкладів.

У більшості українських банків ціни на вклади формуються традиційно на основі експертного методу або шляхом урахування загального рівня поточних ставок на ринку за аналогічними продуктами, однак така причина має чимало недоліків[1].

По-перше, кожен банківський продукт має власну криву дохідності.

По-друге, якщо ціни на продукти не узгоджені між собою, то замість вкладів потрібної строковості банк отримує потік вкладів із найвищими процентними витратами (найвищою дохідністю для вкладника), що робить решту продуктів (наприклад, вклади іншої строковості, які менш прибуткові для вкладника) непривабливими для клієнта, а отже, й непрацюючими для банку. При цьому банк ще й несе додаткові витрати, оскільки втрачає здатність контролювати потік вкладів потрібної строковості.

По-третє, аналіз споживчих потреб вкладників значно ускладнюється, що призводить до надмірних і неефективних витрат на маркетингові дослідження, а саме: дослідження закінчуються отриманням хибних висновків, що не дозволяє банку правильно сегментувати клієнтів за їх уподобаннями

По-четверте, неузгодженість вкладів за цінами призводить до додаткових витрат унаслідок арбітражу за строками: коли вкладник, маючи більший дохід за короткостроковим депозитом, перевкладає його кілька разів протягом періоду, тоді як для цього ж періоду існує продукт з таким же строком, який має нижчу, а тому й менш привабливу реальну ставку дохідності. Банк також акумулюватиме короткостроковий ресурс, разом з тим, як правило, зростає ризик ліквідності.

По-п'яте, традиційний для практики українських банків підхід до ціноутворення не дозволяє враховувати вартість ризиків.

Для депозитної діяльності банку, як відомо, характерний ризик, пов'язаний із відмовою від поновлення депозитного договору після його погашення, і ризик дострокового вилучення вкладів, які не захищені від можливості зняти основну суму (з чи без накопичених процентів) раніше від дати закінчення депозитного договору[4]. Якщо в механізмі ціноутворення банківських пасивів (вкладів) не враховано ці два основні види ризиків, то існує висока ймовірність понесення додаткових витрат за менш стабільними вкладами з більш високими ризиками, ніж за вкладами з меншими ризиками і вищою стабільністю.

У процесі ціноутворення вкладних (депозитних, ощадних) продуктів, вітчизняні банки в основному орієнтуються на лідерів та ринкові індикатори. Основним індикатором для банків у секторі депозитів фізичним особам є індекс UIDR, що публікується Thompson Reuters.

Ціноутворення депозитів на основі індикатора UIDR слід починати з приведення кривої дохідності до однієї ефективної річної ставки, тобто необхідно розробити таку криву дохідності, яка б не дозволяла арбітражу. Таку криву знаходять, розраховавши ставки дохідності у зворотній послідовності від максимальної ставки на період управління (i_{free}), за допомогою формули [2]:

$$i_{free}^{arbitrage} = \frac{12}{m} \times \left[\left(1 + r(M) \times \frac{M}{12} \right)^{m/M} - 1 \right] \quad (1)$$

де m - строк розміщення в місяцях;

M - період управління коштами в місяцях;

$r(M)$ - ставка (максимальна на період управління).

Основним завданням є визначення кривої ставок, що одночасно враховує ризики і не допускає арбітражу за строками. Крім того, слід враховувати, що ризики неперевкладення і дострокового вилучення мають різні властивості.

Аналіз даних щодо ризику неперевкладення показав, що 31% угод не поновлюються вже після першого погашення, лише близько 2% угод поновлюються від 1 до 3 разів, а 67% депозитних угод мають тенденцію поновлюватися понад 3 рази. При цьому депозитам з

найменшими строками відповідає найбільша імовірність неперевкладення.

Ризик дострокового вилучення має іншу природу і потребує значної кількості історичних даних для виявлення реальної тенденції. Аналіз розподілу випадків дострокового вилучення вкладів йде дещо у розріз з економічними мотивами, оскільки ризик зростає з подовженням строку. Основною причиною такого викривлення є переважанням в портфелях банків коротких ресурсів. Проте це не спростовує розрахунок імовірності дострокового вилучення, згідно з яким цей ризик зростає зі зростанням строковості, оскільки більші строки включають у себе менші, тобто протягом довшого часу існує більша кількість подій, що спонукають вкладника достроково розірвати вкладну угоду [1]. Однак це не означає, що кожному строку відповідатиме різна ймовірність реалізації ризику, як у випадку із ризиком неперевкладення. Ця особливість пов'язана з тим, що вкладник протягом періоду управління має лише одну можливість достроково відкликати кошти.

Ризики неперевкладення і дострокового вилучення призводять до додаткових витрат і впливу коштів з банку. Такі ризики повинні бути нейтралізовані через зменшення вихідних грошових потоків (витрат банку) шляхом зменшення безарбітражної ставки. Відповідна формула матиме такий вигляд:

$$i_{free}^{risk} = \frac{12}{m} \times \left[\left((1 - \delta(m) \times r(M) - P(M) \times r(M) + r(M) \times \frac{M}{12})^{m/M} - 1 \right) \right] \quad (2)$$

Для розрахунку базової ймовірності дострокового вилучення вкладів використовується величина, що показує відношення кількості угод з достроковим вилученням до загальної кількості угод. Розрахунок базової ймовірності отримати відмову від перевкладення здійснюється на основі трекінгу відмов за угодами, що пролонговувалися щонайменше двічі, тобто показник у процентах - це процентне співвідношення кількості угод з виконанням критеріїв які раніше пролонговувалися або поновлювалися, та з відмовами до кількості усіх угод. Аналіз статистичних даних показав, що імовірність непролонгації після укладення першої угоди доволі висока: до 49 усіх угод на рік можуть не поновлюватися вже після укладання першої угоди. Розрахунок ризику неперевкладення

допоможе банку витратити на залучення менш стабільного ресурсу (таких ресурсів, які мають тенденцію до самопоновлення) менше коштів, ніж на більш стабільний з тієї ж групи. Імовірність неперевкладення після погашення першого порядку має враховуватися в оперативних планах і досліджуватися відділом маркетингу банків враховуватися в оперативних планах і досліджуватися відділом маркетингу банків.

Висновок. У процесі дослідження вдалося з'ясувати, що ризик дострокового вилучення депозитів зростає зі зростанням строковості за рахунок збільшення кількості ймовірних негативних подій, що впливають на рішення вкладника. На основі результатів аналізу можна зробити висновок про те, що дві третини депозитних угод поновлюються на наступний термін понад три рази, а зростання ризику неперевкладення відбувається разом зі скороченням строків погашення й акумулюється протягом періоду управління депозитом, що пов'язано зі зростаючою кількістю рішень на зростаючому часовому горизонті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко А.І. Ціноутворюючі ризики в банківській діяльності / А. І. Бондаренко // Європейські перспективи. 2015. № 5. С. 44-52.
2. Волошин І.В. Ціноутворення роздрібних вкладів з урахуванням ризику перевкладення / І.В. Волошин // Вісник НБУ. 2011. Червень. С. 76-82.
3. Процеси ціноутворення у кредитній діяльності банків: монографія / за заг. ред. проф. Л. В. Кузнєцової. Одеса: Атлант, 2015. 368 с.
4. Сушко Н.М. Проблеми формування та управління депозитними ризиками банків / Н. М. Сушко // Інтелект ХХІ. 2017. №2. С. 189-195.
5. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. 283 с.

Зелінська Вікторія Сергіївна,

студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Пернарівський Олександр Васильович,

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
та фінансового моніторингу*

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ СПОЖИВЧИМИ КРЕДИТАМИ ЯК СКЛАДОВА КРЕДИТНОГО РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКУ

Постановка проблеми. Розвиток споживчого кредитування в Україні пов'язаний із значною кількістю ризиків, які враховуючи економічні та політичні проблеми мають тенденцію до трансформації. При цьому основною проблемою для банків є збільшення обсягів проблемної заборгованості, а тому виникає необхідність зниження їх частки у структурі кредитного портфеля, щоб забезпечити фінансову стійкість та надійність банку. Тобто управління проблемною заборгованістю банку для мінімізації ризиків споживчого кредитування є одним із найактуальніших завдань банків України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питання проблемної заборгованості та ефективним управлінням нею, займалися такі вчені та економісти як: С. Аржевітін[1], В. Коваленко[3], О. Мельник[2], О. Стороженко[4], О. Шаповал[6] та інші. Проте й досі питання управління проблемними споживчими кредитами залишається не повністю дослідженим.

Метою статті є з'ясування сутності «проблемний кредит» та основних причин їх виникнення, аналіз сучасного стану та удосконаленні методів управління проблемними кредитами.

Виклад основного матеріалу. Проблемні кредити є однією з найбільш нерегульованих проблем у банківській системі України, що негативно впливають на ефективність банківського бізнесу. Проблемні кредити призводять до скорочення рівня прибутковості та регулятивного капіталу, розбалансованості активів та пасивів, проблем з ліквідністю, зростанням кредитних ризиків, зниженням інвестиційної привабливості та низьких кредитних рейтингів[1, с. 341].

Проблемним кредитом на думку Міжнародного валютного фонду є «кредит, за яким виплата відсотків і основної суми боргу

прострочені на 90 днів або більш, та є й інші вагомі причини сумніватися, що виплати будуть здійснюватися в повному обсязі»[2, с. 202].

Появі проблемних кредитів передують такі причини (див. рис. 1)

Рис. 1. Причини виникнення проблемних кредитів

Джерело: складено автором на основі [3; 4]

Так основним зовнішнім фактором виникнення проблемної заборгованості та погіршення стійкості багатьох банків України була девальвація гривні у 2008 році. До того часу банки активно нарощували валютний кредитний портфель. Так частка споживчих кредитів, що видавалися в іноземній валюті, складала 55-65%, частка валютних кредитів у іпотечному кредитуванні становила близько 85-90%. У 2014 році відбулось додаткове збільшення обсягів проблемної заборгованості, що пов'язане з перерахунком обсягів валютних проблемних кредитів через нову девальвацію гривні; значне зниження рівня платоспроможності позичальників; відтік депозитів населення, що призвело до збільшення ставок за кредитами; проведення АТО на території Донецької та Луганської областей, анексія Криму та заборона на провадження діяльності українським банкам[6, с. 80].

Аналізуючи динаміку та стан кредитного ринку України за 2015-2019 рр., спостерігаємо, що у попередніх роках показники

приросту проблемної заборгованості були: у 2015 р. – 93,6%, у 2016 р. – 57,0%, у 2017 р. – 44,3%, у 2018 році – 93,3%. За даними НБУ у II кварталі 2019 року покращилось роздрібне кредитування, а частка непрацюючих кредитів у портфелі роздрібних кредитів становила 40,7%. Загальна якість кредитного портфелю станом на липень 2019 року підвищилась майже у всіх банків, частка проблемних кредитів становить 50,8%, що є найбільшим показником за аналізований період.

Загалом обсяг проблемних кредитів збільшився у 8,5 рази, що показує низьку якість кредитного портфелю банків України та високі ризики неповернення коштів. Частка кредитів фізичним особам у загальному портфелі становить 23,0%, а без непрацюючих лише 18,6%. Станом на 01.01.2018 обсяг непрацюючих кредитів становив 500 263 млн. грн (56,03%), тоді як на 01.01.2019 обсяг становив 535 700 млн. грн. (55,83%), що в цілому скорочує можливості кредитування національної економіки в умовах конкурентного середовища[5].

Дослідивши сучасний стан банківської системи та визначивши основні причини появи проблемних кредитів банкам необхідно здійснювати управління проблемною заборгованістю. Істотний вплив на високий рівень проблемної заборгованості чинить незрілість вітчизняного банківського бізнесу. Оскільки українські банки на відміну від зарубіжних не мають багаторічного досвіду роботи, високого рівня стандартизації банківських продуктів і процедур, ефективної процедури стягнення проблемної заборгованості та законодавчої бази, що захищає інтереси кредитора.

Безсумнівно недосконала система ризик-менеджменту банків України спричинила збільшення проблемної заборгованості. Так проблеми кредитного напрямку діяльності в українських банках виявляються починаючи від стадії підготовки та видачі кредиту і закінчуючи стадією моніторингу, контролю та повернення кредитів. Тобто потенційний кредит з'являється вже на початковій стадії кредитного процесу[1 с. 350].

На сьогоднішній день банки зважаючи на світовий досвід активно використовують такі напрями в організаційній роботі із проблемною заборгованістю: поширюють практику продажу проблемних кредитів компаніям-колекторам, застосування факторингу; формування єдиного кредитного реєстру для банків; розробка та впровадження моделей і методів реструктуризації кредитів; формування

достатніх обсягів резервів під заборгованість; спрощення механізмів продажу, передачі, списання активів, у тому числі в межах проведення досудових процедур, збільшення процентних ставок за існуючими кредитами, зменшення адміністративних витрат та зростання ролі не-процентних доходів, а також страхування фінансових ризиків[3; 4].

Проте на нашу думку, банки в управлінні проблемними споживчими кредитами мають проводити ще й превентивні заходи щоб мінімізувати обсяг проблемних кредитів. Так превентивні заходи розуміють під собою здійснення банком профілактичних заходів, метою яких є запобігання настання можливих проблем за кредитами.

Основними превентивними заходами, що стосуються виданих кредитів на думку автора має бути:

1) уведення і підтримка функціонування системи банківських керівників-кураторів і персональних кредитних менеджерів, здатних забезпечити вирішення комплексу питань взаємодії клієнта-позичальника;

2) створення типової «матриці ознак проблемності», що дасть змогу швидко та ефективно виявити і класифікувати проблемні кредити;

3) створення типової «матриці найбільш імовірної поведінки позичальника», що включає розробку основних сценарії можливого розвитку ситуації після одержання позичальником кредиту;

4) створення типової «матриці дій банку», що розуміє закріплення алгоритму дій при початкових ознаках проблемності;

5) розробка і впровадження програмного комплексу, який допоможе співробітникам кредитного підрозділу банку прийняти своєчасне, кваліфіковане та зважене рішення щодо проблемної кредитної угоди[1].

Наведені превентивні заходи дозволять максимально автоматизувати процес моніторингу кредитного портфеля в банку, процес супроводу кредитних угод, підвищити якість аналізу кредитних угод та мінімізувати операційні ризики. Ці заходи дозволять більш ефективно працювати з проблемною заборгованістю.

Висновки. Проведене дослідження показало, що проблемні кредити мають зовнішні, внутрішні та внутрішньо-системні чинники появи. Наявність великої кількості непрацюючих кредитів є однією із основних загроз банківської системи. На нашу думку, поряд із стандартними методами мінімізації проблемної заборгованості банки

мають впроваджувати у свої системи ризик-менеджменту превентивні заходи, що дозволять знизити ризики ще на початкових етапах здійснення кредитної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аржевітін С. М. Кредитний менеджмент у банку: підручник / [С. М. Аржевітін, Т. П. Остапишин, І. Б. Охріменко та ін], - Київ: КНЕУ, 2017. – 499 с.
2. Мельник О. О. Проблемні кредити: аналіз якості кредитного портфеля банків України / О. О. Мельник // Науковий погляд: економіка та управління. - 2019. - № 1. - С. 200-211. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
3. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія / за ред. В. В. Коваленко. – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 304 с.
4. Стороженко О. О. Проблема заборгованість у банківській системі: чинники впливу та інструментарій урегулювання / О. О. Стороженко, О. П. Шейко // Причорноморські економічні студії: Бухгалтерський облік, аналіз і аудит. – 2019. – Випуск 41. – с. 183-187. – Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2019/41_2019/35.pdf
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
6. Шаповал О. А. Управління ризиками банківського споживчого кредитування [Текст]: дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / О. А. Шаповал. – Київ, 2017. – 261 с.

Зубанич Віталій Іванович,

студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Бриштіна Вікторія Вікторівна,

к.е.н., доцент кафедри банківської

справи та фінансового моніторингу

СУЧАСНИЙ СТАН КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Актуальність теми. До найважливіших інституцій банківської системи можна зарахувати здорове конкурентне середовище. «Конкуренція постійно змушує організації інвестувати в навички та знання, щоб уціліти. Навички та знання, що набувались індивідами та організаціями, формуватимуть знання альтернативних можливостей, а отже, і вибору, який змінить інститути. Тому сильна конкуренція між організаціями прискорює процес інституційних змін» [6].

Конкурентна поведінка виникла після лібералізації української економіки із забезпеченням відповідним законодавством і структурою. Однак головна проблема полягає в тому, що жодне, навіть найкраще законодавство, не може стати на перешкоді антиконкурентній практиці. Досвід свідчить, що закон можна обійти через добре укорінені норми неформальних угод (наприклад між власниками акцій, що знаходяться у перехресній власності), коли монопольний зговір важко виявити. Відомо, що в умовах олігархічної економіки більшу роль відіграють фінансові групи, аніж фінансові інститути, оскільки вони мають широкий доступ до інформації та вплив на владу, що, поряд із можливістю перерозподілу коштів у середині групи, багато у чому замінює функції банківських інститутів.

Мета дослідження полягає у визначенні конкурентоспроможності банків і держави в Україні як рушійних сил інституційних перетворень, стратегічних гравців, які володіють механізмами, що необхідні для формування висококонкурентного інституційного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі існує велика кількість праць, присвячених дослідженню конкурентоспроможності банківського середовища. Серед українських учених ґрунтовні дослідження його різних аспектів провели

С. Архієреєв, З. Ватаманюк, Т. Гайдай, А. Гальчинський, Геєць, А. Гриценко, В. Дементьєв, М. Долішній, В. Кредісов, В. Лагутін, В. Решетило, А. Чухно, О. Яременко та ін.

Виклад основного матеріалу. Зростання конкуренції в українському банківському секторі не тільки ускладнює лідерські позиції, але й спонукає до пошуку нових методів конкурентної боротьби. Головними чинниками загострення конкуренції є загроза появи нових учасників і продуктів-аналогів чи замінників, що створюють ризик розширення ринку, збільшення пропозиції та, як слідство, загрозу відтоку клієнтів чи зменшення прибутків. Питанням формування та розробки стратегії розвитку конкурентного середовища банків приділена значна увага багатьох вчених, але проблема підвищення конкурентних переваг банків України в умовах глобалізаційних процесів економіки розглянуто частково і потребує розширених наукових досліджень.

На думку М. Портера [6], характер конкуренції в будь-якій сфері діяльності визначається множиною факторів, які формують «сили конкуренції». Концепція «п'яти сил конкуренції» розкриває основні якісні та кількісні елементи прояву конкуренції. Збільшенням кількості конкурентів на ринку визначає кількість та співвідношення конкурентних сил на ринку.

Банківська конкуренція – це явище, яке відбувається у процесі суперництва банків та інших кредит-них інститутів, під час якого вони прагнуть забезпечити для себе стабільний стан на ринку кредитів і банківських послуг [2]. На думку Ю. Корнєєва [4], банківська конкурентоспроможність – це суперництво між учасниками ринку банківських послуг, що характеризується високим рівнем конкуренції.

В Україні дедалі більше банківських установ закриваються. Залишилася лише половина з тих, хто працював ще два роки тому.

Наразі важливим питанням залишається, чи потрібно в банківській системі України продовжувати інституційні реформи (посилення прав власності, конкуренції, економічної свободи тощо) або зробити акцент на стимулювання економічного зростання. Принцип «спершу інституції – потім зростання» не було реалізовано в жодній країні світу, а спроби створити механізм зростання та за його допомогою покращити інституції в деяких, нехай не і багатьох, вдало завершилися. В Україні реформи в банківському секторі явно зайшли у глухий кут. Головне завдання – широкомасштабний розвиток банківських

установ, а також – за появи відповідних умов – удосконалення банківських інституцій.

Конкурентне інституційне середовище в банківській системі формується за рахунок діяльності різноманітних банків. При цьому конкурентоспроможність самої системи є складною і багаторівневою системою економічних відносин, що утворюється в результаті конкурентної боротьби між банками із приводу домінування на основі ефективного використання власного потенціалу, наявних переваг і ринкової кон'юнктури, у рамках яких відбувається акумуляція і перерозподіл фінансових ресурсів із метою задоволення потреб споживачів банківських послуг.

Для оцінки конкурентоспроможності банків України використовуються рейтинги та звіти міжнародних організацій: Індексом глобальної конкурентоспроможності (ІГК) Світового економічного форуму (World Economic Forum), Індексом економічної свободи (The Heritage Foundation & The Wall Street Journal), Індексом сприйняття корупції Міжнародної світової організації з боротьби з корупцією Transparency International (The Global Corruption Barometer). У всіх цих світових рейтингах Україна демонструє сьогодні регрес, що пов'язано, передусім, з інституційними трансформаціями. Практично в усіх рейтингах позиції країни знижені через зростаючу корупцію, рівень якої є одним із найвищих у Європі.

У Звіті з глобальної конкурентоспроможності остання тлумачиться як конфігурація інституцій, політик і чинників, що визначають рівень продуктивності країни. У період передування світовій фінансовій кризі відбувалось зростання рівня конкурентоспроможності економіки країни – у 2007 р. – 73-тє місце серед 131 країни, у 2008 р. – 72-ге серед 234 країн. Прямим наслідком кризи стало зниження конкурентоспроможності вітчизняної економіки з досягненням 89 місця у 2010–2011 рр. Значення показника у 4 ІГК у 2016–2017 р. (індекс вимірюється за шкалою від 1 (найгірший результат) до 7 (найкращий результат) свідчить, що Україна піднялась лише на чотири позиції – до 85 місця із 135. Україна в 2018 році посіла 83 місце зі 140 в рейтингу глобальної конкурентоспроможності економіки, піднявшись на шість сходинок в порівнянні з 2017 роком. Згідно з рейтингом 2018 року, за рівнем державних інститутів Україна знаходиться на 110 місці, за інфраструктурою - на 57 місці, за рівнем адаптації технологій - 77 місце [3].

Макроекономічна стабільність України на 131 місці.

Ринок праці України оцінений 66 місцем, фінансова система - 117 місце, обсяг ринку - 47 місце, динаміка бізнесу - 86 місце, здатність до інновацій - 58 місце.

Перше місце рейтингу посідають США. За ними йдуть Сінгапур, Німеччина, Швейцарія, Японія, Нідерланди, Гонконг, Великобританія, Швеція і Данія.

Польща знаходиться на 37 місці, Угорщина - 48, Словаччина - 41, Румунія - 52, Туреччина - 61, Молдова - 88. Росія зайняла в рейтингу 43 місце, піднявшись на два рядки в порівнянні з минулим роком [3].

Останні місця рейтингу займають Гаїті, Ємен і Чад.

Для підвищення конкурентоспроможності WEF радить всім країнам будувати економіку, яка менше залежить від зовнішніх і внутрішніх шоків; бути гнучкими на рівні країни, галузей, підприємств і окремих людей; створювати інноваційну екосистему; сповідувати людиноцентричний підхід до економічного розвитку.

Індекс глобальної конкурентоспроможності вимірює готовність країн до четвертої промислової революції. Він має 12 складових. Це якість інститутів, стан інфраструктури, проникнення ІТ і сучасних комунікацій, макроекономічна стабільність, споживчий ринок, ринок праці, фінансова система, розмір внутрішнього ринку, здоров'я, освіту і навички, динаміка бізнес-розвитку, здатність до інновацій.

Висновки. Дослідження різноманітних світових рейтингів щодо України та її банків дозволяє зробити висновки: механізм перерозподілу власності та обов'язки, що фіксуються системою контрактів, є найбільш глибоким джерелом довгострокового розвитку банківської системи; зі зростанням розвитку інституції приватної власності зростають інвестиції та ефективність ринку банківських послуг; недостатній розвиток банків може збільшити розрив у темпах економічного розвитку між державами-лідерами та країнами, що позбавлені можливості використовувати потенціал сучасного науково-технічного прогресу.

Решта функцій держави у процесі ринкової трансформації має переходити до інших виразників національних інтересів у фінансовому секторі, тобто до структур, які самоорганізуються і працюють у діалоговому режимі як по горизонталі, так і по вертикалі, як усередині країни, так і за її межами. Для держави набагато важливіше зосередитися на запобіганні небезпекам (систематичним ризикам), що трапляються на шляху інституційних перетворень, а також створенні умов для ефективної роботи фінансових корпорацій/квзікорпорацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд банківської системи України URL: Національне рейтингове агентство «Рюрік». К. URL : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2018.pdf.
2. Бортніков Г. А. Конкурентоспроможність банків України в умовах лібералізації ринків фінансових послуг. Вісник Національного банку України. 2013. №. 11. С. 14–17.
3. Глобальний рейтинг конкурентоспроможності 2018: як покращити позиції, незважаючи на падіння. URL: <http://case-ukraine.com.ua/news/globalnij-rejting-konkurentospromozhnosti-2018-yak-pokrashhiti-pozitsiyi-nezvazhayuchi-na-padinnya/>
4. Корнєєв Ю. В. Забезпечення конкурентоспроможності банківської системи України / Ю. В. Корнєєв // Академічний огляд. – 2012. – № 10. – С. 89– 95.
5. Коваленко В. В. Методологічні підходи до створення й розвитку конкурентного середовища на ринку банківських послуг України. Фінанси України. 2013. № 10. С. 87– 99.
6. Портер М. Конкуренція. Підручник. К. Вільямс 2005. – 610 с.
7. Україна піднялася в рейтингу глобальної конкурентоспроможності. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/10/17/641667/>

Касянчук Дар'я Сергіївна,

студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Пернарівський Олександр Васильович,

*к.е.н, доцент кафедри банківської справи
та фінансового моніторингу*

ОЦІНКА ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ АТ «УКРСИББАНК» ЗА VAR-ТЕХНОЛОГІЄЮ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економіки в цілому та банківського сектору зокрема, важливою передумовою стабільного розвитку банку є здатність правильно прогнозувати його доходи і витрати, які є чутливими до ринкових ризиків. При нестабільності та волатильності валютного ринку особливої актуальності набуває питання вивчення та оцінки валютного ризику. Саме

тому метою даної статті є порівняння параметричного та історичного методів оцінки валютного ризику за методикою VaR на прикладі АТ «УКРСИББАНК».

Ступінь наукового вивчення проблеми. Проблеми управління валютним ризиком банку висвітлювались у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених серед яких: В. Вітлінський, А. Волицька, М. Денисенко, О. Кириченко, П. Ковальов, С. Козьменко, О. Колодізев, О. Криклій, О. Лаврушин, І. Пашковська, О. Пернарівський, Р. Пікус, Л. Примостка, М. Ребрик, І. Сало.

Мета дослідження. Метою роботи є порівняння параметричного та історичного методів оцінки валютного ризику за VaR-технологією на прикладі АТ «УКРСИББАНК».

Value At Risk (VaR) – вартість під ризиком – вартісна міра банківського ризику; виражена в грошових одиницях оцінка величини, яку не перевищать очікувані протягом даного періоду часу втрати з заданою ймовірністю. Іншими словами, вартість під ризиком – це оцінка верхньої межі можливих збитків, які може понести банк протягом певного періоду часу (зазвичай, за рік), для визначеного (встановленого) рівня довіри (наприклад, 99%) [2].

Моделювання VaR визначає потенціал збитків для суб'єкта господарювання, що оцінюється, та ймовірність виникнення певних збитків. Використання оцінки VaR дозволяє визначити сукупні ризики за агрегованими позиціями, що займаються різними торговими установами та відділами в межах установи. Використовуючи дані, отримані моделюванням VaR, фінансові установи можуть визначити, чи є у них достатні резерви капіталу для покриття збитків, зумовлених ризиками, що перевищують прийнятний рівень[1].

Для розрахунку VaR ми використаємо параметричний та історичний методи. Перед оцінкою ризику за допомогою даних методів визначимо валютні позиції банку, у нашому випадку це АТ «УКРСИББАНК», який станом на 31.12.2018 р. має такі відкриті валютні позиції: коротку у Доларах США (-174 550 тис. грн) та довгу у Євро (261 453 тис. грн) [3]. Далі з сайту НБУ беремо діаграму курсів Долара США та Євро за період 31.12.2018 р. – 03.09.2019 р., яку наведено на рисунку 1.

Як бачимо з рисунку 1, курси даних валют протягом обраного періоду мають тенденцію до зниження і, варто на суттєвий зв'язок, який існує між трендами обраних валют.

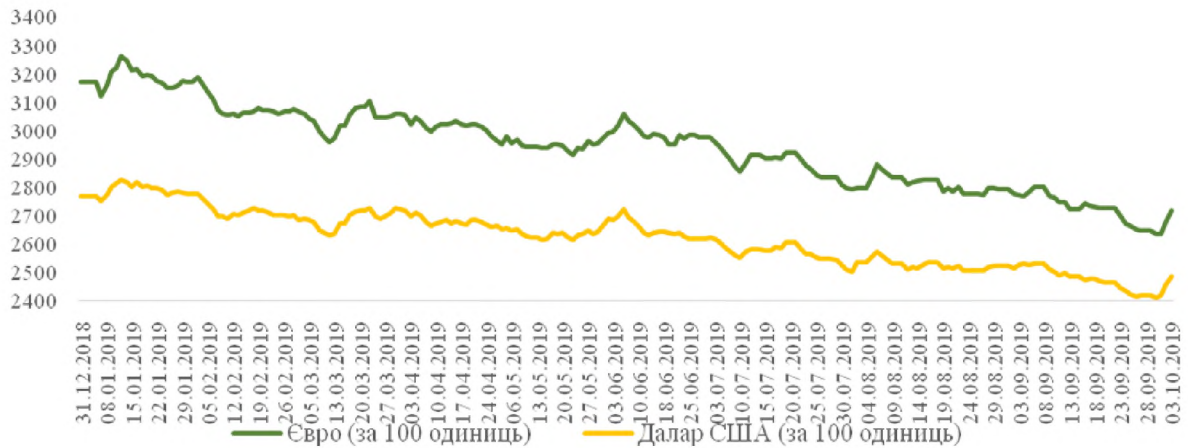

Рисунок 1. Динаміка курсів гривні до долара США та Євро за 100 одиниць [4]

Визначимо показник VaR за параметричним методом за таким алгоритмом:

- 1) Розрахуємо одноденні зміни курсів за формулою:

$$R_i = \ln \frac{K_n}{K_{n-1}} = \frac{K_n}{K_{n-1}} - 1.$$

- 2) Знайдемо середньоквадратичне відхилення в MS Excel за допомогою функції СТАНДОТКЛОН або за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\sigma^2} = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}.$$

- 3) Для досягнення точніших результатів варто врахувати сезонність, тобто необхідно порахувати середньоквадратичне відхилення за кожен сезон (весна, літо, осінь, зима) і визначити зважену волатильність.

- 4) Перевіряємо чи даний розподіл є нормальним. Нормальним є розподіл, який характеризується відсутністю асиметрії відносно точки, яка є одночасно модою, медіаною та середньоквадратичним відхиленням. Для наших розподілів (по Долару США та Євро) мода, медіана та середньоквадратичне відхилення не є рівними, проте асиметрія прямує до 0, тому можна зробити припущення, що дані розподіли наближені до нормального.

- 5) Розраховуємо максимальні зміни курсів для обох валют за формулою:

$$VaR = \pm K_{\alpha} \times \sigma \times \sqrt{T},$$

де K_α – критична точка розподілу t-Стюдента для рівня значущості α , σ – середньоквадратичне відхилення, T - горизонт часу на якому прогнозується зміна курсу:

– Для Долара США $VaR_{USD} = 2,33 \times 0,004476497 \times \sqrt{10} = 0,0330$ (3,3 %)

Тобто через 10 днів з ймовірністю 99% курс Долара США може максимально впасти на 3,3%. Максимальні втрати на горизонті 10 днів по доларовій валютній позиції (припустимо, що вона залишиться незмінною) становитимуть $VaR_{USD\text{грошовий}} = -174\,550\,000,00 \times 0,0330 = -5\,853\,234,77$ (грн)

– Для Євро $VaR_{EUR} = 2,33 \times 0,005992569 \times \sqrt{10} = 0,0442$ (4,4%)

Тобто через 10 днів з ймовірністю 99% курс Євро максимально може зрости на 4,4%. Максимальні втрати на горизонті 10 днів по євровій валютній позиції (припустимо, що вона залишиться незмінною) становитимуть $VaR_{EUR\text{грошовий}} = 261\,453\,000,00 \times 0,0442 = 11\,802\,820,21$ (грн)

1) Для прорахунку сукупного збитку банку по двох валютних позиціях необхідно порахувати сукупний грошовий VaR за формулою:

$$VaR = \sqrt{VaR_{USD\text{грош}}^2 + VaR_{EUR\text{грош}}^2 + 2 * VaR_{USD\text{грош}} * VaR_{EUR\text{грош}} * \rho},$$

де ρ – коефіцієнт кореляції між одноденними змінами Долара США та Євро, який розраховується в MS Excel за допомогою функції КОРЕЛЛ.

Розрахований коефіцієнт кореляції становить 0,85 і свідчить про прямий тісний зв'язок між трендами розподілу курсів Долара США та Євро. Підставивши дані у формулу, отримаємо 7 536 254,80, отже це максимальна сума, яку може втратити банк на горизонті 10 днів, при умові, що валютна позиція буде незмінною, з ймовірністю 99%.

Визначимо показник VaR за історичним методом за таким алгоритмом:

1) Визначаємо відкриті валютні позиції на 31.12.18 в еквіваленті іноземних валют, поділивши гривневі значення на офіційні курси валют на 31.12.18. Отримали -6 304 114,99 ₴ та 8 244 051,91 €.

2) Переводимо отримані значення в гривні за курсами кожного дня за період 31.12.2018 р. – 03.10.2019 р. і беремо їх різницю (вийшла загальна довга позиція).

3) Знаходимо відносні зміни значень загальної довгої позиції з інтервалом 10 днів (так як на таку кількість днів робимо прогноз) за формулою $R_i = \ln \frac{K_n}{K_{n-10}} = \frac{K_n}{K_{n-10}} - 1$.

4) Ранжуємо отримані значення від найбільшого до найменшого та відсікаємо 1 % значень знизу.

5) Для отримання історичного грошового VaR множимо значення загальної валютної позиції на 31.12.18 в гривневому еквіваленті на історичний VaR у відсотках:

$$\text{VaR} = (-174\,550\,000,00 + 261\,453\,000,00) \times (-0,0682) = -5\,928\,581,49 \text{ грн}$$

Отже, на горизонті 10 днів максимальні втрати банку, при умові, що валютна позиція залишиться незміною, з ймовірністю 99% за історичним методом становитимуть 5 928 581,49 грн.

Висновок. Оцінивши валютний ризик АТ «УКРСИББАНК» за VaR методологією за параметричним та історичним методами, можна сказати, що прогнозовані втрати за параметричним методом будуть значно більшими (на 1,6 млн. грн.). На нашу думку, переоцінка ризику за параметричним методом може пояснюватись неврахуванням тренду (математичного сподівання), а також значеннями асиметрії та ексцесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Will Kenton, Corporate finance & accounting financial ratios// Value at Risk (VaR)// Apr 18, 2019 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/v/var.asp>
2. Закон України «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах». Редакція від 07.06.2019, підстава - v0074500-19 – Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>
3. Консолідована фінансова звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежного аудитора 31 грудня 2018 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financialreports/2018/2018_financial_statements_%D1%81onsolidated.pdf
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/markets/exchangerate-chart?startDate=31.12.2018&endDate=06.10.2019>

Кашернюк Назарій Олегович,

студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Москаленко Наталія Віталіївна,

к.е.н., доцент кафедри банківської

справи та фінансового моніторингу

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Актуальність теми. Фінансова стійкість банку і, відповідно, банківської системи у цілому є головною умовою існування та активної діяльності банківських установ.

Мета дослідження. Дослідження теоретичних і прикладних моментів щодо вдосконалення методичних підходів до забезпечення фінансової стійкості банківського сектору в умовах фінансової нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так суть та значення фінансової стійкості банків досліджувало багато вітчизняних вчених та науковців країн СНД.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості банку. Деякі дослідники ототожнюють фінансову стійкість із стабільністю діяльності у середній та довгостроковій перспективі [1, с. 313] або із надійністю банку, що трактується як «стійкість» банку, тобто здатність протистояти змінам на фінансовому ринку та без затримок виконувати зобов'язання [2, с.13].

Більш ґрунтовним є підхід, у межах якого стійкість поряд зі стабільністю розглядаються як складники більш комплексного та фундаментального поняття — надійність. При цьому стійкість банку визначено як фундаментальну характеристику внутрішнього стану комерційного банку, для якого притаманні здатність витримувати максимальний рівень непередбачуваних втрат і зберігати стан ефективного функціонування. [5]

Для оцінки поточної фінансової стійкості і подальшого прогнозування можна вирізнити два основних концептуальних підходи. Згідно з першим традиційним, фінансова стійкість банку забезпечується високою часткою власного капіталу у загальній сумі фінансових

ресурсів та відсутністю виражених фінансових диспропорцій. [4, С. 549]. Згідно з цим підходом, для оцінки фінансової стійкості використовуються такі показники як коефіцієнту надійності, коефіцієнт заборгованості, участі власного капіталу у формуванні активів, захищеності власного капіталу, захищеності доходних активів, мультиплікатор капіталу.[5]

На сьогодні можна вирізнити низку інтегральних методів оцінювання фінансової стійкості банківських установ, що відповідають рекомендаціям МФВ та включають на аналогічні блоки показників з певними відмінностями. Серед найбільш відомих — інтегральна оцінка фінансової стійкості банку Департаментом реорганізації та ліквідації банків Генерального департаменту банківського нагляду НБУ (передбачає розрахунок 11 аналітичних показників, розподілених на групи: ефективність; ліквідність; якість кредитного портфеля; показники динаміки та структури). Її вдосконалена поглиблена версія передбачає оцінку динаміки 24 показників, згрупованих у чотири блоки: достатність капіталу; ліквідність; ділова активність; прибутковість банківської установи.[3]

Адже враховує вплив на фінансову стійкість окремих банківських установ кризових явищ та їхніх наслідків. Так, згідно з нею, фінансову стійкість пропонується оцінювати за 15 показниками з п'яти груп: ліквідність та платоспроможність банку, якість ресурсної бази, якість активів, капіталізація, ефективність, а також два додаткових показника — кількість порушень економічних нормативів НБУ та невиконані в строк зобов'язання.[2]

Основні напрямки вдосконалення методичних та теоретичних принципів визначення й аналізу фінансової стійкості банку визначаються, насамперед, науковими підходами і загальними напрямками удосконалення діяльності банків в умовах трансформації економічного розвитку країни. [2]

Основна проблема стійкості банків пов'язана з нестабільною економікою України. Ця проблема визначається в першу чергу стабільністю економічного середовища, яке оточує банк. Отже, ринкова категорія фінансова стійкість банку відображає фінансовий стан банківської установи в існуючому середовищі. Можна виділити основні параметри фінансової стійкості банку: її загальноекономічний стан, соціально-політична ситуація в країні, стан фінансового ринку, внутрішня стійкість банківської установи.[1]

Фінансова стійкість - принципове поняття, яке сьогодні постійно впливає при розгляді тих чи інших аспектів функціонування банків і фінансової системи країни в цілому. Проте попри актуальність і практичну необхідність у здійсненні аналізу фінансової стійкості вітчизняних банків, досвід такого аналізу залишається досить скромним, а наукові підходи з цієї області в Україні практично відсутні.[5]

Зусиллями вчених обґрунтовані роль та місце фінансової стійкості у банківському менеджменті, її показники та критерії, способи та форми управління, зв'язок із загрозою банкрутства банку тощо. Проте результати досліджень зарубіжних вчених були сформульовані з урахуванням особливостей фінансової звітності комерційних банків, стану конкуруючого ринку, існуючого правового поля, способів його регулювання, властивих для ринково розвинутих економік.

Українські економічні реалії у цьому колі питань істотно відрізняються від зарубіжних: для банківської системи України властива нестабільність та високий рівень ризиків, які поширюються на фінансові ринки, складною залишається також політична та соціально-економічна ситуація. Тому розроблені вченими підходи у своїй більшості є малопридатними для вітчизняної практики, оскільки потребують адаптації та коригування.[4]

Проведений аналіз підходів до з'ясування сутності поняття фінансової стійкості банків дає підстави для висновків:

1. Фінансова стійкість банку не може характеризуватись лише набором окремих показників (ліквідність, платоспроможність, прибутковість тощо.), це результат, більш точного аналізу;

2. Чисельність і різноманітність доказів, які числяться у спробах дати визначення поняттю фінансової стійкості банків, показує, що існує проблема формалізації фінансової стійкості, тому достовірність отримуваної оціночної інформації виявиться суттєво заниженою;

3. Фінансова стійкість банку - це не конкретний числовий показник його діяльності, це - якісна оцінка спроможності банку стабільно функціонувати під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.[4]

Поняття фінансова стійкість банку об'єктивно визначається середовищем його функціонувань, банк - це система трансформації ресурсів і ризиків. І його складові повинні діяти скоординовано і синхронно як єдина система заходів у сфері грошей та кредиту, спрямованих на повноцінне виконання банком своїх функцій, з урахуван-

ням існуючого балансу економічних інтересів і вирішення завдань близької та далекої перспективи.[3]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ» 2017. 228 с.
2. Кочетков В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ: КНЕУ 2017. 238 с.
3. Жердецька Л.В. Макропуденційна політика: вітчизняний досвід та українська практика. Вісник соціально-економічних досліджень. 2016. Вип. 1 (60). С. 239-246.
4. Євтух Л.Б., Швед І.М. Світовий досвід забезпечення стабільності банківської системи: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ 2016. 23 с.
5. Зверяков М.І., Коваленко В.В., Сергеева О.С. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 520 с.

Кругляк Оксана Андріївна,
студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Береславська Олена Іванівна,
*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Глобалізація економіки призводить до загострення ряду проблем, таких як легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом. «Відмивання» доходів – це не лише кримінальні діяння, але й регулярна загроза для корпоративного сектора та фінансових ринків в цілому.[7]

Найактивнішими в системі звітування до Державної служби фінансового моніторингу України, в розрізі суб'єктів первинного

фінансового моніторингу, є банківські установи, які надсилають сукупну більшість повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. За період 2018-2019 років від банківського сектору було одержано 99,09 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції. [1] Це пояснюється тим, що банки є фінансовими посередниками, які здійснюють грошові розрахунки, перекази, акумулюють грошові кошти та інші цінності, надають кредити, здійснюють інші послуги за фінансовими операціями та часто стають посередниками у легалізації (відмиванні) коштів, отриманих незаконним шляхом. [6]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження різних аспектів фінансового моніторингу та забезпечення економічної безпеки банківських установ знайшли відображення в працях таких економістів як О.М. Бандурки, О.І. Береславської, С.А. Буткевича, Н.Г. Виговської, О.М. Горбунової, Л.А. Ключко, О.П. Орлюка, Н.В. Москаленко, Л.А. Савченка, С.В. Сімов'яна, В.А. Тимошенка, М.Ш. Хімічевої, А.А. Хмелюк, Д.А. Файера, Д.В. Шиян та ін.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних засад з організації і здійснення фінансового моніторингу у банках, визначення діючих інструментів оцінювання ефективності роботи на етапі забезпечення протидії легалізації «брудних» коштів, отриманих злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи теоретичне підґрунтя впровадження та функціонування системи економічної безпеки банківських структур, для початку необхідно розглянути загальнонаукові підходи до визначення сутності поняття «фінансовий моніторинг».

Згідно з Законом України «фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу» [2].

Першочерговими задачами фінансового моніторингу банку є наступні:

- відповідне управління ризиками, використання певних заходів, які забезпечують ефективну мінімізацію ризиків залежно від їх рівня;

- впровадження та застосування в банку вимог законодавства та міжнародних вимог із використанням ризик-орієнтованого підходу;
- забезпечення здійснення ретельної перевірки та вивчення осіб, з якими банк вступає в ділові (договірні) відносини та/або яким надає банківські послуги;
- звітування центральному органу виконавчої влади, що впроваджує державну політику України у сфері фінансового моніторингу про порогові фінансові операції та/або підозрілі фінансові операції/підозрілу фінансову діяльність (активність) клієнтів, а також фінансові операції, відповідно яких є привід підозрювати, що вони відносяться або призначені для фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення та/або про спроби проведення таких операцій;
- недопущення в роботі банку порушень вимог законодавства та законодавства інших юрисдикцій, зокрема, при відкритті кореспондентських рахунків в іноземних банках та/або проведення іншої діяльності банку у цих юрисдикціях. [4]

Створена в Україні система фінансового моніторингу працює з метою впровадження основного завдання – діючого застосування механізмів і інструментів протидії «відмиванню» доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Від чіткості організації процесу моніторингу в банківській системі залежить саме і економічна безпека банківських установ України в цілому.

Ключовим завданням економічної системи безпеки банків є попередження збитків від крадіжки фінансових і матеріально-технічних цінностей, розголошення конфіденційної інформації, порушення функціонування інформаційних систем.

Загальна структура організації безпеки банківської діяльності містить дії або ж так звані заходи, які здійснюються послідовно або одночасно, а саме [5]:

- створення базового ресурсного потенціалу;
- стратегічне прогнозування і планування фінансової безпеки за функціональними складовими;
- загально-тактичне планування безпеки банківської діяльності за функціональними складовими;
- тактичне прогнозування в системі забезпечення фінансової стійкості банківської системи;

- проведення детального аналізу рівня безпеки банківської діяльності;
- загальна оцінка досягнутого рівня безпеки банківської діяльності.

Розглядаючи економічну безпеку банків через призму організації, важливо приділити увагу на зовнішнє та внутрішнє середовище. У зовнішньому середовищі слід розглядати кримінальне середовище, а також дії з боку потенціальних клієнтів, партнерів, конкурентів та державних установ. Внутрішнє середовище – це дії персоналу банків в особі фахівців і менеджерів відділів банків, неформальних груп, а також адміністрації банків.

У розрізі економічної безпеки банківської діяльності значної актуальності набуває питання методичного та практичного забезпечення процесу протидії легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму в банківських установах.

Серед елементів світової фінансової системи саме банківські установи приваблюють досить велику частину нелегальних грошових ресурсів з їх подальшою легалізацією, які надалі перенаправляються на підтримку терористичних угруповань або входять до законного грошового обігу визначеними каналами. Дієвим механізмом забезпечення протидії даному явищу, можна вважати запровадження в дію і безумовне виконання правил «знай свого клієнта». Його втілення дозволить отримувати гарантії того, що банк, який володіє відомостями про своїх клієнтів, з меншою імовірністю може стати посередником для переказу нелегальних коштів злочинних організацій. Банк, що цінує свою репутацію, має працювати відповідно до кращих міжнародних стандартів, завжди дотримуватися законів. [3, с. 17-18]

Як стверджує світова практика, банки, які вже були причетні до сумнівних видів діяльності та легалізації злочинних доходів, зіткнулися з проблемою не тільки фінансових втрат, але і з відкликанням банківської ліцензії та її ліквідацією. Створення та розвиток інноваційних технологій підтверджують необхідність покращення практичних рекомендацій щодо пошуку нових шляхів оцінки, контролю та ефективного управління ризиками для забезпечення протидії легалізації «брудних коштів», формування власних адаптивних моделей ризик-контролю із застосуванням мережевих схем для запобігання залучення банків до участі в них, створення відповідних умов для впровадження нормативно-правового забезпечення і стандартизації

процедур впорядкування ризик-орієнтованого підходу на основі їх автоматизації та забезпечать можливості для продукування нових знань та їх поширення, а також підготовки фахівців у сфері фінансового моніторингу

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, можемо зазначити, що організація системи фінансового моніторингу у банку повинна здійснюватися так, щоб були задіяні та враховані всі аспекти його діяльності. У зв'язку з цим, ключовим завданням фінансового моніторингу є забезпечення оптимізації роботи інформаційного обміну між всіма основними суб'єктами банківської діяльності, що забезпечить можливість отримання релевантної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Загальний підхід до оцінки рівня економічної безпеки банківської діяльності має відповідати наступним вимогам:

- оцінювати, з одного боку, можливості протистояння банківських криз, а з іншого - можливості розвитку, розширення діяльності;
- оцінювати безпеку банківської системи, концентруючи її розвиток на економіку регіону;
- здійснювати періодичний моніторинг стану безпеки банківської діяльності на підставі системи економічних показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджене Постановою Правління Національного банку від 02.04.2019 р. №58 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0058500-19>
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Текст]: Закон України від 24.11.2018. № 1702-VII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
3. Баранов Р.О. Сучасні схеми відмивання злочинних коштів у світі та в Україні / Р.О. Баранов // Аспекти публічного управління: наук. журн. — 2015. — № 7—8 (21—22). — С. 62—69.

4. Бережний О. Ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в системі банківських ризиків // Вісник національного банку України. – 2019. – с. 3-7

5. Бекряшев А. К. Тіньова економіка та економічна злочинність : підручник [Електронний ресурс] / А. К. Бекряшев. – Режим доступу: <http://newasp.omskreg.ru/bekryash>.

6. Жарій Я.В. Актуальні проблеми фінансово-інформаційної безпеки банківської системи України / Я.В. Жарій, Л.В. Дохтаренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Еко* номічні науки. — 2017. — № 1. — С. 231—239.

7. Петрушко Я. Р. Нормативно-правова організація аналізу кредитних операцій. Параграф монографії «Інноваційні, фінансові та технічні аспекти діяльності підприємств» / кол. авторів; за загальна ред. Л. М. Савчук. Дніпро: Пороги, 2017. 384 с. С. 253–262.

8. Коваленко В. В. Філософія безпеки банків в умовах структурних дисбалансів економіки України. Економічний форум. 2017. № 3. С. 256-262.

9. Штефан Л.Б. Проблеми формування універсальної системи оцінювання фінансової безпеки банку та банківської системи / Л.Б. Штефан, Н.П. Ільніцька // Економіка та суспільство. – 2018. – Випуск № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economyandsociety.in.ua>

Лещенко Оксана Сергіївна,

студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Примостка Людмила Олександрівна,

д.е.н., професор

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЙ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

За сучасних економічних умов в Україні найважливішим джерелом подальших економічних перетворень залишаються кредитно-інвестиційні ресурси банківських установ. Саме банки повинні стати головним учасником інвестиційного процесу в державі, так як вони акумулюють та перерозподіляють тимчасово вільні фінансові ресурси.

Циклічність економічної та політичної нестабільності в Україні, наявність інфляційних коливань, девальвація курсу національної валюти призводить до зменшення обсягів кредитування та згортання інвестиційних процесів. Дохідність та ефективна робота банків за таких умов визначається рівнем фінансового прибутку, близько 70% якого припадає саме на доходи від кредитно-інвестиційної діяльності. Також необхідно враховувати, що прибуткова діяльність банків є головною передумовою нарощування власного капіталу, подальшого розвитку та підтримання їх конкурентоспроможності на фінансовому ринку.

Кредитна й інвестиційна діяльність для універсальних банків, які складають основу української банківської системи, є головними напрямками вкладання вільних грошових ресурсів і одержання від них доходів і прибутків [6].

Банки України мають ще незначний досвід у здійсненні кредитно-інвестиційної діяльності, але з кожним роком обсяги цих операцій зростають. Останнім часом банківські установи у період кризи значно скоротили інвестиції в реальний сектор економіки та переорієнтувалися на державні боргові зобов'язання, що в підсумку дало змогу збільшити регулятивний капітал та зменшити резерви. Розмір інвестиційних ресурсів банків характеризується, насамперед, величиною їх кредитно-інвестиційних портфелів як основної складової активів банків і показників напрямів їх діяльності для отримання доходів [5].

Важливим є аналіз структури кредитних операцій банків України в розрізі загальної суми активів банків, які мають найбільший обсяг кредитно-інвестиційного портфеля станом на 01.01.2019 року за даними НБУ (рис. 1.1).

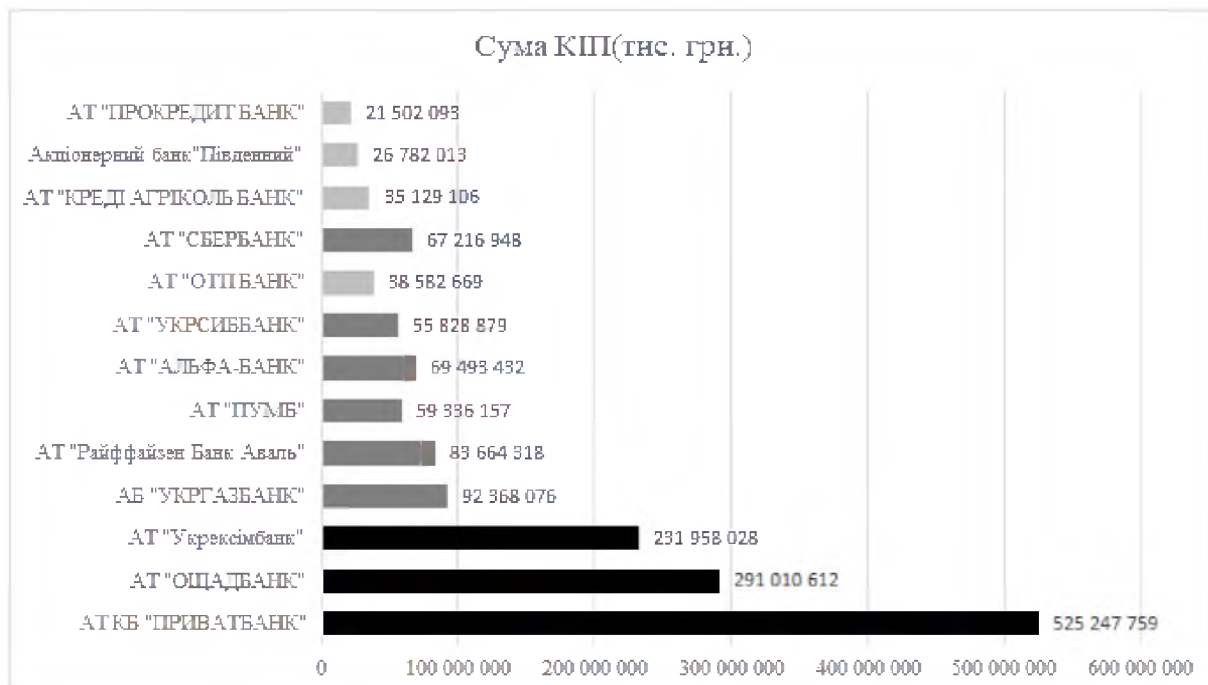

Рис. 1.1. Кредитно-інвестиційний портфель деяких банків України станом на 01.01.2019 року

Джерело: складено автором на основі [8]

Найбільший обсяг кредитно-інвестиційного портфеля має АТ КБ «Приватбанк» з сумою приблизно 525 млрд. грн (рис.1.1). Далі в списку розмістились АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрексімбанк» з обсягами КІП приблизно 291 млрд.грн та 232 млрд.грн відповідно. Вищим, ніж 50 млрд. грн., є обсяг кредитно-інвестиційного портфеля в АБ «Укргазбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Альфа-Банк», АТ «Укрсиббанк», АТ «ПУМБ» та АТ «Сбербанк».

Великий обсяг кредитно-інвестиційного портфеля вказує на потужний інвестиційний потенціал банку та можливість отримувати більш високі прибутки.

Кредитно-інвестиційна стратегія формується банком, базуючись на потребах позичальників та інвесторів, крім того вона визначає види, умови, обсяг і структуру кредитних та інвестиційних операцій банку, способи та дії щодо їх проведення [3].

Тактичні процеси управління інвестиційною діяльністю включають у себе розробку оперативних і поточних цілей інвестиційної діяльності та методів їх досягнення.

Узагальнення поглядів вітчизняних та зарубіжних учених-економістів дозволяє рекомендувати певні принципи, якими необхідно керуватися при формуванні та реалізації кредитно-інвестиційної стратегії банку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Принципи кредитно-інвестиційної стратегії банку

Принципи	Пояснення
Узгодженість	стратегія банку має бути узгодженою зі стратегією розвитку економіки країни та регіону чи формуватися з їх урахуванням;
Оперативність	стратегія банку має своєчасно уточнюватися та оновлюватися, а ініціатива про створення чи вдосконалення стратегії має включати формулювання ключових ідей та схему організації роботи по вдосконаленню чи створенню нової стратегії;
Оптимальність	стратегія банку має охоплювати всі об'єкти управління банком, тобто всі процеси, що характеризують його діяльність; при розробці стратегії мають бути оцінені сильні та слабкі сторони діяльності банку;
Тривалість	стратегія банку має розроблятися на довгий період, що і відрізняє її від тактики;
Визначеність	у стратегії банку має визначатися кінцевий термін досягнення мети.

Джерело: складено автором на основі [7, с.100]

Формування та реалізація кредитно-інвестиційної стратегії банку має базуватися на перерахованих принципах, що відповідають сучасній економічній ситуації в країні. Правильно вибрана інвестиційна стратегія у сфері кредитування дозволяє отримати максимальний дохід за прийняттого рівня ризику. Огородник В. В. зазначає, що стратегія кредитно-інвестиційної діяльності банку – це комплексна програма дій у сфері кредитно-інвестиційної діяльності, що реалізується з метою максимального задоволення потреб клієнтів у послугах

та з урахуванням інтересів банківської установи в умовах постійно змінюваного зовнішнього економічного середовища [7].

Стратегія кредитно-інвестиційної діяльності є складовою фінансової стратегії, що охоплює функціональний рівень управління банком. На вибір стратегій усіх рівнів управління (як загальнокорпоративних, конкурентних, так функціональних) впливає велика кількість чинників, які доцільно об'єднати у такі групи: фактори зовнішнього середовища, фактори внутрішнього середовища та інші фактори впливу (фактори часу та ризику). При цьому на практиці кількість та комбінація факторів впливу на вибір стратегії може бути різною для кожного банку, а приймаються до уваги лише ті з них, що на думку менеджменту банку є найбільш значущими відносно досягнення стратегічних цілей.

З огляду на банківсько-орієнтований тип вітчизняної фінансової системи основним джерелом фінансування інвестицій є банківські кредити. Тому доцільно використовувати терміни «кредитно-інвестиційні ресурси» та «кредитно-інвестиційна діяльність»[2]. Світовий досвід свідчить про те, що залежно від напрямку спрямування кредитно-інвестиційних ресурсів існують три види стратегії розвитку, а саме імітаційна, інноваційна та змішана.

Перша орієнтована на залучення кредитно-інвестиційних ресурсів, за допомогою яких у країні створюються необхідні умови для розширеного відтворення капіталу на основі наявних та запозичених технологій. За такої стратегії розвиток відбувається за рахунок включення національних виробництв у міжнародні ланцюжки доданої вартості та залучення зовнішніх джерел капіталу. Негативним аспектом вибору такої стратегії розвитку є посилення залежності від зовнішніх факторів та припливу іноземних інвестицій.

Другий вид стратегії (інноваційний) ґрунтується на залученні венчурного капіталу та формуванні національних ланцюжків доданої вартості на базі створення ланцюжків виробництва інноваційних продуктів і технологій. Основною схемою формування цих ланцюжків є така: розробка продукту – виробництво – маркетинг – доставка – сервісне обслуговування. За орієнтації на переважне використання венчурного капіталу економічна система країни стає частиною глобального ринку, але сама генерує ланцюжки створення доданої вартості та управляє кредитно-інвестиційними потоками.

Конкурентоспроможність країни за рахунок інноваційності вироблених продуктів стає набагато вищою. Водночас це надає поштовх для розвитку нематеріальних ресурсів, формує основу для зростання зайнятості населення в секторах з високими інноваційним потенціалом і рівнем продуктивності праці, для підвищення рівня добробуту населення та стандартів якості життя.

Саме за рахунок інвестування в інновації можливе створення конкурентоспроможних національних продуктів, що стимулюватиме приплив у країну матеріальних і фінансових ресурсів, а також формування таких темпів кредитно-інвестиційної діяльності простору, що забезпечуватимуть приріст валового продукту [1].

Третій вид (змішана стратегія) ґрунтується на поєднанні кредитів та інвестицій у традиційні технології з поступовим розширенням фінансування інновацій, нових технологічних ланцюжків з метою формування інноваційних точок росту. За необхідності прискорення темпів розвитку країни акцент зміщується до спрямування кредитно-інвестиційних ресурсів у ті види економічної діяльності, розвиток яких дасть змогу економічній системі стати структурною частиною світового ринку, «вбудуватися» в ланцюжки доданої вартості з переважно виробничою або торговельною, або аграрною спрямованістю.

В цьому разі актуалізується завдання фінансування інновацій, що стануть базою для створення власних ланцюжків створення вартості та припливу інвестицій. Саме приплив прямих інвестицій дасть змогу економічній системі регіону вбудуватися в національну та міжнародну систему поділу праці за рахунок розміщення на своїй території виробництва складових частин кінцевого товару.

Особливістю змішаної стратегії є її частково точковий характер, що полягає в «боротьбі з вузькими місцями», коли регулятивні зусилля зосереджені на вирішенні декількох ключових проблем, та стимулюванні окремих точок зростання та створення сприятливих умов для бізнесу.

Отже, на сучасному етапі Україні доцільно застосовувати змішану стратегію розвитку кредитно-інвестиційної діяльності, що ґрунтується на залученні всіх суб'єктів економічної системи в інвестиційну діяльність. Адже еволюційна стратегія – це переважно продовження чинного вектору розвитку, що не дасть змогу вирішити

ті нагальні завдання, що постали перед фінансово-інвестиційною політикою в період економічної та політичної кризи.

Щодо інноваційної стратегії, то для її реалізації Україні не вистачить наявних ресурсів за відсутності надійної виробничої бази, яка дала б змогу отримувати прибутки в період від розробки ідеї до отримання фінансового результату від неї.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що в умовах кризи та обмеженості фінансових ресурсів інвестування банкам слід концентрувати лише в найбільш ефективні проекти. Тому невідкладним завданням на поточному етапі розвитку України є алгоритм вибору пріоритетів кредитування та інвестування [4]. Слід орієнтуватися на кредитування найбільш ефективних (інноваційних або соціально значущих) інвестиційних проектів, що дасть змогу отримати максимальний ефект у формі приросту виробництва конкурентоспроможної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Н.Е. Кредитна політика банківських установ: стратегічні аспекти та ризики / Н.Е. Аванесова, Ю.М. Вознікова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 8. – С. 956-961.
2. Головінов О. Пріоритетні напрями розвитку і проблеми фінансування інноваційної діяльності в Україні. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64084.doc.htm
3. Зайцева І. Аналіз інвестиційної привабливості України в сучасних умовах / І. Зайцева, О. Коцюба // Бізнесінформ. – 2014. – № 9. – С. 87-91.
4. Захожай В., Кіт М. Статистика інвестиційної діяльності. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://personal.in.ua>.
5. Ляхова О. О. Кредитно-інвестиційний портфель банків та його вплив на фінансування інвестиційних проектів в Україні - Гроші, фінанси і кредит/ О. О. Ляхова, Т. П. Шокало // Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/47670/13Lyakhova.pdf?sequence=1>
6. Марченко О. В. Оцінка кредитно-інвестиційної діяльності банку / О. В. Марченко, Ю. М. Золотопуп. // Молодий вчений. – 2017. – С. 283–286.

7. Огородник В. В. Формування кредитно-інвестиційної стратегії банку в сучасних умовах України [Текст] / В. В. Огородник // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.): у 2-х т. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – Т. 1. – С. 99–101.

8. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>

Логвин Владислав Вікторович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Перехрест Лілія Миколаївна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Банківська інвестиційна діяльність сприяє отриманню доходів не тільки банківським установам, а й суспільства в цілому, так як, кредитування сприяє стимулюванню виробництва та зростанню ВВП, таким чином, відбивається на зростанні добробуту населення. Чинні закони повинні визначати загальні, економічні, правові та соціальні умови інвестиційної діяльності для забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна її суб'єктів та ефективного функціонування народного господарства в умовах ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та управління інвестиційними ресурсами розглядаються у працях багатьох науковців та практиків, таких як: М. Алексеєнко, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, М. Савлук, Ж. Торяник, І. Федосік, І. Бланк, В. Лагутін, Т. Майорова, А. Пересада.

Виклад основного матеріалу. Головне завдання інвестицій – забезпечення структурної перебудови економіки, модернізації та технічного переозброєння виробництва. В умовах обмеженості фінансових ресурсів для підвищення ефективності їх використання необхідно передусім визначити чітко обмежений перелік основних пріоритетів

розвитку. Лише в такому випадку, припинивши взаємні суперечки та змагання, об'єднаними зусиллями всіх владних структур можна узгодити і скоординувати політику і принципи державного регулювання

кредитно-інвестиційної діяльності, створивши вигідні і надійні умови для довгострокових інвестицій в економічний та соціальний розвиток[1, с. 134-136].

У контексті вивчення інвестиційної діяльності банківських установ окрему увагу привертає той факт, що більшість дослідників розглядає інвестиційну діяльність через призму фінансових інвестицій та відносить перелік об'єктів інвестиційної діяльності банків виключно до цінних паперів [4, с. 16]. Участь банків у кредитуванні реального сектору економіки до інвестиційної діяльності у більшості досліджень не аналізується.

Аналіз інвестиційної діяльності банку слід проводити в розрізі фінансових та реальних інвестицій. І хоча, відповідно до чинних нормативних положень, лівова частка інвестиційної діяльності банку ідентифікується як фінансові інвестиції, для аналізу окремого банку необхідно відносити вкладення банків в асоційовані та дочірні компанії та інвестиційну нерухомість до реальних інвестицій. Такий підхід використовується виключно на основі врахування спрямованості здійснення інвестиційної банківської діяльності у вигляді інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Основи законодавства поширюються на велике коло інвестицій, охоплюючи всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що інвестуються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, в кінцевому результаті якої досягається соціальний ефект або утворюється прибуток (дохід). Велике практичне значення мають права інвесторів, умови державного регулювання інвестиційної діяльності, захист інвестицій і гарантії прав. Відтепер інвестор самостійно визначає обсяги, ефективність й напрями здійснюваних інвестицій.

Інвестиційний напрямок банківської діяльності дозволяє вдосконалити процеси диверсифікації в масштабі усього банківського сектору, а також поліпшити структуру пасивів, диверсифікувати власні активи банків, що, безумовно, роблять банківську сферу бізнесу значно більш гнучкою по відношенню до змін кон'юнктури ринку, і значно стійкішими до зовнішніх впливів. Нажаль, в сучасній економічній діяльності, об'єктом інвестиційного кредитування є певні основні засоби найчастіше, які не створюють значного додаткового потоку

доходів та не є засобом повернення кредиту. Таким чином, інвестиційне кредитування прийнято визначати як запозичення кредитором позичальнику, на умовах платності, строковості, повернення, забезпеченості та цільового використання, зазначеного кредитною угодою та обґрунтованого інвестиційним проектом, обсягу грошових коштів, які спрямовуються на придбання, реконструкцію, розширення або оновлення основних засобів позичальника. Значною особливістю інвестиційного кредитування є те, що право на об'єкт інвестування закріплюється за позичальником і після розрахунку з банком-кредитором і реалізації інвестиційного проекту банк не має права заявляти про право на цей об'єкт як на свою повну власність.

З метою реалізації науково-технічної, економічної та соціальної політики країни здійснюється державне регулювання інвестиційної діяльності. Воно визначається планами й програмами розвитку народного господарства, бюджетами та передбаченими в них обсягами державного фінансування. Державне регулювання інвестиційної діяльності охоплює регулювання умов останньої, а також пряме управління державними інвестиціями за допомогою системи податків з диференціацією об'єктів і суб'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг.

Основними показниками інвестиційної діяльності банків є: вартість загальних активів, вартість наданих кредитів і кредитно-інвестиційний портфель (КІП) як джерело інвестиційних ресурсів.

Вагоме значення для розвитку інвестиційної діяльності банківського сектору має державна економічна політика. Упровадження дієвих монетарних, фіскальних та правових інструментів, вдосконалення та розроблення нових нормативно-правових актів щодо банківського інвестування дають змогу поліпшити умови ведення підприємницької діяльності, що в свою чергу покращить інвестиційний клімат у державі. Наявність єдиного підходу, чіткої стратегії та правового обґрунтування у сфері банківського інвестування є важливою умовою не тільки для ефективної діяльності банківського сектору економіки, але й для соціально-економічного розвитку країни загалом.

Як зазначають вітчизняні дослідження, розробленню й упровадженню механізмів та інструментів стимулювання банківських інвестицій має передувати ретельний аналіз чинників, які нині перешкоджають його розвитку в Україні [5, с. 86–93]. Одним з найвагоміших

чинників, що супроводжують інвестиційну діяльність є ризик інвестиційної діяльності.

Ризик інвестиційної діяльності банку – це ймовірна можливість недоотримання доходів або зниження ринкової вартості капіталу банку як наслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх чинників в процесі здійснення інвестиційної діяльності [9].

Інвестиційний ризик має здатність розщеплюватися на інші різновиди ризиків, пов'язаних із веденням банківської діяльності, що водночас відображується у прояві щільного взаємозв'язку між окремими банківськими ризиками: кредитним, зміни процентної ставки, ринковим, валютним, операційно-технологічним, репутації, юридичним. Отже, багатогранність та множинність виникнення та прояву інвестиційного ризику банку зумовлюють необхідність застосування методів та підходів теорії оптимізації, які дають змогу не лише врахувати наявні умови функціонування банку, а й можливі наслідки його розвитку, спираючись на наявний та можливий рівень змінності показників його інвестиційної діяльності відповідно до існуючих умов ведення банківської діяльності у цілому.

До інструментів управління інвестиційним ризиком банку, що визначаються з погляду формування зовнішніх керуючих впливів, слід в першу чергу віднести нормативну та законодавчу базу щодо здійснення банківської діяльності та зокрема проведення інвестиційної діяльності, а також окремі рішення та постанови регуляторів банківських та фінансових послуг тощо.

Основними причинами недостатнього розвитку інвестиційної діяльності банківських установ є [5]: недосконалість дієвого механізму банківського інвестування; низький ступінь упровадження банками нових інвестиційних продуктів; низька ефективність методів аналізу та управління інвестиційною діяльністю; значні інвестиційні ризики і низький рівень корпоративного управління; а також, відсутність практики розроблення дієвих інвестиційних стратегій.

Висновки. Таким чином, для забезпечення ефективнішого механізму інвестиційної діяльності банками повинна бути проведена система певних гарантій, яка покликана забезпечити умови для досягання кінцевих цілей фінансування, враховуючи параметри його окремим ланкам. Необхідно передбачати не лише формування страхових резервних фондів на покриття кредитних ризиків, фонду гарантування вкладів населення, інших страхових фондів, які вже нині

стають вагомим фактором зміцнення довіри до вітчизняної банківської системи та інших інвестиційних інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-XII від 18.09.1991 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 10.11.2018).
2. Воробйова О.І. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України. Київ; Сімферополь: Аріал, 2010. 396 с.
3. Онікієнко С.В. Інвестиційна діяльність банків в економічному контексті. Економіка: теорія та практика. 2015. № 2. С. 12–18.
4. Кльоба Л.Г. Ризик-менеджмент банківської інвестиційної діяльності. Вісник Національного банку України. 2010. № 1. С. 44–47.
5. Капраль О.Р. Ідентифікація чинників стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2016. Вип. 2(74). С. 86–93.

Образ Софія Романівна,
студентка групи ФМБ-18-1
Науковий керівник:
Пернарівський О. В.,
к.е.н., доцент

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

Актуальність теми. В умовах розвитку ринкової економіки в Україні та зростання інтегрованості до світової економічної спільноти першочергового значення набуває проблема підвищення фінансової стійкості банківської системи країни. Особливо актуальним це питання стає під час підвищеної волатильності фінансових ринків в кризові періоди. Такі періоди допомогли виявити недоліки в існуючих підходах до оцінки фінансової стійкості, які використовувались у вітчизняній та зарубіжній банківській практиці, і застосування яких у докризовий період значною мірою призвело до недооцінки масштабу

ризиків та недостатності розроблених заходів з попередження впливу ризиків на фінансову стабільність банківської системи.

Таким чином, особливої актуальності набуває завдання розробки такого методологічного підходу до оцінки фінансової стійкості банківської системи, що дозволив би врахувати та виправити недоліки існуючих методів, та застосувати зазначену процедуру до оцінки стабільності банківської системи України.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Численні праці, що належать до групи досліджень визначення впливу фінансової кризи на банківську систему в цілому, пропонують використовувати стрес-тестування. Ця техніка почала широко застосовуватись великими іноземними банками з 1990-х років і зараз використовується більшістю фінансових установ за кордоном як важливий компонент систем відстеження та оцінки ризиків.

Проблематику фінансової стійкості банків та її оцінки в кризові періоди досліджували як зарубіжні фахівці, так і провідні українські вчені, такі як М.Босс, П.Бунн, К.Віролайнен, А.Герасимович, М.Джонс, Х.Елсінгер, В.Коваленко, А.Лехар, В.Міщенко, М.Савлук, М.Саммер, С.Соренсен, Дж.Хогарт, М.Чіхак та інші, але далеко не всі важливі аспекти даної проблеми є в достатній мірі вивченими.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних засад стрес-тестування як методу управління фінансовою стійкістю банків.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науково-дослідницькій літературі не вироблено єдиного методологічного підходу до трактування поняття «фінансова стійкість банків». На основі аналізу існуючих визначень даного поняття можна виділити такі його основні аспекти, як: стабільність усіх складових банківської системи; здатність банків до запобігання кризовим ситуаціям; спрямованість банків на сприяння розвитку економіки (або відсутність негативного впливу на економіку); здатність банківської системи до збереження рівноваги; спроможність банків протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам; адекватне виконання банківською системою своїх основних функцій[2].

Шляхом узагальнення можна сформулювати наступне визначення: фінансова стійкість банків – це такий стан банків, за якого вплив несприятливих і непередбачуваних подій (шоків) на банківську систему або окремі її елементи не заважає забезпеченню виконання її

основних функцій у складі економіки, а також протидії потенційним наслідкам шоків чи дисбалансів, як ендогенних, так і екзогенних.

Ендогенними факторами є інституційні (рівень управління ризиками, репутація, наявність стратегії розвитку тощо); ринкові (надійність установ-контрагентів, волатильність цін на активи, залежність від контрагентів тощо); інфраструктурні (надійність платіжної системи, стан розвитку стандартів бухгалтерського обліку, ефективність нагляду, довіра до банківської системи тощо). До екзогенних факторів належать макроекономічні (стан економічного середовища; стан політичного середовища; стан розвитку законодавчої бази тощо) та інші зовнішні фактори (вплив транснаціональних корпорацій, окремі глобальні події, природні катаклізми тощо)

Оцінка фінансової стійкості банків – це аналіз можливості окремої банківської установи, або банківської системи взагалі, забезпечувати стаке виконання власних функцій в умовах потенційного впливу ендогенних та екзогенних шоків.

Переважає більшість підходів щодо дослідження фінансової стійкості банківського сектору спирається на визначення впливу на неї банківських ризиків. Основними типами банківських ризиків є кредитний, процентний, ринковий та ризик ліквідності. Одним із методів оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість банків є стрес-тестування. Ця техніка почала широко застосовуватись великими іноземними банками з 1990-х років і зараз використовується більшістю фінансових установ за кордоном як важливий компонент систем відстеження та оцінки ризиків.

Національний Банк України визначає стрес-тестування як «метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора - валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями» [1]. Також НБУ рекомендує застосовувати стрес-тестування «для оцінки ризику ліквідності, валютного ризику та ризику зміни процентної ставки» [4].

Відрізняють низку підходів до проведення стрес-тестування (рис. 1). Найпоширенішим підходом, використаним у стрес-тестах є однофакторні тести, або тестування чутливості до впливу індивідуальних факторів. Такі тести дозволяють дослідити вплив значної зміни

в одному факторі, такому як валютний курс або процентна ставка, на баланси банків. Однак ці стрес-тести не дозволяють дослідити взаємодію між макроекономічними змінними, наприклад, вплив зміни процентної ставки на реальну економічну активність і, отже, на зміну кредитних портфелів банківських установ [3].

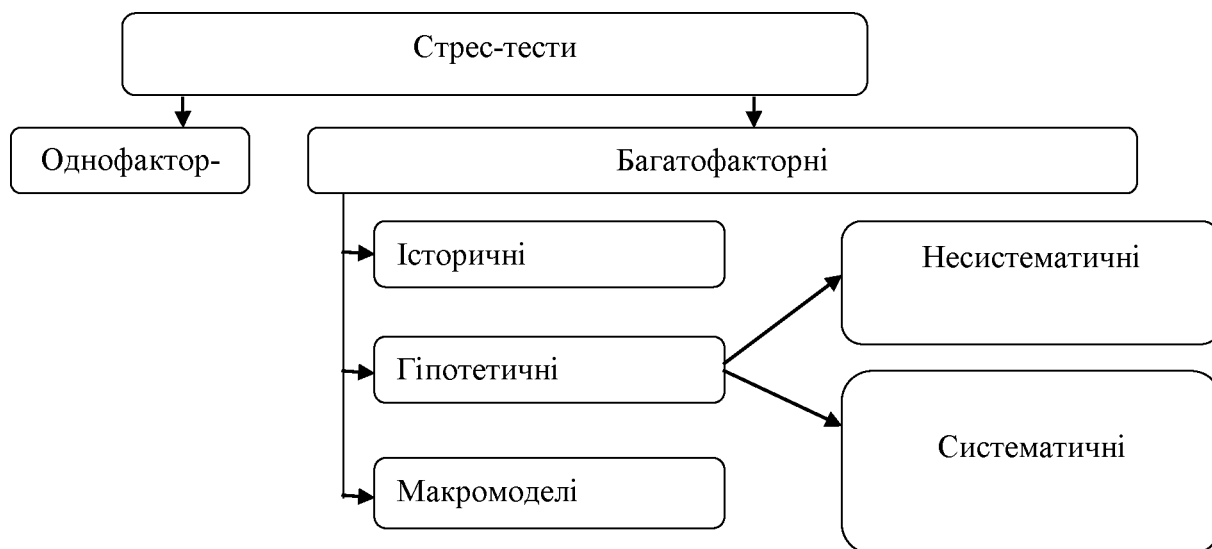

Рис. 1. Підходи до проведення стрес-тестування [5]

Схема аналізу фінансової стійкості банків на основі стрес-тестування включає п'ять етапів: виділення ключових факторів впливу на фінансову стійкість; створення сценарію шоків на основі економічної моделі; оцінка впливу сценарію шоків на фінансову стабільність банківської системи з використанням економіко-математичного моделювання; визначення потенційно вразливих місць банківської системи; розробка практичних рекомендацій.

Національним банком України проведено стрес-тестування впливу зміни якості активів та зміни обмінного курсу за базовим та несприятливим сценаріями на фінансову стійкість 24 найбільших банків, активи яких загалом становлять більше 94% активів банківської системи.

У середньому достатність капіталу банків за базового сценарію зростає в прогностному періоді майже на 13 в. п. до 24.7%. Вісім фінустанов потребуватимуть збільшення капіталу для досягнення мінімального необхідного рівня достатності в перший прогностний рік за базовим сценарієм. Більшість банків є достатньо прибутковими в прогностному періоді, а їхній загальний рівень капіталу зростає.

Під час оцінювання якості активів показник достатності капіталу знизився тільки для приватних банків та банків під контролем Російської Федерації. За базовим сценарієм спостерігається зростання достатності основного майже всіх груп банків, проте різними темпами. Найпомітніше зростає достатність капіталу іноземних банків. Тільки для банків із державним російським капіталом достатність основного капіталу опускається нижче нормативного рівня.

За несприятливого сценарію для майже половини банків капітал знижується нижче за нормативний рівень. Загальний кумулятивний вплив гіпотетичної кризи на капітал становить майже 9 в. п. достатності капіталу.

За несприятливим сценарієм для банків усіх груп, крім іноземних, спостерігається зниження капіталу. Найсуттєвіше його скорочення очікувано виникало у перший рік прогнозного періоду стрес-тестування. Незначне відновлення капіталу відбувалося тільки на третій рік стресу. Глибина просідання капіталу внаслідок гіпотетичної кризи є майже однаковою для державних та приватних банків. За рахунок вищого початкового рівня державні банки зберігають у середньому додатний капітал. Водночас для приватних банків середній рівень достатності капіталу стає від'ємним.

Висновок. У цілому результати стрес-тестування фінансової стійкості вітчизняних банків засвідчили, що в нинішніх умовах українські банки достатньо капіталізовані, за відсутності стресів, проте досі вразливі до криз. Унаслідок його проведення низка банків збільшила капітал та зобов'язалася усунути наявні дисбаланси. Національний банк України й надалі щороку оцінюватиме стійкість банківської системи, щоб виявляти системні ризики для фінансових установ.

Ключовими напрямками підтримки фінансової стійкості банківського сектору України можуть бути: стимулювання збільшення пропозиції довгострокових фінансових ресурсів на внутрішньому ринку; сприяння розвитку ринку державних цінних паперів; посилення регулятивних вимог щодо підтримання банківськими установами достатнього запасу високоліквідних активів; запровадження норм, спрямованих на зниження обсягів депозитів та кредитів в іноземній валюті; вдосконалення банками методів оцінки фінансового стану позичальників та своєчасне формування резервів під можливі втрати за кредитами; пошук банками джерел додаткового фінансування на внутрішньому та зовнішньому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовк В. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В. Вовк, Ю. Дмитрик / Вісник Національного банку України. 2013. № 3(205). С. 20–25
2. Манжос С.Б. Стрес-тестування банків: огляд методологій / С. Б. Манжос / Фінанси, облік, банки. 2014. № 1(20). С. 188–195.
3. Посохов І.М. Стрес-тестування як актуальний інструмент ризик-менеджменту сучасної банківської системи України / І. М. Посохов, О. О. Ходирєва / Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Т. 1. № 24. С. 53–61.
4. Про затвердження змін до Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України : Постанова Національного банку України від 17.01.2019 №21.
5. Тищенко В.В. Особливості стрес-тестування для банківської системи України / В. В. Тищенко, О. І. Тищенко / Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал. 2019. Випуск 30. с. 445-455.

Олексюк Владислав Олегович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Примостка Л. О.,
д.е.н., професор

БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Конкуренція в банківській сфері – об’єктивне явище еволюції світової фінансово-кредитної системи, обумовлене потребами суспільства у капіталізації вільних грошових ресурсів. Ринкові відносини ґрунтуються на конкурентній боротьбі, а конкуренція на ринку послуг зумовлює необхідність у виробленні особливих прийомів і засобів збереження свого місця на ринку або завоювання нових сегментів ринку. Надзвичайної актуальності ця проблема набуває у банківській сфері, адже в останні роки активізувалися інтеграційні процеси та підвищилися вимоги до банків щодо забезпечення конкурентоспроможності на українському та міжнародних фінансових ринках [2, с. 253].

Банківські продукти є засобами конкуренції у банківській сфері, за допомогою яких банки-конкуренти намагаються завоювати провідні позиції на ринку та залучити клієнтів. Об'єктом конкуренції у банківському секторі є наявні потреби груп споживачів, що входять до цільового ринку або ж ринків. Суб'єктами конкуренції виступають ті учасники ринку, які здатні задовольнити потреби цільових ринків, а також прагнуть це зробити, реалізуючи власну господарську діяльність на ринку [3, с.85].

Проблема підвищення конкурентоспроможності банківського сектора належить до пріоритетних проблем сучасної держави. Для української банківської системи дана тема є надзвичайно актуальною, адже банківську систему потрібно вдосконалювати з кожним роком, також ми бажаємо отримати максимальну відкритість фінансових ринків та входження на український ринок більшої кількості філій іноземних банків. За цих умов посилена увага повинна бути приділена забезпеченню конкурентоспроможності банківського сектора задля попередження негативних наслідків, які не можна виключати через неспроможність вітчизняних банків нарівні конкурувати з закордонними банками і, як результат, втрати провідних позицій на фінансовому ринку України.

На ринку банківських послуг конкуренція повсякчас зростає, що змушує банки спрямовувати розвиток власних послуг в поєднанні із розвитком бізнесу своїх клієнтів, їх стратегічними цілями та завданнями. Банк повинен мати на меті досягнення максимальних цілей своїх клієнтів. З цією метою установа має постійно вдосконалювати якість власних послуг та покращувати рівень обслуговування клієнтів, застосовувати новітні провідні банківські технології. Так як розвиток банківської конкуренції значно впливає на загальний економічний стан держави в цілому, то перед країною стоїть конкретне завдання: забезпечити нормальне та адекватне конкурентне середовище для банківських установ. Інструменти, за допомогою яких держава може здійснювати власний вплив поділяються на інструменти, що забезпечують стабільність фінансово-кредитної системи та інструменти, що забезпечують рівні і нейтральні конкурентні стосунки між банківськими установами. Реалізація державного регулювання може виражатися у покращенні законодавчої бази щодо регулювання конкуренції у банківському секторі України [2, с.256].

За останні декілька років українські банки зіткнулись з новою хвилею конкуренції, яку пов'язують з перерозподілом капіталів та клієнтури. Слід констатувати, що на ринку майже відсутні відносно стабільні джерела постачання ресурсів, а також захисні бар'єри від втручання нових учасників ринку. Крім того, формується постійно зростаючий попит з боку юридичних та фізичних осіб, який би відповідав відсотковим ставкам, що гарантують прийнятну маржу. В окремих банках спостерігаються прояви надмірного консерватизму та відмова від активної конкурентної боротьби, пов'язані з намаганням скоротити витрати на розроблення нових видів послуг. Як результат, маючи за деякий період позитивний баланс і високий рейтинг надійності, банки з часом починають втрачати клієнтів та все більше погіршують власний економічний результат [3, с.84].

При цьому конкурентоспроможність банківських послуг сьогодні стає своєрідним індикатором: для банку – це індикатор можливостей отримання економічних вигод; для конкурентів – рівня конкуренції на ринку з метою своєчасного реагування на кон'юнктурні зміни; для споживача – доцільності вибору банку, як суб'єкта отримання банківських послуг. Це й зумовлює необхідність розвитку науково-методичних засад управління конкурентоспроможністю банківських послуг.

Конкуренція у банківській сфері є надзвичайно динамічним процесом, у ході якого банки завдяки використанню різного виду інструментів маркетингу намагаються розширювати власну ринкову частку, збільшувати обсяги продажів банківських продуктів та послуг, і в результаті досягти високого прибутку.

На рівень банківської конкуренції в Україні впливають багато факторів. Наприклад, виокремимо основні: попит на ринку фінансових послуг; розгалуженість мережі філій банківських установ; рівень складності надання та отримання послуг; загальний імідж банківської установи на ринку; місце розташування банку; стандартизація послуг банку; застосування новітніх ІТ-технологій; наявність різних бар'єрів на ринку; унікальні стратегії та поведінка кожного банку залежно від ситуації на ринку та загальна концентрація банків на ринку.

Основними чинниками, що саме загострюють конкуренцію між банками, є однорідність банківських продуктів, або ж наявність досконалої конкуренції на ринку банківських послуг; боротьба за вільні ресурси, які потребують найменших затрат, змушуючи банки доводити

перед клієнтами свою конкурентоспроможність та якість управління; обмеженість наявного інструментарію послуг банку, що змушує банки конкурувати у сфері визначення оптимальної ціни на банківські послуги [2, с.254].

Зростання конкуренції у вітчизняному банківському секторі ускладнює завоювання банками лідерських позицій, а також спонукає до пошуку нових методів конкурентної боротьби. До чинників, що загострюють конкуренцію, слід віднести такі: загроза появи нових учасників і продуктів-аналогів чи замінників, які створюють ризик розширення ринку, збільшення пропозиції і, як наслідок, загрозу відтоку клієнтів чи зменшення прибутків. Ризик появи нових конкурентів набув актуальності після активізації процесу експансії транснаціональним капіталом українського ринку і, як наслідок, суттєвого збільшення частки закордонного капіталу у банківській сфері. Ймовірність загрози з боку нових конкурентів значною мірою залежить від вхідних бар'єрів та прикладення зусиль задля здійснення діяльності на ринку поряд із існуючими вже банківськими установами, які у свою чергу прагнуть зберегти власні позиції або ж навіть покращити їх за рахунок конкурентів.

Транснаціоналізація у сучасному банківському секторі свідчить про інтеграцію української економіки у світові глобалізаційні процеси, але рівень конкурентоспроможності української фінансової системи є досить низьким порівняно з іноземними банками. Присутність дочірніх структур транснаціональних банків на вітчизняному ринку банківських послуг призводить до витіснення власних суб'єктів господарювання, проте не завжди відстоюючи інтереси держави, у яку вони інтегруються.

Забезпечення конкурентної позиції на фінансовому ринку, яка б відповідала прагненням власників і керівництва банківської установи, є конкурентним позиціонуванням самого ж банку. Можна сказати, що в процесі конкурентної боротьби банки прагнуть досягти провідних позицій на ринку банківських послуг. Важливою умовою розробки інструментарію для визначення оцінки конкурентоспроможності банків є вивчення специфіки транснаціоналізації українського ринку фінансових послуг [4, с.31].

Основою забезпечення конкурентоспроможності банку слід вважати конкурентну стратегію, результативність впровадження якої залежить від її відповідності внутрішнім характеристикам банку,

а також умовам і потребам зовнішнього середовища існування. Саме це визначає особливості вибору банками значущої конкурентної переваги: для великих установ – це капіталоємні проекти, що можуть приносити значні прибутки у майбутньому, призначені для удосконалення якісних складових бізнес-процесів в цілому. У випадку середніх та малих банків – індивідуалізація діяльності, тобто впровадження не таких затратних, проте ефективних проектів, які дозволяють забезпечити очікувані результати вже в найближчій перспективі.

Для збалансованого розвитку національної економіки та її інтеграції у світовий фінансовий простір стає необхідним конкурентоспроможний та розвинений банківський сектор. Щоб вітчизняним фінансовим установам конкурувати із банками з іноземним капіталом на потрібному конкурентному рівні необхідно забезпечити їх необхідною підтримкою.

В умовах постійної зміни зовнішнього середовища банківські установи мають успішно тримати конкурентні позиції, що забезпечить стабільність банківської системи нашої держави. Фінансово-кредитні установи спроможні впливати на показники власної конкурентоспроможності за рахунок гнучкості в реагуванні на ринкові зміни і створення нових банківських продуктів. Учасники ринку банківських послуг України повинні розробляти чіткі плани щодо реалізації власного потенціалу та формування власних ринкових переваг [4, с.37].

Банківська сфера в усьому світі на даному етапі переживає суттєві зміни, що характеризуються глобалізацією фінансових ринків, впровадженням новітніх інформаційних технологій в управління діяльністю банків, консолідацією чи скороченням загальної кількості існуючих на ринку банківських установ. Результати аналізу загальних особливостей та тенденцій сучасного етапу розвитку банківської конкуренції в нашій державі дозволяють зробити висновок про її значне посилення та підвищення інтенсивності, а також про наявність на ринку кредитних ресурсів та банківських послуг характерних властивостей ринку досконалої конкуренції в поєднанні із окремими елементами олігополістичної конкуренції. Розвиток конкуренції у вітчизняній економіці в цілому, та, зокрема, у її банківському секторі, є закономірним процесом, що стосується інтересів не лише виробників і споживачів банківських послуг, а й усього суспільства. Конкуренція прямо впливає на рівновагу всього фінансового ринку, і цим самим на

стабільність банківської системи і всієї грошово-кредитної сфери, досягнення яких є одним із провідних напрямів сучасного етапу розвитку ринкової економіки України [3, с.88].

В умовах сьогодення майже всі українські банки переймаються проблемою переходу до умов динамічної і зростаючої конкуренції. Це також формує необхідність удосконалення стратегічної управлінської поведінки так, щоб якомога краще адаптуватися до умов ринкового середовища і досягти задовільних результатів, які забезпечать виживання і розвиток в умовах як національного, так і міжнародного ринків [2, с.256].

Отже, майбутня інтеграція України до європейського економічного простору призведе також, до посилення конкурентної боротьби на ринку банківських послуг України. Це обумовлює актуальність подальших наукових досліджень, спрямованих на пошук напрямків підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, що в свою чергу, повинно ґрунтуватися на урахуванні як слабких місць (або ж загроз), так і конкурентних переваг банків на ринку банківських послуг нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брітченко І. Г. Підвищення конкурентоспроможності банків на ринку банківських послуг України / І. Г. Брітченко. // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2015. – С. 176 – 179.
2. Вовчак О. Сутність та особливості банківської конкуренції в Україні в умовах сьогодення / Ольга Вовчак. // Проблеми і перспективи економіки управління. – 2016. – С. 253 – 257.
3. Привалова І. М. Кредитування - як елемент конкуренції на ринку банківських послуг України / І. М. Привалова. // Бізнес - економіка, фінанси, облік і аудит. – 2016. – С. 84 – 88.
4. Хаджинов І. В. Конкурентні позиції транснаціонального капіталу в банківському секторі України / І. В. Хаджинов, І. М. Сесечко. // Економіка і організація управління. – 2017. – С. 29 – 38.

Ошийко Аліна Анатоліївна,

студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Клименко Дмитро Борисович,

*доцент кафедри банківської справи
та фінансового моніторингу*

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ АТ «ОЩАДБАНК»

Посилення конкуренції між банками, зростання дефіциту банківських ресурсів, невизначеність економічного середовища, викликані загостренням геополітичної ситуації в країні, обумовлюють підвищену увагу банків до управління антикризовою діяльністю. Адже саме ефективне антикризове управління є важливою характеристикою банківської установи, що забезпечує його надійність, фінансову стійкість та змогу протистояти негативним кризовим явищам [1].

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день, в умовах надскладної економічної ситуації країни ефективне антикризове управління банківської діяльності необхідною умовою діяльності будь-якого банку, оскільки саме завдяки цьому банки здатні в умовах кризи, зберегти свою прибутковість на достатньому рівні.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей антикризового управління в АТ «Ощадбанк» та в розробці заходів спрямованих на поліпшення фінансової ситуації в банку.

Термін «антикризове управління» на практиці застосовують досить часто, але розуміння та тлумачення його сутності є неоднозначним. Дане питання досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені: Е. М. Коротков, О. І. Довгань, О. І. Лаврушин, Б. Л. Луців В. В. Коваленко, М. В. Суганяка, В. І. Фучеджи, Л. С. Ситник та інші (табл. 1).

Отже, антикризове управління банківської діяльності – це досить складний та багатофакторний процес, який передбачає об'єктивне виявлення причин кризи, виду, стадії та особливостей її протікання, можливих сценаріїв її розвитку, інструментів по виходу з неї та недопущення наступних кризових явищ.

Визначення антикризового управління

Автор визначення	Визначення антикризового управління
Е. М. Коротков	«Антикризове управління - це управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного стійкого розвитку організації»;
Л. С. Ситник	«антикризове управління - система управління, що спрямована на вирішення задач інтенсивного розвитку підприємства завдяки мобілізації та інтенсифікації всіх ресурсів у протидію екстенсивному розвитку»;
В. О. Василенко	«антикризове управління - це управління, в якому передбачена небезпека кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи та використання її факторів для позитивного розвитку»;

Джерело: складено автором на основі [3]

Основні заходи антикризового управління в банківській установі мають бути спрямовані на забезпечення її стабільного функціонування та конкурентоспроможності на ринку, з урахуванням ризиків та з метою уникнення кризових явищ. Банківську кризу можна подолати завдяки своєчасній реалізації антикризових заходів, адже це дасть змогу відновити довіру до банківських установ та підвищити ліквідність та платоспроможність [3].

Антикризове управління банківської діяльності в Україні здійснюється урядом держави, центральним банком та менеджментом конкретного банку. Найпоширенішими інструментами антикризового управління, які використовують в період першої хвилі і продовжують використовувати в період другої хвилі кризи Національний банк України та окремі банки, є такі: рефінансування, введення тимчасових адміністрацій, регулювання рівня мінімального резервування, видача стабілізаційних кредитів, реструктуризація заборгованостей, зменшення витрат внаслідок скорочення мережі банківських філій (неприбуткових) тощо [2].

Процедура антикризового управління АТ «Ощадбанк» у разі виникнення кризової ситуації визначає порядок дії структурних підрозділів центрального апарату, регіональних управлінь та його дочірніх установ з урахуванням методичних рекомендацій щодо планування в

банках України заходів на випадок виникнення непередбачуваних обставин, схвалених постановою Правління Національного банку України від 08.09.2008 № 271. Дана процедура є елементом антикризового менеджменту банку [5].

Складовою антикризового менеджменту є управління ліквідністю банківської установи. Ліквідність – це здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов’язання. Нормативи ліквідності є складовою економічних нормативів діяльності банків, які перевіряють здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов’язань внаслідок збалансованості строків та сум погашення розміщених активів і зобов’язань банку .

АТ «Ощадбанк» дотримується нормативів та відповідає нормам згідно з інструкцією про регулювання діяльності НБУ, тенденція у 2019 році вказує на зміцнення ліквідності АТ «Ощадбанк». Так, державне регулювання ліквідності банків можна розглядати на мікро- та макрорівнях і в комплексі. Національний банк України, здійснюючи регулювання ліквідності кожної банківської установи, впливає на ліквідність банківської системи загалом, і навпаки, впровадження грошово-кредитної політики, спрямованої на регулювання грошового ринку, впливає на управління ліквідністю кожного окремого банку [4].

Для передбачення та виявлення криз у процесі антикризового управління в АТ «Ощадбанк» використовують різні кризові індикатори. Під кризовими індикаторами розуміють систему показників, які можуть завчасно сигналізувати про наближення фінансової нестабільності у банку [5]. Такі індикатори застосовують з метою ранньої діагностики банкрутства банку та своєчасного застосування превентивних заходів, щодо попередження розвитку кризових явищ.

Перш за все, вплив коштів із рахунків клієнтів, насамперед, рахунків фізичних осіб, є причиною банкрутства банку та початком банківської кризи. Аналізуючи обсяг строкових коштів фізичних осіб АТ «Ощадбанк» у 2016-2019 роках, спостерігаємо зростання депозитів у гривні та гривневому еквіваленті (рис. 1).

Проаналізувавши зміну статутного капіталу банків України протягом 2016–2019рр., можна дійти висновку про його стабільне збільшення (рис.2). Починаючи з 2016р. статутний капітал почав зростати пришвидшеними темпами, що, насамперед, пов’язано з вимогою НБУ про нарощення капіталу банків для підвищення фінансової стійкості банківської системи України та захисту інтересів вкладників та кредиторів.

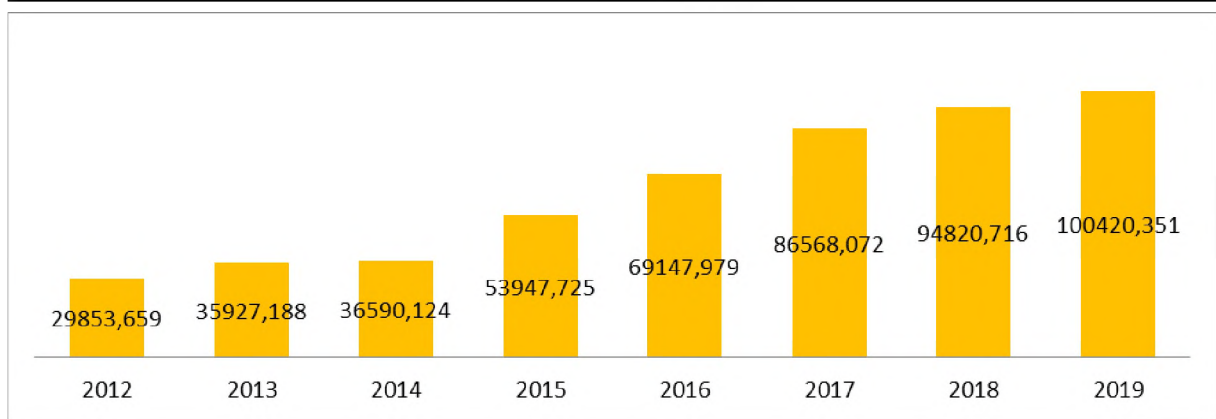

Рис.1. Депозити фізичних осіб АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [5]

За період 2016–2019 рр. обсяг строкових коштів фізичних осіб зріс на 13,12%, що було пов'язано зі збільшенням відсоткових ставок та зробило їх привабливішими для потенційних клієнтів. [4].

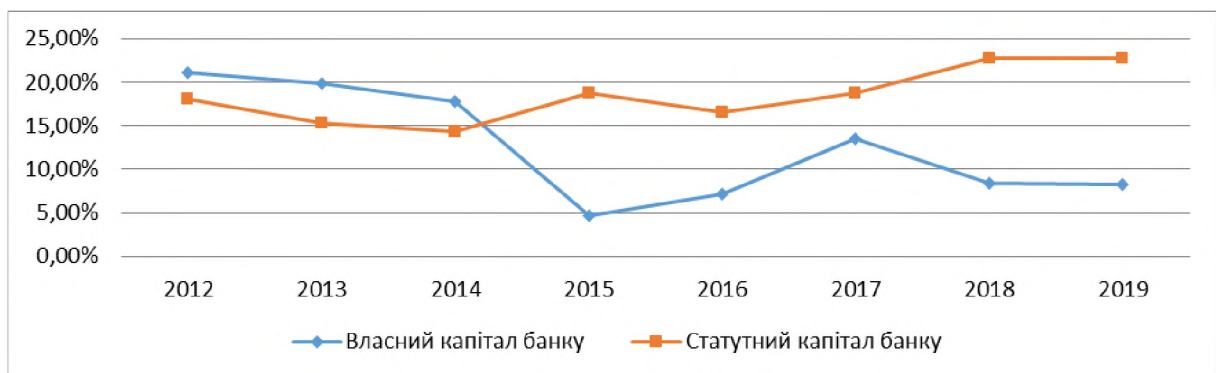

Рис. 2. Власний та статутний капітали АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [4]

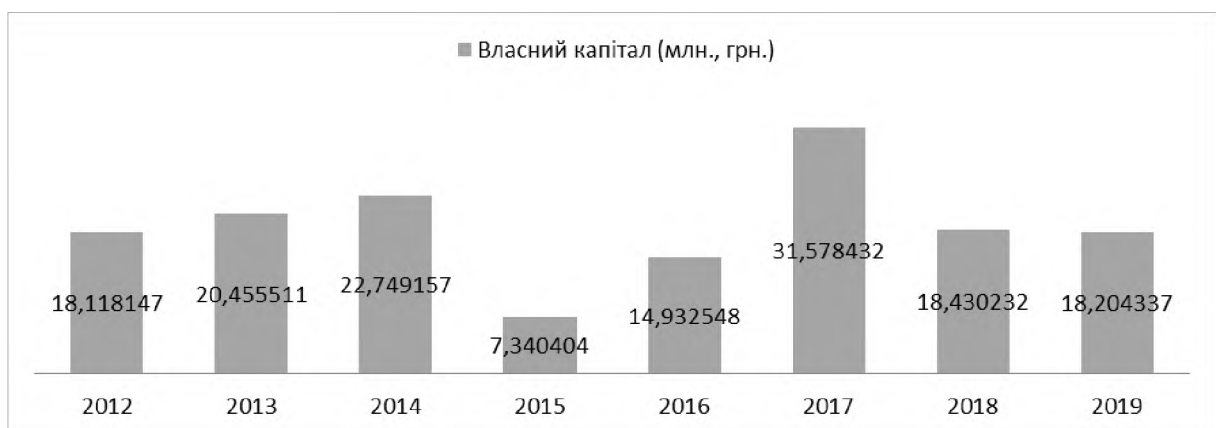

Рис. 3. Власний та статутний капітали АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [5]

Розмір власного капіталу (30,7 млн. грн.) і надалі залишається меншим за статутний капітал, що пов'язано зі значними збитками АТ «Ощадбанк» упродовж 2015 року у зв'язку з воєнними діями на Сході. Тому проблема підвищення рівня капіталізації провідного банку країни як одна з передумов їхньої фінансової стабільності залишається надзвичайно актуальною.

Задля досягнення таких результатів в АТ «Ощадбанку», було впроваджено низка антикризових заходів, які передбачали:

- моніторинг та аналіз фінансового стану банків-контрагентів та ідентифікацію банків, які мають суттєві проблеми з ліквідністю;
- посилений моніторинг та аналіз міжбанківського ринку щодо вартості та обсягів можливого фінансування;
- посилення моніторингу і контролю встановлених лімітів і обмежень ризику;
- встановлення особливого режиму формування та надання звітності;
- розгляд можливостей використання інших інструментів міжбанківського фінансового ринку;
- обмеження окремих операцій/витрат;
- оперативне регулювання обсягів готівкових коштів в системі Банку;
- продаж активів [4].

Отже, антикризова діяльність АТ «Ощадбанк» є досить ефективною, оскільки завдяки передбаченими нею заходами було подолано прояви кризових явищ та досягнуто значних результатів, за досить короткий проміжок часу. Проте задля забезпечення ефективного антикризового управління в банку значну увагу варто приділити: припиненню відтоку коштів клієнтів; створенню достатнього запасу ліквідних коштів; досягненню оптимального балансу між активами і зобов'язаннями за строками; відсутності простроченої заборгованості банку перед контрагентами; стійкій тенденції до скорочення збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформація про "АТ "Ощадбанк". [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/ua/about>
2. Ліцензія банку "Ощадбанк" [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/>

3. Коваленко В. В. Антикризове фінансове управління в системі суб'єктів економічної діяльності: методи та інструменти оцінювання : монографія / В. В. Коваленко, М. В. Суганяка, В. І. Фучеджи. – Одеса, 2016. – 381 с.

4. Офіційний сайт АТ "Ощадбанк" [Електронний ресурс] . – Режим доступ : <https://www.oschadbank.ua/>

5. Річний фінансовий звіт АТ "Ощадбанк"» [Електронний ресурс] . – Режим доступу : https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-05/SSBU_18fsu_consolidated_0.pdf

Погребна Вікторія Вікторівна,
студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Бриштін Вікторія Вікторівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. З огляду на сучасні виклики глобалізаційних процесів розвитку економіки швидкими темпами збільшується інтерес до інвестиційної діяльності банків України, що вимагає детального вивчення й запровадження ефективних шляхів її стимулювання. Саме активізація вказаних процесів дає можливість не лише розширити дохідну й клієнтську бази вітчизняних банків, але і зміцнити їхні конкурентні позиції, яке, в свою чергу, призведе до підвищення ділової активності у реальному секторі й, цим самим, забезпечить сталий розвиток економіки України.

Однак, на сьогоднішній день, даний сегмент ринку є ще недостатньо дослідженим. Через це інвестиційна діяльність вітчизняних банків набуває особливої актуальності, яке і зумовлює проблематику даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичним та практичним аспектам щодо формування та управління інвестиційним портфелем банків, присвячено роботи як вітчизняних, так й іноземних

вчених. Серед яких варто виділити таких як: О. Береславська, О. Вовчак, В. Зимовець, О. Капраль, М. Кужелєв, Т. Майорова, С. Міщенко та А. Єпіфанов.

Однак, не всі аспекти інвестиційної діяльності вітчизняних банків на даний час є дослідженими. Більш того, детального обґрунтування потребують питання розробки рекомендацій щодо покращення інвестиційної діяльності банків.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану формування та управління інвестиційного портфеля банків та розробки практичних рекомендацій щодо його поліпшення.

Виклад основного матеріалу. Формування інвестиційного портфелю банків в Україні останніми роками відбувається в досить непростих умовах. Наявність кризових явищ, що розвиваються в Україні й світі негативно впливають на стан функціонування вітчизняної банківської системи. Індикатором даного процесу є остання позиція, а саме 140 місце за показником надійності банків з 144 країн відповідно звіту за 2018 рік. Така ситуація спричинена нестабільною політичною та економічною ситуацією, а також девальвацією гривні, яке спричиняє потенційне зменшення якості інвестиційного портфеля банків.

Особливістю інвестиційної діяльності банків України є те, що вони дуже інертно інвестують у реальний сектор економіки, яке спричинено високими кредитними ризиками. Тому, тривалий час, банки під час формування інвестиційного портфеля найбільше число вкладень здійснювали у облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), при цьому, надаючи, перевагу швидким й гарантованим доходам, аніж прямому фінансуванню реального сектора економіки.

Інвестиційна політика банківських установ здійснюється в період фінансової й політичної невизначеності та спрямовується на швидке подолання наслідків, що вона зумовлює. Значне зменшення зовнішнього попиту на національну продукцію, зниження іноземних інвестицій, значне ускладнення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, занепад економіки в цілому призвели до зниження інвестування вітчизняної економіки банками.

На сучасному етапі розвитку банківської системи операції з цінними паперами посідають вагоме місце у інвестиційній діяльності банків. Частка вільних грошових ресурсів, які спрямовується на придбання цінних паперів, в провідних банках Європи дорівнює

близько 20-40%. Щодо українських банків, то вона є набагато меншою, і дорівнює всього 5-10%. Також, варто сказати, що участь вітчизняних банків у операціях на ринку цінних паперів є нерівнозначною. Також, зберігається тенденція, що найбільш активно на фондовому ринку працюють такі банки як «ПриватБанк», «Перший український міжнародний банк», «Укрсоцбанк», «Райффайзен Банк Аваль», «Ощадбанк», «Укрексімбанк» та «Укргазбанк». Із загального числа офіційно існуючих на початок 2019 року банків 33 банки зовсім не здійснювали інвестицій у цінні папери (рис.1).

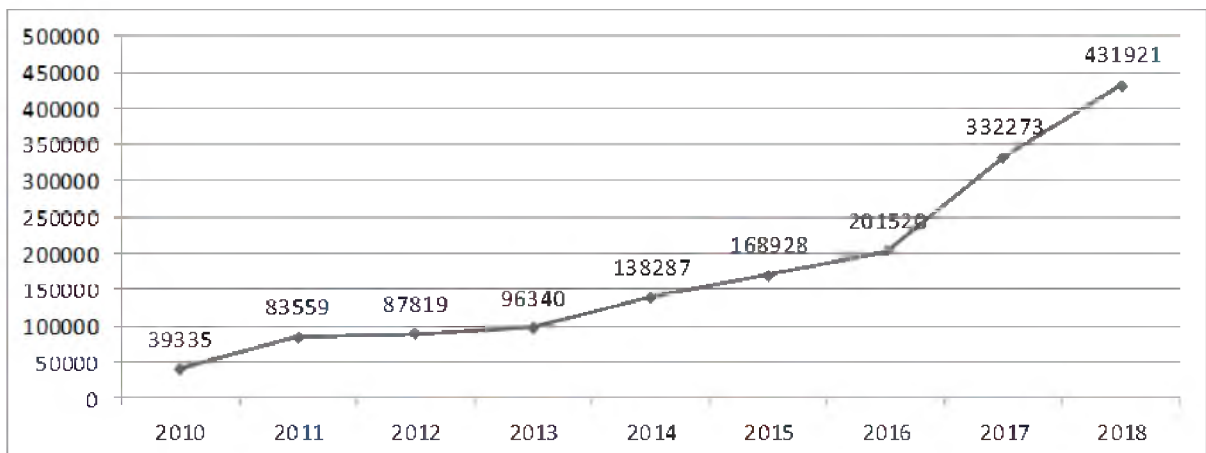

Рис.1. Динаміка зміни вартості портфеля цінних паперів банків України за 2010-2018 роки, млн.грн.

Джерело: [3].

Аналіз динаміки вартості цінних паперів в портфелі банків з 2010 по 2018 рік дає можливість виділити такі періоди основних змін інвестиційної діяльності:

- 1-й період (2010-2012 рр.) - величина вкладень демонструє стійку динаміку зростання, незважаючи на не досить невеликі темпи;
- 2-й період (2013-2015 рр.) - стрімке зростання обсягу інвестицій в 2014 році, яке вплинуло на темпи приросту інвестицій в подальші роки;
- 3-й період (2015-2018 рр.) - величина банківських інвестицій в цінні папери збільшився в три рази, яке викликано, перш за все, знеціненням національної валюти. Спостерігається покращення економічної ситуації в Україні в цілому у зв'язку із підвищенням зацікавленості банків в придбанні фінансових інструментів з відносно великою доходністю, а саме ОВДП.

На сьогодні, серед всіх вітчизняних банків найбільший інвестиційний портфель має ПАТ КБ «ПриватБанк», який дорівнює 159 387,03 млн. грн. [4]. Це спричинене тим, що банк розробив та запустив власну програму інвестиційного кредитування вітчизняного бізнесу, яка дає можливість установам та малому бізнесу одержати довготривале фінансування для придбання чи модернізації основних фондів. Не менш важливим чинником при формуванні інвестиційного портфеля є те, що банк встановив досить оптимальний термін та суму фінансування, тобто від 500 тис. грн. до 10 млн. грн. Успіх інвестиційної діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк», перш за все, залежить від активної участі усіх суб'єктів даного процесу, тобто населення, що є найбільшими постачальниками грошових ресурсів, банківських установ як посередників, кредитора й інвестора, суб'єктів господарювання, що є основним об'єктом вкладення ресурсів, а також держави, що виступає організатором правових відносин між всіма учасниками інвестиційної діяльності. Досить важливе значення в діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» має також і попит на його кредити, будь-які зміни якого впливають на ступень активації його інвестиційної діяльності.

Разом з тим значне зростання кількісного показника вартості портфеля цінних паперів не дуже вплинуло на їх питому вагу у загальних активах банків. Останні роки характеризуються позитивними тенденціями щодо приросту питомої ваги вкладень в цінні папери із одночасним зниженням питомої ваги наданих кредитів (табл. 1).

Тенденція до збільшення обсягу й питомої ваги інвестиційного портфеля у активах банків, на сьогодні, є достатньо стабільною. Інвестуючи кошти в цінні папери, банки уникають кредитного ризику, тоді як обсяги наданих кредитів в процентному відношенні збільшилися із 2015 до 2018 року. Протягом останніх двох років їх частка знизилася на 2,34%, а на початок 2019 року величина кредитних коштів перевищували обсяги вкладень в цінні папери в 2,43 рази.

За останні три роки банки України кардинально змінили власні пріоритети щодо інвестицій, які є позитивними. Проте не зважаючи на зазначені позитивні зміни, існує коло проблем, які стримують подальший розвиток інвестиційної діяльності банківських установ. До яких доцільно віднести: нестійку макроекономічну ситуацію, недостатній обсяг власних ресурсів банків та невеликий асортимент інвестиційних продуктів банків України.

**Активи банків за вкладеннями у цінні папери в 2013-2018 рр.
(на початок року)**

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні активи, млн. грн.	1127292	1278095	1316852	1254385	1256299	1333831
Вкладення у цінні папери, млн. грн.	96340	138287	168928	201520	332273	425803
Питома вага, %	8,55	10,82	12,83	16,07	26,45	31,92
Кредити надані, млн. грн.	815327	911402	1006358	1009768	1005923	1036745
Питома вага, %	72,33	71,31	76,42	80,5	80,07	77,73

Джерело: [3].

Сучасна макроекономічна ситуація України спричинена такими індикаторами як високий рівень інфляції, девальвація національної грошової одиниці, збільшення рівня безробіття й зубожінням населення. Виходячи із цього, потрібно здійснити коло заходів для зниження рівня інфляції, а саме: вдосконалити державне регулювання грошової маси й визначити пріоритетні сектори економіки, що підвищить інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання, які функціонують у цих секторах. В Україні до них відносять: літакобудування, агропромисловий комплекс, виробництво усіх видів електроенергії, перш за все атомна енергетика. Тобто, при створенні державних програм стимулювання інвестицій у реальний сектор економіки повинне враховуватись приналежність установи до пріоритетної галузі.

З метою підвищення ефективності та якості управління інвестиційною діяльністю банківських установ необхідно здійснити такі заходи:

- оптимальне поєднання централізації та децентралізації управління інвестиційною діяльністю;
- запровадження нових цілей та завдань із вдосконалення організації аналітичного забезпечення процесу управління інвестиційною діяльністю;
- безперервне інформаційне забезпечення процесу управління інвестиційною діяльністю;
- постійне підвищення кваліфікації менеджерів, що пов'язані із управлінням інвестиційною діяльністю [2].

Також, для збільшення якості роботи із управління інвестиційною діяльністю необхідно автоматизувати основні її процеси. Шляхом запровадження нових інформаційних технологій можна вирішити коло проблем, які пов'язані як із спрощенням системи управління фінансовою діяльністю банку в цілому, так і з спрощенням процесу управління інвестиційною діяльністю зокрема.

Висновки. Ключовим джерелом отримання прибутку для банківських установ більшості провідних країн є не банківські операції, а грошові ресурси від інвестування пріоритетних галузей економіки та інноваційних проектів. В Україні ж в структурі інвестиційного портфеля банків переважають капіталовкладення в цінні папери, серед яких перше місце займають ОВДП. Сама ж інвестиційна діяльність банків, на сьогодні, зазнає змін. Ці зміни відбуваються під впливом внутрішніх й зовнішніх факторів, одними із яких є величина ресурсної бази банку, адже саме він є фундаментом формування та використання інвестиційного потенціалу. Тому наявність єдиного підходу, а також чіткої стратегії й правового підґрунтя в сфері банківського інвестування є важливою умовою не лише для ефективної діяльності банківського сектору економіки, а і для соціально-економічного розвитку держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківська система: навчальний посібник О. Береславська, М. Кужелєв, Л. Ключко, О. Пернарівський. Ірпінь, Університет ДФС України, 2018. 360 с.
2. Капраль О.Р. Ідентифікація чинників стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2016. Вип. 2(74). С. 86-93.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
4. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/ru>
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-XII від 18.09.1991. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
6. Про затвердження інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

Савич Ольга Русланівна,
студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Береславська О. І.,
*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Процес очищення, що спостерігався у вітчизняній банківській системі свідчить про те, що назріла нагальна потреба формування ефективного механізму забезпечення стійкості банків. Банківська система є важливою складовою механізмів ринкового та державного регулювання економіки, має особливе значення для формування й підтримки базового рівня довіри у суспільстві як передумови сталого розвитку, включаючи довіру економічних суб'єктів один до одного, до національної грошової одиниці та держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні основи становлення і розвитку сучасної банківської системи України досліджували А.С. Гальчинський, О.В. Дзюблюк, А.О. Єпіфанов, А.М. Мороз, І.В. Сало, М.І.Савлук, С.А. Циганов та інші вчені. Проте, у вітчизняній економічній науці недостатньо розглянуті питання формування методичних засад забезпечення стійкості функціонування банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Зовнішній механізм забезпечення стійкості комерційних банків це система, яка здійснює регулювання державою макроекономічних процесів, що пов'язані з грошово-кредитними відносинами, може мати різні об'єкти, суб'єкти, форми і методи.

Велику увагу проблемі забезпечення безпеки банківської діяльності у своїх працях приділяє О.І. Барановський. Він дає таке визначення фінансової безпеки банку: сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану банку обставини чи певні цілі, попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не можуть завдавати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкоджати досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових

інтересів банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує» [4].

В.І.Соловйов використовує термін “банківська безпека держави” як певний стан діяльності банківської системи країни, за якого забезпечується: стабільне кредитування реального сектору економіки, висока доступність та ефективне використання кредитних ресурсів банківських установ, незалежність банківського капіталу від учасників-нерезидентів [1].

Безпека окремого комерційного банку й безпека банківської системи в цілому взаємозалежні й тісно пов’язані між собою. Так, проблеми, які виникли в окремому банку, здатні викликати так званий «ефект доміно» і призвести до системної банківської кризи. Зумовлено це природою і специфікою банківської діяльності, оскільки банки працюють переважно з чужими грошима на відміну, приміром, від промислових підприємств. А.Р.Алавердов зосереджує увагу на трьох основних компонентах безпеки сучасної кредитно-фінансової організації[4]:

- інформаційна безпека банку, яка передбачає його захищеність від будь-яких загроз втрати чи розголошення інформації, яка має комерційну чи іншу цінність;
- безпека персоналу банку, яка передбачає його захищеність від будь-яких загроз персоналу, а найперше, висококваліфікованій його частині;
- майнова безпека банку, яка передбачає його захищеність від усіх загроз цінним паперам, грошовим коштам, товарно-матеріальним цінностям й іншим елементам активів.

В. Аленін наголошує, що основним аспектом банківської безпеки є економічний, оскільки він виражає наріжні інтереси людей, господарюючих суб’єктів, суспільства й держави, саме тому багато в чому визначає характер і напрями їх дій, а всі інші аспекти безпеки мають другорядне значення [2, с. 21]. При цьому аналіз змісту економічної безпеки банківської системи України як наукової категорії передбачає з’ясування хоча б її об’єкта, суб’єкта і взаємозв’язків між ними. Слід виділяти економічну безпеку банківської діяльності у вузькому сенсі (на рівні конкретного банку) і в широкому (на рівні банківської системи загалом на загальнонаціональному та регіональному рівнях, а також різних сегментів банківської діяльності). Причому економічна безпека банківської установи не може бути цілком забезпечена

без гарантування економічної безпеки на рівні банківської системи загалом. Саме тому діяльність комерційних банків у сфері забезпечення економічної безпеки на мікрорівні повинна бути взаємопов'язана із комплексом відповідних заходів на макрорівні.

Безпека діяльності банківських установ щодо отримання прибутку являє собою стан захищеності самого банку і його клієнтів від загрози можливих збитків. У банківській практиці такі загрози прийнято називати ризиками[6].

Розглядаючи безпеку банків як певних організацій, важливо акцентувати увагу як на їх зовнішньому, так і на внутрішньому середовищі. У зовнішньому середовищі слід розглядати всі дії з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, державних установ, а також кримінальне середовище. Внутрішнє середовище – це дії персоналу банківської установи в особі менеджерів та спеціалістів всіх відділів банків, неформальних груп, а також адміністрації банків. Загрози безпеці банків наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Загрози безпеці банківської установи

Вид загрози	Характеристика загрози
<i>Загрози безпеці банку зі сторони зовнішнього середовища</i>	
Загрози з боку клієнтів банку	- чи є вони справжніми клієнтами, тобто чи потребують конкретних банківських послуг та проводять свої платежі через банк; - чи є вони клієнтами, для яких філософія бізнесу банку співпадає із задачами та цілями, які вони намагаються досягти на ринку, і чи вони не можуть заподіяти шкоди банку, заволодіти цінностями банку
Загрози з боку партнерів банку	- чи є вони справжніми партнерами банку на ринку, які виконують добросовісно угоди та взяті зобов'язання, дотримуються нейтралітету та утримуються від вступу у конкуруючі з банком групи; - чи це партнери, для яких філософія банку співпадає з філософією їх бізнесу та не суперечить досягненню поставлених цілей і задач, які не застосовують ніяких дій, щоб навмисно залучити банк до незаконних операцій
Загрози з боку конкурентів банку	- основні конкуренти банку, які беруть участь у конкурентній боротьбі проти банку за конкретними напрямками діяльності; - реальні конкуренти, які за своїм становищем на ринку можуть здійснювати конкуренцію банку з урахуванням слабких та сильних сторін діяльності;

	- сумнівні конкуренти – учасники ринку, що фактично не мають можливості конкурувати з банком, але своїми діями підривають авторитету банку
Загрози з боку кримінальних угруповань	- реальний кримінал, його конкретні організації; - профани, які видають себе за кримінальні угруповання, але лише імітують таку поведінку
Загрози з боку держави	- дії проти банку законні або протиправні; кваліфіковані чи некваліфіковані; - з кримінальним нахилом чи лише з точки зору особистої зацікавленості; - виконані професійно в межах повноважень або навмисні з використанням свого службового становища
<i>Загрози зі сторони внутрішнього середовища</i>	
Загрози з боку власників	- чи є вони особами, що дотримуються закону, що ведуть свій бізнес прозоро; - їх бізнес постійний чи лише для отримання прибутку та самоліквідації; - з якою метою був створений банк: для фінансової підтримки власних структур; для економії фінансових коштів при здійсненні внутрішніх розрахунків та платежів; для створення власної економічної імперії, для маскуванню кримінального характеру основного бізнесу
Загрози з боку адміністрації банку	- професіоналізм та компетентність при виконанні дій з управління банком або навпаки; - чи використовуються тимчасово вільні кошти для цілей особистого збагачення шляхом придбання різних установ; - адміністрація працює тільки за високу заробітну плату; - адміністрація розуміє власну репутацію та пов'язує її з репутацією банку
Загрози з боку спеціалістів банку	- професіоналізм та компетентність при виконанні дій з управління банком або навпаки; - спеціалісти, яких цікавить робота у банку чи тільки заробітна плата; - спеціалісти, які вміють зберігати банківську таємницю; - спеціалісти, які намагаються отримати особисту вигоду за місцем роботи та посади; - спеціалісти, які готові погодитися на будь-які угоди з конкурентами; - спеціалісти, які власними діями зміцнюють корпоративну культуру та репутацію банку на ринку

Складено автором на основі [2,4,5]

Суб'єкти, які входять до складу зовнішнього механізму забезпечення стійкості та безпеки банківської системи, повинні визначати базові завдання розвитку банківської системи, що відбувається шляхом розробки як загальної концепції розвитку банківської системи, так й окремих програм. На сьогоднішній день в Україні спостерігається внутрішня розбалансованість банківської системи, порушення комплексності у прийнятті рішень, що може призвести до втрати її стійкості.

Висновки. З точки зору проблеми, що досліджується, головною метою безпеки банківської установи є забезпечення стійкого функціонування банків в умовах їх взаємодії не лише із зовнішнім, але і з внутрішнім середовищами, які постійно змінюються, а також виявлення і нейтралізація загроз функціонування банків, організація протидії, мінімізація наслідків їх впливу.

Від ефективності організації банківської безпеки залежать практично всі сторони і напрями банківської діяльності. Загальна схема організації безпеки містить заходи, що здійснюються одночасно або послідовно, а саме: формування необхідного ресурсного потенціалу (капіталу, персоналу, внутрішньої правової бази, інформації, технології та устаткування); стратегічне прогнозування та планування безпеки за функціональними складовими; загальностратегічне прогнозування для забезпечення фінансової стійкості банківської установи; загальнотактичне планування безпеки за функціональними складовими; тактичне прогнозування в системі забезпечення економічної стійкості банків; здійснення функціонального аналізу рівня безпеки; загальна оцінка досягнутого рівня безпеки. Лише за умови здійснення в необхідному обсязі вище зазначених заходів можна досягти належного рівня безпеки банківської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О.І. Безпека банківської системи [Електронний ресурс] Режим доступа file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Vnbu_2014_6_9.pdf
2. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності : навч. посіб. / М.І. Зубок. – К. :КНЕУ, 2018. –190 с.
3. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р.– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>

4. Кулиняк І. Я. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 3. С. 36–50.

5. Пацера М. Система управління інформаційною безпекою як важлива складова загальної системи управління банком/ Пацера М. // Вісник НБУ. – 2015. – №6. – С. 48-49.

6. Шурпаков В.А. Проблемы методологии анализа банковской безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fact.ru/www/shurpakov11.htm>.

Садовська Наталя Вячеславівна,
студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Перехрест Лілія Миколаївна,
к.е.н., доцент

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Конкуренція в банківській системі України є важливою з рушійних сил в її розвитку, оскільки впливає на якість надання банківських послуг, доступність фінансових ресурсів, ефективність та швидкість трансформації заощаджень в інвестиції через банківську систему, визначає її надійність та стабільність. Конкуренція в банківській системі сприяє пошуку оптимального співвідношення між рівнем концентрації активів та стійкістю банківської системи. Конкуренція на ринку банківських послуг значно відрізняється від конкуренції на інших ринках - товарних чи фінансових. Формування конкурентних відносин на ринку банківських послуг має специфіку порівняно з іншими ринками, що обумовлена організаційно-правовими та інформаційно-аналітичними особливостями сучасного банківництва, функціями банків в економічній системі, впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів на світовому фінансовому ринку.

На формування конкурентних переваг банків впливають як внутрішні чинники, так і зовнішні фактори (зокрема, попит на ринку, обсяг філіальної мережі, складність послуг, імідж та репутація банку, зручність розташування банку, ступінь стандартизації банківських

послуг, рівень розвитку інформаційних технологій, наявність вхідних та вихідних бар'єрів на ринку, різноманіття стратегій різних банків, кількість та потужність банків на ринку тощо). Кожна банківська установа в Україні має набір власних інструментів, які суттєво впливають на конкуренцію в банківського сектору.

Банківська система України, незважаючи на труднощі, обумовлені політичною ситуацією у державі, посилення нестабільності валютного та фінансового ринків, протягом останніх років розвивалася динамічніше, ніж інші сегменти економік. За останні роки українські банки зіткнулись з новою хвилею конкуренції, пов'язаною з перерозподілом капіталів та клієнтури. Разом з цим на ринку майже відсутні відносно стабільні джерела постачання ресурсів, захисні бар'єри від інтервенцій нових учасників ринку, постійно зростаючий попит з боку юридичних та фізичних осіб, який би відповідав відсотковим ставкам, що гарантують адекватну маржу. Водночас сучасний стан вітчизняної банківської системи характеризується посиленням фінансової нестабільності та ринкової концентрації, що може негативним чином вплинути на рівень конкуренції, а відтак і подальше функціонування банківських установ. У таких умовах необхідним є аналіз основних тенденцій та проблем, пов'язаних із розвитком конкуренції в українському банківському секторі.

Мета роботи – дослідження стану та основних закономірностей розвитку конкуренції в банківському секторі України на сучасному етапі.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні засади та практичні механізми формування конкурентного середовища в банківській системі досліджували: А.Бачалов, Н. Корецька, І. Сало, В. Грушко, О. Барановський, О. Вовчак, О. Дзюблюк, І. Івасів, Ю. Колобов, В. Міщенко, А. Мороз, А. Пересада, С. Реверчук, Т. Смовженко, Ф. Шпиг, А. Ярошенко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківські установи є невід'ємною частиною економічних процесів, забезпечуючи фінансовий «кровообіг» між усіма учасниками: зовнішніми і внутрішніми інвесторами, державним сектором, великими корпораціями, експортерами та імпортерами, малим і середнім бізнесом, корпоративним бізнесом та населенням [1]. Тому результати і перспективи діяльності банківського сектора нерозривно пов'язані з успіхами економіки. Економічні інструменти безпосередньо впливають на плани і

можливості банків: визначають фінансові ресурси і потреби клієнтів, партнерів і конкурентів, формують вартість ресурсів, депозитні та кредитні ставки, основні вектори банківських бізнес-стратегій. Загальні економічні інструменти, що впливають на конкуренцію в банківській системі:

1. Слабка економічна динаміка: за підсумками 2018 року очікувалось зростання ВВП на 3,2-3,5% з подальшим уповільненням в 2019-му; реальний сектор і промислове виробництво, як і раніше поступаються в динаміці традиційним драйверам – споживчому попиту і роздрібній торгівлі, які переважно орієнтовані на імпорт.

2. Високі інфляційні та девальваційні ризики. Інфляційна динаміка, що випереджає прогнози, змушувала Нацбанк протягом минулого року неодноразово підвищувати облікову ставку до нинішніх 18%. Жорстка монетарна політика регулятора викликала зростання вартості ресурсів на ринку і збільшення попиту банків на них; в результаті ринок від профіциту ліквідності переходить до її дефіциту. Поки підстав для пом'якшення регулятором монетарної політики немає, враховуючи високе боргове навантаження в 2019-2020 році і зростання, яке відбувалось в передвиборний період саме політичних ризиків.

3. Залежність української відкритої економіки від зовнішніх чинників: цінової кон'юнктури сировинних товарних ринків і ситуації на міжнародних ринках капіталу. Перспективи чергової світової фінансової кризи негативно впливають на настрої міжнародних інвесторів і їх апетити до ринків, що розвиваються [2].

Основним центром для проявлення конкуренції в банківській сфері є сегмент корпоративного бізнесу, який активно розвивається на рівні комерційних банків. У корпоративному сегменті банківської системи зберігається дефіцит якісних позичальників. Стабільно високий рівень токсичних кредитів – понад 54% загального портфеля – свідчить про все ще неефективну систему захисту прав кредиторів. При цьому значна частина проблемного портфеля сформована найбільшими бізнес-групами, що вміло використовують недосконалість судової та виконавчої систем. В 2014 році, коли відбувались зміни в банківській системі та більшість банків втратили можливість функціонувати в Україні, інша частина, яка могла працювати лише при проведенні змін та абсолютного перезавантаження.

Більшість банків в Україні з початку 2019 року почали застосовувати різноманітні інструменти для підвищення попиту на «свої» продукти, послуги та, водночас, проводити політику коректного фінансового контролю до діючих та нових клієнтів.

Аналізуючи конкурентоспроможність сучасних комерційних банків в Україні, доцільно виділити особливості банківської конкуренції [5], які відрізняють класичну конкуренцію товаровиробників від конкуренції банківської. А саме:

- об'єктом конкуренції є не товари, а ресурси, які формує банк для здійснення операцій;

- банк на ринку банківських послуг може бути не лише продавцем, а й покупцем;

- виробництво та реалізація банківських послуг можуть бути зосереджені у межах одного банку без залучення додаткових каналів збуту;

- діяльність банківських установ суворо регулюється Національним банком України (в подальшому планується контроль НБУ за всіма небанківськими фінансовими установами);

- конкурентна боротьба відбувається не лише серед банківських установ, а й серед небанківських фінансових установ.

Зростаюча конкуренція на ринку банківських послуг змушує комерційні банки спрямовувати розвиток власних послуг у координації з розвитком бізнесу своїх клієнтів, їх стратегічними цілями і завданнями [4]. Банк повинен мати на меті досягнення цілей своїх клієнтів. З цією метою банк має постійно вдосконалювати якість власних послуг та покращувати рівень обслуговування клієнтів, застосовувати новітні банківські технології тощо. Так, як розвиток банківської конкуренції значно впливає на загальний економічний стан країни в цілому, то перед державою стоїть завдання забезпечити нормальне та адекватне конкурентне середовище для банківських установ. Реалізація державного регулювання може виражатися у вдосконаленні законодавчої бази щодо регулювання конкуренції в банківському секторі.

Висновки. Для подальшого забезпечення конкурентних умов в банківській системі потрібно доповнити комплекс функцій НБУ, визначених в Законі України «Про Національний банк України», додатковими функціями в сфері нагляду та регулювання стабільної діяльності комерційних банків, що фактично перетворить НБУ з

опосередкованого на прямий регулятор конкурентних відносин між банками.

1. Конкуренція на ринку банківських послуг значно відрізняється від конкуренції на інших ринках - товарних чи фінансових.

2. Формування конкурентних відносин на ринку банківських послуг має специфіку порівняно з іншими ринками, що обумовлена організаційно-правовими та інформаційно-аналітичними особливостями сучасного банківництва, функціями банків в економічній системі, впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів на світовому фінансовому ринку.

3. Інструменти регулюючого впливу НБУ на конкурентне середовище в банківській системі мають застосовуватися відповідно до кожної з конкурентних сил (банки, що виходять на ринок; банки, що вже функціонують на ринку; клієнти банків; конкуренти, що пропонують послуги субституту).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Корецька Н. І. Концентрація банківського сектору України / Н. І. Корецька // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 10 (37). – Ч. 5. – Луцьк: ЛНТУ, 2017. – 144 с. – С. 74–79.

2. Корецька Н. І. Процес концентрації ринку банківських послуг України: оцінка та стратегії позиціонування/ Н. І. Корецька // Зб. наук. пр. «Економічний форум».– Випуск 1. – Луцьк: ЛНТУ, 2016. – 261 с. – С. 196–204.

3. Реверчук С. К., Кльоба Л. Г., Паласевич М. Б. Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю. Монографія. За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. – Львів, Тріада плюс, 2017. – 352 с.

4. Ярошенко А. С. Оцінка та регулювання конкуренції в банківській системі України: Автореферат дис. к. е. н. / А. С. Ярошенко. – Суми, 2018. – 24 с.

5. Сало І.В. Система управління конкурентно спроможністю банку / І.В. Сало, О.В. Мірошніченко // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 5. — С. 279—285.

6. Жердецька Л.В. Неструктурні моделі оцінки конкуренції на ринку банківських продуктів та послуг України / Л.В. Жердецька, О.С. Татарова // Науковий вісник: Науки: економіка, політологія, історія. – 2019. – № 12 (90). – С. 42–51.

Сивуха Богдан Олександрович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Мельник В. М.,

*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Міжбанківський ринок відіграє важливу роль у забезпеченні нормальних умов функціонування грошового ринку. Він є об'єктом державного регулювання, механізмом впливу державних органів на діяльність комерційних банків, стан грошово-кредитної і валютної системи і безпосередньо на економіку в цілому. Роль ринку міжбанківських кредитів набуває особливої актуальності у зв'язку із загостренням проблеми ліквідності банків, спричиненої загальним спадом виробництва, платіжною кризою, іншими макроекономічними факторами.

Мета статті є вивчення структури міжбанківського кредитного ринку України, аналіз сучасних тенденцій та суперечностей його розвитку в умовах кризових процесів і трансформації вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обговорення проблем сучасного стану банківського кредитування – це досить багатогранне явище, яке розглядає та досліджує велика кількість вітчизняних та іноземних науковців. Методологічне підґрунтя розвитку фінансового посередництва та банківського кредитування закладене у працях науковців, таких як В. Глущенко, Г. Музиченко, Л. Примостка, І. Сало, О. Болдирєв, О. Дзюблюк О. Криклій, Р. Павленко, Я. Молохова. Однак за наявності результатів та наукових розробок вони не дають точного визначення проблемам та перспективам розвитку міжбанківського кредитування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Активними учасниками міжбанківського кредитного ринку виступають Національний банк України та комерційні банки. Через надання кредитів Національний банк України реалізовує право кредитора останньої інстанції. Економічна сутність кредитів, наданих Національним банком України на макрорі-

вні полягає в тому, що через кредитування банків та інших кредитних установ здійснюється емісія грошей в обіг і розширюється обсяг сукупної грошової маси в економіці.

Натепер у багатьох державах світу проходить процес універсалізації фінансового посередництва. Це проявляється в активній співпраці між банками, інвестиційними фондами та страховими компаніями, а також у створенні різноманітних гібридних форм ФП. Фінансовий ринок в Україні знаходиться під впливом банків, оскільки вони є основними фінансовими посередниками та відсутня розвинена інфраструктура фондового ринку. Отже, саме банки повинні розпочати вводити нові, більш інноваційні фінансові механізми щодо інвестиційного забезпечення. Таким чином, вивчення визначеної проблеми є актуальним для подальшого дослідження.

Аналіз стану банківського сектору України, вказує на те, що до фінансового краху банківського сектору прийшли через неефективну та ризиковану кредитну політику. Внаслідок цього, актуальним є необхідність вирішення проблем внутрішньої політики та вдосконалення діяльності банків у сфері кредитування. Вітчизняним банкам необхідно здійснювати кредитні операції, за рахунок яких вони здатні отримувати максимальний прибуток та застосовувати механізми та методи зниження ризиків, що пов'язані із процедурою кредитування в цілому. Варто зазначити, що особливостями міжбанківського кредитного ринку є його можливість мобілізувати фінансові ресурси та безперешкодно і швидко здійснювати їх продаж на комерційній основі суб'єктам господарювання, яким вони необхідні для розширення чи створення нових підприємницьких структур.

Міжбанківський кредитний ринок є найбільш розвинутою частиною фінансового ринку, тому є одним із його складових. Перевагами кредитного ринку є високий ступінь розвитку, порівняно з іншими сегментами фінансового ринку. В свою чергу, кредитна система – це система кредитних відносин та загальних принципів кредитування, сукупність кредитно-фінансових установ, які створюють, акумулюють і надають грошові засоби на певних асадах кредитування. Рівень дослідження банківського кредитування свідчить, що вітчизнянні банки в минулі роки здійснювали досить велику кількість банківських операцій, більшу частку яких становили саме кредитні операції, що складали сукупний кредитний портфель банків та банківської системи в цілому.

Аналізуючи міжбанківський кредитний ринок за 2018 року, спостерігається посилення ризиків роботи банківського сектору, в основному, пов'язані з відсутністю співпраці з МФО та, як наслідок, можливим суттєвим погіршенням економічних очікувань населення та бізнесу. Це значно вплинуло на темпи кредитування та банківську політику ціноутворення на пасиви та активи[5].

З одного боку міжбанківський кредит є, оперативним джерелом поповнення коштів банківську з метою підтримки кредитного потенціалу та поточної ліквідності, а з іншого – рентабельним вкладенням вільних грошових коштів. Варто зазначити, що саме міжбанківські кредити, з-поміж усіх діючих фінансових інструментів, відзначається швидкою реакцією на зміни кон'юнктури фінансового ринку. Банківські установи у такій ситуації розглядають міжбанківський кредитний ринок для здійснення активних операцій як основу швидкого поповнення коштів на інших сегментах фінансового ринку. Варто звернути увагу, що метою залучення кредитів міжбанківського ринку є збільшення потенціалу для розширення кредитної діяльності банківських установ з клієнтами, а також необхідність у підтримці та регулюванні ліквідності. Зростає поступово протягом останнього періоду роль міжбанківських кредитів у формуванні капіталу вітчизняними банками.

Тривало стрімке зростання протягом 2018 року споживчого кредитування. Іпотечного кредитування обсяги збільшилися, проте його частка залишатиметься незначною у портфелі нових кредитів. Відбулось прискорення гривневого кредитування бізнесу з огляду на покращення фінансового стану реального сектору. Операційна прибутковість банків майже не зміниться. Перехід на стандарт МСФЗ 9 матиме помітний одноразовий вплив на власний капітал банків[5].

У 2018 році НБУ активно запроваджував директиви ЄС та Базельські рекомендації. Протягом року активно вступили в дію нові нормативи та норматив ліквідності LCR. Були підготовлені нові правила розрахунку регулятивного капіталу, зокрема прийнятності його складових. Також Центральний банк започатковує щорічну оцінку стійкості фінансових установ, що складається з аналізу якості активів (для всіх банків) та стрес-тестування (для 25 банків, на які припадає 95% активів сектору)[5].

Варто зазначити, що на кінець 2018 року поліпшилася ситуація в банківському секторі. Нині банківська система є прибутковою, стійкішою і менш сприйнятливою до шоків, а отже, здатною

повнофункціонально та безперебійно працювати навіть у нових умовах. Ліквідність банківського сектору перебуває на рівні, який здатний повністю забезпечити своєчасне виконання всіх зобов'язань перед клієнтами та вкладниками банків.

Для оздоровлення фінансового сектору, підвищення темпів економічного зростання в Україні необхідно створити ефективний механізм удосконалення політики кредитування банками. В умовах подолання наслідків фінансової кризи для української економіки та забезпечення подальшого розвитку України саме це є основним завданням [10].

Для розвитку банківського кредитування та створення фінансової стабільності в зазначений період пропонуємо:

- зробити банківські послуги більш якісними для покращення їх конкурентоспроможності;
- встановити обмеження відсоткових ставок за кредитами в межах державних актів та контролювати його виконання;
- з допомогою залучення додаткового акціонерного капіталу підвищити рівень банківського сектору;
- удосконалити такі процедури в банківській сфері, як реорганізація, санація та ліквідація банку;
- стимулювати комерційні банки до кредитування інноваційних проектів; – виокремити, що скорочення регулятивного капіталу банку на 20% та більше є критерієм проблемного банку;
- збільшити капітальні ресурси державних банків, підвищити їх кількість та посилити їхню роль на фінансово-кредитному ринку в Україні.

Отже, наведені заходи здатні сприяти оздоровленню національної економіки та підвищенню загального стану банківських установ.

Ключовими викликами для банківського сектору лишилися висока частка непрацюючих кредитів, переважно у державних банках. Банкам слід значно активніше працювати з такими кредитами та визначитися з планами скорочення їхнього обсягу протягом року.

Висновки із цього дослідження. Банківська система України має деякі проблеми, для вирішення яких необхідно удосконалювати та вносити зміни у механізми її функціонування. Національний банк України здатен пришвидшити вирішення проблеми, використовуючи проведення валютних своп-операцій, оскільки вони здатні вирішити проблему нестачі грошових ресурсів у національній валюті. Основним

фактором покращення стану вітчизняної банківської системи є довіра населення та його впевненість у стабільному стані економіки країни. У банків виникає необхідність у вдосконаленні кредитної політики для запобігання появи проблемної заборгованості шляхом застосування жорстких умов для надання кредиту. Вирішенням для вже наявної проблемної заборгованості є продаж цих кредитів колекторським агентствам. Зазначені методи вирішення проблем банківського кредитування банки можуть застосовувати у портфелях, які передбачають досить високий рівень проблемних кредитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амбросій О.І. Банківське кредитування в Україні / О.І. Амбросій // Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. 2012. Вип. 9(2). С. 10–17.
2. Дейсан І. Міжбанківський кредитний ринок України на сучасному етапі. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2012. №3(15). – С. 176-178.
3. Ларіонава К.Л. Теоретичні аспекти визначення міжбанківського кредитного ринку та його сучасний стан в Україні. Фінансовий простір. 2015. №2(18). С. 32-37.
4. Лаврик О.Л. Аналіз банківського кредитування в сучасних умовах розвитку економіки України / О.Л. Лаврик // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 2. С. 69–80.
5. Офіційний сайт Національного банку України. – URL: <http://www.bank.gov.ua>.

Сидорчук Андрій Іванович,

студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Мельник Віктор Миколайович,

*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Актуальність теми. Посилення глобалізаційних процесів позначилося на усіх сферах економіки, поглибивши вже існуючі виклики та каталізувавши нові. Серйозним викликом глобальна нестабільність, передусім фінансова, стала для банківської системи країн. Україна не залишилася осторонь такого впливу, тому в реаліях сьогодення її банківська система потребує розроблення нових механізмів оздоровлення, підтримання стійкості та ліквідності. Забезпечення стійкості банківської системи в умовах фінансової нестабільності шляхом застосування антикризових механізмів зумовлює науковий інтерес до теоретичних і практичних аспектів оцінювання їх ефективності. **Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Означеній тематиці присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Ці питання розкриті в роботах: О. Вовчак, О. Барановського, О. Дзюбюка, О. Колодізева, В. Міщенко, А. Кузнєцової та інших.

Водночас у цій проблематиці існує низка питань, які потребують подальшого ґрунтовного дослідження. Зокрема, все ще малодослідженим напрямом залишаються антикризові механізми відновлення стійкості банківської системи в умовах посилення глобальної нестабільності.

Мета дослідження. Дослідження антикризових заходів відновлення стійкості банківської системи в умовах глобальної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Стабільність функціонування усіх сфер економіки є надійним фундаментом для розвитку та зменшення негативного впливу глобальної нестабільності. Важливу роль у цих процесах відіграє банківська система, адже кризові явища, які в ній відбуваються, негативно впливають на всю економіку, визначають рівень інвестиційної привабливості та ділової активності. Саме тому

поступальною передумовою позитивного розвитку, економічного прогресу та економічного зростання є стійкість банківського сектору, забезпечення якої певною мірою має загальний характер, адже будь-яка система здатна еволюціонувати та змінювати свої початкові параметри, але лише покращуючи свої характеристики. Розглядаючи стабільність банківської системи, О. І. Барановський доводить, що це здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу [1, с. 75]. На думку О. О. Затварської, стійкість банківської системи – це збалансованість її складових, наявність взаємопов'язаних і взаємоузгоджених пропорцій між ними як у галузевому, так і в регіональному аспектах, а також збереження рівноваги та ефективного взаємозв'язку з фінансовою та макроекономічною системами [2, с. 6]. Водночас забезпечення стійкості банківської системи загалом і кожного банку зокрема є об'єктивною потребою і закономірністю розвинутої економіки. З огляду на те, що світова фінансова криза стала черговим викликом для національних економік, країни змушені були корегувати стратегії економічного розвитку та розробляти нові заходи з врегулювання ситуації, яка погіршувалася в економіці та банківському секторі зокрема. Так, протягом останніх років структуру банківського сектору було докорінно змінено. Станом на 01.07.2018 р. ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 82 банки. З них 40 банків з іноземним капіталом, у тому числі зі 100% іноземним капіталом – 23 установи [4]. З 2014 р. кількість банків суттєво скоротилась (станом на 01.01.2015 р. функціонувало 163 банки, 01.01.2016 – 117).

Така негативна динаміка спостерігається у зв'язку з погіршенням платоспроможності банків. Протягом 2017 р. через непрозорість структури власності з ринку були виведені ПАТ «Платинум Банк» та ПАТ «Банк Народний капітал». Відповідно до Постанови Правління НБУ № 56 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України», ПАТ «Апекс-Банк», АТ «КБ «Фінансовий партнер», АТ «Кредит Оптима Банк» та АТ «Промислово-фінансовий банк» не виконали вимоги щодо капіталізації та були виведені з ринку без ліквідації юридичної особи. Окрім того, протягом 2017 р. банківські установи застосували форму реорганізації – злиття (АТ «АКБ «Індустріалбанк» став правонаступником АТ «АБ «Експрес-Банк»). Підґрунтям стабільного функціонування банківської системи є власний капітал банківських установ, який формується за

рахунок фактично сплаченого статутного капіталу, емісійних різниць, капіталізованих дивідендів і фондів банку, резервів переоцінки необоротних активів і цінних паперів, прибутків (збитків) минулих і поточного років. Проведений аналіз власного капіталу банківської системи підтвердив, що визнання неплатоспроможними низки банків вагомо вплинули на цей показник, який порівняно з попередніми роками суттєво знизився і на 01.07.2018 р. становив 142 799 млн грн. Виконуючи вимоги щодо приведення статутного капіталу до встановленого графіку, банківські установи збільшили статутний капітал. Станом на 01.07.2018 р. цей показник становив 506 285 млн грн. Збільшення статутного капіталу відбулося за рахунок вимог НБУ щодо збільшення обсягів капіталу відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04.07.2014 р. № 1586-VII. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, збільшено з 120 млн грн до 500 млн грн. НБУ розробив графік поступового приведення статутного капіталу у відповідність до вимог, а саме до розміру, не меншого: 120 млн грн – до 17.06.2016 р.; 200 млн грн – до 11.07.2017 р.; 300 млн грн – до 11.07.2018 року; 400 млн грн – до 11.07.2019 р.; 450 млн грн – до 11.07.2020 р.; 500 млн грн – до 11.07.2024 р. [5]. За підсумками 2017 р. активи банківської системи порівняно з попередніми роками збільшились несуттєво, станом на 01.07. 2018 р. їх обсяг становив 1 299 017 млн грн проти 1 282 748 млн грн на початок року.

У структурі кредитного портфеля комерційних банків України на 01.07.2018 р. найбільшу питому вагу мають кредити, надані суб'єктам господарювання – вони становлять 82,8% від загального обсягу наданих кредитів; кредити, надані фізичним особам – 16,9%. Так, станом на 01.07.2018 р. кредитний портфель становить 1 057 372 млн грн, у тому числі кредити, надані суб'єктам господарювання – 876 176 млн грн, кредити фізичним особам – 179 547 млн грн. Водночас кредитна активність банківських установ продовжує залишатись невисокою, що пов'язано з досить високими вимогами до позичальників і погіршенням кон'юнктури фінансового ринку. У межах проблеми визначення стійкості банківської системи важливу роль відіграє стійкість ресурсної бази банків. Саме достатність та якість ресурсної бази, її стабільність і відповідність напрямам використання є

основою ефективного та стійкого функціонування банківських установ. Щодо ресурсного забезпечення, то протягом 2017 р. у зв'язку з ліквідацією банківських установ зобов'язання банків скоротились і станом на 01.12.2017 р. становили 1 112 359 млн грн. Однак у 2018 р. цей показник збільшився і станом на 01.07.2018 р. становив 1 156 218 млн грн. Основною складовою клієнтського портфеля залишались кошти населення, про що свідчить динаміка та структура зобов'язань банківської системи.

Банківська система України, на відміну від негативних результатів 2009-2016 рр., про демонструвала позитивний фінансовий результат, який станом на 01.07.2018 р. становив 8268 млн грн. Це покращення показника зумовлене завершенням формування банками резервів під проблемну заборгованість. Для подолання кризових явищ у банківській системі України необхідним є використання антикризового регулювання банківського сектору, адже антикризове регулювання банківської системи визначається сукупністю заходів, що дають банківським установам можливість нейтралізувати дію дестабілізуючих чинників і повернутись до стану рівноваги за умови коливань функціонування банківської системи [3, с. 57]. Важливим завданням антикризового регулювання в банківському секторі є його системний характер, адже воно спрямовується на забезпечення стабільності як банківської системи, так і кожного банку. Такий підхід обумовлений об'єктивною потребою та закономірністю розвитку економічних процесів у країні. Зважаючи на зазначене, банківські установи мають першочергові завдання для вирішення: усунути наслідки поточної кризи та на майбутнє усунути причини можливої кризи. У першому випадку впроваджуються заходи для відновлення платоспроможності банківських установ і стійкості банківської системи; у другому – розробляються превентивні антикризові заходи для недопущення виникнення кризових явищ у майбутньому. Серед інструментів антикризового регулювання банківської системи в країні у період кризових явищ найважливішою залишається грошово-кредитна політика, метою якої є забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови збалансованого соціально-економічного розвитку. Для антикризового регулювання банківської системи протягом аналізованих років зроблено низку кроків, спрямованих на формування нового стратегічного антикризового розвитку банківського сектору. Зокрема, у структурі НБУ було створено Департамент стратегії та

реформування банківської системи, метою якого є вдосконалення стратегічного планування діяльності НБУ, розвиток і реформування банківської системи держави, а також більш ефективне управління і контроль за виконанням стратегічних проектів у НБУ [9].

Реформування банківського сектору України здійснюється на основі Стратегії розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» та передбачає такі зміни: 1. Підвищення вимог до капіталу банків, а саме: НБУ запланував збільшити норматив мінімального регулятивного капіталу з 120 млн грн до 500 млн грн до 2018 р. та 750 млн грн – до 2020 р. Такі дії підвищать концентрацію банків, невеликі та слабкі банки вийдуть з ринку. Таким чином, НБУ прагне збільшити розмір активів ТОП-25 банків з 77% до 95%. 2. Задля формування довгострокових пасивів банків НБУ планує запровадити скорочення можливостей щодо дострокового вилучення депозитів, проте можуть бути створені депозитні програми «ощадні депозити», за якими буде можливе дострокове отримання коштів. 3. Збільшення суми і частки депозитів у національній валюті до 80% усіх депозитів фізичних осіб задля сприяння дедоларизації вкладів. 4. Зниження відсоткових ставок за кредитами і депозитами. Очікується, що реальні відсоткові ставки зберігатимуться на позитивному рівні за депозитами (на рівні 3-4%) і за кредитами (на рівні 7-9%). 5. Пріоритетними напрямками для розвитку кредитування стануть інвестиційні кредити, кредитування малого й середнього бізнесу та іпотечне кредитування. 6. Формування мегарегулятора фінансового ринку, впровадження особливого режиму регулювання, моніторингу і підтримки системно-важливих банків. 7. Проведення стрес-тестування банків для відображення реального фінансового стану банківських установ. 8. Розкриття інформації про власників (концепція передбачає зниження межі розкриття інформації про власників, які мають прямо або опосередковано частки в банках з 10% (на сьогодні) до 2% їх статутного капіталу. 9. Нарощування частки іноземного капіталу в банківській системі до 50% і зменшення ролі держави в банківському секторі до рівня нижче 10% до 2020 р. [10]. Для запобігання виникненню нестабільної ситуації в банківському секторі, спричиненої впливом складної політичної та економічної ситуації, Національний банк України особливу увагу приділяє нормативно-правовому забезпеченню стабільності банківської системи. Зокрема, у 2017 р. було прийнято Закон України «Про спрощення

процедур капіталізації та реорганізації банків». Він передбачає: – спрощену процедуру реорганізації, яка доступна для всіх банків, у тому числі тих, які не потребують капіталізації. [8].

До найважливіших антикризових заходів НБУ, які сприяли виходу вітчизняних банків з кризи, можна віднести такі: – діагностичне обстеження НБУ найбільших банків, що включає перевірку якості активів і стрестестування; – надання рефінансування банкам. Найбільші обсяги кредитів рефінансування загалом отримали ПАТ КБ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк» – 15,5 млрд грн і 19,9 млрд грн відповідно. Банки отримували кредити під такі цілі: ПАТ КБ «Приватбанк» – для поповнення ресурсів, АТ «Ощадбанк» – для фінансування державних програм. Крім того, кредити рефінансування надавались і іншим банкам, для яких вони виявились неефективними, а банки було ліквідовано: ПАТ КБ «Фінансова ініціатива» – для покриття зобов’язань, ПАТ «Дельта Банк» і ПАТ КБ «Надра» – для запобігання впливу кризи на фінансовий стан; – розроблення «гнучкого» графіка капіталізації банків. НБУ пом’якшив вимоги щодо дотримання банками показників достатності основного та адекватності регулятивного капіталу (до 2018 р. – 4% та 5% відповідно), проте до кінця 2018 р. норматив Н2 має бути приведений до норми 10%; – вимога НБУ привести показники кредитування пов’язаних осіб до нормативних значень протягом трьох років і розкриття реальних власників; – зниження валютного ризику завдяки зменшенню коливань обмінного курсу гривні; – поступове відновлення довіри до банківського сектору та повернення заощаджень населення до банків; запровадження депозитних договорів без права дострокового розірвання; – запровадження НБУ адміністративних заходів під час кризи щодо зняття коштів з рахунків фізичних осіб [5].

Для уникнення виникнення кризових явищ у банківському секторі, починаючи з 2018 р., Національним банком України запроваджено процес оцінювання стійкості банків і банківської системи загалом. Цей процес передбачає три етапи: – перевірку аудиторами якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями; – екстраполяцію результатів першого етапу на портфель банку та оцінювання достатності капіталу; – оцінювання регулятором достатності капіталу банку за результатами стрес-тестування, що базуватиметься на розроблених Національним банком моделях. Стрес-тестування проводитиметься за базовим і несприятливим макроекономічними сценаріями

на трирічному горизонті [6]. Передбачено, що перший та другий етапи оцінювання проходять усі платоспроможні банки. Перелік фінансових установ для третього етапу визначатиме НБУ, враховуючи вплив кожного банку на стабільність банківської системи [6]. У 2018 р. до третього етапу потрапили 25 банків, які сукупно становлять понад 90% банківської системи за активами. Якщо за підсумками оцінювання показники достатності капіталу банку будуть нижчими, ніж вимагає НБУ, то такий банк буде зобов'язаний розробити програму капіталізації або план заходів для підтримки чи відновлення рівня капіталу. До кінця відповідного року результати оцінювання та виконання програм докапіталізації оприлюднюватимуться на сайті НБУ.

Такий інструмент дає можливість регулятору виявляти не лише поточні, але й потенційні ризики банків. Відповідно до першого етапу процесу оцінки стійкості 24 банківські установи подали звіти про оцінку якості активів аудиторам. За результатами аудиторської перевірки у восьми банках встановлено потребу у капіталі, а у п'яти – лише у разі виникнення ризиків у діяльності. Результати аналізу сучасного стану та оцінка фінансової стійкості банківського сектору України свідчать про необхідність формування системи антикризового управління банками, основним завданнями якого повинно бути забезпечення довгострокового стабільного розвитку банківської системи. У цьому контексті на мікрорівні банківський менеджмент слід спрямувати на розроблення альтернативних дієвих стратегій управління залежно від виду кризи та очікуваних наслідків, що дозволить визначити цілі та методи антикризового управління, адекватні змінам на зовнішньому і внутрішньому фінансових ринках.

Висновки. Для забезпечення стабільного функціонування банківської системи в умовах фінансової нестабільності до основних заходів з підтримання стійкості банківських установ та їх достатньої ліквідності, виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами слід віднести таке: підвищити рівень захисту вкладів клієнтів банківських установ у частині зміни пріоритетів від заборони на дострокове вилучення депозитів до гарантування з боку регулятора повернення всіх коштів вкладників, що може бути забезпечено за рахунок кредитів рефінансування; здійснення контролю за цільовим використанням кредитів рефінансування; продовжити рекапіталізацію банків. Таким чином, слід зазначити, що створення ефективної системи антикризового регулювання банківської системи залишається важливим стратегічним

завданням для України. Тому реалізація розглянутих заходів щодо удосконалення антикризового регулювання надасть можливість забезпечити стійкий розвиток банківської системи України, що своєю чергою стане міцним підґрунтям для виходу з кризового стану та подальшого збалансованого розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України. Фінанси України. 2007. № 9. С. 75-87.
2. Затварська О. О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.04.01. К.: Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2004. 19 с.
3. Ісмаїлов А. Б. Алгоритм забезпечення комплексного та системного антикризового регулювання банківської системи України. Фінансові дослідження: електронний науковий журнал. 2017. № 2. С. 56-64.
4. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України: сайт. 2018. URL: http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/dynamics.htm
5. Національний банк України: офіційний сайт. URL: www.bank.gov.ua
6. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України: Постанова Правління Національного банку України від 22 грудня 2017 року № 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17>
7. Про внесення змін до деяких нормативноправових актів НБУ: Постанова Правління Національного банку України від 12.02.2003 р. №56. Урядовий портал. URL: <http://www.rada.gov.ua>
8. Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків: Закон України від 23 березня 2017 року № 1985-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1985-19>
9. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010- 2014 роки. К.: Комітет з економічних реформ при Президентові України. 88 с. 10. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки». Асоціація українських банків: сайт. 2016. URL: <http://aub.org.ua>

Супрун Катерина Василівна,

студентка групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Черкашина Катерина Федорівна,

*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Ураховуючи кризову ситуацію, в якій в останні роки перебуває банківська система України, визначення основних принципів організації ефективної системи комплаєнс контролю в банках набуває непересічного значення. Особливо необхідність дотримання банками встановлених вимог та стандартів актуалізується у зв'язку з масовим банкрутством багатьох вітчизняних банківських установ, у зв'язку із чим кількість банків за останні чотири роки зменшилась на 54% [3], що суттєво зменшило рівень довіри українців до банківської системи. Так, за даними фонду «Демократичні ініціативи», на кінець 2017 року рівень недовіри населення до банків становив 73%, тоді як 2013 року цей показник сягав лише 33% [6].

Результатом став масових відплив депозитів з банківської системи, падіння прибутків банківських установ та звуження їхніх можливостей щодо виконання своїх функцій, особливо в царині кредитування реального сектору економіки. Такий стан речей вимагає кардинально нових рішень, насамперед управлінського та організаційного характеру, для підвищення стійкості банків, що є основною умовою збільшення довіри населення до цих інституцій та їхньої стабільної роботи.

Основною умовою конкурентоспроможності банківської установи як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках є дотримання обов'язкових норм і правил здійснення банківської діяльності, у тому числі встановлених Національним банком України (далі – НБУ). Згідно з українським законодавством діяльність банку має відповідати принципам, визначеним Базельським комітетом з питань банківського нагляду. Водно час їх імплементація передбачає врахування специфіки кожної конкретної фінансової установи та необхідність певного процесу адаптації, особливо в частині впровадження нових форм управлінської діяльності, до яких належить комплаєнс.

Брак у нашій країні законодавчого забезпечення та регламентації принципів і процедур з комплаєнс, а також належного контролю цієї діяльності з боку регулятора створює значні загрози для забезпечення стійкості вітчизняної банківської системи. Упровадженню комплаєнс в Україні перешкоджають відсутність стратегічного бачення керівництвом банків ролі комплаєнс і недооцінка комплаєнс ризиків. У багатьох вітчизняних банках відсутнє усвідомлення значення комплаєнс діяльності для забезпечення конкурентоспроможності банку, має місце формальний підхід до її здійснення, а комплаєнс не став елементом корпоративної культури. У сучасних умовах особливого значення набуває проблема оцінки ефективності діяльності системи комплаєнс у банку, вдосконалення методики виявлення причин виникнення комплаєнс ризиків та участі усіх працівників банку в цій діяльності, що потребує відповідної їх підготовки та мотивації. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації комплаєнс у банку набуває дедалі більшої актуальності, що відображається у працях багатьох дослідників. Зокрема цьому питанню присвячені роботи таких українських науковців, як: О. М. Бережний, О. І. Барановський, Т. А. Васильєва, В. В. Вітлінський, С. О. Дмитров, Л. О. Примостка, М. Е. Хуторна, Н. Р. Швецька ін. Однак питання визначення єдиних принципів організації ефективної системи комплаєнс і проблем їх упровадження у банках України ще недостатньо досліджене у вітчизняній науковій літературі.

Метою дослідження є визначення основних принципів організації системи комплаєнс контролю в банках України, аналіз проблем у сфері імплементації цих принципів у вітчизняну банківську діяльність та визначення характерних ознак ефективної системи комплаєнс контролю в банківській установі.

Виклад основного матеріалу. Сутність категорії комплаєнс у банківській діяльності дослідники розглядають у двох основних форматах: як елемент процесу корпоративного управління в банку або ж як інструмент внутрішнього контролю [2; 12]. Функція комплаєнс передбачає дотримання банком будь-яких установлених вимог, а під комплаєнс ризиком розуміється ризик юридичних санкцій, фінансових збитків або втрата репутації внаслідок невиконання таких вимог. Слід зазначити, що функція комплаєнс завжди існувала в будь-якій фінансовій установі, проте не завжди була формалізованою. Кожен

банк, ураховуючи особливості свого становища на ринку (позиція за розміром активів, розгалуженість мережі відділень, розмір клієнтської бази, схильність до ризиків, ділова практика тощо), забезпечує комплаєнс у широкому розумінні, що передбачає дотримання у своїй діяльності встановлених вимог. Насамперед, основним чинником активного впровадження такого напрямку діяльності в банку, як комплаєнс, стало прагнення власників і менеджменту банків уникнути значних фінансових і репутаційних втрат у зв'язку з виявленням порушень. При побудові ефективної системи комплаєнс потрібно зважати як на організаційну форму, в якій забезпечується діяльність підрозділу комплаєнс, так і на ресурси, необхідні для комплаєнс контролю (людські ресурси, матеріальні ресурси, можливості для навчання працівників та автоматизації процесів). Принципи комплаєнс стосуються інституційної організації комплаєнсу, тобто встановлення відповідальних органів та наділення їх повноваженнями у сфері комплаєнс політики [11, с. 87–88]. Основні стандарти функції комплаєнс у банках уперше були визначені Базельським комітетом з питань банківського нагляду в документі «Комплаєнс та комплаєнс функція в банках», що був затверджений 2005 року. Зокрема, до основних принципів організації комплаєнс були віднесені такі:

Принцип 1. Наглядова рада несе відповідальність за здійснення загального контролю за управлінням комплаєнс ризиками.

Принцип 2. Виконавчі органи несуть відповідальність за ефективність управління комплаєнс ризиком.

Принцип 3. Виконавчі органи несуть відповідальність за прийняття і доведення до відома працівників політики комплаєнс, забезпечення її дотримання і звітність перед Наглядовою радою з питань комплаєнс.

Принцип 4. Виконавчі органи несуть відповідальність за створення постійної та ефективної функції комплаєнс у банку.

Принцип 5. Функція комплаєнс повинна бути незалежною.

Принцип 6. Функція комплаєнс повинна мати достатні ресурси для своєї ефективності.

Принцип 7. Функція комплаєнс сприяє ефективному управлінню комплаєнс ризиками.

Принцип 8. Предмет і масштаб діяльності функції комплаєнс повинна регулярно перевірятися службою внутрішнього аудиту.

Принцип 9. Банки повинні дотримуватися законів і підзаконних актів в усіх юрисдикціях, у яких вони здійснюють свою господарську діяльність.

Висновки. Ефективне функціонування комплаєнс як складової системи внутрішнього контролю, дозволить банку мінімізувати ризики втрат та застосування заходів впливу, а також підвищити прозорість його діяльності. Ефективність комплаєнс у банку визначається як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Основними з них є:

- рівень формалізації вимог регулятора;
- усвідомлення значення і завдань комплаєнс керівниками та акціонерами банку;
- наявність комплаєнс культури в банку та її просування керівництвом;
- рівень кваліфікації працівників банку загалом та підрозділу комплаєнс зокрема;
- достатність ресурсів, необхідних для здійснення комплаєнс;
- якість розроблених внутрішніх нормативних документів;
- обрана модель організації функції комплаєнс.

Недооцінка значення побудови ефективної системи комплаєнс контролю в банку може призвести до низки негативних наслідків, що безпосередньо впливають на його стійкість та конкурентоспроможність. Це може бути:

- участь працівників банку в незаконній діяльності;
- використання банку для здійснення незаконної діяльності клієнтів;
- застосування санкцій щодо банку та/або його керівництва з боку регулятора та/або правоохоронної системи;
- фінансові та репутаційні втрати;
- розірвання кореспондентських відносин іншими банками.

Водночас позитивний досвід вітчизняних і зарубіжних банків, які вже створили ефективну систему комплаєнс і успішно її застосовують, мінімізувавши комплаєнс ризики, дозволяє визначити її основні ознаки:

- наявність окремого підрозділу комплаєнс та високий посадовий статус його керівника;
- незалежність підрозділу комплаєнс від правління і його підзвітність наглядовій раді;
- наявність механізму упавління комплаєнс ризиками та звітності з питань комплаєнс;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гелеверя В. В. Організація ефективної системи комплаєнс контролю у банку / Гелеверя В. В., Хуторна М. Е. // Фінансовий простір. – 2015. – № 2. – С. 113–119.
2. Деревська О. Б. Запровадження системи внутрішнього контролю в банках України / О. Б. Деревська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28–29 жовтня 2010 р.) : у 2 т. – Суми, 2010. – Т. 1. – С. 59–61.
3. Довідник банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/bankdict/bank>.
4. Дослідження Асоціації сертифікованих спеціалістів з розслідування розкрадань за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.iccccs.org/home/resources/114organizations>.
5. Міжнародне дослідження функції комплаєнс в Україні та країнах СНД, 2016 рік [Електронний ресурс] // KPMG. – Режим доступу : <https://home.kpmg.com>.

Терещук Ольга Володимирівна,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Клюско Лідія Антонівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Фінансова стійкість банківського сектору є визначальним чинником стабільності економіки в цілому, а також розвитку її окремих сегментів. Тому, питання зміцнення фінансової стійкості банків, особливо в сучасних умовах фінансової, політичної та військової нестабільності є надзвичайно актуальним. Разом з тим, і фінансова стійкість банків, і стабільний розвиток економіки мають бути не лише короточасним досягненням, але й стратегічним завданням банків, що у свою чергу сприятиме забезпеченню

динамічності ринкових перетворень та підвищенню соціальних стандартів [1].

На сьогоднішній день банківський сектор України перебуває у складному становищі. Запроваджена Національним банком України, програма реформ банківської системи та її оздоровлення зумовила збільшення частки державних банків у її структурі, значне скорочення кількості банків у цілому, а також суттєві зміни у механізмі функціонування системно важливих банків.

Виходячи з цього, ефективне управління і забезпечення власної фінансової стійкості має бути як тактичним, так і стратегічним завданням кожного комерційного банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження проблем забезпечення фінансової стійкості банків внесли такі вітчизняні вчені як Т.М. Болгар, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, Л. А. Ключко, В. М. Кочетков, С.А. Кузнецова, В.І. Міщенко, Р. В. Михайлюк, Л.О. Примостка, Н.Г. Слав'янська та інші.

Однак, той факт, що сучасний фінансовий стан банків в Україні не спроможний забезпечити належних обсягів інвестицій для розвитку економіки, обумовлює необхідність ґрунтовного дослідження теоретичних і практичних базових аспектів визначення і забезпечення їх фінансової стійкості.

Мета дослідження полягає в обґрунтування теоретичних засад фінансової стійкості комерційних банків та визначення основних індикаторів її оцінки як моделі її практичного забезпечення в сучасних умовах

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість банківської системи, яка здійснює вагомий вплив на фінансову, інвестиційну, виробничу та інші сфери національної економіки, є однією з найбільш важливих умов її розвитку. Виконати таку важливу місію спроможні лише фінансово стійкі банки.

Для з'ясування сутності фінансової стійкості банків необхідно проаналізувати основні підходи щодо її визначення, що має важливе значення при дослідженні теоретичних аспектів даної категорії. У цьому контексті зупинимось на її трактуваннях, що відображені в окремих наукових працях і здійснимо їх компіляцію.

З самого початку зауважимо, що в економічній літературі для характеристики стану та діяльності банку використовують такі

дефініції як “стійкість”, “надійність” і “стабільний розвиток”. При цьому, поняття “надійність” характеризує банк як грошово-кредитний інститут, здатний ефективно реалізовувати доручені йому функції, виконувати свою економічну роль та всі зобов’язання перед акціонерами і клієнтами. “Стойкість” як фундаментальна характеристика внутрішнього стану банку, вказує на його здатність витримувати максимальний рівень непередбачуваних втрат і зберігати стан ефективного функціонування. Поняття “стабільний розвиток” характеризує спроможність банку з плином часу і з певною швидкістю забезпечити зменшення даних втрат, а також динамічний, поступальний рух банку в межах визначеної стратегії в умовах конкурентного ринку [1].

Як бачимо, саме стійкість є найбільш точним поняттям для з’ясування сутності досліджуваної категорії, а надійність є похідною від стійкості, адже лише фінансово стійкий банк спроможний ефективно реалізовувати притаманні йому функції щодо виконання важливої ролі в економіці держави.

Аналіз наукових підходів до визначення сутності фінансової стійкості банків, дає підстави всю їх сукупність умовно поділити їх на кілька груп.

До першої групи можна віднести науковців, які розглядають фінансову стійкість з точки зору основних формалізованих параметрів фінансового стану банку. Зокрема, таких як обсяг і структура власних коштів, рівня доходів і прибутку, норми прибутку на власний капітал, достатньої ліквідності, мультиплікативної ефективності власного капіталу [2].

Другу групу представляють вчені, які вважають, що “фінансова стійкість банку – це “динамічна, інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів і ризиків, повноцінно (з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища” [3].

У працях третьої групи дослідників поняття “фінансової стійкості” ототожнюється з ліквідністю та платоспроможністю [4]. Однак, на нашу думку, ототожнювати ці поняття недоцільно, і як зазначають інші автори, “платоспроможність – це, в свою чергу, складова частина показника фінансової стійкості банку. А ліквідність та прибутковість – критерії, що деталізують поняття платоспроможності банку” [5].

Представники четвертої групи фінансову стійкість ототожнюють із прибутковістю банку та його здатністю виплачувати дивіденди за акціями. Однак, високі прибутки підвищують ризики, а нераціональний їх розподіл ставить під загрозу фінансову стійкість банку.

Узагальнення вищезазначених наукових підходів щодо з'ясування сутності фінансової стійкості банків, досить вдало і всебічно відображено у трактуванні автора Михайлюк Р. В., яка визначає “фінансову стійкість комерційного банку як якісну характеристику його фінансового стану, який відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, і котрий здатний витримати непередбачені втрати і зберегти стан ефективного функціонування. Стійкий фінансовий стан забезпечує спроможність банку ефективно працювати, досягати окреслених цілей, протидіючи різноманітним ризикам у процесі діяльності, а також зберігати та поновлювати життєздатність в разі її порушення” [6].

Виходячи з цього, удосконалення банківського менеджменту і системи управління фінансовою стійкістю банків зокрема, має бути постійним і безперервним як на рівні самого банку, так і на рівні НБУ.

Що стосується вищого рівня системи забезпечення фінансової стійкості банків, то НБУ на основі методології, викладеної в “Індикаторах фінансової стійкості: Керівництво з компіляції” (МВФ, 2007), щоквартально складає та поширює дані щодо індикаторів фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків) за 12-ма основними та 10-ма рекомендованими індикаторами [7]. Система індикаторів включає агреговані дані для окремих установ і показники, що дають уявлення про ринки, на яких здійснюють свою діяльність фінансові установи (табл. 1).

Нижче у таблиці відображено систему індикаторів фінансової стійкості банків. Для наочності показники, розраховані на базі капіталу, наводяться першими (капітальна стійкість), після них – показники, розраховані на базі активів (ліквідна стійкість), а на завершення – результативні показники, визначені за доходами і витратами (прибутковість).

ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ (За рекомендаціями МВФ)	
Базові	Рекомендовані
На базі капіталу (капітальна стійкість)	
Відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ступенем ризику (H2)	Відношення капіталу до активів
Відношення нормативного капіталу першого рівня до активів, зважених за ступенем ризику	Відношення великих відкритих позицій до капіталу
Відношення неякісних кредитів, за вирахуванням створених резервів, до капіталу	Відношення валових позицій за похідними фінансовими інструментами окремо по активу і окремо по пасиву до капіталу
Відношення чистого прибутку до середньої величини власного капіталу (норма прибутку)	Відношення чистої відкритої позиції за інструментами участі в капіталі до капіталу
Відношення чистої Вв-позиції до капіталу	
На базі активів (ліквідна стійкість)	
Відношення ліквідних активів до сукупних активів (коефіцієнт ліквідних активів)	Відношення депозитів клієнтів до сукупних кредитів, без врахування міжбанківських
Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	Відношення кредитів і запозичень на житлову нерухомість до сукупних кредитів і запозичень
Норма прибутку/активи (відношення чистого доходу до середніх сукупних активів)	Відношення кредитів і запозичень на комерційну нерухомість до сукупних кредитів і запозичень
Відношення непогашених кредитів і запозичень до сукупних валових кредитів і запозичень	Відношення кредитів і запозичень за географічним розподілом до сукупних кредитів і запозичень
Відношення розподілених кредитів і запозичень за секторами економіки до сукупних кредитів і запозичень	Відношення валютних кредитів і запозичень до сукупних кредитів і запозичень
	Відношення валютних зобов'язань до сукупних зобов'язань
По доходах і видатках (прибутковість)	
Відношення відсоткового прибутку до валового доходу	Відношення трейдингового доходу до сукупного доходу
Відношення непроцентних витрат до валового доходу	Відношення витрат на персонал до непроцентних витрат

Складено за джерелом 7.

Відповідно до методики МВФ фінансова стійкість банку (financial resilience of a bank) – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю.

За стабільністю діяльності розрізняють три види фінансової стійкості банку:

а) нормальна стійкість, яка характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання зобов'язань, стабільною рентабельністю;

б) нестійкий фінансовий стан, визначається затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо;

в) кризовий фінансовий стан, який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо. Кризовий фінансовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати поточну діяльність, здійснювати платежі та виконувати свої зобов'язання, а в кінцевому рахунку – до банкрутства [7].

Висновки. За результатами дослідження проблеми забезпечення фінансової стійкості банків в Україні, встановлено, що сучасний стан функціонування банківської системи характеризується наявністю ряду негативних факторів, до яких відносяться: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, зниження довіри населення до банківського сектору та його продуктів. Вітчизняна банківська система переживає важкі часи, реагуючи, на зміни в економічному та соціальному середовищі, скорочення кількості банків, недостатність обсягів регулятивного капіталу, суттєве зменшення прибутків (за виключенням останніх періодів).

Для вирішення вище зазначених проблем можна запропонувати систему заходів, які, з одного боку, зможуть покращити стан банківської системи, а з іншого – сформулюють загальноекономічні умови для розвитку банківської діяльності та економіки в цілому [8]: забезпечити загальноекономічну стабілізацію, пов'язану з банківською системою; повернути довіру до вкладників банків та інвесторів; підвищити ефективність діяльності НБУ у сфері нагляду, регулювання та контролю банківських установ.

Реалізація запропонованих заходів дозволить мінімізувати вплив негативних факторів у короткостроковій перспективі та створить умови для прискореного розвитку банківської системи України у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи. : [монографія] / О. В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. Тернопіль, 2009. – 316 с.
2. Пернарівський О. В. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків. Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 44–48.
3. Клюско Л.А. Фінансова стійкість банків: теорія та методика оцінки: [монографія] / Національний університет ДПС України. – Ірпінь, Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – 246 с.
4. Как выбрать надежный банк / В. Г. Андреев, Н. Н. Захаров, Л. К. Локтев, С. А. Журбин. – М. : Концерн “Банковский деловой центр”, 1998. – 184 с.
5. Вітлінський В., Пернарівський О. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку. Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48–51.
6. Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість комерційного банку: сутність та фактори, що її визначають. Финансы, ОАО, банки. – Донецьк : Каштан, 2005. – Вып. 11. – С. 196–201.
7. Індикатори фінансової стабільності. URL: <http://www.bank.gov.ua/FSI/index.htm>. (Дата звернення 17.10.2019)
8. Золотарьова О.В., Галаганов В.А. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України. Проблеми економіки та політичної економії 2017, № 1. С. 83 – 98

Токарський Мирослав Олегович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Клюско Лідія Антонівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ЯКІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ТА МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

Актуальність дослідження. Світова теорія і практика переконливо вказують на те, що найважливішою умовою розбудови сучасної конкурентоспроможної національної економіки є формування ефективної банківської системи як рушійної сили економічного розвитку держави та підвищення добробуту населення. Особливої актуальності зазначена проблема набула за останні роки, які відмітились фінансовими потрясіннями, глибокими змінами у банківській справі, численними нововведеннями в організації, формах обслуговування і методах управління банком. Йдеться про ускладнення прийомів і методів банківської діяльності, виникнення новітніх видів фінансових операцій і послуг, посилення конкуренції з боку різноманітних небанківських організацій, що надають послуги банківського характеру фізичним особам. Посилення конкуренції за клієнтів змушує банки використовувати у своїй діяльності клієнтоорієнтований підхід. Указані обставини і визначають стратегію розвитку вітчизняних банківських інститутів.

Мета статті полягає у дослідженні методів оцінки якості надання банківських послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем розвитку банківських продуктів займалися такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Дзюблюк, К. Макконнелл, О. Гриценко, Л. Примостка, Р. Шиллер та ін. Питанням оцінки якості банківських послуг з маркетингової точки зору займалися А. Бондаренко, А. Бандурин, Л. Батракова, О. Єгоров, С. Ільєнкова, Н. Крілевський та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок банківських послуг є однією з важливих і невід'ємних складових сучасної ринкової економіки. Тому сьогодні зростає інтерес до різних аспектів діяльності банків та методів управління ними. Умови зростаючої

конкуренції і комерціалізації діяльності диктують необхідність реорганізації структур, розробки гнучких ринкових стратегій, проведення сегментації ринку банківських послуг, розвитку обслуговування та оцінки якості надання послуг.

Під банківськими послугами розуміють одну чи кілька операцій банку, що здійснюються за дорученням та в інтересах своїх клієнтів з метою задовольнити фінансові потреби клієнта за певну плату.

Посилення конкуренції банків України та зростання вимог клієнтів до якості обслуговування в банках призводять до необхідності розроблення нових методів забезпечення та оцінювання якості банківських послуг.

Постійне поліпшення якості банківських послуг потребує розвитку методів оцінювання їх якості. Для оцінювання якості продукції необхідне застосування методів кількісного оцінювання її властивостей. Для вимірювання й оцінювання якості банківських послуг доцільно застосувати новітні методи, завданням яких є обґрунтування вибору показників якості, методів їх оцінювання та розроблення методів визначення оптимальних значень цих показників. Аналіз результатів вимірювання якості послуг і задоволеності клієнтів дозволяє концентрувати увагу на конкретних проблемах, розвивати методи покращення якості та, в результаті, підвищувати рівень обслуговування [1].

Враховуючи досвід зарубіжних країн забезпечення якості банківських послуг в Україні має ґрунтуватися на впровадженні та сертифікації системи управління якістю [3]. Механізм формування такої системи стосовно банків України в, свою чергу, має базуватися на положеннях міжнародних стандартів *ISO* серії 9000, а саме, на таких ключових їх положеннях[2]:

- центральна увага зосереджується на клієнтах з метою задоволення їх наявних або майбутніх потреб у комерційних продуктах і послугах банку;
- велике значення має управління процесами, оскільки саме окремі процеси забезпечують якість банківських послуг у цілому. Діяльність банку із надання клієнтам послуг та забезпечення господарської діяльності банку – це цілий комплекс процесів, спрямованих на задоволення найкращого способу наявних потреб клієнтів, при цьому якість кінцевої послуги залежить від якості кожного окремого процесу та їх взаємного поєднання;

– прийняття рішень ґрунтується на фактах, а це означає, що якість пропонованих банком послуг визначається якістю управління, яке є безперервним циклом ухвалення та реалізації різноманітних управлінських рішень. При цьому найвища якість послуг може бути досягнута лише за умови, коли ці рішення приймаються на основі перевірених даних та фактів;

– необхідність безперервних покращень передбачає постійне та повсякденне здійснення діяльності, спрямованої на забезпечення максимальної відповідності банківських послуг потребам клієнтів, які змінюються з розвитком суспільства, тобто приведення до збалансованого стану всіх складових організаційного потенціалу;

– максимальне долучення співробітників банку до забезпечення якості передбачає підвищення якості банківських послуг шляхом залучення персоналу згідно з відповідними до виконуваних завдань кваліфікаційними вимогами та необхідними повноваженнями, з індивідуальним стимулюванням співробітників;

– у великих організаціях, якими є банки, застосовують системний підхід у процесі проектування організаційної системи та управління нею. При цьому передбачається, що забезпечення високої якості можливе лише за врахування всіх факторів впливу у їх взаємозв'язку та взаємодії.

Упровадження системи управління якістю сприятиме:

– покращенню якості продуктів та послуг, які надаються банком, та підвищенню задоволеності клієнтів;

– зростанню прибутку та іміджу банку;

– посиленню конкурентних переваг на ринку банківських послуг;

– зростанню продажів банківських продуктів та послуг;

– оптимізації банківської діяльності;

– розвитку бізнесу та поширенню передових технологій і стандартів діяльності на філії;

– збільшенню можливості співробітництва з іноземними партнерами, інвесторами та фінансовими установами за умови наявності сертифікованої системи управління якістю.

Але, варто звернути увагу на те, що якість кінцевого продукту банківської діяльності, має враховувати точку зору зацікавлених суб'єктів оцінювання якості послуг. До того ж необхідно зазначити,

що поняття якості банківських послуг може формуватися з огляду зацікавленості різних суб'єктів оцінювання їх якості та їх мотивації, а саме, клієнтів банку (юридичних та фізичних осіб), акціонерів банку, керівництва банку та органів державної влади.

Наявні методи оцінювання якості мають ряд недоліків, які обмежують сферу їх застосування. Вони не враховують можливості оцінювання якості банківських послуг з точки зору різних суб'єктів, які мають різну мету оцінювання, а саме:

- клієнтів банку з метою отримання послуги з бажаними характеристиками, прийнятною якістю обслуговування та допустимим для них ризиком;
- акціонерів та інвесторів банку з метою оцінювання стійкості і темпів зростання ринкової вартості бізнесу;
- менеджменту банку з метою оцінювання довгострокової конкурентоспроможності та стабільності розвитку банку;
- органів державного нагляду з метою контролю дотримування інтересів держави та суспільства.

Цілі, з якими необхідне оцінювання якості надання банком послуг, можуть бути такими:

- визначення конкурентоспроможності банку або його відділень;
- визначення резервів для покращення обслуговування;
- упровадження передових практик;
- оцінювання якості надання послуг з точки зору споживача;
- визначення рейтингу серед декількох банків або відділень банків;
- попереднє оцінювання для залучення кредитів, інвестицій тощо.

Висновки. Якість банківських послуг залежить від багатьох чинників, спільна дія яких може по різному впливати на результат з точки зору різних суб'єктів оцінювання. Складне поєднання параметрів якості призводитиме до різних результатів оцінювання якості.

За результатами оцінювання якості банківських послуг можна визначати конкурентоспроможність банку та резерви для покращення обслуговування клієнтів, обґрунтовувати доцільність упровадження передових практик, покращувати якість надання послуг з точки зору споживачів, визначати рейтинг банку серед інших банків та формувати рекомендації щодо залучення кредитів та інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко І.С. Якість банківських послуг як фактор підвищення ефективності діяльності банку. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/8269/>
2. ДСТУ ISO 9001:2009 Система управління якістю. Вимоги. (ISO 9001:2008, IDT) (Systema upravlinniyakistiu. Vymogy (ISO 9001:2008, IDT)).
- Латыпова Л.В. Современные методы оценки системы менеджмента качества / Л.В. Латыпова // Экономика и предпринимательство. (Latypova L.V. Sovremennyye metody ocenki sistemy menedgmenta kachestva) -2015. — № 6 (ч.4). - С/Р. 845.
3. Синявська О.О. Застосування методів нечіткої логіки при оцінюванні якості банківських послуг / Моделі управління в ринковій економіці : зб. наук. праць ; заг. ред. та передмова Ю.Г. Лисенка ; Донецький нац. ун-т. — 2014. — С. 300–313.
4. Новини фінансів в Україні URL: <http://news.finance.ua>.
5. Нікітін А.В., Бортніков Г.П., Федорченко А.В. Маркетинг у банку: Навч. посіб. За ред. А.В. Нікітіна. К.: КНЕУ, 2006. 432 с.

Цвіх Василь Леонідович,

студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Береславська Олена Іванівна,

д.е.н., професор кафедри банківської справи та фінансового моніторингу

ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Діяльність сучасних банків ускладнюється процесами інтеграції та глобалізації. Зазначені процеси перетворюють національні валюти та ринки капіталів у елементи єдиної світової фінансової системи, що призведе до втрати контролю держави над транскордонним рухом капіталів. Неконтрольований приплив капіталу, особливо у вигляді портфельних інвестицій, загрожує національній валютній системі та може призвести до шоків коливань на валютному ринку. З метою упередження різкої волатильності валютного курсу держава використовує систему валютного регулювання і

валютного контролю, яка сьогодні потребує удосконалення. Таким чином, пошук нових та удосконалення вже існуючих методів валютного регулювання і, особливо, валютного контролю дозволить стабілізувати роботу валютного ринку під час непередбачуваних коливань валютного курсу та дозволить банкам ефективно проводити операції з іноземною валютою. Зазначене визначає актуальність дослідження, запропонованого у статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам валютного контролю присвячено праці багатьох вітчизняних та іноземних науковців: Божидарніка Н., Мочерного С., Красавіної Л., Платонової І., Брю С., Линдєрта П., Макконєла К., Пєбро М. та ін. Разом з тим, у дослідженнях науковців недостатньо уваги приділено практиці валютного контролю в банках, що є метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Дослівно «контроль» – це перевірка. У найбільш загальному вигляді контроль визначають як сукупність заходів по встановленню достовірності наявної інформації, її відповідності заданим параметрам і виявленню причин її спотворення. Проте зустрічаються дослідження, де контроль розглядається не як самоціль, а невід’ємна частина системи регулювання. Така система існує, щоб розкривати порушення, які значно відхиляються від встановлених законодавством норм та принципів, виявляти неефективність і суттєві витрати матеріальних ресурсів на ранній стадії з тим, щоб мати можливість вжити превентивні заходи, а в окремих випадках покарати винних, а також отримати компенсацію за заподіяні збитки і не допускати такі порушення в майбутньому [2]. Зазначимо, що більшість науковців схиляється до думки, що валютний контроль — це дотримання валютного законодавства.

Проведений аналіз теоретичних підходів щодо поняття «валютний контроль» дозволив сформулювати таке його визначення: валютний контроль – це дії державних та недержавних господарюючих суб’єктів, спрямовані на дотримання законодавства в сфері проведення валютних операцій резидентів і нерезидентів з метою досягнення цілей валютної політики країни шляхом виявлення відхилень від встановлених стандартів/норм.

Зазначимо, що при розробці будь-якого наукового поняття питання розуміння системи є базовим. Найчастіше систему визначають як сукупність або безліч пов’язаних між собою елементів. Для того, щоб найбільш повно дослідити валютний контроль розглянемо його

як систему, елементами якої є його цілі, завдання, функції, принципи, суб'єкти, об'єкти та механізм.

Отже, основна мета валютного контролю полягає у дотриманні норм валютного законодавства всіма учасниками валютних операцій. Завдання полягає в реалізації наступних дій: – оцінити ступень відповідності валютних операцій учасників ЗЕД вимогам валютного законодавства; – встановити міру відповідальності за його порушення всім учасникам. Ми погоджуємося з думкою вітчизняних та західних вчених щодо виконання досліджуваного нами поняття контрольної та регулюючої функцій.

Ще одним елементом системи валютного контролю виступають принципи її функціонування, основними з яких є: законність, об'єктивність, відповідальність, демократичний централізм, зворотний зв'язок. [9, с. 46]. Принцип законності означає, що органи валютного контролю повинні жорстко дотримуватись норм і правил валютного законодавства країни згідно з цілями валютної політики. Принцип демократичного централізму проявляється в тому, що центральний банк делегує уповноваженим банкам організацію діяльності в сфері валютного контролю; у свою чергу, банки беруть на себе відповідальність за її ефективність.

Що стосується прояву принципу зворотного зв'язку, він проявляється в наданні звітності з валютного контролю банками Центральному банку, що використовується ним для систематизації інформації та дозволяє формувати уявлення про стан валютного контролю в різних регіонах і в країні в цілому.

Об'єкт системи валютного контролю відповідає на питання, що саме контролюють суб'єкти, на що спрямовані їх дії. Об'єктом системи валютного контролю виступають валютні операції, що здійснюються в сферах торгівлі товарами, послугами, об'єктів інтелектуальної власності, міжнародного руху капіталів та міжнародної міграції робочої сили. Відповідно, валютні операції, що проводяться резидентами і нерезидентами в зазначених сферах, потребують використання ефективного механізму контролю, адекватного їх специфіці.

Зазначений механізм системи валютного контролю як комплексне явище, що складається з ряду елементів і має декілька рівнів, науковцями майже не досліджене. У більшості випадків вченні розглядають лише окремі складові цього поняття. В загальному вигляді термін «механізм» в перекладі з грецької мови – це внутрішній

устрій машини, приладу, апарату, що приводить їх в дію. Щодо економічної науки, проведене дослідження свідчить про відсутність чіткого визначення цього терміну. Однак ми погоджуємося з думкою Дерев'янка О., що зазначає: «Під поняттям «механізм» традиційно мається на увазі спосіб функціонування певної системи, тому доцільно визначати господарський механізм як спосіб функціонування господарської системи [10, с. 28–34]. Отже, механізм системи валютного контролю – це один із способів функціонування валютної системи держави.

На нашу думку, механізм системи валютного контролю доцільно розглядати на двох рівнях. Верхній рівень механізму системи валютного контролю представляє собою методичні, організаційно-правові положення, що визначають порядок проведення валютних операцій. Зазначені положення сформовані у вигляді законів, нормативних актів, постанов уповноважених органів.

На нижчому рівні механізм системи валютного контролю виступає як сукупність взаємопов'язаних форм та методів, що саме забезпечують виконання валютного законодавства при проведенні операцій з іноземною валютою. Більшість економістів розрізняють залежно від часу проведення наступні форми валютного контролю: попередній контроль, поточний контроль, наступний контроль. Під методами валютного контролю слід розуміти набір прийомів, що застосовуються контролюючими органами з метою виконання його завдань. Так як валютний контроль є різновидом фінансового контролю, то його реалізація здійснюється аналогічними методами: ревізія, перевірка, обстеження, аналіз, інвентаризація.

Наступною складовою системи валютного контролю виступають її суб'єкти, а саме: – органи (Національний банк України, Кабінет Міністрів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба); – агенти валютного контролю (уповноважені банки, тобто банки, що зареєстровані на території України та мають генеральну ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій з валютними цінностями).

В Україні переважна більшість банків є уповноваженими: ПАТ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ОТП БАНК», АТ «УкрСиббанк», АТ «УкрексімБанк» тощо; – учасники ЗЕД (фізичні та юридичні особи, що проводять операції з валютними цінностями). Основними суб'єктами системи валютного контролю в Україні є

банки і Національний банк України. НБУ, з одного боку, є головним суб'єктом валютного ринку, так як безпосередньо формує валютний курс, а з іншого – установою, що забезпечує регулювання та нагляд за діяльністю банків на цьому ринку. Банки, у свою чергу, є маркет-мейкерами та маркет-юзерами на валютному ринку, що обумовлює їх активність у проведенні валютних операцій, і це дозволяє задовольняти власні потреби, а також потреби їх клієнтів. При цьому, за законодавством, банки повинні самі не порушувати вимоги до проведення валютних операцій, а також контролювати дії клієнтів з метою запобігання проведенню незаконних операцій з іноземною валютою і звітувати НБУ. Якщо порушення мають місце у практичній діяльності банків та клієнтів, то на них накладаються відповідні штрафи.

Необхідно зазначити, що банки дотримуються вимог валютного законодавства і з кожним роком НБУ виявляє все менше порушень. Так, у 2018 році кількість порушень порівняно з попереднім роком зменшилась до 920 з 1291 у 2017 р. Це дало позитивний ефект у вигляді скорочення суми стягнень з 5167,10 тис. грн. до 3619,00 тис. грн. Аналіз показав, що у загальному обсязі всіх порушень найбільшу частку займають такі порушення, як затримка подання, або приховування звітності про проведені валютні операції – 44,3%, трохи меншу частку мають невиконання функцій агента валютного контролю – 24,4% та найбільш малу частку – недотримання порядку декларування валютних цінностей – 0,01%.

Велика кількість порушень, що здійснюються саме банками, вимагає формування ними надійної системи внутрішнього контролю, що дозволить об'єктивно оцінити:

- ефект від проведення валютних операцій;
- правдивість отриманої фінансової інформації;
- ступінь дотримання проведених валютних операцій вимогам законодавства й внутрішнім документам.

Система внутрішнього контролю банку складається з шести пов'язаних між собою елементів: контрольне середовище, регламентація, оцінка ризиків, контрольні процедури, інформація й комунікації, моніторинг системи внутрішнього контролю. Запропонована система внутрішнього контролю дозволить уповноваженому банку покращити якість виконання функцій агента валютного контролю, уникнути несвоєчасного подання звітності про валютні операції та інших порушень валютної дисципліни.

Висновки. Хронічний дефіцит платіжного балансу, недостатній рівень золотовалютних резервів і волатильність валютного курсу потребують впровадження низки жорстких заходів у сфері валютного регулювання. Реалізація адміністративно-правових методів потребує створення ефективної системи валютного контролю. Зазначена система повинна гармонійно поєднувати в собі цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти, об'єкт та механізм.

Особливе місце в досліджуваній системі займає її механізм. Покращенню роботи верхнього рівня запропонованої нами моделі механізму валютного контролю сприятиме прийнятий Закон України “Про необхідно розпочинати з реформування законодавства, а саме: прийняв валюту і валютні операції”. Реалізація даного закону сприятиме удосконаленню форм та методів контролю, що забезпечують збір інформації, її систематизацію, виявлення порушень в різних сферах проведення валютних операцій, формуючи нижчий рівень досліджуваного механізму. Впровадження уповноваженим банком запропонованої нами системи внутрішнього контролю валютних операцій, надасть позитивний ефект у вигляді росту довіри з боку клієнтів, зміцнення репутації банківської установи у зв'язку з скороченням порушень валютного законодавства та витрат на оплату штрафів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурцев В.В. Государственный финансовый контроль: методология и организация. М.: Маркетинг, 2016. 417 с.
2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Быстряков А.Я. Государственный финансовый контроль. М.: РУДН, 2011. 271с.
4. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т.1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Академія, 2000. 864 с.
5. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2007. С.1072.
6. Дзюблюк О.В. Валютна політика: [підручник]. К.:Знання, 2007. 422 с.
7. Божидарнік Н.В. Валютні операції: [підручник]. К.: Центр учбової літератури, 2016. 698 с.

8. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / Л.Н. Красавина, С.А. Былиняк, Д.В. Смыслов [и др.]. М.: СТиТ, 2018. 245 с.
9. Платонова И.Н. Валютное регулирование в современной мировой экономике: монография. М., 1999. 167 с.
10. Дерев'янка О.Г. Фінансово-кредитний механізм в системі стратегічного управління. Фінанси України. 2018. № 4. С. 28–34.
11. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>

Чубенко Владислав Юрійович,
студент групи ФМБ-18-1

Науковий керівник:

Москаленко Наталія Віталіївна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ВПЛИВ БАНКІВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Питання фінансового забезпечення сталого розвитку об'єктивно є одним із найбільш важливих для України. Нестабільність макроекономічної динаміки свідчить, що вирішити його до цього часу не вдається. В свою чергу це формує цілий комплекс політичних, економічних та соціальних проблем, які не тільки знижують глобальну конкурентоспроможність України, але гостро ставлять на порядок денний питання про можливість державних інститутів виконувати свої функції. Кожна держава, яка переживала подібні трансформації, обирала свій сценарій реформ. Разом з тим, беззаперечним залишається той факт, що успішність змін багато в чому залежить кількісних та якісних параметрів інвестиційного процесу, його фінансового забезпечення.

В Україні ж суттєві проблеми в інвестиційній сфері негативно впливають на розвиток економіки держави, стримують технологічні зміни, «консервують» відсталість вітчизняної промисловості від закордонних конкурентів. Очевидно, що тривала орієнтація на традиційні для вітчизняної економіки галузі себе фактично вичерпала, а

інвестиційні механізми на сьогодні не здатні забезпечити швидкі та ефективні реформи. Таким чином проблема активізації інвестиційної політики стає для України однією із ключових з погляду подальшого розвитку.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Теоретичні та практичні засади оцінки впливу банків на інвестиційні процеси в своїх працях досліджували Г. Белінська, В. Коломієць, Ю. Шаповал, Н. Шелудько та інші. Узагальнення та аналіз наукових результатів, отриманих вищезазначеними та іншими вченими, виявили необхідність подальших досліджень у напрямі пошуку шляхів підвищення ролі банків в реалізації інвестиційної політики в Україні.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження ролі банків в реалізації інвестиційної політики держави та визначення шляхів її підвищення.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній економіці вкрай деструктивними є тенденції щодо використання позикового капіталу для фінансування капітальних інвестицій, яка поступово знизилася до 7-8 %[3]. Очевидно, що ця ситуація в повній мірі відображає і сучасний стан банківської системи, і доступ вітчизняних суб'єктів бізнесу до зовнішніх джерел боргового фінансування.

Оцінюючи обсяги кредитів, що надані вітчизняними банками, слід зважати на той факт, що стрімка девальвація гривні відносно кошика основних іноземних валют стала причиною зростання залишків кредитів у гривневому еквіваленті у 2014-2016 роках[1].

Разом з тим, існує маса інших чинників, які дають підстави стверджувати про колапс на ринку банківського кредитування в період 2014-2016 рр., наслідки якого не вдалося подолати навіть зараз. В першу чергу про це свідчить стан кредитного портфеля вітчизняних банків (станом на кінець III кв. 2019 року частка непрацюючих кредитів по банківській системі України перевищує 50 %). З різних причин не вдалося розв'язати проблему довгострокового кредитування – кредити на строк більше 5 років становлять лише 23,7 %[4]. Окрім того, суттєвою залишається частка кредитів у іноземній валюті, що, в умовах існуючих девальваційних ризиків, створює додаткові проблеми і для банківських установ, і для позичальників, і в цілому для економіки. Вітчизняні банки на певному етапі змістили акценти на кредитування фізичних осіб, зважаючи на привабливість цього сегменту з погляду формування процентних доходів, що теж є фактором, який

стримує інвестиційне кредитування. Загалом, у середньостроковій перспективі є підстави лише для часткового відновлення кредитної активності банків в умовах макроекономічної стабільності, запобігання розкручуванню інфляції та девальваційних «провалів»[1].

Не менше «проблемних точок» існує і у сфері вкладення банків у цінні папери. На перший погляд, спостерігається стійке зростання інвестицій банків у 2014-2018 рр., і, що симптоматично, такі тенденції відбувалися навіть на тлі падіння макроекономічних показників[4].

Процеси нарощування обсягу інвестиційного портфеля банків у цінних паперах можна пояснити впливом наступних чинників:

- у вітчизняному банківському секторі відбувається суттєве скорочення кількості банків, відповідно на ринку залишаються найбільш конкурентоспроможні установи, для яких об'єктивно притаманне активне нарощування портфеля інвестицій у цінні папери, Також значна частка цього приросту сформована за рахунок збільшення вкладень державних банків у облігації внутрішньої державної позики[4];

- лише частково вирішеною є проблема маніпулювання (в т.ч. — цінового) на ринку цінних паперів України. Фактично протягом багатьох років в Україні функціонувало 10 бірж (лише до 2017 р. їх кількість скоротилася до 5), тоді як реальні торги відбувалися на 3-4 майданчиках, а призначення інших полягало лише у маніпулюваннях різноманітними фінансовими інструментами[3].

Оцінюючи роль вітчизняних банків як інвесторів на ринку цінних паперів, насамперед слід звернути увагу на ефект «заміщення», коли лівова частина ресурсів спрямовується не на купівлю фінансових інструментів, емітованих підприємствами реального сектору економіки, а на придбання державних цінних паперів, тобто на фінансування дефіциту державного бюджету[2].

Проблематика фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні надзвичайного гостро постає саме на сучасному етапі. Фактично криза 2014-2016 рр. висвітлила надзвичайно низьку функціональну спроможність вітчизняного банківського сектору в питанні не тільки фінансування масштабних структурних реформ, але й підтримки мінімально необхідного рівня фінансування стратегічних секторів національного господарства.

Суттєве зниження фінансового потенціалу банківського сектору, складні проблеми, що притаманні небанківським фінансовим інституціям в Україні, слабкість фондового ринку ставлять під сумнів здатність

України досягти швидкого прогресу в реформуванні фінансового сектора економіки. Фактично існує потреба у формуванні нової інституційної моделі фінансового сектору в Україні, в якій належне місце може зайняти державний банк розвитку[3].

Створення державного банку розвитку в різних країнах було визначено пошуком ефективних інституцій, які б забезпечували фінансовими ресурсами інвестиційні процеси, а з ними – і сталий розвиток усієї економіки. Ключовою передумовою створення державного банку розвитку є дефіцит довгострокових ресурсів для фінансування масштабних проектів. Такий дефіцит обумовлений насамперед інституційною недосконалістю фінансового ринку, «вибірковим» підходом приватних власників капіталу до напрямків кредитування, слабкою ефективністю існуючих механізмів інвестування[5].

Використання державного банку розвитку у реалізації фінансової політики у країнах з різними типами економік має як спільні, так і відмінні риси. Спільним є насамперед роль таких установ в підтримці рівня кредитування в умовах розгортання кризових явищ в економіці. Тобто насамперед сучасний державний банк розвитку орієнтований на антициклічну роль, яка полягає у підтримці достатнього рівня фінансування економіки в умовах економічної кризи. В розвинених економіках (наприклад, Китаю) державний банк розвитку орієнтується на залучення ресурсів з фінансового ринку, тоді як в країнах з «перехідною» економікою (наприклад, Бразилії) мова йде в першу чергу про фінансування з боку уряду (в свою чергу, це підвищує вплив політичних ризиків на діяльність державного банку розвитку в таких країнах). Ефективність функціонування державного банку розвитку в країнах з «перехідними» економіками багато в чому залежить від інституційних факторів, зокрема, рівня розвитку національних суб'єктів управління, ефективності фінансового ринку і т.п[5].

Висновок. Інвестиційна модель української економіки характеризується значними суперечностями та відсутніми компонентами, в т.ч. – в частині фінансового забезпечення. Банки не в повній мірі виконують функцію щодо ефективного залучення заощаджень економічних агентів та розподілу їх в межах національної економіки, в т.ч. – з врахуванням суспільних інтересів. Обсяг капітальних вкладень за рахунок централізованих ресурсів є недостатнім, а їх ефективність – надзвичайно низькою. В таких умовах одним із ефективних шляхів вирішення існуючих проблем може стати створення державного банку

розвитку, діяльність якого матиме стимулюючий вплив і на функціонування інших фінансових інституцій, і на розвиток капітальних інвестицій з бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белінська Г. Актуальні проблеми банківської системи України: причини виникнення та шляхи розв'язання / Г. Белінська // Фінанси, учет, банки. 2016. Вып. 1. С. 34-42.
2. Зимовець В. Декапіталізація фінансового сектору: наслідки для економіки України / В. Зимовець, Н. Шелудько // Економіка промисловості. 2018, № 3 (83). С. 21-42.
3. Коломієць В. Передумови створення державного банку розвитку в Україні / В. Коломієць // Ринок цінних паперів України. 2016. №11-12. С. 45-50.
4. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: [http:// www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua). (дата звернення 10.09.2019).
5. Шаповал Ю. Банк розвитку як інститут довгострокового фінансування національної економіки України / Ю. Шаповал // Економічний вісник. 2014. №2. с.28-36.

Група ФМФз-18-1

Алпатова Анна Михайлівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Черкашина Катерина Федорівна,
*к.е.н, доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

**КЕШ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СПОСІБ КОНТРОЛЮ
ТА УПРАВЛІННЯ ЗА ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ
КЛІЄНТІВ БАНКУ З ПОЗИЦІЇ ПОСЛУГИ БАНКУ**

Управління грошовими потоками банків України є однією з найскладніших сфер банківського менеджменту, оскільки здійснюється в умовах економічної кризи та політичної нестабільності.

Оскільки операційне середовище, в якому функціонують вітчизняні банки, є мінливим, а можливості формування грошових потоків із належними кількісними та якісними параметрами — обмеженими, для забезпечення ефективної діяльності та фінансової стійкості банків потрібно розробити науково-методичне забезпечення управління ними з урахуванням усього спектра ризиків екзогенного й ендогенного походження.

Успішне функціонування банків залежить від ефективного контролю та управління за грошовими потоками, особливо в розрізі грошових потоків клієнтів банку. Це має забезпечити збалансування обсягів надходження й використання грошових коштів та їх синхронізації в часі як основи для підтримки довгострокової фінансової стійкості. [1]

Об'єктом дослідження є грошові потоки клієнтів банку.

Предметом дослідження є контроль та управління за грошовими потоками клієнтів банку з позиції послуги банку.

Питання банківського й фінансового менеджменту, а також окремі аспекти сутності грошових потоків банків та управління ними розглядаються в працях таких зарубіжних і вітчизняних науковців, як А. В. Гутова, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва та інші.

Грошові потоки клієнтів банку та управління і контроль за ними грають величезну роль в формуванні вхідних і вихідних грошових

потоків банку, які в свою чергу формують механізм функціонування комерційного банку.

Контроль за грошовими потоками клієнтів банку можна розглядати як *cash management* (з позиції послуги банку). [4]

У широкому сенсі Кеш-менеджмент відноситься до галузі фінансів і стосується питань отримання, оброблення і використання грошових коштів, а також включає питання оцінки ліквідності ринку, грошових потоків і інвестицій.

Кеш-менеджмент – це послуга призначена для клієнтів, що мають багатопрофільний бізнес, мережа дочірніх компаній, розгалужену мережу філій і структурних підрозділів, або утворених за принципом холдингу, які виявляють бажання об'єднатися в групу - так званий пул. Суть продукту полягає в тому, щоб забезпечити таким компаніям можливість централізованого управління грошовими потоками всередині групи. Адже дуже часто складається ситуація, коли у одних дочірніх організацій до кінця робочого дня залишаються тимчасово вільні грошові кошти, в той час як інші змушені залучати короткострокові банківські кредити для покриття касових розривів.

Система Кеш-менеджмент дозволяє мінімізувати потребу в додаткових короткострокових позиках, а, отже, у витратах на їх отримання і на процентні виплати. Крім того, система спрощує облік руху коштів всередині групи, і дає керівництву компанії оперативну інформацію про нього.

Кеш менеджмент здебільшого спрямований на клієнта юридичну особу.

В зарубіжних банках Кеш-менеджмент - це маркетинговий термін для певних послуг, пов'язаних з грошовими потоками, які в першу чергу адресовані великим корпоративним клієнтам, філії яких можуть обслуговуватись в різних філіях банків і при цьому клієнт має потребу в управлінні консолідованими грошовими ресурсами. Ця комплексна послуга може включати такі складові послуги як:

Cash pooling — злиття грошових коштів в «грошовий пул». Це сукупність рахунків клієнта, відкритих в даному банку, залишки за якими розглядаються спільно. Відомі два види злиття коштів:

- з реальним злиттям коштів на один центральний рахунок (*cash concentration*);
- без перерахування коштів (*notional pooling*), коли кошти між рахунками пула не перераховуються, а при обслуговуванні цих рахунків залишки розглядаються спільно.

Cash Pooling (грошовий пул) дозволить нашим клієнтам вирішити цілий ряд важливих завдань з управління грошовими коштами: підвищити якість оперативного планування в дочірніх організаціях, істотно збільшити ефективність розміщення тимчасово вільних коштів групи компаній, а також сформувати сприятливі умови для залучення короткострокового кредитування.[5]

Cash concentration (концентрація коштів) — це система збору платежів, за якої платежі надходять від контрагентів клієнта на рахунки в різних установах банку (філія, головний банк), а в кінці кожного банківського дня перераховуються на єдиний центральний рахунок в одній з установ банку, яка обслуговує головний офіс клієнта.

Zero balance account (рахунок з нульовим залишком) — це поточний рахунок клієнта в банку, на якому підтримується нульовий залишок, завдяки тому, що він використовується лише для здійснення платежів. При надходженні в банк чека, дебетового авізо, необхідна сума перераховується лише з головного рахунка клієнта. Така операція дозволяє головній компанії оперативно ліквідувати можливі касові розриви у філій або дочірніх підприємств, уникаючи овердрафтів.

Trigger balancing (цільове врівноваження) — кошти перераховуються на центральний рахунок лише за умови перевищення встановленого за рахунком ліміту. На рахунку залишається лише мінімальна сума коштів, необхідна для певних щоденних операцій (фіксована або як відсоток від поточного залишку)

Target balancing — кошти перераховуються на центральний рахунок, якщо перевищують заданий цільовий рівень залишку у філії, і поповнюються з центрального рахунка, якщо їх менше заданої величини.[2]

Вище перераховані послуги можуть приймати різний характер в залежності від банку який надає послуги.

У банках Росії і України така послуга під назвою «Кеш-менеджмент» або «Cash management» теж стає популярною, хоча з'явилась на ринку недавно.

Кеш-менеджмент у розумінні українських банків це — комплекс традиційних та інноваційних продуктів управління грошовими потоками як одного підприємства, так і великої бізнес групи або організації з розгалуженою мережею філій в Україні та за її межами.

Cash management включає такі групи послуг як:

- Управління банківськими рахунками

- Управління ліквідністю (управління залишком на банківських рахунках)
- Розрахунково-касове обслуговування
- Управління процентною ставкою
- Електронний банкінг
- Інформаційні сервіси
- Карткові проекти

Перевагами послуг Кеш-менеджмент є:

- Централізований контроль виконання платежів (оперативний доступ до інформації про поточний фінансовий стан кожного підконтрольного підрозділу та централізоване управління фінансами підконтрольних підрозділів);
- Автоматичний розподіл ресурсів клієнта (корпоративний клієнт самостійно обирає рахунки для автоматичного перерахування коштів та встановлює порядок перерахувань)
- Консолідація залишків коштів (позбавляє від необхідності створювати велику кількість платіжних доручень і розпоряджень на списання та перерахування коштів)
- Консолідована виписка (дає можливість аналізувати вихідні платежі та грошові надходження структурних підрозділів уже на ранок поточного робочого дня завдяки отриманій інформації за попередній робочий день у розрізі рахунків усіх структурних підрозділів).[3]

Висновок. Виходячи з вище зазначеного можна зробити висновок що, Кеш-менеджмент як послуга для клієнтів банку в розрізі контролю і управлінні грошовими потоками досить нова. Проте вона має ряд переваг (централізований контроль, консолідація залишків тощо) і стрімко розвивається. Дана послуга є корисною не тільки для клієнтів, а і для самого банку так як полегшує процес контролю за грошовими потоками банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.КоваленкоВ.В. Управління грошовими потоками банків на основі стрес-тестування ризиків, що ними генеруються / В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва // Фінанси України. - 2015. - № 7. - С. 57-74. – Електронний ресурс [Режим доступу]: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2015_7_6

2. Cash & Liquidity Management Електронний ресурс [Режим доступу]: . <https://www.treasury-management.com//category.php/1/cash-&-liquidity-management.html?category=1&page=category>

3. САЙТ ОТП БАНК Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://www.otpbank.com.ua/big-corporate/rko/cash-management/>

4. «Cash Management как элемент управления стоимостью компании» стаття - Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://finmagazine.ru/statimaterialy/uprfin/730-cash-management.html>

5. «Cash Pooling. Эффективное управление денежными потоками: проблема и решение» стаття - Електронний ресурс [Режим доступу]: https://belgazprombank.by/about/press_centр/novosti_bankа/2012/cash_pooling_effektivnoe_uprav/

Болотюк Діана Миколаївна,

студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Береславська Олена Іванівна,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри
банківської справи та*

фінансового моніторингу

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Безготівкові розрахунки відіграють важливу роль у розвитку національної економіки, зменшує частку тіньового сектору економіки та сприяє стійкості грошового обігу, допомагає розвитку сучасних електронних технологій та підвищенню активності населення як учасника фінансової системи країни тощо. Важливість безготівкових розрахунків проявляється також у збагаченню банківської системи коштами, що відкривають додаткові можливості для отримання кредитування, значного прибутку та підвищення прозорості та надійності всієї фінансової системи країни.

Надзвичайну роль у розвитку цих процесів відіграє НБУ, на який покладено такі функції як: регулювання діяльності та інтеграції роздрібних платіжних систем; створення умов, що сприяють збільшенню ефективності функціонування системи безготівкових розрахунків;

розширення платіжної інфраструктури; розробка програм та постанов для модернізації та розвитку безготівкових розрахунків; сприяння збільшенню частки безготівкових платежів у загальній кількості споживчих платежів тощо. Постанова НБУ щодо обмеження розрахунків готівкою має сприяти зростанню безготівкових розрахунків в Україні та формує передумови збільшення обсягів безготівкових розрахунків та застосування новітніх банківських та інформаційних технологій. В програмі розвитку фінансового сектора України до 2020 року заплановано, що частка безготівкових розрахунків до 2020-го року зросте до 55%. Важливість розвитку безготівкових платежів для розвитку фінансового ринку в майбутньому й обумовлює актуальність дослідження питань, пов'язаних із визначенням основних напрямків та найближчих перспектив розвитку безготівкових платежів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі проблеми безготівкових розрахунків досліджувалися вченими: Бутинець Ф.Ф., Товмасян Р.Е., Мещеряков А.А., Сердюк В.Н., Міщенко С.В., Сук Л., Герасимович А.М., Дубілет А.В.

Як стверджує С.В. Міщенко, «безготівкові розрахунки є менш затратними і краще пристосованішими до автоматизації операційних процедур, ніж платежі готівкою. Найбільш помітно проявляється це в сфері роздрібних операцій, де великі витрати банків на розрахунково-касове обслуговування дрібних клієнтів» [6, с. 57].

А.М. Герасимович говорить про те, що український картковий ринок швидко розширюється за рахунок нових власників карток, емітентів, а також точок обслуговування, проте проблема у визначенні пріоритетів карток різного класу, які мають властивості, найбільш задовольняти споживачів України [1, с. 253].

На думку А.В. Дубілета як одну з основних тенденцій розвитку безготівкових розрахунків слід виділити «Мобільний банкінг» та «Інтернет-банкінг» [4, с. 12].

Мета статті направлена на визначення перспектив та напрямків розвитку безготівкових платежів в Україні на підставі дослідження основних світових тенденцій та вітчизняних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення стабільності національної платіжної системи є першочерговим завданням центрального банку будь-якої країни. Так в Україні з липня 2012 року функціонує загальнодержавна система електронних платежів, яка була створена

НБУ. Проведені дослідження відомих вчених свідчать, що стрімкий розвиток платіжних систем, створення нових механізмів розвитку платіжної інфраструктури, утворення нових видів платіжних інструментів та форм розрахунків, що відбуваються останнім часом, істотно впливають на всі сфери суспільного життя [2].

Статистичні дані вказують на те, що збільшення частки електронних засобів оплати (таких як кредитні, дебетові картки) в грошовому обігу країни, вплинуло на збільшенню ВВП України на 460 млн. доларів США в період з 2014 по 2017 рр. Такий висновок міститься в дослідженні, проведеному для Visa незалежним аналітичним агентством Moody's Analytics [8]. Це дослідження охопило 70 країн світу (разом з Україною), на долю яких припадає майже 95% світового ВВП. За спостереженнями експертів, в світовому масштабі розвиток безготівкових платежів додав 296 млрд. дол. США до обсягу ВВП країн, які взяли участь в дослідженні, та сприяв збільшенню в середньому 2,6 млн. нових робочих місць щорічно.

Кошти витрачені споживачами в період з 2014 по 2017 рр. виросли в середньому на 2,3% серед них 0,01% припадає на збільшення рівня поширення платіжних карток. Разом з тим, впровадження електронних платежів призвело до збільшення споживання на 0,4%. Найкращий ефект спостерігався в малорозвинутих країнах, де темпи збільшення рівня споживчих витрат в середньому вище.

Найбільше зростання ВВП було помічено в країнах, в яких за досліджуваний період було зафіксовано найбільше збільшення рівня використання платіжних карток. Дослідження показало, що першість займають Угорщина (0,25%), Об'єднані Арабські Емірати (0,23%), Чилі (0,23%), Ірландія (0,2%), Польща (0,19%) та Австралія (0,19%). Незалежно від економічних показників в певній країні, рівень використання платіжних карт підвищився в усіх країнах.

Щорічно в період з 2014 по 2017 рр. створювалося в середньому майже 2,6 млн. нових робочих місць в 70 країнах в наслідок збільшення використання платіжних карт. Першість за цими показниками займає Китай (427 тис. нових робочих місць) та Індія (336 тис. нових робочих місць). Рівень споживчих витрат зріс як в малорозвинутих країнах, так і в розвинених країнах внаслідок підвищеного використання платіжних карток. За період з 2014 по 2017 рр. збільшення використання платіжних карт призвело до підвищення споживчих витрат на 0,2% в малорозвинутих країнах та на 0,14% в розвинених

країнах. Відповідні показники зростання ВВП склали 0,11% для малорозвинутих країн та 0,08% для розвинених країн.

Зростання поширеності електронних платежів сприяло зростанню ВВП України на 0,07% (чи на 460 млн. доларів США) та появі 13520 робочих місць.

Таким чином, можемо зробити висновки про те, що незалежно від рівня використання платіжних карт, всі країни можуть підвищити рівень споживчих витрат, сприяючи впровадженню електронних платежів. При цьому була виявлена певна залежність: зростання використання електронних платежів на 1% може сприяти збільшенню споживчих витрат в середньому на 104 млрд. доларів на рік. При сталих факторах росту в майбутньому, використання платіжних карт призведе до збільшення ВВП в середньому на 0,04% на рік [8].

Але, ця залежність може працювати в умовах чіткої урегульованості фінансового ринку. Для цього країни повинні формувати та реалізовувати державну політику, направлену на введення адекватних заходів щодо контролю обсягів розрахунку готівкою. Проаналізуємо дослідження світового досвіду щодо обмежень розрахунків готівкою в країнах світу (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Світовий досвід обмеження розрахунків готівкою

Країна	Гранична сума розрахунків
Франція	1 тис. євро
Португалія	1 тис. євро
Словаччина	5 тис. євро для юр. осіб,
	15 тис. євро для фіз. осіб
Чехія	для фіз. осіб ≈ 14 тис. євро
Бельгія	3 тис. євро
Іспанія	2,5 тис. євро
Італія	1 тис. євро
Болгарія	15 тис. болг. левів;
	10 тис. болг. левів при купівлі нерухомості
Греція	1,5 тис. євро

Дані табл. 1 підтверджують, що у більшості країн світу присутні доволі жорсткі обмеження на розрахунки готівкою. Переваги таких обмежень :

- дозволяють збільшити безготівкові розрахунки, які є більш контрольованими державою та більш зручні для банків;
- сприяють залученню (чи не виведенню) коштів в банківську систему;
- виступають джерелом для кредитування економіки;
- визначенні суми не обмежують громадян у повсякденних покупках;
- формують передумови для зменшення обсягів тіньової економіки, боротьби з корупцією, легалізації доходів, збільшення прозорості фінансових потоків тощо.

Вивчаючи методи, які використовуються країнами в ході стимулювання безготівкових розрахунків, встановлено, що, наприклад, в Індії поштовхом до розвитку безготівкових платежів було кардинальне здешевіння POS-терміналів. У Китаї всі державні організації, підприємства середнього і великого бізнесу здійснюють виплати заробітної плати працівникам в рамках так званих «зарплатних проєктів» з використанням платіжних карт національної карткової системи «UnionPay». У Мексиці центральний банк наділений повноваженнями з регулювання значень міжбанківських комісійних на ринку, що дає можливість використовувати цей інструмент для зменшення вартості електронних платежів, а також в цій країні здійснюються значні роз'яснювальні роботи, які роблять акцент на зручність розрахунків в безготівковій формі. У Бельгії на законодавчому рівні обмежують використання готівки. У Фінляндії стимулом для здійснення безготівкових платежів було, зокрема, надання знижок при купівлі палива на АЗС в разі, якщо покупець розраховувався платіжною картою [1].

Одним з нових напрямків розвитку безготівкових платежів є розвиток мобільного банкінгу («Мобільний банкінг» та «Інтернет-банкінг»), що дозволяє керувати власним рахунком на відстані за допомогою телефону. Мобільний банкінг є сучасним різновидом існування банку. Зручність та простота використання разом з широким розповсюдженням сучасних гаджетів робить мобільний банкінг чудовим інструментом для розвитку банківського бізнесу за межами відділення. Враховуючи, що на початок 2017 р. існує понад 56,6 млн. активних сім-карток мобільної телефонії (це 133 одиниці на 100 жителів) та 16,7 млн. користувачів Інтернет по стаціонарних лініях (39 точки доступу на 100 жителів) [5], розвиток мобільного банкінгу є першочерговим напрямом розвитку безготівкових платежів.

Через присутність цифрового розриву та низьку цифрову грамотність частка населення має потребу в загальнодержавних заходах щодо зростання рівня комп'ютерної освіченості населення (наприклад, шляхом розвитку проектів «Освіта протягом життя», «Електронний вчитель тощо»). Ця проблема напряду пов'язана із необхідністю підвищення Індексу людського розвитку (ІЛР чи Human Development Index, HDI) України, який, серед іншого, визначає рівень освіти та рівень розвитку інфокомунікаційних технологій. На сьогодні, за даними [3], Україна знаходиться за цим індексом на 84 місці (зі 188), що сильно стримує не лише розвиток безготівкових платежів, а й інших новітніх технологій, послуг та сервісів. Підтверджується це тим, що за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій країна знаходиться на 71 місці серед 143 країн за даними [10].

Також активний розвиток безготівкових розрахунків залежить від розвинення сучасних технологій в сфері безготівкових розрахунків, зокрема, на платформах мобільних технологій нових поколінь (мереж 4G и 5G), оскільки попит на такі послуги постійно збільшується.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На даний час в Україні спостерігається стрімкий розвиток безготівкових платежів, хоча їх частка у структурі грошового обороту залишається невеликою. Найрозвинутіші країни в економічному та соціальному плані мають найбільшу частку безготівкових розрахунків в обороті. З змінами в банківській сфері, при яких вкладникам буде гарантовано збереження вкладених коштів, при стимулюванні виведення зарплат з тіні, розширення платіжної інфраструктури сприятиме подальшому розвитку безготівкових платежів. Однією з провідних тенденцій цього розвитку є мобільний банкінг, який на сьогодні знаходиться в стані активного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності: підручник / За редакцією А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2014. – 599 с.
2. Бонгартц Й. Платежные советы и их роль в развитии национальных платежных систем / Й. Бонгартц // Деньги и кредит. – 2012. – № 11. – С. 17-19.

3. Доклад о человеческом развитии 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_RU_Overview_Web.pdf

4. Дубілет О. Перспективи розвитку карткового бізнесу / О. Дубілет // Вісник НБУ. – 2017. – № 9. – С. 11-13.

5. Економічна статистика / Економічна діяльність / Інформаційне суспільство. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Мищенко С.В. Совершенствование безналичных розничных платежей в Украине на основе модернизации НСМЭП / С.В. Мищенко // Деньги и Кредит. – 2012. – № 12. – С. 56-59.

7. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

8. Visa представила результаты исследования, проведенного Moody's Analytics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fuete.info>

9. 100 млрд в год. Рынок мобильного и интернет-банкинга в Украине бьет рекорды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biz.nv.ua>

10. Global Information Technology Report. Innovating in the Digital Economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www3.weforum.org/docs>

Галай Богдан Олегович,
студент групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Мельник Віктор Миколайович,
*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

У статті розкрито сутність та мету проведення та оцінки проведення нагляду НБУ за діяльністю банківських установ України. Здійснено аналіз методичних особливостей, стан оцінювання банківського нагляду.. Визначено проблеми і можливі напрями вдосконалення всієї системи банківського нагляду в Україні. До того ж забезпечення стабільності грошового обігу та функціонування платіжного обороту потребують посилити регулювання платіжних систем та нагляду за цими системами, що здійснюється центральним банком методом оверсайту.

Постановка проблеми. В умовах кризи банківської системи за останні роки особливо яскраво проявилися проблеми банківського регулювання та нагляду: характерна наявність недоліків у банківському законодавстві, низький рівень ризик-орієнтованого нагляду, недостатня увага приділяється системним ризикам, відсутність прозорості у процесах безвиїзного нагляду та інспекційних перевірок тощо. Необхідність вирішити таку проблему актуалізує питання щодо здійснення ефективного банківського нагляду та регулювання в Україні, тому що саме регулювання банківської діяльності повинно сприяти якнайшвидшому поверненню довіри населення до банківської системи шляхом визначення та оцінки рівня ризиків у банківській діяльності, розробці антикризових заходів, упередженню спрямування банківської системи за хибними, ризиковими напрямками, очищення банківської системи від проблемних чи збанкрутілих установ тощо [1, с. 62].

Виклад матеріалу. Терміни «банківське регулювання» та «банківський нагляд» визначені в економічній і юридичній літературі, так і закріплені законодавчо. Згідно із ст.1 Закону України «Про Національний банк України» [2], банківське регулювання є однією із функцій

НБУ, сутність якої у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Це ціла система заходів щодо України стосовно обов'язкових економічних нормативів, що виступають орієнтиром для здійснення ефективного банківського регулювання та нагляду [3, с. 60]. Ефективне функціонування банківської системи – це необхідна умова розвитку ринкових відносин в Україні, котра об'єктивно визначає ключову роль центрального банку, яку він грає в регулюванні банківської діяльності. У статті 55 Закону «Про Національний банк України» зазначається, що головна мета банківського регулювання і нагляду – безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів [2, ст. 55]. Національний банк України здійснює банківський нагляд у формі інспекційних перевірок та безвиїзного нагляду.

Сьогодні можна відстежити значну кількісну зміну комерційних банків, які діяли на території України у період з 01.01.2011 – 01.01.2018 (табл. 1). За цей період спостерігається зменшення кількості діючих банків на 94 од., з яких 17 мали частку іноземного капіталу.

Таблиця 1

**Зміна кількості діючих банків України за період 2010-2017 рр.
в порівнянні до попереднього року**

Назва показника	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018
Кількість діючих банків	-6	0	0	4	-17	-46	-21	-14
З них: з іноземним капіталом	4	-2	0	-4	2	-10	-3	0
У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	2	2	0	-3	0	-2	0	+1

Станом на 1 вересня 2018 р. в Україні функціонували загальнодержавна система електронних платежів (СЕП), яка була створена Національним банком України, Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР», 14 внутрішньобанківських платіжних

систем, 6 систем переказу коштів, 8 систем переказу коштів, створених небанківськими установами, а також 14 систем переказу коштів і 3 карткові платіжні системи, створені нерезидентами.

Основою для проведення вдосконалення регулювання платіжних систем та нагляду за ними існують розроблені Комітетом з питань платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків (БМР) «Ключові принципи для системно значущих платіжних систем», до яких відносяться наступні:

1) Платіжна система повинна мати досить обґрунтовану законодавчу базу.

2) Правила і процедури повинні забезпечувати учасникам платіжних систем чітке розуміння на які фінансові ризики вони можуть наразитися.

3) Платіжна система повинна мати чіткі процедури управління кредитними ризиками і ризиками ліквідності.

4) Своєчасний та остаточний розрахунок, який повинен забезпечуватися тим процесом, що кошти для покриття платежів повинні бути переказані до завершення дати зарахування грошей на банківський рахунок одержувача.

5) Під час здійснення розрахунків у системах з багатостороннім нетингом платіжна система повинна забезпечувати своєчасне завершення денних розрахунків в разі неплатоспроможності учасника з найбільшим індивідуальним розрахунковим зобов'язанням.

6) Для здійснення розрахунків центральний банк повинен відсотки з іноземним капіталом використовувати кошти банків-учасників платіжної системи, акумульовані на його рахунках.

7) Платіжна система повинна забезпечувати досить високий рівень безпеки та операційної надійності, а також мати резервні механізми щоб провести своєчасне завершення платежів протягом операційного дня у випадку виникнення непередбачених ситуацій.

8) Платіжна система має забезпечувати ефективні і зручні способи здійснення платежів, враховуючи співвідношення «витрати – безпека».

9) Критерії участі у платіжній системі повинні бути об'єктивними, стимулювати конкуренцію та сприяти підвищенню ефективності наданих платіжних послуг.

10) Механізми управління платіжними системами мають бути прозорими, підзвітними та ефективними, а також повинні сприяти

досягненню поставлених цілей в інтересах платіжної системи, її учасників та суспільства загалом [4, с. 223; 31]. Моніторинг ризиків та управління ними являються головними завданнями для ефективного регулювання платіжних систем, вони притаманні механізму проведення платежів. А саме: кредитні ризики банку та клієнтів, ризики ліквідності, операційні ризики, ризики зовнішнього середовища, а також клірингові та розрахункові ризики [4, с. 226].

Під час здійснення моніторингу та оцінювання діяльності платіжної системи НБУ повинен чітко визначати об'єкти нагляду, вимоги до платіжних систем та платіжних інструментів, оцінювати платіжні та розрахункові механізми, відповідність кожної платіжної системи встановленим вимогам та міжнародним стандартам з метою формування адекватної політики нагляду. При цьому головну увагу під час моніторингу та оцінювання платіжної системи центральний банк повинен приділяти: – спроможності платіжної системи надавати економічним суб'єктам якісні, безпечні та економічно вигідні послуги з метою створення сприятливих умов для функціонування фінансових ринків та економіки загалом; – ефективності та надійності схем взаєморозрахунків; – дієвості політики управління ризиками, яку здійснює платіжна організація платіжної системи.

Нині об'єктами оверсайта платіжних систем в Україні є платіжні організації платіжних систем; клірингові та процесингові установи; учасники платіжних систем; інші особи, уповноважені надавати окремі види послуг або здійснювати операційні та інші технологічні функції в платіжних системах [5]. На наш погляд, об'єктом особливої уваги повинні бути системно важливі платіжні системи, системи роздрібних платежів та розрахунків, до яких відносяться внутрішньодержавні та створені резидентами міжнародні системи розрахунків спеціальними платіжними засобами, окремі платіжні інструменти, системи розрахунків за угодами з цінними паперами, системи електронних грошей, а також діяльність членів та учасників міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами [6, с. 193]. Під час формування переліку систем роздрібних платежів та розрахунків, що підлягають нагляду, НБУ також повинен оцінювати їх соціальну значущість, взаємозв'язки між ними, наявність ризиків, а також перевіряти їх щодо відповідності вимогам законодавства України та міжнародних стандартів. Якщо в діяльності платіжної системи виявлено невідповідності встановленим вимогам, то щодо неї слід вжити адекватних

заходів, включаючи заборону окремих операцій або припинення діяльності.

Відповідно до Постанови Правління НБУ від 7 червня 2018 р. № 61 розроблено систему заходів щодо посилення оверсайта платіжних систем їх учасниками та операторами послуг платіжної інфраструктури, яка передбачає: – визначити чіткі вимоги до організаційних та технічних заходів, котрі використовують об'єкти оверсайту для забезпечення безперервності діяльності; – вдосконалити вимоги стосовно інформації, яка має знаходитись на офіційних сайтах об'єктів оверсайта, моніторах програмно-технічних комплексів самообслуговування та в пунктах приймання/виплати готівки; – визначити зміст інформації, яка фіксується об'єктами оверсайта після виникнення порушень у діяльності платіжних систем; – вдосконалити вимоги до зберігання інформації про операції з переказу коштів, що здійснюються в платіжній системі; – встановити вимоги до об'єктів оверсайта щодо наявності власного офіційного веб-сайту тощо [7].

Варто звернути увагу, що обчислення дифузних індексів незалежності фінансового нагляду для органів фінансового нагляду в Україні дозволило нам вивести такі результати: Національний банк України – високий рівень інституційної, операційної та фінансової незалежності; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, – середній рівень інституційної незалежності, високий рівень операційної незалежності, дуже низький рівень фінансової незалежності; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – характеризується середнім рівнем інституційної незалежності, високим рівнем операційної незалежності, дуже низьким рівнем фінансової незалежності.

Ми переконані, що основними напрямками підвищення незалежності фінансового нагляду в Україні має стати: формування належного захисту від політичного тиску, розширення вимог для призначення на вищі посади усіх наглядових органів за рахунок бездоганної ділової репутації, призначення керівників наглядових органів парламентом за поданням вищих посадових осіб виконавчої влади, удосконалення вимог щодо уникнення конфлікту інтересів й захисту конфіденційної та службової інформації, розширення міжнародної і дослідницької співпраці органів фінансового нагляду, фінансування функції фінансового нагляду коштом фінансових посередників, удосконалення структури витрат наглядових органів.

Висновки. Проте за останні роки в Україні виконано дуже важливий крок щодо вдосконалення системи банківського нагляду і регулювання та наближення її до міжнародних стандартів і практики. Проте в цій діяльності є ще дуже багато невирішених питань і недоліків, і головні з них - це недосконалість контролю за наявністю у банках адекватних систем управління ризиками; дуже низький рівень практичної реалізації пруденційних вимог, особливо, у частині здійснення операцій з інсайдерами та дотримання нормативів великих кредитних ризиків; відсутність належного контролю за наявністю у банків положень, практики і процедурної регламентації щодо протидії відмиванню доходів, які були набуті злочинним шляхом та багато іншого. Доцільним для України є створення концепції банківського нагляду, в котрій всі складові будуть тісно взаємодіяти та співпрацювати між собою.

Не зайвим буде зазначити, що комплексна система банківського нагляду має складатися із системи діагностики та моніторингу аудиторськими компаніями, системи управління банківського нагляду у розрізі окремого банку, системи управління змінами в банку та системи якості аналізу фінансового стану банків. Усі зазначені системи повинні тісно взаємодіяти між собою щоб забезпечити покращення ефективності в роботі банків та банківського нагляду в цілому.

З метою вдосконалення механізмів надання платіжних послуг та підвищення ефективності оверсайта платіжних систем НБУ доцільно провести роботу щодо розширення кола об'єктів та запровадження ризик-орієнтованого підходу до оверсайта платіжних систем, уточнення критеріїв визначення важливості платіжних систем, забезпечення організаційного розподілу реалізації функцій оверсайта та здійснення операційних процедур у власних платіжних системах центрального банку, підвищення рівня безпеки та захисту інформації в платіжних системах шляхом ідентифікації користувачів, підтвердження достовірності розрахункових документів, розмежування прав доступу та захисту від несанкціонованого доступу до ресурсів систем оброблення платежів, контролю за проведенням розрахункових операцій, забезпечення конфіденційності платіжної інформації, запровадження оверсайта окремих платіжних інструментів, зокрема операцій з цінними паперами та електронних грошей, а також розширення співробітництва між центральними банками у сфері здійснення спільного оверсайта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макаренко Ю.П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №12. С. 62-67.
2. Про Національний банк України від 1999 р. № 29 /Верховна рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page3> (дата звернення 15.05.2018)
3. Мамедов С.Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків. Вісник університету банківської справи. 2017. №1(28). С. 60-64.
4. Мищенко С.В. Проблемы устойчивости денежного обращения. Москва: Новое знание, 014. 399 с.
5. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III
6. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. № 1 (105). С. 186–196.
7. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління НБУ від 7 червня 2018 р. № 61.

Данилюк Оксана Олександрівна,
студентка групи ФМФЗ-18-1

Науковий керівник:

Клименко Дмитро Борисович,
к.е.н., доцент

ДІАГНОСТИКА І МОНІТОРИНГ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Одна з основних проблем банківської системи України, є підтримка на належному рівні її фінансової стійкості, яка дає змогу банкам здійснювати функції із забезпечення потрібною кількістю фінансових ресурсів.

Загрозою прибутковості та функціонування діяльності банків є різка зміна ринкової кон'юнктури. Відповідальність за своїми

зобов'язаннями та нейтралізація ризиків фінансової установи, що було обумовлене малою кількістю ресурсної бази у фінансово-кредитних установах, саме це стало основною причиною припинення діяльності великої кількості банків в Україні. Потрясіння у сфері банківської діяльності можуть призвести до нестабільності курсу національної валюти, а також стають загрозою припинення роботи платіжної системи, тим самим викликають загострення політичних обставин.

Тому основною стратегією банківських установ повинно бути пристосування до специфічних економічних умов країни та удосконалення функцій фінансового моніторингу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема фінансового моніторингу банків має достатньо широке висвітлення у економічній літературі. Практичні та теоретичні аспекти удосконалення банківського моніторингу досліджували такі практиканти та науковці, як Коваленко В.В., Понеділко О.В., Лещенко В.В., Василенко В.О., Вовчак О.Д., Короткова Е.М., Жежерун Ю.В., Кирилова В.В., та багато інших видатних науковців.

Необхідною складовою для удосконалення процесів функціонування фінансового моніторингу в Україні є дослідження та практика міжнародного досвіду дії банківського нагляду.

Виклад основного матеріалу. Визначення банківського нагляду багато з науковців розуміють, насамперед, як моніторинг процесів, які посідають визначне місце у розвитку та діяльності банківської сфери, а саме:

- Реорганізація та ліквідність банків;
- Діяльність банків;
- Створення банків та банківських установ.

Основною метою банківського нагляду є стабільність та безпека банківської системи України, захист інтересів вкладників і кредиторів. Саме вирішення цих завдань дасть змогу посилити надійність банківського сектору країни та забезпечить розвиток економіки.

Ефективна робота фінансового моніторингу в банках за допомогою певних спеціальних заходів та інструментів дозволяє оперативно відреагувати на порушення та негативні тенденції в діяльності банків, покращити їх фінансовий стан та стабілізувати банківську систему або конкретний банк.

На результати діяльності банківського моніторингу впливають інформаційне та фінансове забезпечення наглядової діяльності.

Відсутність або недостатня продуктивність роботи фінансового моніторингу у банківській сфері може призвести до посилення ризиків здійснення шахрайських дій зі сторони вкладників, кредиторів та в першу чергу працівників установи, що є посиленням впливу банківських ризиків. Одними з основних функцій моніторингу є нагляд та захист. В свою чергу наглядова функція здійснюється на рівні НБУ, служб внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторських фірм та ревізійних органів банків, для зменшення шахрайських дій у банківській сфері та контролю над відмиванням коштів злочинним шляхом.

Відповідно до статей 7,15, 55 та 56 Закону України «Про Національний банк України» статей 66 та 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність», з метою підвищення ефективності здійснення Національним банком України нагляду за дотриманням банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність, вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ, з урахуванням оцінки ризиків, сприяння стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників та кредиторів банків Правління Національного банку України, затвердило «Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного банківського нагляду».

Його було створено для того, щоб спростити систему нагляду та покращити її виконання, з метою:

1. НБУ має право за невиконання банком вимог вище сказаного Положення застосувати до банку заходи впливу.

2. Забезпечення своєчасного й ефективного прийняття рішення щодо діяльності банків, яке передбачає дотримання законності, достовірності, а також обґрунтованості відповідних рішень.

3. Сприяння стабільності банківської системи України та фінансової стійкості шляхом:

- Об'єктивного аналізу наявної інформації щодо банку та його пов'язаних осіб, шляхом зовнішнього аудиту.

- Проведення оцінки рівня ризиків та якості управління ризиками, що здійснюється за результатами безвиїзного нагляду за банком.

- Забезпечення своєчасного реагування на встановлені порушення вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку.

- Запровадження особливого режиму контролю за діяльністю банку та призначення куратора банку.

Безвиїзний банківський нагляд здійснюється Національним банком України у таких основних формах:

1) Камеральна перевірка банку. Вона проводиться з метою з'ясування чи дотримується банківська установа усіх вимог до нормативно-правових актів НБ.

2) Оцінка банку. Проводиться з метою оцінки рівня ризиків, наявність яких може загрожувати функціонуванню банку.

3) Поточний моніторинг фінансового стану банку. Здійснюється з метою визначення подальших наглядових дій за банком, а саме:

- Оцінка впливу ризиків;
- Аналіз даних статистичної та фінансової звітності банку [1].

Також значну роль у функціонуванні банків відіграють статті 15,16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», встановлено основний перелік операцій, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. А саме грошові операції, що дорівнюють, або перевищують 300тис.грн, проте у 2018р. ліміт становив 150тис. грн. Вони контролюються тоді коли відбуваються:

- фінансові операції, за якими встановлено високий ризик.
- зарахування на анонімний рахунок за кордон або надходженню з такого рахунку з-за кордону, якщо одна зі сторін-учасників фінансової операції зареєстрована в державі-офшорі або державі, яка не виконує рекомендації міжнародних організацій, що борються з тероризмом;
- зарахування та перерахування на рахунок юридичної особи або ФОП, період діяльності якої не перевищує 3-х місяців з дня реєстрації;
- зарахування та перерахування за зовнішньоекономічними договорами за кордон;
- обмін банкнот на банкноти іншого номіналу;
- купівля-продаж чеків, транспортних чеків за готівку;
- фінансові операціям з готівкою;
- операції з векселями, цінними паперами на пред'явника, неприбутковими організаціями, операціям, за якими форма розрахунків не визначена;
- страхові платежі, виплати виграшу, плата за право на участь в азартній грі [2].

Під час виявлення підозрілих транзакцій клієнтів та співробітників банківської установи, керівництво зобов'язане повідомити правоохоронні органи в день виявлення шахрайської дії, або підозрілої на погляд відповідального працівника банку. Банк зобов'язаний зупинити проведення операції до моменту в'яснення та ретельної перевірки документів які підтверджують законність даного платежу.

Висновки. На мій погляд вирішення проблем – функціонування банківської системи України може бути досягнуто за допомогою: розширення спектру банківських послуг, покращення якості та конкурентоздатності банківських установ; здійснення заходів для встановлення відповідності національних банків міжнародним стандартам корпоративного управління; удосконалення нормативного забезпечення організації корпоративного управління в банках і запровадження Національним Банком України системи оцінки якості корпоративного управління; підвищення рівня відповідальності керівників і власників банку за безпечність його роботи та стабільність функціонування; покращення системи внутрішнього контролю в банках тощо; удосконалення механізмів приєднання банків, стабілізація національної грошової одиниці; поширення безготівкових розрахунків. Тому моя думка така, що дотримання попередньо зазначених заходів сприятиме подальший розвиток банківської системи України та і економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закону України «Про банки і банківську діяльність».
2. Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».
3. Антикризисне управління: навч. посіб./ Короткова Е.М 2018р.
4. Коваленко В.В. Банківський нагляд: навч. посіб / Коваленко В.В., 2018р.
5. Лещенко В.В. Організація системи банківського нагляду: структура, моделі, проблеми регулювання 2016р.

Качур Юлія Олександрівна,

студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Мельник Віктор Миколайович,

*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Актуальність. Протягом років функціонування банківського сектору України депозитний ринок чутливо реагував на кризові ситуації економіко-політичної сфери, коли вкладники, втрачаючи довіру до банківських установ, забирали гроші з депозитних рахунків. В умовах економічної нестабільності таке масове вилучення фінансових ресурсів значно погіршувало ліквідність банків. Актуальним завданням сьогодення залишається пошук оптимального варіанта формування банківських ресурсів. При формуванні депозитної політики комерційного банку керівництво ставить перед собою певні цілі - збільшення обсягу ресурсної бази, мінімізація витрат із залучення ресурсів, підтримання нормативного рівня ліквідності тощо. Всі ці питання вирішуються в ході оптимальної депозитної діяльності банків, а тому тема цієї публікації є актуальною.

Постановка проблеми. У банківській діяльності проблема формування оптимального за термінами й обсягами депозитного портфеля є вельми актуальною, що дає право стверджувати про важливість формування та розвитку ефективного депозитного ринку з його дієвим інструментарієм. Разом з тим, кількість і якість фінансових ресурсів обумовлюють масштаби і напрями діяльності банківських установ. Тому для вирішення проблеми залучення депозитів в банківський сектор необхідно застосовувати інноваційні механізми залучення ресурсів вітчизняними банками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В цілому дана тема дослідження не є абсолютно не розробленою. Значну увагу їй приділяють у своїх публікаціях такі вітчизняні науковці, як Довгань Ж. М., Коваленко В. В., Кошонько О. В., Макаренко Ю.П., Савова А.А, Шнабла Ф.М, Сушко Н. М. Однак, сучасні економічні умови

настільки мінливі, що всі наявні дослідження потребують продовження з врахуванням новітніх чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним завданням банківської системи держави є підтримка економічного зростання шляхом забезпечення економіки достатнім обсягом фінансових ресурсів. Фінанси комерційних банків мають важливе значення для розвитку грошово-кредитного ринку, оскільки саме банківський сектор здатен акумулювати тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб з їх подальшим спрямуванням на фінансування галузей народного господарства.

Депозитний ринок є важливим елементом у структурі фінансового ринку. Відомо, що основним джерелом формування ресурсної бази комерційних банків є депозитні операції, сутність яких полягає в залученні тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання та домашніх господарств у банківську систему. Ефективність депозитних операцій буде вищою за дотримання певних принципів: забезпечення прибутковості банківської діяльності; гнучкої депозитної політики формування депозитного портфеля; дотримання банком нормативів ліквідності; врахування аспекту прибутковості активів при проведенні депозитних операцій; диверсифікації та вдосконалення банківських послуг з метою зацікавлення ширшого кола клієнтів.

Сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для проведення активних операцій, є банківськими ресурсами, які в залежності від джерел формування поділяються на власні та залучені. За оцінками експертів, оптимальним є співвідношення, коли залучені кошти складають 70-80 % в обсязі пасивів банку [5].

Прибуткове функціонування банку не можна забезпечити без концептуально сформованої і економічно обґрунтованої депозитної політики, яка враховує специфіку діяльності установи, її реальних та потенційних клієнтів; обрану стратегію розвитку та пріоритетні показники результативності діяльності комерційного банку; соціально-економічні умови, в яких діє банківський ринок. При формуванні такої політики керівництво банку ставить перед собою набір цілей - збільшення обсягу ресурсної бази, мінімізація витрат по її залученню, а також підтримання нормативного рівня ліквідності.

У 2014 р. економічна ситуація в Україні зумовила необхідність збільшення комерційними банками депозитних ставок для мінімізації

відпливу вкладів через ускладнення політично-економічної ситуації в країні. Адже виплату депозитних вкладів банки здійснюють насамперед за рахунок погашення активів, збільшення інших видів запозичень і збільшення капіталу. А в умовах економічної кризи та втрати частини економічних потужностей рівень кредитоспроможності позичальників стрімко знижувався, що призвело до кризи неплатежів і збільшення обсягів проблемних кредитів [7].

Криза в суспільстві обумовлена саме негативними явищами в економіці, що надзвичайно ускладнюють соціально-економічну ситуацію для переважної більшості населення. Це ускладнення може мати об'єктивний чи суб'єктивний характер (тобто ускладнення можуть мати відносно локальний характер), але саме вони обумовлюють психологічний стан суспільства.

Протягом 2014 р. банківська система України втратила 39,8 млрд грн депозитів у національній валюті, або 9,8%. Відтік депозитів у національній валюті фізичних осіб мав більш негативну динаміку і складав 57,8 млрд грн, або 22,8%. Значний обсяг зниження депозитів в національній валюті фізичних осіб частково компенсувався приростом депозитів у національній валюті юридичних осіб на 17,9 млрд грн за рахунок зростання коштів на поточних рахунках. Відтік депозитів фізичних осіб протягом 2014 р. негативно вплинув на ліквідність банківської системи України в цілому. Брак ліквідності покривався за рахунок рефінансування Національним банком України. На відміну від відтоку депозитів у національній валюті, депозити в іноземній валюті мали негативну тенденцію до зниження протягом всього року, як з рахунків фізичних осіб – на 8,3 млрд дол. США, або 37,7%, так і з рахунків юридичних осіб – на 1,7 млрд дол. США, або 23% [9, 95-96].

При скороченні депозитів у банків почалися такі проблеми: погіршення якості кредитного портфеля, падіння ліквідності, недотримання нормативів.

Наслідком цього було введення до деяких фінансових установ тимчасових адміністрацій, а 120 банків, взагалі позбавлено ліцензії за порушення банківського законодавства.

Кожний комерційний банк має власну проблему ліквідності, яка потребує вирішення через введення в дію ефективних програм залучення ресурсів.

Найчастіше мова йде про «коротку» ліквідність, адже довгострокові ресурси залучити банку складніше. Виходячи з окреслених

потреб, керівництво кожного банку самостійно визначає певний відсоток, під який буде проводитися залучення депозитів. На сьогодні основною стратегічною метою, яка стоїть перед банками України, є збереження капіталу.

Минулий 2018 рік банківська система завершила поверненням до докризових показників. Довіра до банків продовжувала зміцнюватися, про що свідчить притік вкладів населення. Також тривало активне відновлення кредитування, переважно за рахунок зростання споживчих кредитів.

Депозитний портфель банків у національній валюті у 2018 році зріс у обсягах на 10% до 539,7 млрд грн. У процесі формуванні заощаджень українці надавали переважно перевагу вкладам у національній валюті. Гривневі депозити населення у банках за рік збільшилися на 14,5% до 268,9 млрд грн, зазначимо, що в іноземній валюті - на 1,6% до 8,6 млрд дол. США. Враховуючи це, у грудні приріст становив 4,3% та 1,8% відповідно[8].

Таким чином, обсяг гривневого депозитного портфелю за підсумками минулого 2018 року українців перевищив докризовий рівень 2013 року, який мала банківська система. Варто зазначити, що притоку коштів у вклади в національній валюті сприяли досить високі темпи зростання заробітної плати у 2018- 2019 роках, досить привабливі процентні ставки банків за гривневими депозитами, ніж за валютними, а також помірна волатильність курсу гривні протягом останніх двох років[8].

Варто звернути увагу, що обсяг коштів бізнесу у національній валюті у банках платоспроможних за 2018 рік збільшився на 5,9% до 270,1 млрд грн. Це також значний показник з докризового періоду. В свою чергу у грудні гривневий депозитний портфель бізнесу зріс на 16%.

У 2018 році динаміка гривневих ставок банків насамперед була результатом поступового підвищення облікової ставки НБУ, яка зросла починаючи з жовтня 2017 року. З того час вона зросла загалом на 5,5 в.п. до поточних 18,0% річних. Таким чином, на зростання ринкових ставок впливали й кон'юнктурні чинники[8].

Депозитна політика комерційного банку безпосередньо залежить і від фінансової політики клієнтів - господарюючих суб'єктів нефінансового сектору. Це веде до необхідності врахування таких факторів стійкості ресурсної бази, як легкість ведення бізнесу, джерела

акумулявання грошових потоків, складність відкриття рахунків новими клієнтами-юридичними особами.

Незважаючи на те, що за останніх 5 років, як уже зазначалося, були вагомі досягнення, зокрема банківська система досягла свого докризового стану і оновилася, але до цих пір потребують вирішення питання запровадження певних схем страхування вкладів в Україні, які в свою чергу мають відрізнитись від існуючих та бути змінені, оскільки вони не відповідають ні інтеграційним процесам, ні споживчим очікуванням.

Вітчизняна система гарантування вкладів також потребує вдосконалення за кількома напрямками. Зокрема, розширення гарантій на депозитні вклади юридичних осіб, що надасть можливість збільшити надходження до Фонду, запровадження на додачу до нинішньої системи підходу агрегованої гарантії за всіма депозитними вкладками, що зменшить зловживання гарантійним захистом. На даний момент система гарантування вкладів в Україні організована на національному рівні лише для фізичних осіб. Але страхування депозитів не може розглядатися відокремлено від поточних викликів сучасного фінансового ринку. Це частина мережі фінансової безпеки бізнесу та інструмент для врегулювання кризових ситуацій для банків.

Висновки. Отже, матеріали цієї статті вказують усвідомлення сучасними банками того, що ефективна діяльність і сталий розвиток установи знаходяться в залежності не стільки від можливості адаптації до зовнішніх умов, скільки від здатності впливати на них. В свою чергу депозитна політика банків має дуже важливе значення та формує ресурси банку. В Україні досягнуто докризових показників, однак наявні проблеми обумовлюють необхідність подальшого удосконалення механізмів залучення депозитних ресурсів банківськими установами. Головне місце має відводитися формуванню і впровадженню нових програм по залученню депозитів. Необхідно покращувати стратегії і тактики в цій сфері та обмежено підходити до вибору клієнтів, приділяти увагу сегментації потенційних вкладників та їх інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довгань Ж. М. Удосконалення депозитної політики банківських установ / Ж. М. Довгань // Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. -2015. -№ 23. -С. 46-53.

2. Коваленко В. В. Вплив депозитної політики на формування архітекτονіки розвитку банків / В. В. Коваленко // Scientific Journal «Science Rise». -2015. -№ 3. - С. 78-81.
3. Кошонько О. В. Тенденції розвитку вітчизняного депозитного ринку в сучасних умовах / О. В. Кошонько // Економіка і суспільство. - 2016. - № 3. -С. 399-406.
4. Макаренко Ю. П. Проблеми формування депозитного портфеля банків в умовах нестабільності депозитної бази та шляхи їх вирішення / Ю. П. Макаренко, Т. О. Сагач // Інвестиції: практика та досвід : науково-практичний журнал. 2016. -№ 1. -С. 15-18.
5. Drechsler I. Banking on deposits: maturity transformation with out intere straterisk / I. Drechsler, A. Savov, P. Schnabl // Financial innovation and money. - 2017. -№ 4. -Р. 617-634.
6. Сушко Н. М. Проблеми формування та управління депозитними ризиками банків / Н. М. Сушко // Інтелект ХХІ. -2017. - № 2. - С. 189-196.
7. Самаєва Ю. Почім обійдуться економіці депозити з супердохідністю // Дзеркало тижня. Україна.– 26.06.2015.– №23.
8. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Шульц Е.П. Особливості сучасної депозитної політики банків // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015.Вип. 3. С. 93-97.

Клімов Ігор Вікторович,
студент групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:
Бриштін Вікторія Вікторівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ДЕЯКІ ПОНЯТТЯ ПРО ЛІЗИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ

Актуальність дослідження. В умовах інтенсивного поступу та зростання залежностей глобальної економіки від впровадження нових технологічних рішень, ефективність та безпека розвитку національних економік визначатиметься потенціалом стимулювання модернізації основних засобів та інфраструктури. Лізинг, як фінансовий інструмент що ґрунтується на розподілі володіння та власності основними засобами, дає можливість швидко долучатися до технологічних новацій та обладнання для суб'єктів господарювання з обмеженими фінансовими ресурсами. Це робить його перспективним інструментом фінансування технологічної модернізації економіки України, а звідси і забезпечувати потенціал зміцнення її економічної безпеки.

Метою статті є характеристика напрямів здійснення банками лізингових операцій та окреслення заходів щодо розвитку лізингу в банківській сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лізинг в Україні згідно з чинним законодавством визначається як підприємницька діяльність, яка спрямовується на інвестування залучених чи власних коштів і полягає у наданні лізингодавцем лізингоодержувачу у виключне користування на визначений термін майно, що є особистою власністю лізингодавця або набувається ним у власність поступово за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем з відповідно продавця майна, за умови сплати зазначених лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

В економічній літературі водночас трапляються інші визначення лізингу. Так, визначає лізинг М.І. Крупка, як одну із найперспективніших форм виробничого інвестування, що здатна пожвавлювати процес технічного і технологічного оновлення виробництва в Україні [5]. В свою чергу, А.Г. Загородній вважає, що лізинг є специфічною формою у фінансуванні капітальних вкладень, а також альтернативою

традиційному банківському кредитуванню чи використанню для придбання основних фондів власних фінансових ресурсів [6].

Позитивно оцінюючи вагомий вклад вищезазначених науковців у дослідження сутності поняття «лізинг», додамо, що полеміка стосовно трактування суті цієї економічної категорії не є завершеною й досі. Проте, найбільш точно зазначають науковці, що лізинг – це сукупність економіко-правових відносин, які виникають із придбанням у власність майна та передачею його в тимчасове володіння і користування на визначений термін і за визначену плату [2, с. 12].

З огляду на публікації наукові з даного питання, можна зробити висновок, що досить поширеним є підхід науковців до визначення лізингу як до альтернативи банківського кредиту в цілому. Пояснення цьому є те, що вітчизняні банки як учасники інвестиційного процесу пропонують своїм клієнтам застосовувати переважно традиційні кредитні схеми їх фінансової діяльності. Вони мають досить великі переваги, однак іноді спричиняються серйозні проблеми, а саме обмеження інвестиційних можливостей суб'єктів господарювання, недостатня кількість обсягів капіталовкладень в оновлення основних фондів, досить низький розвиток інвестиційного кредитування вітчизняними банками, відсутність у більшості потенційних позичальників стовідсоткової гарантії повернення кредитів та ризику щодо застави.

Банк може також брати участь у лізинговому бізнесі відповідно до чинного законодавства України, опосередковано та прямо (шляхом фінансування лізингової компанії). Банкові необхідно для здійснення лізингових операцій сформувати у своїй структурі спеціальний відділ або спеціальну групу у складі кредитного відділу.

Виступаючи у ролі лізингодавця банк має значні вигоди – розширюється спектр банківських операцій, підвищується імідж банку, зростає клієнтська база; суттєво знижується ризик втрат від неплатоспроможності лізингоодержувача, так як банк наразі залишається власником майна, що передається в лізинг; в свою чергу зростають доходи банку, оскільки розмір вищий лізингових платежів, ніж процентна кредитна ставка; відбувається прискорення амортизації об'єкта лізингу. Варто зазначити, що у банків з'являється нагода здійснювати нові прогресивні форми обслуговування, що значно відрізняються від традиційного довготермінового кредитування наданням в процесі надання додаткових послуг на базі передової техніки і технології у сфері маркетингу та організації виробництва. Комерційні і

фінансові переваги лізингу взаємопов'язані та будуть сприяти в усіх напрямках економіки залученню банків до фінансування НТП.

Проте дана діяльність потребує підготовлених спеціалістів, які повинні матимуть глибокі знання у сфері організації кредитування, і технічне обслуговування обладнання та технології виробництва, визначення попиту і пропозиції на обладнання, а також у сфері законодавства, оцінки ризиків, аудиту, страхування майна.

При цьому можна відзначити цілком своєрідні, відмінні від традиційних кредитних зв'язків, взаємовідносини. Це обумовлено подвійною роллю банку. З одного боку, купуючи машини, обладнання, транспортні засоби, він є покупцем, а з іншого, здаючи все це в лізинг – лізингодавцем. Однак більшість банків віддають перевагу опосередкованим формам участі в лізингових угодах. Ці форми такі:

- створення власної дочірньої лізингової
- компанії;
- створення разом з іншими банками,
- кредитними установами, іншими
- суб'єктами господарювання спільних
- лізингових компаній;
- кредитне обслуговування лізингових
- компаній (включаючи факторингове).

Розглядаючи досвід інших країн на ринку лізингу, варто звернути увагу на Польщу – найближчого сусіда України, що вже має значні досягнення на шляху реформування власної економіки, зокрема й ринку лізингу, та реалізації стратегії приєднання до Єв्रोатлантичної спільноти, і досвід якої може бути неоціненним для України. Дослідження особливостей становлення польського ринку лізингу та аналізу його сучасного стану є важливим з огляду на те, що зародження лізингових відносин в Україні та Польщі відбувалося практично в однаковий період, у 90-х роках ХХ ст., коли обидві країни перебували на початковому етапі трансформаційних процесів в економіці. Однак на даний момент ринок лізингу Польщі перебуває на значно вищому щаблі розвитку і характеризується гострою конкуренцією серед лізингодавців, розвиненим вторинним ринком обладнання, а також стимулюючою політикою держави щодо розвитку даного сектора фінансово-кредитного ринку [7, с. 97]. Тому врахування особливостей становлення польського ринку лізингу та ролі банківських установ у

цьому процесі сьогодні є надзвичайно важливим для вироблення ефективної політики стимулювання розвитку лізингових операцій в Україні.

Ринок лізингу в Україні за своїм розвитком знаходиться, по суті, на рівні 90-х років. Серед перешкод – брак внутрішнього та іноземного капіталу, відсутність спеціальних державних мотивуючих програм для малого та середнього бізнесу та застаріле законодавство, яке регулює лізингові операції в Україні. Закон про фінансовий лізинг зареєстрований у ВР ще рік тому, однак подальшого розвитку не отримав.

Крім того, як звичайні українці, так і чиновники погано розуміють, що таке лізинг та чим він відрізняється від кредиту. Цим користуються псевдо лізингові компанії, які працюють за шахрайськими схемами та посилюють недовіру до сервісу. Нижче показані результати пошуку у Google по запитам «кредит» та «лізинг» в Україні та Польщі. В Україні запит на послуги лізингу практично відсутній. Економічна нестабільність минулих років вплинула не лише на темпи розвитку України, але й на лізингову галузь в тому числі[9].

Ринок лізингу повільно відновлюється після різкого зменшення кількості лізингових угод на 42% у 2015 році. На початку 2017 року кількість нових укладених договорів збільшилася в 2,2 рази, а обсяг усіх договорів сягнув 12,8 млрд. грн.. станом на 1 січня 2018 року[9].

Проте ще зарано говорити про відновлення ринку. Чисельність поточних договорів є набагато нижчою за попередні показники. На початку 2018 року кількість лізингових договорів становила 50% від рівня 2013 року, тоді як загальна вартість цих договорів зменшилася втричі. Аналогічна ситуація з обсягом нового бізнесу: у 2013 році укладено 11 тисяч договорів на суму 3,947 млрд дол. США порівняно з 7 752 договорами на суму 462 млн дол[9].

Висновки. Однією з першочергових умов розвитку ринку лізингу в Україні є чітке законодавче врегулювання банківської діяльності на ринку лізингу, а також питань щодо оподаткування та страхування лізингових операцій. Без вирішення цих проблем важко сподіватися на приплив банківського капіталу на вітчизняний ринок лізингу, зростання обсягів надання лізингових послуг у країні та перетворення лізингу в ефективний та популярний механізм фінансування капіталовкладень вітчизняних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гонта О.І., Жаворонок А.В. Лізинг як один із видів нетрадиційних банківських послуг: сучасний стан та перспективи розвитку, Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка". Вип. 24. 2013. С. 205-210.
2. Газман В. Д. Леверидж-лизинг: финансирование крупных инвестиционных проектов. Экономический журнал ВШЭ. 2013. №1. с. 130-151.
3. Жилінський А.І. Створення сприятливого середовища для розвитку фінансового лізингу в Україні . WELCOME. 2004. №1. С. 16–18.
4. Коваленко Н. Тенденції розвитку лізингу: світовий досвід і реалії в Україні. Банківська справа. 2001. №1. С. 47–51.
5. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І.Крупка . – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
6. Загородній А.Р. Фінансовий словник / А.Р.Загородній, Р.Л.Вознюк, Т.С.Смовженко. – 2-е вид., випр. та доп. Львів: Центр Європи, 1997. –576 с.
7. Топішко Т. І. Життєвий цикл лізингу як фінансового продукту: світова еволюція та сучасний етап в Україні. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. 2008. Вип. 7. С. 96-98.
8. Никитченко Ю. В. Лізинг в Україні і США: спільне та відмінне.
Чорноморський держ. ун-т ім. Петра Могили. 2015. № 7. С. 100-104.
9. Національний банк України URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 18.01.2019)

Козак Анна Сергіївна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:
Черкашина Катерина Федорівна,
к.е.н., доцент кафедри

РОЛЬ БАНКІВ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Ключові слова: банк, банківська система, фінансовий моніторинг, ризик,

Постановка проблеми. Факт існування шахрайства активізує роботу фінансового моніторингу. Ця проблема існує у будь-якої країни, тож постає завдання організувати цей процес якісно та забезпечити можливість отримання внутрішньодержавної користі не тільки з точки зору самого факту визнання її світовою спільнотою як ефективного суб'єкта фінансових відносин.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної фінансової системи спостерігається недостатність дієвих механізмів, спрямованих забезпечити підвищення рівня ефективності контролю за фінансовими операціями, які підпадають під дію як обов'язкового, так і внутрішнього фінансового моніторингу.

Розвинуті країни Європейського Союзу та світу з кожним роком приділяють все більше уваги вирішенню проблеми моніторингу, наголошуючи, що відмивання коштів є значною загрозою глобальній безпеці та цілісності світової фінансової системи. Статистика параметрів фінансових відносин і вітчизняна практика дослідження наявної проблеми свідчать, що основними каналами, через які злочинні доходи проникають в економіку, є саме фінансові установи, насамперед банки.

Саме через події глобалізаційного розвитку ми бачимо, що питання забезпечення адекватного функціонування служби моніторингу за фінансовими потоками в нашій державі та всьому світі є важливим.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемами ефективності системи фінансового моніторингу займаються такі науковці як Н.Виговська, І.Дмитренко, Б.Киріянов, Р.Костирко, О.Куришко, В.Хмельницький, Д.Шиян. Окрім цього, вивченню даного питання

щодо проблем фінансового моніторингу приділяється увага серед науковців, серед яких необхідно зазначити напрацювання таких наших співвітчизників, як О.Барановський, О.Бережний, А.Борисенкова, Н.Внукова, І.Дьяконова, М.Колдовський.

Метою статті є розгляд положень з організації і здійснення фінансового моніторингу у банках, вивчення зарубіжного досвіду щодо даної проблеми, аналіз національних законодавчих актів, що регулюють фінансовий моніторинг та важливість міжнародних стандартів, які допомагають уникнути актів злочинності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розберемося з терміном фінансового моніторингу. Відповідно до нової редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення як державного так і первинного фінансового моніторингу [5].

Аналізуючи значення фінансового моніторингу, є необхідним визначити його основні завдання. А саме вони є: попередження, виявлення й припинення фінансових операцій, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів; інформаційне забезпечення правоохоронних органів по розслідуванню злочинів, пов'язаних з узаконенням нелегальних доходів та грошовим забезпеченням терористичних організацій; викриття і блокування незаконно отриманих активів та терористичних актів [1].

У інших країнах існують різні методи боротьби зі злочинністю такого характеру. Одним з методів є використання допомоги міжнародних стандартів. Дані стандарти створенні в 1989 році спеціальною організацією – FATF (Financial Action Task Force). Це міждержавний орган, метою якого є розробка і просування, як на державному, так і на міжнародному рівні, стратегій по боротьбі з відмиванням нелегальних доходів і фінансуванням терористичних організацій.

Основні цілі функціонування FATF - пошук стандартів та сприяння дієвому проведенню правничих та оперативних заходів щодо протидії з відмивання грошей, фінансовим забезпеченням терористичних організацій, а також з іншими пов'язаними загрозами цілісності міжнародної фінансової системи. У співпраці на міжнародній арені з

іншими зацікавленими сторонами FATF також веде роботу з виявлення вразливостей на національному рівні з метою захисту міжнародної фінансової системи від незаконного використання [2].

З метою досягнення своїх цілей FATF виконує багато завдань, наприклад: виявлення та аналіз відмивання грошей, фінансування тероризму та інших загроз цілісності фінансової системи, у тому числі, їх методи і тенденції розвитку; вивчення впливу заходів, спрямованих на боротьбу із зловживанням міжнародною фінансовою системою; надання допомоги у проведенні національних, регіональних й глобальних оцінювань загроз та ризиків.

Україна не є виключенням, країна теж вживає заходів [3]. Є важливим перелічити Закони України та нормативні акти, що регулюють ці питання:

- Закон України «Про банки і банківську діяльність». Окреслює коло суб'єктів, які банку потрібно ідентифікувати;
- Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». Визначає, які саме реквізити, необхідні банкам та їх філіям для ідентифікації клієнта.
- Постанова «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу». У ній говориться про порядок ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів наводиться [6];
- Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку формування облікового ідентифікатора та надання довідки про обліковий ідентифікатор та форми такої довідки». Він визначає правила формування облікового ідентифікатора та надання довідки про обліковий ідентифікатор суб'єктам первинного фінансового моніторингу, яка використовується ними при направленні запитів до державних органів та державних реєстраторів стосовно ідентифікації клієнтів [7].

Необхідно зазначити серйозні економічні та соціальні наслідки відмивання грошей, які полягають у:

- підриві фінансової системи, тобто відмивання коштів розширює тіньову економіку, дестабілізує фінансову систему й ставить питання про її прозорість та довіру до неї;
- розширенні масштабів злочинів, а саме – відмивання злочинних доходів заохочує злочинність, оскільки воно дозволяє злочинцям ефективно використовувати та примножувати незаконно отримані ресурси;

- «криміналізації» економіки, це значить що злочинці можуть збільшувати прибуток за рахунок реінвестування нелегальних коштів у законний бізнес;

- зниженні державних доходів та послабленні контролю, що реалізує відмивання коштів зменшує надходження податків державі та послаблює державний контроль над економікою [2].

Найважливішою проблемою, фінансово-економічних ринків є явище розвитку процесів відмивання активів, отриманих незаконним шляхом. Організовані злочинні угруповання, використовуючи слабкість національних механізмів регулювання фінансової системи, здійснюють грошові операції в результаті чого відбувається переведення активів через державний кордон з метою приховування джерел походження коштів, їх власників та механізмів контролю над ними. В таких умовах суттєву шкоду фінансовим установам можуть нанести дії їх клієнтів з сумнівними активами, оскільки вони є джерелом репутаційного та юридичного ризиків [4].

Додамо, що ризики можна класифікувати за критеріями:

- «класичні» правопорушення. Вони відбуваються у банківській сфері, що здійснюються із використанням комп'ютерних технологій та персональної інформації, що надається потерпілою особою. У даній категорії правопорушення на будь-якій із стадій його вчинення залучається потерпіла особа. Так, наприклад, правопорушник, представляючись працівником банку, обманом дізнається необхідну для злочину інформацію. До даної категорії можна віднести й інші шахрайства, що вчиняються із використанням комп'ютерних технологій тощо;

- «новітні» правопорушення у діяльності банківських установ. Вказані кібератаки здійснюються без залучення потерпілої особи та стають можливими лише завдяки новітнім інформаційним технологіям. Так, наприклад, створення надсучасної вірусної програми для незаконного збору персональних даних клієнтів акціонерного комерційного банку, отримання частково або повністю інформації, що містить банківську таємницю тощо [8].

Отже, для того аби банківські установи нормально функціонували потрібно турбуватися про безпеку своїх клієнтів та своєї установи. Це необхідно щоб запобігти здійсненням злочинів різних типів.

Висновки. Аналізуючи вищесказане, можемо вважати, що в країні є необхідним заходом є впровадження міжнародного досвіду у сфері ефективності моніторингу. Ми перелічили актуальні закони та норми, але набагато краще було б адаптувати умови нашої країни для міжнародного співробітництва.

Потрібно наголосити на недостатності проведення боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних незаконним шляхом, лише на законодавчій основі. Що мається на увазі – необхідно встановити контроль на виконавчому рівні, чітко розподілити завдання та встановити межі відповідальності органів у процесі фінансового моніторингу.

Є зрозумілим, що суб'єктами, які підлягають найбільшим ризикам – є банківські установи. Через це мають бути впроваджені заходи, які б виконувалися б уповноваженими органами щодо банківської сфери, наприклад:

- покращення якості проведення аудиту коштів, що надходять до статутного фонду суб'єктів господарювання;
- виявлення і ліквідація тіньових банків;
- створення єдиної бази даних, де б містилася інформація про всі операції та такі, що підлягають фінансовому моніторингу;
- перевірка коштів, що надходять з-за кордону під виглядом інвестицій;
- боротьба з корупцією в органах управління фінансових установ;
- забезпечення взаємодії контролюючих органів та правоохоронних з метою протидії відмиванню коштів.

На основі проведеного дослідження, ми можемо стверджувати, що утворення та поширення новітніх технологій стимулюють потребу у використанні та розвитку рекомендацій щодо продуктивного та ефективного управління ризиками. Дані інструменти необхідні для того, щоб протидіяти узаконенню нелегальних коштів. Саме так є можливим створення моделей запобігання участі банків у злочинних схемах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возняковська Х.А. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів / Х.А. Возняковська //

Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2012. - №1. – С. 79-90

2. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках [текст] навч. посіб./ С. Б. Єгоричева. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 292 с.

3. Колодізєв О. М. Фінансовий моніторинг у банках України: сутність і визначення проблем реалізації в сучасних умовах розвитку економіки / О. М. Колодізєв, І. В.Плескун // Управління розвитком – Харків, 2017. – № 3–4. – С. 189–190

4. Максимчук Р. Ф. Проблеми легалізації доходів в сучасних умовах / Р. Ф. Максимчук // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2 (10). – С. 49- 55

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702 - VII / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

6. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова правління Національного банку України від 26 червня 2015 р. №417[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15/page>

7. Про затвердження Порядку формування облікового ідентифікатора та надання довідки про обліковий ідентифікатор та форми такої довідки: Наказ Міністерства фінансів України від 8 червня 2015 р. №542 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0749-15>

8. Симов'ян В. С. Протидія кіберзлочинності у банківській сфері / В.С. Симов'ян // Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності. – 2014. – С.47-50

Кондратюк Яна Олегівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Москаленко Наталія Віталіївна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ КБ ПАТ «ПРИВАТБАНК»

Актуальність. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки підвищена увага спрямовується на функціонування фінансово-кредитної і, зокрема, банківської системи та діяльності комерційних банків. Сутність банківського бізнесу та його характерні риси є визначальними в складному комплексі відносин, що виникають у сфері діяльності, пов'язаної з отриманням прибутку. Комерційні банки є особливою відомістю ділових підприємств - фінансових посередників. Вони залучають капітали, заощадження населення, інші вільні грошові кошти та надають їх у тимчасове користування іншим користувачам, які потребують додаткового капіталу.

Фінансові посередники виконують важливу народногосподарську функцію, забезпечуючи суспільство механізмом міжгалузевого та міжрегіонального перерозподілу грошового капіталу. Банк є самостійним суб'єктом господарювання, юридичною особою, що виробляє і реалізує продукт у формі специфічних банківських послуг. Мета банківської діяльності - комплексне, високоякісне обслуговування юридичних і фізичних осіб, задоволення суспільних потреб у банківських продуктах та послуга [1, с. 15].

Виклад матеріалу. У Законі України «Про банки і банківську діяльність», поняття «банк» трактується як юридичну особу, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків[2].

Глобалізація усіх сфер економічного життя суспільства має неабиякий вплив на розвиток співпраці між банківськими установами та страховими компаніями не лише в Україні, а й за її межами. А відтак, про формування ефективної збутової політики будь-якої страхової компанії без участі банків не може бути й мови. Процес

удосконалення механізму взаємодії позитивно впливає на зростання частки банкострахування (bancassurance) в структурі доходів як банків, так і страхових компаній.

У вітчизняній та зарубіжній літературі дана тематика останнім часом починає активно висвітлюватися, що свідчить про наявність інтересу науковців та практики до неї. Так, О. Барановський, Я. Бродякін, Н. Внукова, Р. Гриценко, О. Залєтов, М. Клапків, Л.Клюско, О. Слюсаренко, В. Суксін, Н. Ткаченко, В. Фурман.

Незважаючи на наявність значної кількості досліджень з питань розвитку банкострахування, ряд актуальних проблем залишаються невирішеними, що, на нашу думку, в значній мірі обумовлено особливостями розвитку вітчизняних ринків банківських та страхових послуг. На сучасному фінансовому ринку виразно проявляються дві основні тенденції - інтеграційна, виразником якої є концепція так званих "Загальних фінансів" і дезінтеграційна, котра проявляється у концепції спеціалізації (у розрізі фінансових продуктів чи груп клієнтів) [1, с.358].

Адже обидві тенденції притаманні лише для високо розвинутого фінансового ринку, а тому не дивно, що проблема взаємовідносин банківської та страхової сфери раніше не була предметом широкого обговорення, на відміну від сьогодні, коли набирає все більшої ваги.

На думку А.Бертолотті, банкассюранс - це галузь, яка поєднує страхові та банківські продукти й послуги, що надаються через загальний канал дистрибуції та/або певним групам клієнтів [3, с.513].

Заслужовує на увагу думка російського вченого В. Шахова, який вважає, що банкассюранс - це страхова діяльність комерційного банку. У країнах Західної Європи та США виражається в стрімкому вторгненні комерційних банків у сферу страхування через придбання страхових компаній, які вже функціонують, або (якщо це дозволено національним законодавством) організацію системи продажу страхових полісів з використанням розгалуженої банківської інфраструктури відділень і філій [4, с. 87].

Продовжуючи дослідження стосовно визначення "банкострахування" зазначимо, що на думку Р.Юлдашев та С.Єфімов його розвиток відображає концепцію банку як "фінансового супермаркету", де кожен клієнт може задовольнити не тільки потреби в банківському обслуговуванні, у фінансовому консалтингу, але й страховий інтерес. Банкострахування сприяє поліпшенню ліквідності банку та відображає

тенденцію до універсалізації банківської діяльності в розвинутих країнах, посилює конкуренцію на страховому ринку [5, с.15].

В ході проведеного дослідження на прикладі ПАТ «Приватбанк» з'ясовано, що у світовій практиці існує декілька різновидів форм співробітництва страхових компаній і банківських установ: початкова форма співробітництва, яка обмежується наданням страховою компанією послуг клієнтам банку і самому банку на договірних основах. Ця форма по суті не є банкострахуванням, оскільки відсутня конвергенція каналів продажу та спільних продуктів; форма агентських відносин, котра дозволяє розповсюдження страхових послуг за згодою з банком через його агентську мережу; форма кооперації, в межах якої партнери засновують альянс, створюючи на договірній основі режим найбільшої допомоги у всіх галузях співробітництва. Це вищий рівень співпраці, котрий потребує координації спільного бізнесу на довготерміновій постійній основі; форма контролю дозволяє застосування механізму контролю аж до злиття і поглинання, за допомогою якого банк чи страховик має можливість досягнути своїх стратегічних цілей. Поглинання шляхом купівлі пакета акцій, достатнього для участі в управлінні страховою компанією чи банком, дає можливість ефективно використовувати канали продаж, розширити і диверсифікувати продуктовий ряд і клієнтську базу, яка є найрозповсюдженішою і найефективнішою стратегією реалізації банківського страхування, котре реалізується світовими лідерами ринків фінансових послуг; форма фінансового супермаркету являється найвищою фазою інтеграції банку і страхової компанії.

Говорячи про інтеграційну форму співробітництва, потрібно зазначити, що в ПАТ «Приватбанк» є наступні моделі: об'єднання Back Office банків і страхових компаній; об'єднання Front Office фінансових організацій та створення керуючої компанії.

Різноманітні форми партнерських взаємовідносин між ПАТ «Приватбанк» і страховими компаніями можна охарактеризувати наступним чином: страхування фінансових ризиків клієнтів банку за операціями, що пов'язані з діяльністю банку (життя позичальника, іпотека, позики, лізинг, факторинг і т.д.);

продаж стандартних страхових полісів через філійні мережі банків ("зелена картка", страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів), через так звані банківські вікна, коли банк отримує комісійну винагороду, а іноді певну частку від отриманого

прибутку; включення до банківських продуктів страхових послуг (пластикова карта з медичною страховкою для осіб, що виїжджають за кордон); у клієнта завжди є можливість вибору: він може скористатись простою чи комплексною послугою, а також в змозі придбати дві послуги окремо; участь страхових компаній разом з банками в єдиних програмах, пов'язаних з комплексним обслуговуванням клієнтів, в інвестиційних та інших проектах; відкриття представництва страхової компанії при банку. Таке представництво пропонує повний спектр страхових послуг.

Перераховані рівні (форми) характеризують найоптимальніші способи співпраці банків і страховиків, які є доволі вигідними як для одних, так і для інших [6, с.94-95].

Серйозна увага останнім часом як в економічно розвинутих країнах, так і в Україні, приділяється участі банків у продажі страхових послуг. Входження банків у страховий бізнес породжує ряд нових явищ: загострення суперництва, яке йде на користь клієнтам як з огляду на цінову конкуренцію, так і на підвищення сервісу; на базі нового і додаткового для себе продукту банки можуть тісніше "прив'язати" до себе клієнтуру. Подібна співпраця об'єктивно вимагає не лише взаємної лояльності, а й певного рівня доброзичливості і партнерства. Необхідно враховувати, що на банківські продукти існує активний попит, який є вищим ніж на страхові, а тому коефіцієнт корисної дії при безпосередньому контактування з клієнтом через банки значно зростає.

На наш погляд, позитивний досвід співпраці для ПАТ «Приватбанк» та страхових компаній - "bancassurance" полягає в наступному: розширенні клієнтської мережі; зниженні вартості капіталу; оптимізації оподаткування; зростанні ефективності розміщення страхових резервів; здешевленні збуту страхових послуг шляхом оптимізації витрат за рахунок вертикальної інтеграції та економії на взаємодоповнюючих ресурсах [2, с.16]; підвищенні бар'єру входження на страховий ринок або окремих сегментів для його потенційних учасників-конкурентів; спрощенні сегментації клієнтів, адже банки володіють інформацією про їх майновий та фінансовий стан; формуванні стратегії, яка спрямована на досягнення конкурентних переваг - диверсифікації діяльності або зосередженні роботи у певному сегменті ринку; розширенні взаємодії в сфері страхування банківських ризиків, активної співпраці при страхуванні майна, отриманні споживчих кредитів; зменшенні рівня ризику шляхом географічної диверсифікації

та розширення власної присутності в регіонах завдяки розгалуженій мережі банківських філій [3,с.107]; зростання продуктивності праці персоналу за рахунок розширення спектру пропонованих послуг; підвищенні іміджу та довіри до страхової компанії, оскільки банки мають вищий рівень довіри в суспільстві.

Однак, важливим є те, що взаємна інтеграція ліквідує суттєві відмінності між банківською і страховою сферою й поряд з ефектом "синергії" може викликати й додаткові проблеми, пов'язані з необхідністю уніфікації бізнесів та поєднання технологічних процесів, серед яких виділимо: розширення спектру послуг призводить до суттєвого збільшення обсягу роботи для агентської мережі, що часто перевищує її можливості; відбувається подорожчання пропонованих банківських продуктів за рахунок включення до ціни винагороди страхових агентів; комплексні продукти не завжди містять найвигідніші для клієнта умови; партнери по кооперації можуть різнитися за розміром і фінансовою потужністю, в результаті чого може виникнути залежність; зміна керівництва одного з партнерів може привести до загострення взаємної конкуренції; сприйняття банками страхових послуг як другорядних.

При відпрацюванні ефективного та взаємовигідного механізму співпраці, даний напрямок роботи є перспективним та пріоритетним для розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко Л.В. Все про імідж: від підходів до рекомендацій / Л.В. Даниленко. - 2015. - №34. - С. 50-63.
2. Дослідження ринку банківських послуг України станом на 16.01.2017р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.gfk.ua/>.
3. Дубовик О.В. Маркетинг у банку / О.В. Дубовик, С.М. Бойко, М.А. Вознюк. - Львів: ЛБІ НБУ, 2016. - 275 с.
4. Дослідження іміджу найбільших українських банків. Результати нового дослідження компанії GfK Ukraine 2017 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.gfk.ua/>
5. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія/ О.В. Дзюблюк, В.В. Корнєєв,
6. В.І. Міщенко та ін.; за ред. д.е.н., проф.. О.В. Дзюблюка. - Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. – 298.

Литовченко Марина Олександрівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Клюско Лідія Антонівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Банківська система є однією із головних ланок у структурі національного господарства України. Держава зацікавлена в підтримці стабільної роботи банківської системи, котра виступає важливою складовою підвищення загальної ефективності виробництва в країні та добробуту її населення. У зв'язку з цим, перед нею постає завдання передбачати, не допускати і в крайньому випадку згладжувати об'єктивні нестійкості та недосконалості ринку, що можливо досягти лише за умови ефективного та гнучкого, в залежності від економічної ситуації, регулювання усіх сфер діяльності банківських установ.

Постановка проблеми. Збереження стійкості й стабільна робота банківської системи в умовах глобалізації та виникнення системних криз вимагають пошуку нових організаційних форм реалізації наглядових процедур, які зможуть сформувати якісно нові підходи до банківського нагляду і підвищити відповідальність банків за адекватність оцінки прийнятих на себе ризиків. Виведення національної економіки з кризового стану, у якому вона опинилася, буде можливим лише у разі вжиття комплексу заходів, серед яких чільне місце належатиме механізмам системи державного регулювання банківського сектора. Для досягнення цієї мети перед державою постає питання стабільності банківської системи та відновлення до нього довіри.

Тому дослідження механізму державного регулювання в банківській сфері є надзвичайно важливим, особливо в контексті сучасної трансформації та оздоровлення банківської системи України.

Короткий аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інституту державного регулювання банківської діяльності в Україні є предметом досліджень значної кількості видатних вчених, серед яких

варто відзначити О.А.Костюченко, О.П.Орлюк, С.М. Лобозинську, О.М.Бандурка, В.Є.Духова, Л.О.Примостку, В.В.Кравчук та інших.

Водночас, відзначаючи значну кількість публікацій, рівень теоретичної розробки питань банківського регулювання, як і раніше, недостатній, а комплексне вивчення сучасного стану системи банківського регулювання, що здійснює Національний банк України (НБУ), до цих пір відсутнє. Крім того, законодавча і нормативна база сфери банківського регулювання потребує вироблення конкретних рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

Вказані обставини зумовлюють актуальність теми дослідження.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі основних проблем державного регулювання банківської системи України, визначенні умов та чинників його здійснення, а також у необхідності поглиблення теоретичного обґрунтування і розробки практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання банківської системи в Україні здійснюється на основі законів України “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність” [7,8] тощо.

Державне регулювання банківської системи – це система, яка виконує функції формування банківського законодавства і здійснення банківського нагляду. В свою чергу, банківський нагляд включає контроль за діяльністю банків шляхом постійного моніторингу та застосування відповідних заходів впливу у випадках порушення норм пруденційного нагляду (функція виконавча) і нормотворчу діяльність органу банківського нагляду (функція нормотворча). На сучасному етапі особливості режиму державного регулювання банківської системи визначають наступні умови та чинники [5]:

- банківські установи, виконуючи важливі економічні та фінансові функції та будучи агентами реалізації державної грошово-кредитної політики, впливають на формування пропозиції грошей в економіці;
- наявність суперечливої інформації на банківських ринках, що підвищує ризики ухвалення хибних рішень;
- неспроможність вкладників спрогнозувати долю своїх вкладів в банках;
- ризиковість діяльності і висока нестабільність банківського бізнесу;

- вагомий ризик банкрутства банків;
- банківський сектор особливо приваблює шахраїв;
- тенденція до монополізації банківської сфери;
- процес переходу банків на міжнародну систему відкритої фінансової звітності;
- перехід на міжнародний рівень і глобалізація банківської діяльності.

У економічній теорії державного регулювання банківської системи можна виділити дві складові: позитивну і нормативну. Позитивне регулювання пояснює причини застосування тих, чи інших регуляторних норм та формулює наукові гіпотези і відповідає на питання "що" і "чим" регулювати. Нормативне, в свою чергу, передбачає створення нормативно-правових актів та законів, які регулюють сферу банківської діяльності.

Враховуючи негативні наслідки нещодавньої реорганізації банківської системи, вітчизняні науковці зазначають, що на сьогодні виникає необхідність удосконалення методів та механізмів регулювання її функціонування. Так, що організації і методології державного банківського регулювання й нагляду в Україні властиві численні проблеми нормативно-правового, кадрового, інформаційно-аналітичного, інституціонального характеру. Основна проблема державного регулювання банківської системи пов'язана з тим, що вона базується на формальних критеріях і доки вони дотримуються, НБУ не може зобов'язати вітчизняні банки здійснити так звані коригуючі заходи й привести свої операції у відповідність до високих стандартів ведення банківського бізнесу. Таким чином, саме формальний характер критеріїв оцінки діяльності банківської системи створює умови для їх адаптації практично до будь-яких регулятивних обмежень.

К. Івченко, стверджує, що державне регулювання банківської системи – це система заходів, через які держава в особі Центрального банку (або іншого уповноваженого органу), шляхом застосування відповідних нормативно-правових актів, що визначають основи та функції банківської системи, регулює вектор діяльності банків, забезпечує їх стабільність та визначає відповідні заходи впливу в особі відповідних органів на суб'єктів банківської системи [8].

Крім того, варто зазначити, що основною функцією НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці, виконуючи яку він має визначати пріоритети в досягненні та підтримці цінової

стабільності в Україні і у межах своїх повноважень має сприяти стабільності банківського сектору. У цьому контексті варто зазначити, що НБУ має сприяти дотриманню стійких темпів економічного зростання в країні та підтримці економічної політики Кабінету Міністрів України [2].

В цілому, державне регулювання і нагляд НБУ здійснює у двох загальновідомих формах – адміністративній та індикативній. Вони базуються на кількісних вимогах, якісних оцінках та ризик-орієнтованому підході.

Нагляд на основі оцінки ризиків визначає сфери діяльності, які в сукупності можуть становити неприйнятний рівень ризику як для окремого банку, так і для банківської системи в цілому, що дає можливість НБУ зосереджуватись на здійсненні відповідних превентивних процедур.

У цьому зв'язку було розроблено Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків” [9], яку було вдосконалено в частині перевірки споживчих кредитів і внутрішнього аудиту банків.

Однак, як свідчить практика, навіть після «очищення» банківської системи у 2014-2016 рр., ризик неповернення кредитних коштів жодним чином не зменшився. Більше того, в Україні 31 з 82 діючих банків порушували у 2018 році нормативи Національного банку України, а на 01.09.2019 року на банківському ринку функціонували 73 банківські установи [12]. Така ситуація досить ускладнюється і може призвести до подальшої актуалізації проблеми непрацюючих кредитів разом із ростом недовіри до банків.

При цьому, замість ефективного і адресного вирішення питання, Уряд продовжує списувати непрацюючі банківські кредити. Зокрема тільки «Приват Банк» у 2017 році списав 5,863 млрд. грн. непрацюючих кредитів, виданих до націоналізації банку, про що стало відомо з його фінансової звітності. Таким чином, перед законодавцями постає завдання допомогти наглядовому органу перейти на якісно вищий рівень роботи через реорганізацію процесу нагляду та вдосконалення законодавства.

Разом з тим, необхідно відмітити, що деякі ризики є невід’ємною частиною банківської діяльності. Параметри ризиків обґрунтовуються за результатами проведення тестування під час інспектувань банків, спрямованих на підтвердження того, чи впроваджені ними відповідні засоби контролю. Цим підтверджуються початкові результати

визначення параметрів ризиків і надається допомога в розробленні програм нагляду на основі параметрів ризиків окремих банків. Разом з цим, практика визначення параметрів ризиків є суттєвим орієнтиром для розроблення циклів і вибору інструментів нагляду.

Висновки. Отже, державне регулювання банківської діяльності в Україні спрямоване на впорядкування та коригування банківської діяльності через нормативні акти, методи нагляду за їх виконанням, та спрямоване на підтримку ефективної і стабільної діяльності банків та захисту інтересів вкладників. На сьогодні воно має ряд проблем і недоліків, що виникають через недосконалість нормативно-правової бази. Оскільки вітчизняна банківська система постійно удосконалюється і розвивається, забезпечити власну фінансову стабільність, а відповідно і надійність, зможуть лише ті банки, які оперативного адаптують свою діяльність до постійно змінюваних внутрішніх і зовнішніх умов ведення банківського бізнесу. Тому, визначення умов, правил і норм функціонування банківської системи повинне мати випереджувальний характер, задля чого необхідно постійно удосконалювати нормативно-правове забезпечення законодавчого врегулювання у сфері банківської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовчак О.Д. Державне регулювання банківської інвестиційної діяльності в Україні: автореф. на здобуття наук. ступеня дис. д.е.н. / Львів, 2006. - 38 с.
2. Губарев К. Банківський нагляд : теорія та практика : URL: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1546/>(дата звернення 12.10.2019).
3. Горалько О. В. Використання міжнародного досвіду у зменшенні ризикованості банківської діяльності та забезпеченні фінансової безпеки . Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Львів, 2011. – № 1. – С. 60–67.
4. Колесник О. О., Журавльова Т. О. Проблеми банківського регулювання та нагляду в контексті нових вимог Базельської конвенції / Вісник Дніпропетровського університету. – 2012, том 2, № 10/1. – С. 90.
5. Івченко К. А. Шляхи вдосконалення банківського законодавства України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. Одеса : Вид-во Національний університет «Одеська юридична академія», 2013.

6. Любунь О.С., Любунь В.С., Іванець І.В. Національний банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності. К.: ЦНЛ, 2004. - 351 с.

7. Закон України "Про банки і банківську діяльність". Остання редакція від 25.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 12.10.2019).

8. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679–XIV [Електронний ресурс] // Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679> (дата звернення 28.09.2019).

9. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків” [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 15 берез. 2004 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>

10. Розвиток банківської системи України / За ред. д-ра екон. наук О.І. Барановського. – К.: Інт екон. та прогнозув., 2008. – С. 386.

11. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: Монографія. – Івано-Франківськ: ОІППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. – С. 144.

12. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (дата звернення 17.10.2019).

Мороз Вероніка Вадимівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Бриштін Вікторія Вікторівна,
к.е.н., доцент

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми. У контексті інтеграції і глобалізації світових економічних зв'язків державі відводиться велике значення в забезпеченні сталого економічного зростання та реалізації конкурентних переваг країни на світових ринках. Виконання функцій, покладених на нього державою, неможливо без постійного потоку фінансових ресурсів, які в основному формуються за рахунок податкових

платежів. Банки є одним з найбільших і найбільш надійних платників податків в контексті своєчасного і повного забезпечення доходів бюджету на всіх рівнях. Однак в Україні податкове регулювання банківського сектора потребує поліпшення. Недосконалість нормативно-правової бази та економічних важелів призводить до ухилення від сплати податків в багатьох банківських установах, що призводить до недооцінки деяких банківських операцій і надмірного оподаткування інших, що підриває основи банківського сектора. Це призводить до того, що останні не можуть інвестувати на належному рівні в реальний сектор, який є матеріальною базою економічного розвитку суспільства і зростання добробуту людей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку і вдосконалення оподаткування як одного з найважливіших інструментів державного впливу на формування ринкових структур визнані одними з найбільш актуальних в українській економічній науці і практиці. Однак вивчення вітчизняної економічної літератури Податковий кодекс та інші дозволяє зробити висновок про те, що в Україні відсутні спеціалізовані наукові статті на тему державного податкового регулювання банківської діяльності. Деякі аспекти проблеми висвітлені в роботах П. Буряка, В. Гейця, А. Петрова, Н. Реверчука, І. Сала та ін. Проте, більшість авторів фокусують свою увагу на вивченні національної податкової системи та теоретичні основи оподаткування, ігноруючи при цьому світові досягнення в цій галузі і їх можливості в Україні. Вищесказане підтверджує актуальність теми дослідження, конкретизує її мета і завдання.

Мета статті. Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду оподаткування банків та висвітлення шляхів його застосування у вітчизняній практиці.

Виклад основного матеріалу. У світі немає єдиного підходу до побудови системи державного регулювання банківської діяльності, яка визначається особливостями соціально-економічного та історичного розвитку країн, менталітетом населення, політико-правовими чинниками, стратегічними цілями і пріоритетами. , Але деякі особливості все ще можна помітити.

Порівнюючи податкові системи банків в Україні та країнах ЄС, відзначимо, що в Україні і ЄС діють тільки два загальних податку - податок на прибуток і ПДВ. За кількістю податків він вище в Європі (комерційні банки України платять 6 видів податкових

платежів, країни ЄС - 9 [4; 7]). За рівнем податкового тягара Україна не сильно відрізняється від європейських країн [1, с. 155]. Однак при визначенні рівня податку комерційних банків на фрахт все сплачуються ними комісії в Україні не враховуються. Такі висновки щодо вдосконалення податкового регулювання банківської діяльності в Україні: для забезпечення ефективної роботи комерційних банків необхідно переглянути всі податки і збори, що стягуються з них, з метою доведення їх до оптимального рівня. Необхідно врахувати позитивний світовий досвід, який показує, що максимально допустимий рівень становить 30-40% від доходу. Якщо податкове навантаження перевищує 40% - починається процес скорочення заощаджень, стимули для підприємницької ініціативи і розширення діяльності зникають [9].

Податкове регулювання банків здійснюється різними способами, найбільш поширеним з яких є пільгове оподаткування. У світовій практиці широко використовуються такі види привілеїв:

- податкові вилучення (звільнення від оподаткування окремих об'єктів, елементів чи видів діяльності;
- податкові кредити (зміна строку оплати податку від одного місяця до року);
- занижені податкові ставки.

Проаналізувавши світовий досвід податкового регулювання банківської діяльності, ми виявили, що найбільш поширеним податковим важелем, який активно використовується практично у всіх розвинених країнах, є зниження податкових ставок. Популярність цього інструменту обумовлена тим, що його впровадження сприяє зростанню ділової активності та інвестиційної активності банків і, в той же час, забезпечує стійкий приплив коштів до бюджетів усіх рівнів. Однак не всі дослідники поділяють нашу точку зору. Деякі з них вважають, що оподаткування банківського сектора є недостатнім і тому пропонують збільшити податкове навантаження на нього [6]. Але досвід переконливо показав, що надмірне оподаткування доходів завжди призводить до пошуку різних методів несплати податків та ненадання фінансової звітності в органи статистики, тому ми не поділяємо цю думку. Інші експерти стверджують, що деякі дослідники стверджують, що податкові ставки банків повинні бути нижче, ніж ставки інших компаній, стверджуючи, що збільшення податкового тиску вплине на процентні ставки по кредитах, що буде мати відповідний

вплив на реальний сектор [3]. Сьогодні це особливо актуально для України, так як більшість вітчизняних підприємств обробної промисловості мають низьку вартість і не можуть використовувати дорогі кредити. Банки, з іншого боку, не можуть надавати кредити таким підприємствам, тому що існує високий ризик дефолту. З огляду на вищесказане, ми вважаємо, що найбільш оптимальним варіантом для України є об'єднання двох протилежних поглядів вчених на проблему банківського оподаткування. А саме: було б доцільно застосувати диференційовані ставки оподаткування прибутку банківських установ - підвищення ставок для спекулятивних операцій і зниження для найбільш пріоритетних, таких як інвестиції в інноваційні та сільськогосподарські підприємства і довгострокове інвестиційне кредитування реального сектора економіки. економіка [2, с. 255]. Що стосується податкових пільг, то на наш розсуд було б доцільно ввести їх для благодійних пожертвувань, розвитку соціальної інфраструктури і т.д.

Ефективним інструментом державного контролю в країнах з розвинутою ринковою економікою є спеціальна податкова система. Вперше це питання було піднято американським економістом Дж. Тобіна ще в 1970-х роках. Вчений запропонував обкладати податком спекулятивні валютні операції. Суть його теорії полягала в тому, що оподаткування транскордонних валютних операцій на рівні 0,1-0,25% від обсягу торгів дозволить скоротити масштаб спекулятивних операцій, які не позначаючись на довгострокових виробничих вкладеннях. Неоподатковуваний дохід Тобіна пропонувалося направляти в цільові фонди для фінансування пріоритетних міжнародних проектів. Згодом ідея Тобіна розвинулася серед інших вчених [5, с. 229], однак, його почали з великою обережністю розробляти на сучасному етапі розвитку світової економіки, після початку фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр..

Аналізуючи сутність і призначення спеціального оподаткування банківської діяльності у зарубіжних країнах, можна визначити три основні завдання, які вирішує система [10]:

- створення стабілізаційного фонду банківської системи з метою компенсації витрат на подолання наслідків фінансової кризи;
- відшкодування фіскальних втрат у період фінансової кризи та зменшення дефіциту державного бюджету;
- часткове зниження ризику банкрутства системно значимих банківських інститутів.

Фінансові ресурси, отримані в результаті сплати спеціальних податків і зборів, розподіляються по-різному в різних країнах. Наприклад, в Аргентині, Бразилії та Великобританії вони направляються в державний бюджет, що допомагає вирішити проблему його дефіциту, а в Швеції і Німеччині - вони накопичуються в спеціальному стабілізаційному фонді, який допомагає мінімізувати ризики банкрутство банку в умовах фінансової кризи. Для України перший і другий варіанти привабливі. Якщо ми будемо слідувати першим сценарієм, ми зможемо вирішити проблему дефіциту бюджету і, таким чином, підтримати реальний сектор, а в разі другого сценарію ми зможемо відновити довіру громадськості до банківської системи, що сприятиме притоку коштів. капітал і дозволить розширити кредитну базу банків.

В контексті зарубіжного досвіду заслуговує на увагу аналіз можливості і доцільності застосування податку на багатих, тобто оподаткування великої власності (багатства), зокрема, банкірів старшого рівня. Податок на багатство повинен об'єднувати всі періодичні податки на багатство, які слід розділити на дві групи:

- а) оподатковувану базу для перших визначають, зважаючи на валову вартість майна (нерухомості, землі, капіталу);
- б) оподатковувану базу для других обчислюють, враховуючи чисту вартість, тобто віднімаючи зобов'язання (борги), пов'язані із оподаткуванням майна та активів.

На нашу думку, всі фізичні, юридичні особи, резиденти, нерезиденти повинні бути платниками податків податку на майно. Застосування цього податку має політичні мотиви, оскільки той факт, що багаті повинні платити додатковий податок, робить позитивний вплив на політичний клімат в країні.

Однак введення цього податку в Україні може викликати ряд проблем:

- труднощі визначення ринкової вартості майна - якщо депозити, цінні папери досить прості для оцінки, то по відношенню до землі, житла неможливий, крім того, інститут банківської таємниці, який підтримує Закон України «Про банки і Банківська справа», може заважати оцінці депозитів.
- повна відсутність офіційної статистичної інформації про вартість майна в особистій власності громадян, в тому числі банкірів.

Висновки. Зарубіжний досвід податкового регулювання банківської діяльності вкрай важливий для України з економічних, соціальних і

політичних причин. Однак не завжди внутрішні умови і традиції надають можливість і полегшують застосування цього досвіду в вітчизняній банківській справі. Ефективними елементами світового досвіду, які слід враховувати в Україні, є: пільгове оподаткування у вигляді податкових відрахувань, податкових пільг і знижених податкових ставок; система спеціального оподаткування; оподаткування великої власності. Перспективи подальших досліджень у цій області полягають у тому, щоб визначити позитивний ефект від реалізації цих заходів і розробити конкретні механізми їх практичної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волохов В.І. Практичні аспекти оподаткування банківської діяльності / В.І. Волохов, С.А. Дудін, В.М. Коваль // Вісник Хмельницького національного університету : наук. журнал. – Сер.: Технічні науки. – Хмельницький : Вид-во ХНУ. – 2011. – № 3, т. 3. – С. 153-157.

2. Гланц В.Н. Оподаткування банків: вітчизняна практика і зарубіжний досвід / В.Н. Гланц // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2012. – № 3 (15). – С. 253-256.

3. Ключко Л.А. Удосконалення механізму оподаткування комерційних банків податком на прибуток / Л.А. Ключко // Науковий вісник Національної академії Державної податкової служби України. – Сер.: Економіка, право. – 2002. – № 4 (18). – С. 232-234.

4. Кулаковська О. Досвід оподаткування банків країн-членів ЄС та деякі проблемні питання оподаткування банків України / О. Кулаковська // Вісник Національного банку України : журнал. – 2009. – № 9. – С. 22-25.

5. Леонов С.В. Спеціальне оподаткування банків: зарубіжний досвід і можливості впровадження в Україні / С.В. Леонов, В.Н. Гланц // Бізнес Інформ : міжнар. наук. екон. журнал. – 2013. – № 2. – С. 228-231.

6. Оподаткування банків : навч. посібн. / І.В. Сало, І.І. Д'яконова, Н.Г. Євченко. – Суми : Вид-во "Університетська книга", 2010. – 208 с.

7. Орлова В.О. Податкове навантаження комерційних банків як фактор розвитку економіки на сучасному етапі / В.О. Орлова // Торгівля і ринок України. – 2010. – № 30, т. 1. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2010_30_1/Orlova.pdf.

8. Остапець А.І. Банківська система України: стан і перспективи розвитку / А.І. Остапець, А.В. Остапець // Фінанси України : журнал. – 2002. – № 8. – С. 114-126.

9. Пашкурова Н.П. Оподаткування прибутку комерційних банків: тенденції та проблемні аспекти / Н.П. Пашкурова. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://intkonf.org/pashkurova-npopodatkuvannya-pributku-komertsiynih-bankiv-tendentsiyi-ta-problemni-aspekti/>

10. Tax Contribution of The Financial Sector / European Comission. Taxation and Customs Union. [Electronic resource]. – Mode of access http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/fact_sheet/tax-contribution-fin-sector.pdf.

Пилипчук Олена Олександрівна,
студентка групи ФМФЗ-18-1

Науковий керівник:

Черкашина Катерина Федорівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКУ

Актуальність теми. Однією з основних цілей управління фінансово-економічною діяльністю банків є забезпечення відповідних умов для отримання запланованих фінансових результатів при одночасній підтримці задовільного рівня їх фінансового стану, що в умовах нестабільності світового та вітчизняного фінансових ринків набуває особливої актуальності. У зв'язку з цим зазначимо, що у процесі реалізації стратегічного управління фінансово-економічною діяльністю банківських установ пріоритетним завданням є вдосконалення оцінки їх фінансового стану з урахуванням умов зовнішнього середовища та внутрішніх особливостей ведення банківського бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікації, на які спирається автор. Дослідженням аналізу та оцінки фінансового стану банків значну увагу приділили такі зарубіжні науковці, як: Р.Дж. Кемпбелл, Р.Л. Міллер, П.С. Роуз, Дж.Сінки, Г.С. Панова, Ю.С. Масленченков, О.Б. Ширінська, Л.В. Давидова. Цим аспектам приділяли увагу й

вітчизняні вчені, зокрема О.Д. Вовчак, О.В. Дзюблюк, В.П. Пантелеєв, С.П. Халява, І.Є. Склеповий, Л.О. Примостка, Н.Шелудько, А.М. Герасимович, О.В. Крухмаль, В.В. Коваленко, С.А. Святко, В.М. Кочетков та ін.

Постановка завдання. Для контролю за ефективною реалізацією стратегічних фінансових цілей і завдань, що були поставлені перед банком, він має постійно в процесі управління фінансово-економічною діяльністю оцінювати свій фінансовий стан, оскільки оцінка поточного фінансового стану дозволяє відповісти на головне запитання: «що зараз відбувається з банком?», а також побачити тенденції до зміни основних показників і результатів фінансово-економічної діяльності банківської установи. Тому необхідно провести аналіз існуючих міжнародних систем оцінки фінансового стану банків з метою можливості використання їх у вітчизняній банківській практиці.

Виклад основного матеріалу. У Німеччині Федеральним відомством із контролю за банками та Бундесбанком в 1997 р. була впроваджена інформаційна система дистанційного моніторингу BAKIS, що є загальною стандартизованою системою моніторингу фінансово-економічної діяльності банківських установ, основною метою якої є оперативний аналіз фінансової ситуації, визначення тенденцій рівня кредитного ризику, ринкового ризику та ризику ліквідності. Крім того, ця система дозволяє здійснювати наукові дослідження основних тенденцій розвитку банківських груп і всієї банківської системи Німеччини. У зв'язку з цим зауважимо, що у системі BAKIS розроблений та діє спеціальний програмний комплекс, який у щомісячному, кварталному, піврічному та річному режимах розраховує 47 показників, пов'язаних з ризиками здійснення фінансово-економічної діяльності банківських установ. У тому числі: 19 показників характеризують кредитний ризик, 16 оцінюють ринковий ризик, 2 – ризик ліквідності, а ще 10 аналізують доходи та прибуток. Важливою особливістю німецької системи дистанційного моніторингу є те, що показники й групові порівняння, розраховані в BAKIS, не доводяться до відома вищого керівництва банків, з яким обговорюються лише тенденції, що склалися у банківській системі в цілому та її окремих сегментах [1, с. 63].

Оцінка фінансового стану банківського інституту у комплексній системі RATE здійснюється на основі 9 оціночних показників, що відображають: по-перше, види ризику, присутні у веденні банківського

бізнесу; по-друге, адекватність та ефективність контролю за цими ризиками. Щодо цього зазначимо, що аналіз фінансового стану банку містить 6 оціночних показників: капітал, активи, ринковий ризик, дохідність, зобов'язання, бізнес, аналіз яких здійснюється на основі дослідження звітів банківської установи, тенденцій зміни її ключових фінансових коефіцієнтів, стратегічних планів та іншої інформації, доступної Банку Англії. А оцінка основних показників контролю за фінансовим станом банку містить три фактори: внутрішній контроль, організація, менеджмент.

Метою фінансового моніторингу в банку є запобігання та протидія легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму з використанням банківської системи та контроль рівня ризиків, на які наражається банк. Об'єктами фінансового моніторингу в банку є операції, що здійснюються банком, та ризики, що їх супроводжують. Суб'єктами фінансового моніторингу є банківська установа та підконтрольні суб'єкти (особи, діяльність яких підлягає дослідженню).

Загальні принципи для організації процесу управління механізмом фінансового моніторингу наведено у таблиці 1. Головною метою фінансового моніторингу в банківських установах є забезпечення протидії відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Цілями фінансового моніторингу є зменшення операцій які пов'язані з відмиванням та фінансуванням тероризму, що здійснюються через банківську систему, а у випадку виявлення таких операцій – їх негайне зупинення.

Таблиця 1

Принципи організації механізму первинного фінансового моніторингу в банку [2, с. 271]

Принцип	Пояснення
законності	передбачає встановлення основної мети проведення фінансового моніторингу у фінансових установах
дотримання банківської таємниці	дотримання банківської таємниці фінансовими установами з обов'язковим розкриттям інформації про клієнта та його операції у разі існування підозри персоналу суб'єкта фінансового моніторингу щодо існування ознак сумнівності фінансової операції
інформаційної прозорості	побудова національної системи фінансового моніторингу з урахуванням світового досвіду, повне та постійне співробітництво з міжнародними організаціями, об'єднаннями та підрозділами фінансової розвідки інших країн, а також обмін інформацією, сучасними технологіями та методами

Продовження таблиці 1

уникнення конфліктів	фінансова установа зобов'язана докладати максимальних зусиль для уникнення конфлікту інтересів працівників установи і клієнтів, а також конфлікту інтересів клієнтів установи
взаємності	забезпечення багатостороннього обміну інформацією між спеціалізованими органами фінансової розвідки та міжнародними інституціями
економічної ефективності	необхідність існування позитивного економічного ефекту, тобто перевищення економічних вигід над витратами на організацію процесу фінансового моніторингу
обов'язковості	впровадження норм щодо проведення заходів фінансового моніторингу, визначених на підставі достовірних даних про об'єкти фінансового моніторингу за звітний період, та встановлення відповідальності суб'єктів фінансового моніторингу за порушення законодавства

В основі ефективного функціонування будь-якого механізму лежить узгоджене, цілеспрямоване, взаємодоповнююче функціонування всіх складових частин механізму. Його інструменти і важелі діють у чіткій послідовності, яка визначається впливом принципів та внутрішнього і зовнішнього середовища і становить механізм первинного фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема в банківських установах. Структурно-логічну схему механізму первинного фінансового моніторингу в банківській установі, розроблену на основі наведених вище підходів, наведено на рисунку 1.

Необхідність соціально-економічного розвитку суспільства, моніторингу й контролю досягнення цілей стратегічного управління фінансовою стійкістю, а також регулювання цього процесу на макроекономічному рівні зумовлює потребу у визначенні основних методичних принципів формування системи критеріїв та індикаторів забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи входить до складу фінансової безпеки держави через реалізацію грошово-кредитної безпеки. Зазначене можна простежити, розглянувши системи індикаторів, пропоновані різними науковцями. Так, О.І. Барановський зазначає, що фінансові індикатори характеризують тенденції розвитку фінансової і грошово-кредитної систем держави, що склалися, з точки зору їх відповідності вимогам економічної безпеки держави. До переліку індикаторів відносять завищення ставок процента за кредит порівняно з нормою прибутку; зниження частки

довгострокових кредитів у кредитних вкладеннях у економіку; зниження рентабельності продукції; темпи інфляції та зростання заборгованості із заробітної плати й соціальних трансфертів; перекося в рівнях рентабельності та індексів цін виробників за галузями; дефіцит бюджету; збільшення частки витрат населення на придбання іноземної валюти.

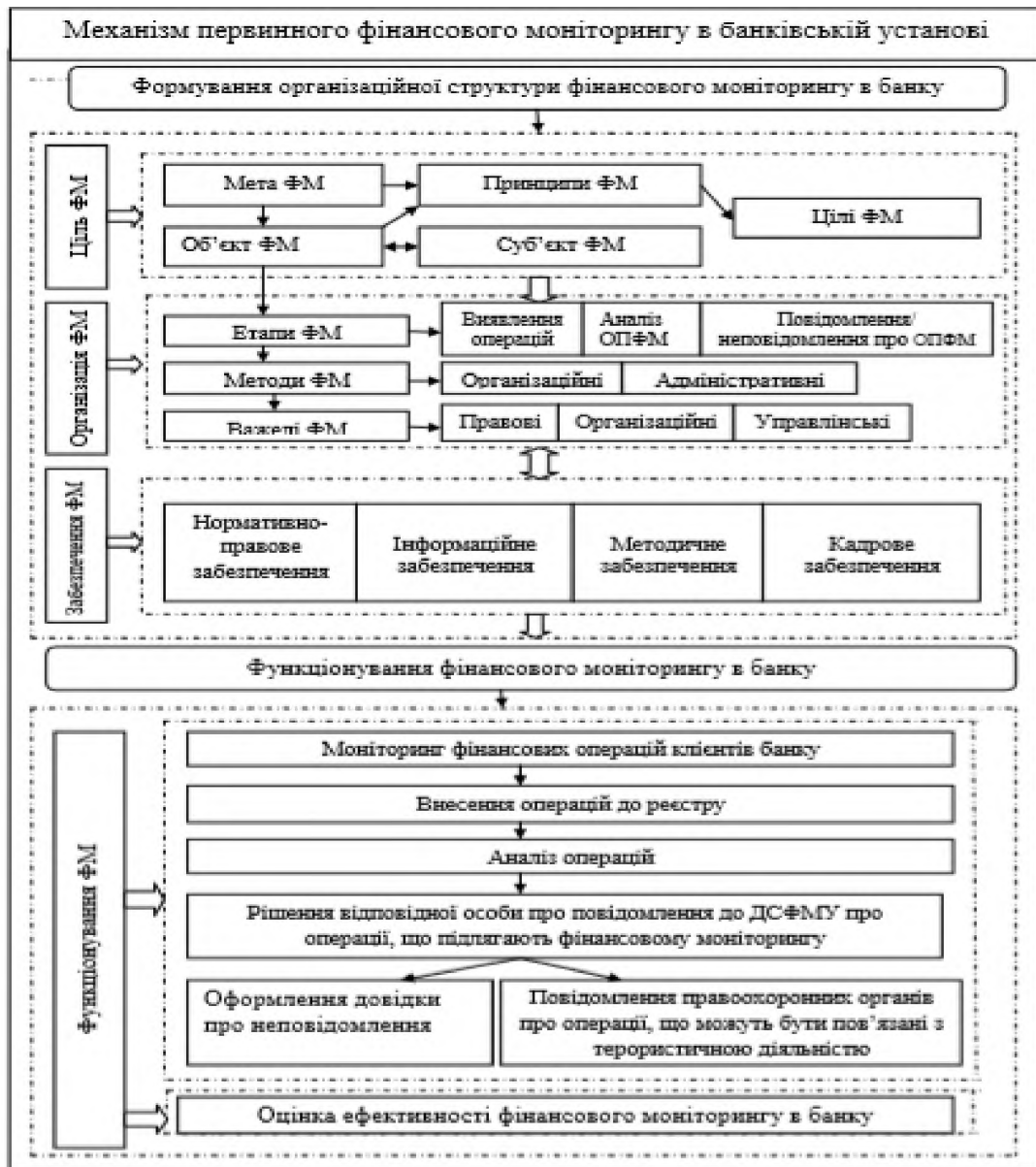

Рис. 1. Механізм первинного фінансового моніторингу в банківських установах

У працях С.В. Науменкової та С.В. Міщенко обґрунтована система індикаторів стабільності функціонування фінансового сектору в умовах формування нової фінансової архітектури з урахуванням вимог Міжнародного валютного фонду, а також запропоновані показники

оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни.

В.Т. Шлемко та І.Ф. Бінько наголошують на необхідності активного використання в системі фінансової безпеки моніторингових досліджень тенденцій зміни величини відповідних індикаторів. До останніх автори відносять такі: дефіцит державного бюджету; рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет України; рівень монетизації ВВП; ступінь доларизації національної економіки; швидкість обігу готівки; процентну ставку за банківськими кредитами; ставку рефінансування НБУ; відношення суми валових міжнародних резервів НБУ до загальної суми річного імпорту; валютний курс; частку довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі наданих кредитів; відношення суми власних обігових коштів підприємства до суми залучених обігових коштів; частку податків у обсязі ВВП [3].

Ефективність будь-якої управлінської системи великою мірою залежить від повноти, достовірності й своєчасності інформаційного забезпечення. Тому особливої актуальності при формуванні системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи набуває інформаційне забезпечення стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи. Основою оцінювання фінансової стійкості банківської системи виступає інформаційна база. Це множина показників: макроекономічних, агрегованих фінансових звітів і балансів, інституцій банківської системи, мікроекономічних. На наш погляд, інформаційна база для оцінки фінансової стійкості банківської системи повинна включати інформацію трьох типів: – загальноєкономічну й макроекономічну, котра є допоміжною та має загально економічний характер; – мікроекономічну, що надає можливість оцінити фактичний рівень фінансової стійкості банківської системи на основі розрахунку необхідних показників; – стратегічні напрями забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

При визначенні індикаторів фінансової стійкості банківської системи доцільно спиратися на три базові системи обліку – національні рахунки, комерційний бухгалтерський облік та керівні принципи банківського нагляду. Система національних рахунків (СНР) передбачає узгоджений, послідовний, інтерпретований набір макроекономічних рахунків, балансів і таблиць, що базуються на сукупності затверджених на міжнародному рівні концепцій, визначень, систем класифікації та правил обліку. СНР забезпечує комплексну систему обліку, котра

дає змогу складати й агрегувати економічні дані в тому форматі, що потрібен для економічного аналізу, прийняття рішень та розробки відповідної політики⁸. Важливу роль у розробці національних рахунків і суміжних методологій відіграє концепція резидентної належності, особливо сьогодні, в умовах поглиблення інтеграційних процесів, які супроводжуються перепливом капіталів.

МВФ рекомендує застосовувати 40 індикаторів фінансової стійкості: 25 для сектору депозитних корпорацій (із яких 12 основних) та 15 для клієнтів цього сектору, в т. ч. інші фінансові корпорації (2 індикатори), нефінансові корпорації (5), домашні господарства (2), ліквідність ринку (2) та ринки нерухомості (4). НБУ щокварталу складає та поширює дані за індикаторами фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків), 12 із яких є основними і 10 – рекомендованими.

По своїй суті фінансовий моніторинг в кредитних організаціях є комплексною інформаційно-аналітичною системою, що реалізує кібернетичні принципи і дозволяє кредитним організаціям ефективно організовувати внутрішні технологічні процеси, забезпечуючи високі показники рентабельності і фінансової стійкості. Фінансовим моніторингом в тому чи іншому обсязі займається кожна кредитна організація, однак вихід управління на стратегічний рівень досягається тільки за умови, що фінансовий моніторинг в банку є цілісною системою. Мінливі умови, в яких працюють банки, відкривають для них безліч можливостей, одночасно піддають складним і різноманітним ризикам, які кидають виклик традиційним підходам до банківського менеджменту. Одним з таких ризиків є ризик недостатньої прозорості власної структури банку для органів його управління. Безпосереднім наслідком реалізації даного ризику є ризик більш високого порядку – ризик недостатньої організаційної гнучкості, який знижує фінансову життєздатність банку. Але ж гнучкість, тобто адаптація ділової активності банку до ризиків і можливостей фінансового і правового середовища функціонування, є одним з принципів ефективної роботи банку.

Висновки. З урахуванням викладеного можна сказати: стрижнем контролінгу у банку покликаний стати гнучкий механізм збору повної і своєчасної інформації, що відноситься до управління банком, а також забезпечення адекватних способів її зберігання і обробки. Цей механізм повинен охоплювати всі бізнес-процеси банку, а

також відстежувати макроекономічні і ринкові зміни, що впливають на управління кредитною організацією. Побудова такого механізму є непростим методологічним завданням, і багато в чому з цієї причини практична реалізація концепції контролінгу в сучасних українських банках не отримала масштабного поширення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турчин Н.Б. Зарубіжні рейтингові системи оцінки банківської діяльності та їх особливості / Н.Б. Турчин // Наука й економіка. – 2018 – № 3. – С. 90–94.
2. Управление деятельностью коммерческого банка / под ред. О.И. Лаврушина. – М. : Юристъ, 2014. – 688 с.
3. Зверяков М.І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи// “Фінанси України”. - № 3. -2012 р. - С. 1-4.
4. Дмитров С.О. Методичні підходи до оцінки ефективності фінансового моніторингу в банку / С.О. Дмитров // Економіка і держава. – 2009. – № 11. – С. 29-31.
5. Юрій С.М. Банківський контролінг: теоретичні основи організації / С.М. Юрій // Молодий вчений. – 2017. – № 5. – С. 789–792.

Ревера Наталія Володимирівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Бриштін Вікторія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Кредитування споживчих потреб населення займає важливе місце у соціально-економічному розвитку більшості країн світу. Фізичні особи постійно прагнуть до поліпшення рівня свого життя. Споживче кредитування розглядають як один із найдохідніших видів банківської діяльності, проте одночасно й найбільш ризикований. Серед основних видів ризиків, на які наражається банк при споживчому кредитуванні, виділяють кредитний та операційний.

Значний вплив кредитного та операційного ризиків на процес споживчого кредитування та загалом на результати роботи банку викликає необхідність вибору доцільних методів моніторингу та управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління ризиками споживчого кредитування в науковій літературі приділяється значна і постійна увага. Вагомий внесок у її дослідження зробили провідні вітчизняні науковці: І.А. Аванесова, Г.П. Бортніков, В.В. Вітлінський, В.Я. Вовк, О.В. Дзюблюк, С.Б. Єгоричева, В.В. Коваленко, Т.Т. Ковальчук, Л.В. Кузнецова, В.Д. Лагутін, С.В. Міщенко, С.В. Науменкова, І.Б. Охріменко, Л.О. Примостка, Л.М. Рябініна, К.Ф. Черкашина, О.О. Чуб, Н.П. Шульга та інші. Серед зарубіжних вчених, які досліджують цю проблему, слід назвати: В. Іванова, О. Лаврушина, В. Лексіса, Ф. Мишкіна, Е. Ріда, К. Редхе, П. Роуза, Дж. Сінкі, Б. Соколова, С. Хью та інших. Варто зазначити, що в економічній літературі немає єдиного підходу до визначення споживчого кредиту, тому це питання в майбутньому має право на доопрацювання.

Виклад основного матеріалу. Споживчий кредит - це невиробничий кредит, тобто не призначений для отримання додаткового прибутку, який надається для задоволення споживчих потреб населення (кредит фізичній особі) чи найманих працівників (кредит юридичній особі), під процент у тимчасове користування на умовах забезпечення, повернення, строковості, платності та цільової спрямованості та сплачується за рахунок джерел, не пов'язаних з експлуатацією об'єкта кредитування [4, с. 315]. Об'єктом кредитування може бути будь-який предмет споживання (товар чи послуга). Кредитують купівлю нерухомості, купівлю техніки, оплату за навчання, лікування, проведення ремонтних робіт в квартирах чи будинках [3].

Після проведення дослідження наукових та інших джерел можна здійснити класифікацію споживчих кредитів за низкою ознак, у тому числі за категоріями позичальників, строками та методами погашення, цільовим направленням використання коштів, видами забезпечення, об'єктами кредитування та іншими ознаками (табл. 1).

У сучасних умовах споживчий кредит виступає важливим сегментом фінансово-кредитного ринку, є вигідним для банків та інших фінансово-кредитних установ. Для того щоб ми могли конкретніше дослідити масштаби споживчого кредитування в Україні, пропонуємо

переглянути інформацію про кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) домогосподарствам за останні три роки (рис. 1).

Таблиця 1

Класифікація споживчих кредитів за окремими ознаками

Ознаки класифікації	Види споживчих кредитів
За формою видачі	Грошові кредити Товарні кредити
За суб'єктами кредитування	Банківські споживчі кредити Кредити, що надаються торговельними організаціями Кредити небанківських кредитних організацій Кредити, що надаються позичальникам їхніми роботодавцями
За наявністю посередника між банком та позичальником	Прямі кредити Непрямі кредити
За категоріями позичальників	Всім прошаркам населення Окремим соціальним групам Окремим віковим групам Групам, що відрізняються за рівнем кредитоспроможності Групам, що потерпіли від стихійних лих, воєнних дій тощо
За цільовим призначенням	Цільові кредити: - на невідкладні потреби; - на капітальний ремонт житла; - на придбання товарів; - на освіту. Нецільові кредити
За ступенем покриття кредитом вартості споживчих товарів	Кредити на повну вартість товару (послуги) Кредити на часткову оплату товару (послуги)
За наявністю забезпечення	Незабезпечені (бланкові) Забезпечені: гарантія, поручительство, страхування
За строками погашення	До запитання Термінові: - короткострокові кредити (терміном до 1 року); - середньострокові кредити (терміном від 1 року до 3 років); - довгострокові кредити (терміном від 3 року до 5 років).
За способом погашення	Разові кредити Поновлювані кредити (револьверний та овердрафт)
За методом погашення	Кредити з відстроченням платежу Кредити без відстрочення платежу (одноразовий платіж)
За методом стягнення відсотків	Кредити зі сплатою відсотків у момент погашення Кредити зі сплатою відсотків у момент надання Кредити зі сплатою відсотків рівномірними внесками протягом строку користування Кредити зі сплатою відсотків нерівномірними внесками упродовж строку користування

Джерело: складено на основі [5, с. 75; 32, с. 399-403; 36, с. 145-147; 67, с. 81; 82, с. 349-350]

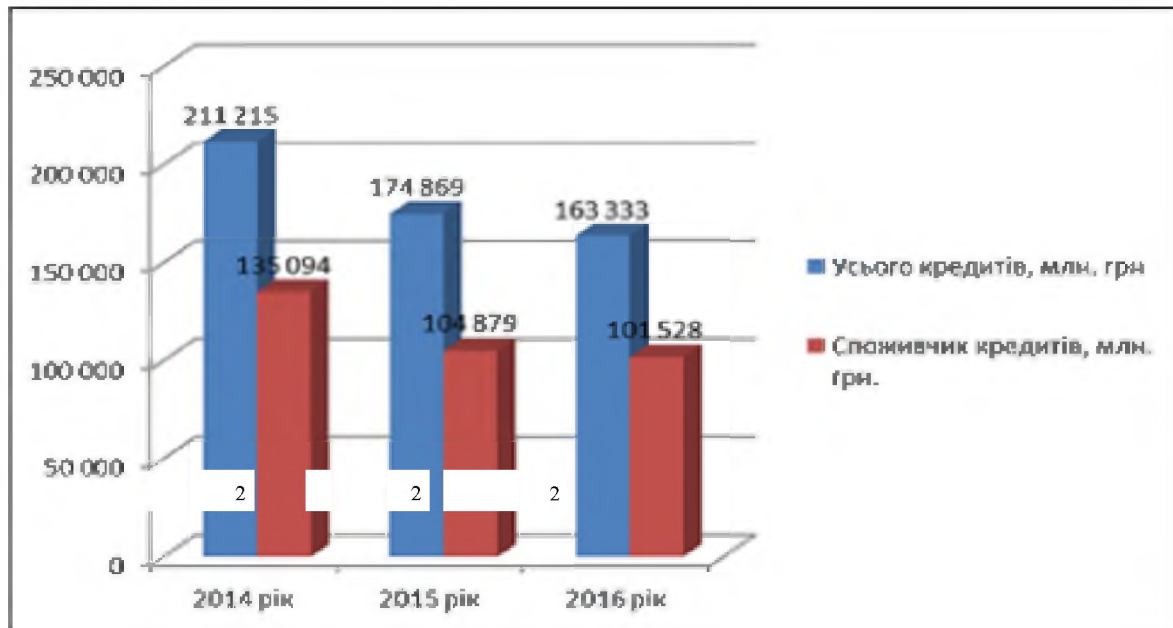

Рис. 1. Кредити, надані домашнім господарствам на протязі 2016–2018 рр.[1]

Так, як практика і теорія підтверджують, що ризик є неминучим чинником банківської діяльності, то важливою умовою діяльності будь-якого банку є вміння управляти ризиками.

На рис. 1 можна побачити, що обсяг усього наданих кредитів на протязі трьох років прямує до збільшення, ця тенденція притаманна споживчим кредитам, які були надані домашнім господарствам. Але з рисунку також помітно, що споживчі кредити в порівнянні усі загальною сумою виданих займів займають досить вагоме місце на протязі 2016–2018 рр.

Оскільки останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості видачі споживчих кредитів, українські банки зіткнулись із проблемою неповернення населенням отриманих кредитів, це підкреслює важливість розробки методик оцінки кредитоспроможності фізичних осіб і ризику банків при наданні споживчих кредитів.

Отже, комерційним банкам України необхідно приділяти більше уваги моніторингу внутрішньобанківських процесів, скоринговим процедурам, які помітно спростять оцінку потенційного позичальника при здійсненні споживчого кредитування, оскільки використання комерційними банками України системи скорингу в процесі споживчого кредитування дозволить удосконалити свою діяльність і покращити обслуговування клієнтів.

У практиці багатьох американських банків для оцінки позичальника використовують „правило п’ятьох сі”:

- 1 C (customer`s character - характер позичальника) - сюди відносять репутацію позичальника, ступінь його відповідальності, готовність і бажання сплатити борг;
- 2 C (capacity to pay - фінансові можливості) - це правило припускає аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому;
- 3 C (capital) - майно, капітал;
- 4 C (collateral) - передбачає забезпечення позики, якість і ступінь реалізовуваної застави у випадку непогашення позики;
- 5 C (current business conditions and goodwill - загальні економічні умови) - визначають економічні умови у країні і впливають на становище позичальника і банків.

Перераховані критерії інколи доповнюють шостим – 6 C (control) - моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку.

Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, правильно організовують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля.

Банки при оцінці кредитних ризиків по позиках, які вже були видані застосовують кредитний класифікатор, згідно з яким кредити групуються в ризикові класи:

- 1) кредити із мінімальним ризиком;
- 2) кредити із підвищеним ризиком;
- 3) кредити із граничним ризиком;
- 4) нетипові кредити (надані як виняток з правил)

У цьому аспекті цікавим є досвід зарубіжного банківського сектора із залучення до оцінки кредитного ризику незалежних рейтингових агентств. Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий об’єм інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій, у нього відсутня будь-яка зацікавленість, крім формування достовірної оцінки кредитного ризику банку [9]. Отже, вважаємо, що в Україні необхідно заохочувати до створення рейтингових агентств, тому що їхня діяльність буде сприяти зниженню кредитних ризиків банків і підвищувати надійність банківської системи України в цілому.

Висновки. На основі узагальнень розробок провідних фахівців у сфері споживчого кредитування категоріальний зміст «споживчого кредиту» можна визначити наступним чином: «Споживчий кредит - це невиробничий кредит, тобто не призначений для отримання додаткового прибутку, який надається для задоволення споживчих потреб населення (кредит фізичній особі) чи найманих працівників (кредит юридичній особі), під процент у тимчасове користування на умовах забезпечення, повернення, строковості, платності та цільової спрямованості та сплачується за рахунок джерел, не пов'язаних з експлуатацією об'єкта кредитування».

Для підвищення рівня фінансового моніторингу та зменшення рівня ризику під час видачі споживчих кредитів слід вирішити наступні завдання:

- використовувати комплексні методики оцінки кредитоспроможності позичальника - фізичної особи (це знизить привабливість деяких кредитних програм, проте зменшить кредитний ризик);
- створити та забезпечити функціонування загальнодержавного бюро кредитних історій;
- створити регіональні рейтингові агентства, які б концентрували інформацію про всіх потенційних позичальників;
- банкам сформулювати резерви у необхідних обсягах для покриття ризиків проблемної заборгованості;
- використовувати в усіх банківських установах колегіального методу авторизації кредиту, який забезпечує більш детальний контроль за наданням кредитів;
- використовувати заставу, як найефективніший вид забезпечення і спосіб мінімізації кредитного ризику;
- приділяти достатньо уваги питанням попередньої оцінки майна, що приймається у заставу, для чого необхідно розглядати можливість створення спеціальних відділів та налагодження співробітництва зі спеціалізованими товариствами з оцінки майна та агентствами нерухомості. У результаті проведеного дослідження було визначено, що основними користувачами споживчого кредиту є громадяни, доходи яких переважно або більшою мірою витрачаються на товари першої необхідності та обов'язкові платежі. Найбільша потреба у споживчому кредиті виникає у період придбання товарів тривалого користування при недостатньому власному фінансовому забезпеченні – на початку самостійного існування, при створенні сім'ї тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко О. Організація регулювання процесів споживчого кредитування у країнах Центральної та Східної Європи / О. Бутенко // Банківська справа. - 2008. - № 1. - С. 18-23.
2. Аржевітін С.М. Сутність та роль кредиту в сучасних умовах / С.М. Аржевітін // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / М- во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; відп. ред. С.І. Дем'яненко. – 2009. – Вип. 23. – С. 224-234.
3. Система банківського менеджменту: Навч. посібник / А.Т. Головкин, В.І. Грушко, М.П. Денисенко та ін.; За ред. О.С. Любунь та В.І. Грушко. – К.: Інкос, 2008. – 480 с.
4. Яковенко Н.В. Актуальні аспекти теорії та практики кредитування населення в умовах ринкової економіки / Н.В. Яковенко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 2. – С. 313–323.
5. Бондар О.П. Банківське споживче кредитування населення / О.П. Бондар // Науковий вісник: Фінанси банки, інвестиції. – 2009. – №4 – С. 68-83.
6. Бауэр В. Методические основы управления операционным риском коммерческого банка / В. Бауэр, С. Дубков, Ю. Кузнецова, В. Дадалко // Банкаускі веснік. – 2011. – №34. – С.39-46.
7. Лаврушин О.И. Кредит и экономический рост / О.И. Лаврушин // Банковское дело. - № 1. - 2010. - С. 24-27.

Старченко Анастасія Миколаївна,
студент групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Перехрест Лілія Миколаївна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Досліджено основні засади валютного регулювання та контролю в Україні. Визначено взаємозв'язок між валютною політикою, регулюванням і контролем. Для обґрунтування місця валютного регулювання та контролю в управлінні валютними відносинами розроблено напрями їх вдосконалення.

Постановка проблеми. Функціонування національної економіки та державного механізму в умовах актуалізації різноманітних загроз як внутрішнього, так і зовнішнього характеру вимагає максимальної концентрації зусиль та наявних ресурсів, насамперед, у напрямку захисту критичної інфраструктури, у якій банківська система посідає одне з чільних місць. При цьому надзвичайної важливості набуває послідовна та виважена валютна політика держави. Лише постійне вдосконалення правового регулювання всіх складових реалізації цієї політики може сприяти стійкості валютного ринку до різноманітних впливів та забезпеченню фінансової безпеки держави. Отже дослідження проблем валютного регулювання та контролю в Україні має важливе значення, що й обумовлює актуальність даної статті.

Аналіз досліджень та публікацій. Різні аспекти валютного регулювання у своїх працях висвітлювали представники як юридичної, так і економічної науки. Одним із перших свого часу комплексне дослідження правового регулювання валютних відносин здійснив Є.О. Алісов [1].

На сучасному етапі проблемам формування та реалізації валютної політики держави присвятили свої роботи такі науковці і економісти як Н.Е. Бодрова, О.І. Бориславська, Ф.О. Журавка, теорію та практику валютного регулювання досліджують М.В. Старинський, В.В. Маліков та багато інших науковців. Водночас в існуючих наукових публікаціях не розглядалися правові аспекти валютного регулювання

та контролю у контексті захисту критичної інфраструктури загалом та її кредитно-банківського сегменту.

Мета статті. Отже, метою статті є дослідження основних засад валютного регулювання та контролю в Україні, аналіз сучасних тенденцій їх розвитку з метою забезпечення стабільного функціонування інфраструктури у кредитно-банківській сфері.

Виклад основного матеріалу. Валютне регулювання є невід'ємною складовою державного регулювання економіки, методи якого традиційно прийнято поділяти на економічні та адміністративні.

Суб'єктом, який уповноважений застосовувати весь арсенал як економічних, так і адміністративних методів валютного регулювання є НБУ. Економічні (ринкові) методи реалізуються, насамперед, через дисконтну та девізну валютну політику центрального банку. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України» дисконтна валютна політика полягає у зниженні або підвищенні Національним банком України процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту і пропозиції на позичковий капітал. Девізна політика визначається як політика регулювання валютного курсу шляхом купівлі і продажу іноземної валюти [2].

Практично весь арсенал адміністративних методів впливу на валютний ринок можна відстежити на прикладі ретроспективного аналізу дій НБУ в кризових умовах, спричинених анексією у 2014 році АР Крим та подальшим розгортанням агресивних дій РФ щодо нашої держави. Реалізуючи ці методи, НБУ застосовував низку наявних у його розпорядженні заходів. Зокрема він скористався своїм правом тимчасово корегувати у бік скорочення строк повернення валютної виручки а також встановлювати, яка частина цієї виручки підлягає обов'язковому продажу на валютному ринку. Метою запровадження таких обмежень є збільшення надходжень іноземної валюти на вітчизняний валютний ринок. Паралельно діють і обмеження для імпортерів. Однак останні стосуються лише імпортних операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, і полягають у встановленні граничного строку з моменту здійснення на користь іноземного контрагента авансового платежу чи виставлення векселя, протягом якого визначений у контракті товар повинен надійти в Україну. Цей захід спрямований, передусім, на протидію фіктивному імпорту як способу незаконного виведення за кордон валютних ресурсів. До того ж придбання цих ресурсів на валютному ринку

створювало б додатковий попит на іноземну валюту, що мало б негативний вплив на стабільність національної грошової одиниці.

Для банків дієвим інструментом обмеження необґрунтованого попиту на іноземну валюту є ліміт відкритої валютної позиції, який встановлює та періодично змінює залежно від поточної ситуації НБУ. Не маючи зобов'язань в іноземній валюті, банк може придбавати валютні ресурси на валютному ринку лише в межах зазначеного ліміту. У разі ж перевищення останнього НБУ як регулятор може застосувати до банку-порушника заходи впливу, передбачені статтею 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [3].

Аналіз Закону України «Про валюту і валютні операції», вказує на те, що він не лише за формою, але й за змістом втілює сучасні підходи до державного регулювання економіки загалом та валютно-фінансової сфери зокрема. Так у статті 2 виокремлено наступні принципи валютного регулювання:

- свобода здійснення валютних операцій
- ризикоорієнтованість, прозорість, достатність та ефективність валютного регулювання
- самостійність та ринковість валютного регулювання.

При з'ясуванні змісту зазначених принципів звертає на себе увагу однозначне закріплення пріоритетності ринкових інструментів валютного регулювання над адміністративними. Останні отримали влучну назву «заходи захисту», чим підкреслюється їх призначення виключно для протидії системним ризикам, що загрожують фінансовій стабільності. У статті 12 вказаного Закону закріплено види таких заходів, однак їх перелік подано не у вичерпній формі, а з відсиланням до нормативно-правових актів НБУ, зокрема щодо заходів відповідно до статті 71 Закону України «Про Національний банк України». При цьому, аналізуючи зміст цієї статті, можна зробити висновок про практичну ідентичність підстав для застосування передбачених нею заходів тим підставам, які визначені у частині 1 статті 12 Закону України «Про валюту і валютні операції». Тому, на нашу думку, доцільно викласти перелік заходів захисту у вичерпній формі. Натомість конструкцію статті 71 Закону України «Про Національний банк України» побудувати із використанням відсильної норми до положень статті 12 Закону України «Про валюту та валютні операції». Такий підхід сприятиме забезпеченню єдності та чіткої визначеності валютного регулювання.

В економічній реальності управління валютними відносинами відображається у формі окремих структурних елементів: валютної політики, валютного регулювання і валютного контролю (рис. 1).

Рис. 1. Процесно-функціональне представлення управління валютними відносинами

Оскільки практично існує брак уваги з боку фахівців на проблему співвідношення валютної політики, валютного регулювання і валютного контролю, зазначимо, що дослідження проблеми співвідношення означених понять із грошово-кредитною політикою і регулюванням отримують поширення, а тому потребують аналізу.

Зокрема, дискусійним є підхід, за яким валютна і грошово-кредитна політика (а, відповідно, і валютне та грошово-кредитне регулювання) є складовими частинами монетарної політики [4, с. 6]. По-перше, грошово-кредитна і монетарна політики є синонімами, адже з англійської «monetary policy» – це і є «грошово-кредитна політика». По-друге, валютна політика є окремим випадком грошово-кредитної політики, її органічною складовою, адже «валюта» – це національна грошова одиниця будь-якої країни, з чого випливає, що саме по собі поняття «валюта» є синонімом до слова «гроші», тому й валютне регулювання є окремим випадком і органічною складовою грошово-кредитного або монетарного регулювання. Поряд із цим, якщо грошово-кредитне регулювання є засобами і методами грошово-кредитної політики, то і валютне регулювання є засобами та методами валютної політики, адже будь-яка валюта є, перш за все, національною грошовою одиницею певної країни.

Об'єкти політики і регулювання збігаються, водночас валютний контроль спрямований не на курс, грошовий попит і пропозицію та валютні операції як такі, а на документальне відображення цих процесів у бухгалтерському і податковому обліку та звітності.

Суб'єкти, мета і, особливо, спосіб реалізації досліджуваних понять значно різняться між собою, проте їх об'єднує причинно-наслідковий зв'язок здійснення, що й підтверджує єдність політики, регулювання і контролю як елементів управління валютними відносинами.

Метою системи валютного регулювання є досягнення довгострокових цілей валютної політики, задля реалізації чого система має вирішувати низку завдань:

- відбір ефективних (для визначених орієнтирів) інструментів і методів регулювання;
- вчасна ідентифікація загроз запланованому розвитку валютних відносин і побудова раціонального механізму нівелювання їхнього впливу;
- забезпечення координації між відокремленими виконавцями регулятивних заходів;
- формування дієвої комунікації між регуляторами, ринковими агентами та іншими зацікавленими суб'єктами;
- побудова гнучкого алгоритму коригування проміжних і кінцевих цілей відповідно до змін у валютній політиці.

Країна-сусід Польща має власну історію становлення валютного законодавства. З 90-тих років минулого століття Банк Польщі активно використовує курсову політику для боротьби з інфляцією. Однією з перших реформ можна вважати введення фіксованого обмінного курсу для п'яти найвпливовіших валют, щоб стримати інфляцію. Водночас надходження від приватизації та обмеження монетарної політики польського уряду в 2000–2001 рр. допомогло зміцнити обмінний курс злотих і вплинуло на приплив іноземного капіталу.

Закон "Про іноземну валюту" від 27 липня 2002 р. скасував усі обмеження на рух коштів між Польщею та країнами Євросоюзу, ввівши нові обмеження по відношенню до країн, які не є членами ЄС, а уряд Польщі зміг досягнути стабільності валютного курсу, мобільності капіталу та грошової автономії [5]. Порівнюючи вітчизняний досвід переходу до лібералізованого валютного контролю з країнами Європи, можна помітити спільні ознаки. Завдяки спрощенню проведення валютних операцій для розвитку підприємництва й міжнародного співробітництва з'являється потреба в здійсненні заходів боротьби з відмиванням за допомогою фінансових установ доходів кримінального походження, що для економіки країни з таким високим

рівнем тінізації, як в Україні, є небезпечним. За офіційними даними в січні – вересні 2018 р. рівень тіньової економіки був 32% від обсягу офіційного ВВП, що є найнижчим показником за останні роки (рис. 2).

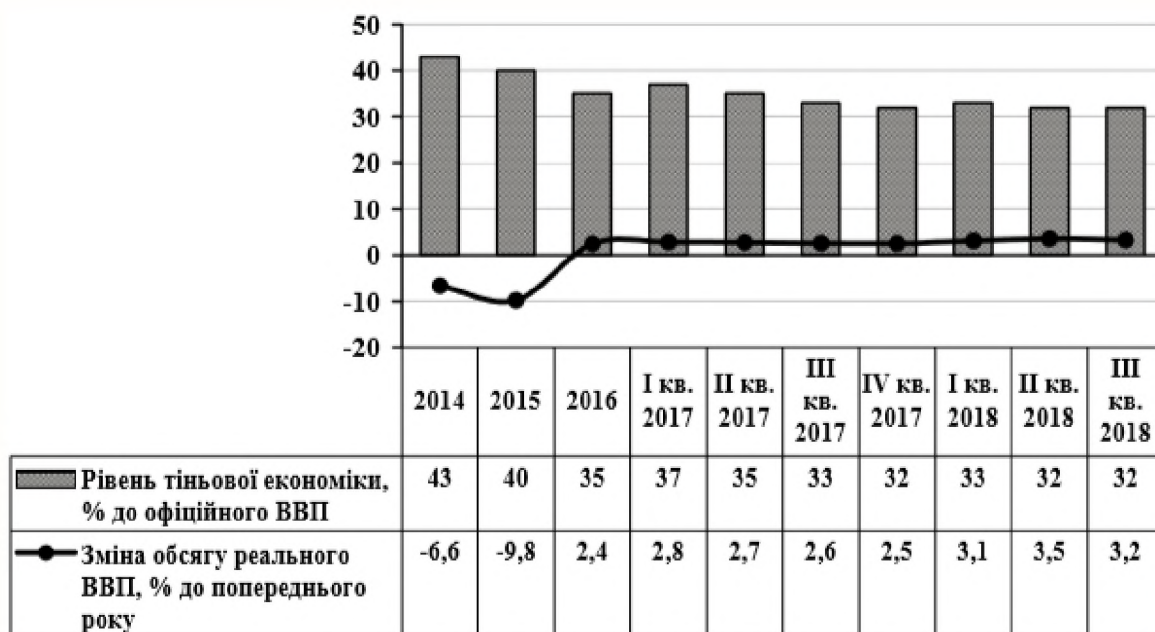

Рис. 2. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від офіційного обсягу ВВП) Джерело: складено авторами на основі [6].

Незважаючи на позитивну тенденцію щодо зниження загального рівня тіньової економіки в 2018 р., рівень тінізації за видами економічної діяльності за статтею "Фінансова та страхова діяльність" зріс на 16 в.п. у порівнянні з 2015 р. Це свідчить про несприятливі умови для ведення бізнесу як усередині країни, так і при проведенні зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Загалом, виходячи з викладеного, можна сформулювати такі основні висновки: валютне регулювання в Україні наразі проходить період системних трансформацій, пов'язаних із реформуванням національного законодавства та його приведенням у відповідність до сучасних ринкових потреб та європейських стандартів; невід'ємною складовою загального курсу на дерегуляцію у сфері господарювання, спрямованого на покращення умов ведення бізнесу в Україні та посилення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки, має бути поступова валютна лібералізація; у процесі подальшого реформування сфери валютних відносин необхідно виходити із

пріоритетності інтересів національної безпеки враховуючи, що ефективне валютне регулювання є одним з ключових чинників стабільного функціонування критичної інфраструктури як у цілому, так і у банківській системі зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алісов Є.О. Правове регулювання валютних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1996. 24 с.
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6. Ст. 30.
4. Береславська О. І. Інструменти валютного регулювання: структура та класифікація / О. І. Береславська, В. А. Овсяник // Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. — 2014. — № 1. — С. 6—13.
5. Офіційний сайт уряду Польщі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gov.pl>
6. Маліков В.В., Дмитрієв І.А., Дегтяр О.А. Валютне регулювання в Україні: теорія і практика: монографія. Харків: ХНАДУ, 2012. 319 с.

Степура Андрій Григорович,

студент групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Перехрест Лілія Миколаївна,

*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Актуальність. Сучасні банківські процеси конкуренції обумовлені змінами, що відбуваються на національному та світовому фінансових ринках, а також мають низку особливостей, що відрізняють її від конкуренції в інших секторах економіки. Головними факторами, що впливають на загострення конкуренції, є глобалізація світового фінансового ринку, розвиток нових фінансових та електронних технологій, що обмежує доступ до кредитних ресурсів, а також індивідуальність банківських продуктів.

Все це приводить до того, що банки вибирають стратегії, які націлені на лідируючі позиції в конкурентному середовищі, а також збереження та підвищення їх конкурентоздатності. Основними негативними факторами, що впливають на ці процеси, є загальний стан економічної та політичної обстановки, неефективність державного регулювання та неефективне управління, нездатність адаптуватися до кризових і посткризових умов, та, найголовніше, відсутність інтегрованих підходів до управління банком як комплексом, здатним до самоорганізаційної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкурентоздатність у своїх працях вивчали такі науковці, як В.О. Ткачук, С.Л. Тігіпко, А.А. Качурин, Н.В. Касьянов, Т.Д. Гірченко, Ю.О. Заруба, І.В. Коломієць. Також проблеми оцінки конкурентоздатності досліджувалися в роботах Мірошніченко О.В., Медведєва М.В., Колесова П.Ф. та інших вчених.

Постановка проблеми. Однак, незважаючи на численні вивчення та результати наукових досліджень, деякі питання залишаються невирішеними, зокрема питання підходу до визначення сутності конкурентоздатності банку та її оцінки відповідно до факторів конкурентоздатності банку. У зв'язку з постійною зміною умов

функціонування банків існує необхідність вивчення факторів впливу на конкурентоздатність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська конкуренція є основною рушійною силою на ринку банківських продуктів, вимагає ретельного вивчення сутності. Згідно з даними В.О. Ткачука банківську конкуренцію необхідно визначити як суперництво між учасниками ринку банківських послуг, а він характеризується високим рівнем конкуренції [9]. Під час дослідження сутності конкурентоспроможності банків необхідно відрізнити класичну конкуренцію виробників від конкуренції між банківськими установами.

Тому доцільно виділити особливості банківської конкуренції:

- 1) об'єкт конкуренції – це не товар, а банківські ресурси, сформовані банком для здійснення операції;
- 2) банк на ринку може виступати і як продавець, і як покупець;
- 3) виробництво і продаж банківських і фінансових послуг можуть бути сконцентровані в одному банку без залучення зовнішніх каналів продажів;
- 4) діяльність банків та їх установ суворо регламентується НБУ;
- 5) конкурента боротьба існує не лише між банківськими установами, але й між банківськими та небанківськими фінансовими установами.

Сутність банківської конкуренції відображається на найважливішій характеристиці банківських послуг на ринку, а саме на її конкурентоспроможності.

Конкурентоздатність банку є ключовим показником, що визначає рівень її ефективності. Так, незважаючи на важливість цього поняття, серед науковців немає єдиної думки про визначення сутності поняття. Серед учених немає єдиної чіткої економічної інтерпретації цього терміна, що призводить до виникнення суперечностей під час аналізування конкурентоспроможності банківських установ та під час управління нею. Вчені розглядають конкурентоздатність банків по-різному, зокрема у таблиці 1. представлено основні підходи до визначення сутності цього поняття.

Активний розвиток ринку фінансових послуг, який останнім часом спостерігається в Україні, зумовив посилення конкуренції між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами. Разом із тим банківська конкуренція набула міжнародних масштабів, оскільки вітчизняні банки поступово здійснюють вихід на міжнародні ринки

капіталів, а іноземний капітал має досить активну присутність у банківському секторі України.

Таблиця 1.

Характеристика чинників що впливають на конкурентоздатність банку[4]

№ пор.	Група чинників	Характеристика чинників
1.	Структурні дисбаланси економіки України	скорочення реального сектору економіки; прискорення інфляції призвело до зниження доходів населення та споживання в реальному вимірі; зростання частки відтоку коштів з економіки України на оборону; розвиток фінансового сектору супроводжується стрімким зменшенням банків, скороченням депозитної бази та пропозиції кредитів; у 2015 р. знос капіталу перевищив інвестиції; заощадження зосереджені у фінансових установах, уряді та домашніх господарствах; сировинна орієнтація промислового виробництва; підвищена вразливість до макроекономічних шоків; хронічні платіжні дисбаланси; імпортозалежність
2.	Чинники макросередовища функціонування банків	обсяги промислового виробництва; активізація діяльності суб'єктів підприємницької діяльності; життєвий рівень населення України; ступінь розвитку фондового ринку; активізація зовнішньоекономічної діяльності підприємств України; розгортання інфляційної спіралі; рівень безробіття
3.	Чинники макросередовища функціонування банків	швидкість та строки освоєння банком ділового циклу певного бізнес-напрямку або певного банківського продукту; товарна політика, що включає асортиментну й обсягову політику; цінова політика (розчленування і диференціація цін, врівноважувальне ціноутворення); збутова політика (організація мережі збуту); комунікаційна політика (власне продаж, реклама, робота з громадськістю, стимулювання збуту); розроблення та реалізація клієнтоорієнтованої корпоративної стратегії

За показниками, що наведено в табл. 1, видно, що загальна кількість діючих банків скоротилася до 76 на 01.09.2019 року установ, так як у 2014 було 180, що стосується банків з іноземним капіталом, то їх кількість за період змінювалася: максимальна кількість була в 2012 р., у 2019 р. – 36 банки, а мінімальна – у 2009 р. та в 2016 р. – 17 банків. Отже, можна зазначити, що присутність банків з іноземним капіталом теж здійснює вагомий вплив на розвиток конкуренції в банківській системі[6].

Важлива характеристика активності конкурентної середовища на ринку, яка звертає на себе увагу вчених – це ступінь протидії конкурентів в боротьбі за споживачів та нові ринкові сегменти, або інтенсивність конкуренції. До чинників, які дають змогу кількісно оцінити ступінь інтенсивності конкуренції, необхідно віднести: характер розподілу ринкових часток між конкурентами, темпи росту ринку та його рентабельність [7].

Для оцінки характеру розподілу ринкових часток між конкурентами зазвичай використовують показник ринкової концентрації, який показує ступінь монополізації ринку та є величиною, яка зворотна до інтенсивності конкуренції.

Концентрація за депозитами та активами зростає з кожним роком, і це вказує на те, що на банківському ринку присутня монополістична конкуренція, оскільки третя частина послуг на банківському ринку сконцентрована у декількох банках; показник концентрації за капіталом має тенденцію до зменшення, що означає збільшення капіталу банків; зростає роль великих банків, частка ринку яких більше 1%; конкуренція підсилюється за рахунок обмеженого зростання ринку.

Хоча банківський ринок України загалом середньоконцентрований, це ще не означає високу інтенсивність конкуренції, а лише свідчить про значну частку банків-лідерів та велику кількість банків, частка яких занадто мала. На оптимальному ринку банківських послуг має працювати обмежена кількість банків. За таких умов вони можуть успішно підтримувати свою фінансову стабільність, у них більше можливостей для диверсифікації, меншими є витрати на розміщення активів. За час кризи концентрація змістилась у бік державних, іноземних та найбільших банків.

Висновки. Отже, конкурентоздатність банків є показником ефективності їх діяльності. У сучасних умовах соціально-політичної кризи та нестабільної економічної ситуації формування конкурентних

переваг, які дають змогу виділити банківську установу на фоні конкурентів на ринку, і забезпечення їх високого рівня в довгостроковій перспективі є кінцевою метою функціонування банку. Таким чином, зростаюча конкуренція на банківському ринку, яка спостерігається останніми роками, визначає необхідність вирішення низки завдань, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності українських банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гірченко Т.Д. Стратегія конкурентоспроможності банків в умовах активізації розвитку ринку банківських послуг . Регіональна економіка. - 2009. № 4. С. 122–127.
2. Жуков А.І. Послуги комерційних банків: зарубіжний досвід і практика / А.І. Жуков. – М. : ОА «Консалтбанкир», 2013. 85 с.
3. Кльоба Р.Л. Маркетинговий підхід до вдосконалення управління банківською діяльністю. Наук. вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 19.3. С. 196–214.
4. Коваленко В.В. Забезпечення конкурентоспроможності банків України в умовах циклічного розвитку економіки України. Науковий вісник ХДУ. – 2016. Вип. 20. Ч. 2. С. 149–152.
5. Куценко К.В. Вплив рівня репутаційного капіталу на конкурентоспроможність банків. Інвестиції: практика та досвід. 2014. 17. С. 69–71.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
7. Мірошніченко О.В. Методи оцінки конкурентоспроможності банку. Економіка Крима. 2009. № 28. С. 42–47.
8. Пономарьова Т.О. Якість послуг: якісні параметри оцінки. Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 5. – Т. 2. Маркетинг за кордоном. 2012. № 1(45). С. 47–49.
9. Ткачук В.О. Маркетинг в банку. – Тернополь : Синтез-Полиграф, 2006. 225 с.

Супрун Анна Сергіївна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Мельник Віктор Миколайович,
*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО МОНІТОРИНГУ ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ

Актуальність дослідження. Функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, яка у нашій країні отримала назву системи фінансового моніторингу, визначається законодавчими актами України та іншими нормативно-правовими документами, які, у свою чергу, базуються на положеннях міжнародних документів, насамперед, Рекомендацій FATF. Остання редакція цих Рекомендацій, прийнята у лютому 2012 р., акцентує увагу на застосуванні підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, сутність якого сформульована саме у першій рекомендації. Для України важливим залишається організувати та проводити процес моніторингу якісно, оскільки це забезпечить зменшення втрат для економіки країни та визнання усією світовою спільнотою. Особливу увагу необхідно приділити моніторингу фінансової стабільності банківського сектора.

Метою дослідження є дослідження організації системи ризик-орієнтованого моніторингу в банках та аналіз його сучасного стану.

Аналіз літератури та останніх публікацій свідчить, що й досі залишаються невирішеними певні проблемні моменти щодо організації й проведення ризик-орієнтованого моніторингу в банках.

Виклад основного матеріалу. Підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, дозволяє країнам застосовувати більш гнучкий комплекс заходів для того, щоб ефективніше зосередити свої ресурси й реалізовувати попереджувальні дії, які відповідають характеру ризиків. Важливим моментом є те, що ресурси мають спрямовуватися у відповідності до пріоритетів таким чином, щоб найбільшим ризикам була

приділена найбільша увага. Втім, якщо підхід, заснований на оцінці ризику, застосовується непослідовно або частково, це робить систему уразливою до зловживань, що може призводити навіть до гірших результатів, порівнюючи з використанням альтернативних директивних методів. Світова практика свідчить, що використання методик оцінки ризиків є непростою, затратною справою й передбачає, серед іншого, забезпечення отримання достовірної та актуальної інформації, наявності у фінансових установ та наглядових органів достатніх ресурсів, компетенцій та досвіду для того, щоб оцінити цю інформацію, а також достатніх можливостей, щоб мінімізувати виявлені ризики [4, с. 55].

Національним банком України 24.07.2017 р. було впроваджено ризик-орієнтований підхід під час планування та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [7]. Новий підхід має сприяти підвищенню ефективності нагляду Центральним банком за дотриманням банківськими та небанківськими установами законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Згідно з вимогами Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [6] банки, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, серед іншого, зобов'язані здійснювати повну ідентифікацію, верифікацію клієнта (представника клієнта), визначення повної інформації про клієнта та уточнення даних про клієнта у випадках, встановлених законом, забезпечувати у процесі своєї діяльності управління ризиками та розробляти критерії ризиків, проводити аналіз відповідності фінансових операцій, що проводить клієнт, наявній точній інформації про зміст його фінансової діяльності та стан з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.

Отже, з метою виявлення фінансових операцій, що не відповідають фінансовому стану клієнта або змісту його діяльності, економічна доцільність за якими відсутня, або може іншим належним чином наражати банк на здійснення ризикової діяльності, що в свою чергу загрожує інтересам вкладників чи інших учасників банку, та діянь, передбачених Кримінальним кодексом України, НБУ зобов'язує банки на постійній основі здійснювати аналіз фінансових операцій клієнтів з урахуванням ризик-орієнтованих підходів. При цьому, ризик-

орієнтований підхід - це система визначена банком з управління ризиками легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму та вжиття ним необхідних відповідних заходів у спосіб та обсяги, які забезпечуватимуть ефективну мінімізацію даних ризиків залежно від їх рівня [3].

Метою запровадження ризик-орієнтованого підходу є оптимізація використання ресурсів банку та підвищення ефективності та результативності його заходів завдяки раціональному налаштуванню внутрішніх процедур з фінансового моніторингу, що дозволяють регулювати інтенсивність вжиття превентивних заходів пропорційно виявленим ризикам.

Національний банк в 2016 році наклав 28 штрафів на банки на 9,321 млн гривень за недотримання законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму [5]. Варто зазначити, у 2017 році Національний банк застосував заходи впливу до 40 банків у вигляді 37 письмових застережень, 15 штрафів на загальну суму 67,6 млн грн, та одного зупиненням здійснюваних банком окремих видів операцій [5]. Тобто, спостерігається підвищення важливості ролі фінансового моніторингу з боку СПФМ.

Необхідність запровадження ризик-орієнтованого підходу базується не лише на вимогах міжнародних організацій, документів і прагненні України до євроінтеграції, а і на об'єктивних фактах, виявлених в результаті аналізу даних Національної оцінки ризиків. Аналіз продемонстрував недостатню ефективність діючого підходу до організації системи фінансового моніторингу в Україні, за якого витрати фінансових і трудових ресурсів і держави, і приватних суб'єктів величезні, а повернення легалізованих коштів до бюджету надзвичайно малі [2].

Щодо перешкод на шляху реалізації ризик-орієнтованого підходу банківськими установами України, то виділяються наступні:

1) недостатня відкритість та інформованість суспільства щодо впровадження банками ризик-орієнтованого моніторингу, наявних і потенційних ризиків легалізації відмивання грошей;

2) відсутність єдиної програми оцінювання ризиків за базовими категоріями країни, послуги і клієнта;

3) дослідження вітчизняних науковців враховують лише ризик легалізації банківської установи, проте не враховується індивідуальний ризик, щодо відповідальних працівників банку [1].

Безперечно, усунення цих недоліків у системі ризик-орієнтованого підходу може відбуватись лише при вдосконаленні усієї системи протидії відмивання доходів, яка повинна вирішувати низку суттєвих завдань, пов'язаних із нормативними, технологічними, методичними, фінансовими, інституційними, процедурними і кадровими питаннями як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Отже, можна зробити наступні висновки.

Проведення ризик-орієнтованого нагляду об'єктивно повинно базуватися на вивченні значних обсягів інформації, що стосується, насамперед, результатів національної оцінки ризиків, особливостей певного сектору фінансового ринку, які обумовлюють потенційні його слабкості у сфері тенденцій та типологій відмивання коштів та фінансування тероризму, які оприлюднюють міжнародні організації та національні компетентні органи. Слід наголосити, що ризик-орієнтований нагляд базується на процесному підході, коли об'єктом оцінювання стає не просто виконання формальних вимог щодо організації моніторингу, а ефективність управління ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, ризик-профіль суб'єкта первинного фінансового моніторингу та тенденції його зміни. Одночасно, наглядові органи повинні розмежовувати величину ризиків й якість управління ними. Високий рівень ризику клієнтів або операцій не завжди є безпосередньою загрозою за умови належної якості внутрішньої системи ризик-менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійченко Ж. О. Визначення напрямів інституційних змін для забезпечення ефективного функціонування ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. URL : <http://globalnational.in.ua/issue-17-2017>
2. Андрійченко Ж. О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні/ Ж.О. Андрійченко, С.О. Літвінова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць ХНАДУ. – №2 (17) – 2017. – Харків: ХНАДУ, 2017. – С. 49 – 55.
3. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.

4. Гринберг Т. Политически значимые лица. Руководство для банков по предотвращению финансовых злоупотреблений / Т. Гринберг, Л. Грей, Д. Шанц. – Москва : Альпина Паблишер, 2012. – 185 с.

5. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 05.01.2017 № 1798-VIII URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

7. Про затвердження Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Постанова від 20.06.2011 № 197 (зі змінами та доповненнями) URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0852-11>

Туник Ольга В'ячеславівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Клименко Дмитро Борисович,
к.е.н., доцент

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті розглянуто тенденції розвитку банківської системи України за період 2015-2019 рр. Проаналізовано структуру банківського сектору, динаміку та процеси банківських банкрутств, структуру банківських активів та пасивів, напрямки інвестування та показники прибутковості. Визначено ключові проблеми та перспективи розвитку банківського сектору на сучасному етапі.

Ключові слова: банк, банківська система, банківська криза, кредити, депозити, банківське регулювання

Постановка проблеми. Серед проблем розвитку економіки України питання дослідження тенденцій функціонування банківського

сектору країни посідають важливе місце. Це обумовлено тим, що стабільно та ефективно працююча банківська система є гарантом результативного грошово-кредитного регулювання економіки, ефективності кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту тощо. В Україні банківська система не виконує ефективно притаманних їй функцій, наслідком чого є зниження темпів розвитку економіки, падіння національної фінансової стабільності та безпеки фінансової системи країни загалом. Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на актуальність питання, проблематика розвитку вітчизняної банківської системи є предметом досліджень багатьох вчених, серед яких слід відзначити праці О.І.Барановського, О.Д. Вовчак, П.М. Сенища, А.Я.Кузнєцової, Л.В.Кузнєцової, С.В.Міщенко, В.В. Рисіна, Т.С.Смовженко та ін.[1;2;3]. Водночас, віддаючи належне напрацюванням науковців, слід відзначити, що в умовах швидких змін економічної ситуації в Україні та в банківському секторі зокрема, необхідним є доповнення проблематики проведенням емпіричних досліджень сучасних тенденцій розвитку банківської системи України.

Методика досліджень. У процесі дослідження використовувалися методи: статистичного аналізу – для встановлення тенденцій розвитку банків в Україні; фінансового аналізу – для оцінки фінансових результатів банківських установ; аналізу і синтезу – для дослідження причинно- наслідкових зв'язків, що мають місце в розвитку банків в Україні та ін. Результати досліджень. Дослідження розвитку банківського сектору України за період 2015 – 2019 роки свідчать, що по суті, в історії розвитку вітчизняних банків 2018-2019 роки стали найскладнішими. Ускладнення розпочалися із загостренням політичної ситуації у 2014 році, які спровокували зменшення зовнішнього та внутрішнього попиту, істотне зниження обсягів виробництва в основних секторах економіки, девальваційні процеси, ажіотажні настрої у населення щодо купівлі валюти та вилучення коштів з банківської системи. Так, у 2018 році, за оцінками НБУ, ВВП скоротився на 6.7%, гривня знецінилася майже вдвічі, інфляція зросла майже на 25%. Дефіцит зведеного бюджету України (разом з НАК «Нафтогаз України») перевищив 10% від ВВП, а дефіцит зведеного платіжного балансу сягнув 13 млрд. дол. США. Золотовалютні резерви знизилися до критично низького рівня [4]. Зазначені тенденції негативно відобразилися на загальних показниках економічного розвитку країни та вплинули

на ослаблення банківської системи. Дослідження статистичних даних наведених в таблиці 1, щодо кількості та структури банків в Україні показали, що станом на 01.11 2018 року кількість банків за реєстром становила 120 банків (в у т.ч. 40 банків з іноземним капіталом) [5]. Найбільше іноземний капітал був представлений в I та II групах банків, найнижчий рівень присутності іноземних інвесторів спостерігався в IV групі. Загалом частка іноземного капіталу в банківській системі України станом на листопад 2018 року становила 37.8%, що вище на 5,3% попереднього року, однак дещо нижче показників 2016-2017 років [6]. Слід зазначити, що на нашу думку, показники присутності іноземного капіталу в банківській системі України є і були завищеними, оскільки частина банків з іноземним капіталом є псевдо іноземними банками – банками з українськими капіталами, зареєстрованими в інших країнах. Зокрема це стосується таких банків як Приватбанк (Кіпр – 24,99%), Банк «Надра» (89,96% - Австрія), Банк «Кредит-Дніпро» (99,99% - Кіпр) та ін. [6]. З огляду на те, що одним з показників оцінки загального стану банківської системи є кількість банкрутств банків ми проаналізували процеси банківських банкрутств. Дослідження показали, що зважаючи на виведення НБУ неплатоспроможних банків з ринку, кількість банків суттєво зменшилася. При цьому частка банкрутств вітчизняних банків суттєво перевищувала частку банкрутств банків з іноземним капіталом.

Так, у порівнянні з 2017 роком – загальна кількість банків зменшилася на 26,4 % (українських банків на 28,57%, банків з іноземним капіталом – на 21,56%) , а у порівняння з 2016 р. - на 33,3% спостерігалось скорочення загальної чисельності банків (українських банків на 38,93%, банків з іноземним капіталом – на 18,36%) [5]. Станом на 15 грудня 2017 року, за даними Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, в Україні налічувалося 97 банки, з яких:

- 4 банки з тимчасовою адміністрацією (4,12% від загальної кількості);
- 61 банк, що ліквідується (62, 89 % від загальної кількості);
- 31 банк, ліквідація яких завершена (31,96% від загальної кількості);
- 1 банк, який було продано інвесторам після введення тимчасової адміністрації (1, 03 % від загальної кількості) [7].

Відзначимо, що таких масових процесів банкрутств банків в Україні ще не спостерігалось. У найбільш кризові роки в попередніх періодах – 1994-1996 рр. в Україні було ліквідовано загалом 76 банків (у 1994 р. було ліквідовано 11 банків, у 1995 р. – 20 банків, у 1996 р. – 45 банків) [5]. Разом з цим, емпіричні дані свідчать, що зменшення кількості неефективних банків не позначається позитивними тенденціями на загальних показниках ефективності банківського сектору. Дослідження ресурсної бази, структури активів та пасивів банків України, статистичні дані яких представлені в таблицях 2 і 3, свідчать про наступне. Дослідження структури пасивів показують, що загалом, банківська система України під час кризи втратила близько третини депозитів фізичних осіб. Лише за 11 місяців 2018 року строкові кошти суб'єктів господарської діяльності зменшилися на 13,33 %, депозити фізичних осіб на 12,49%, строкові вклади фізичних осіб – на 15,11% [5]. З огляду на те, що капітал банків, на відміну від не фінансових фірм на 90% складається з боргу це дестимулює всю роботу банківського сектору країни. Окрім цього, в українських реаліях проблема ускладнюється тим, що, з огляду на загальне погіршення стану економіки, збільшення потреби в обігових коштах та відсутність державних гарантій щодо повернення вкладів юридичних осіб у разі банкрутства банків інтересу, як фізичних так і юридичних осіб, до зберігання вільних ресурсів в банках не має. Незважаючи на відтік депозитів, суттєвого зменшення пасивів банків (в гривневому еквівалентів) у 2017 році не спостерігається через збільшення кошти суб'єктів господарської діяльності в банках та зростання розміру статутних капіталів банків. Зростання розміру статутних капіталів банків, є результатом прийняття в серпні 2017 року НБУ Постанови, що передбачає поетапне збільшення банками розміру статутного капіталу, а саме: до 120 млн гривень в період до 17 червня 2017 року; до 150 млн гривень - до 11 липня 2018 року; до 200 млн гривень - до 11 липня 2018 року; до 250 млн гривень - до 11 липня 2019 року; до 300 млн гривень - до 11 липня 2020 року; до 350 млн гривень - до 11 липня 2021 року; до 400 млн гривень - до 11 липня 2022 року; до 450 млн гривень - до 11 липня 2023 року і до 500 млн гривень - до 2024 року [5].

Загалом частка статутного капіталу в пасивах банків складає 15,45%, основним джерелами фінансування діяльності залишаються кошти вкладників фізичних осіб, частка яких становить 50% Аналіз

обсягів та структури активів банків показав, що некориговані активи банків у 2018 році збільшилися, незважаючи на зростання числа збанкрутілих банків та зменшення вкладів. Як основну причину збільшення активів банків слід зазначити девальвацію національної валюти. Загалом дослідження структури активів показує зменшення обсягів кредитування. Найбільше зменшення характерне для обсягів кредитів, наданих фізичним особам - тільки за 11 місяців 2018 їх обсяг зменшився на 21,56% . Основною причиною такої ситуації є зменшення обсягів ресурсної бази банків, внаслідок відтоку депозитів та незадовільний в умовах кризи стан кредитоспроможності багатьох позичальників. Зазначені тенденції знайшли відображення в суттєвому погіршенні таких показників ефективності функціонування банківської системи як: загальний негативний результат діяльності (збиток банків склав 56 251 млн.грн у 2017 р. та 52966 млн. грн. у 2018 р.); негативна рентабельність активів (5.55 % у 2017 р. та 4.07 % у 2018 р.); негативна рентабельність капіталу (51.34 % у 2017 р. та 30.46 % у 2018р.).

Висновки. Вищенаведене дозволяє зробити наступні узагальнення. На сучасному етапі розвитку банківська система України переживає кризові тенденції, що супроводжуються масовим банкрутством банків, відтоком депозитів, зменшенням ресурсної бази банків, скороченням обсягів кредитування, зниженням рівня довіри до системи. На нашу думку, негативні тенденції розвитку банківської системи України обумовлені трьома групами причин, а саме:

- об’єктивним погіршенням економіко-політичної ситуації, що супроводжувалося відтоком іноземних інвесторів, втратою частини банків на окупованих територіях, панічними настроями населення і т.д.;
- неналежним регулюванням ризиків на рівні окремих банківських установ;
- недоліками регуляторної діяльності НБУ в питаннях організації пруденційного нагляду на основі встановлених для банків обов’язкових економічних нормативів, непрозорими процедурами введення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, недосконалостями при рефінансуванні банків, невідповідності регулювання валютного ринку і т.д. Тому в найближчій перспективі вирішення проблем банківської системи залежатиме як від стабілізації економічної ситуації в країні загалом так і від регуляторної політики центрального

банку спрямованої на встановлення стандартів прозорості функціонування банківської системи, вдосконалення системи гарантування вкладів, вдосконалення банківського нагляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовчак О.Д., Сенищ П.М. Зміцнення банківської системи як чинника забезпечення стабільності. Актуальні питання фінансової безпеки держави.: Збірник наукових праць. 21.02.2017. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/finbezpeka/23_vovchak.pdf 157
2. Т. Смовженко, Г. Багратян, І. Кравченко. Макроекономічна політика України в 2014–2019 рр.: банківська і фінансова сфери. // Вісник Національного банку України-жовтень.- 2017. С. 20 – 24.
3. Vitaliy Rysin (2017). Modern trends of ensuring banking sector's stability in Ukraine. Knowledge-Economy-Society. Global and regional challenges of the 21st century economy. Cracow, 2017, no. 1, pp. 475-485.
4. Річний звіт. Національний банк України. 2018.-212 с.
5. Інтернет-ресурс Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Інтернет-ресурс звітності емітентів в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>
7. Інтернет-ресурс Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua>

Цивіна Ірина Володимирівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Береславська Олена Іванівна,
*д.е.н., професор кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ОЦІНКА РІВНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Масштабний процес зменшення кількості банків в Україні, що спостерігався протягом трьох минулих років, актуалізував питання оцінки рівня концентрації капіталу у вітчизняному банківському секторі та проведення моніторингу відповідних наслідків для економіки країни. В цілому процес підвищення концентрації банківського капіталу відповідає сучасним тенденціям розвитку банківських систем і відбувається у рамках сформованих вимог Базеля III відносно збільшення обсягів капіталу банків, так як наслідки кризи 2008 року показали, що банкрутство банківських установ відбулося у тому числі і за рахунок недостатніх обсягів їх капіталу. Разом з тим, здійснюючи процес концентрації необхідно пам'ятами і про те, що висока концентрація банківської системи погіршує конкурентне середовище і гальмує її продуктивний розвиток.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням концентрації капіталу в банківському секторі присвячено багато праць вчених-економістів, серед яких: М. Д. Алексеєнко, З. М. Васильченко, Н. І. Версаль, У. В. Владичин, Л. І. Дмитриченко, М.А. Козоріз, Т. Коллер, Т. Коупленд, Ф. Мишкін, С. К. Реверчук, Дж. Сінкі, Р. А. Слав'юк, Т. С. Смовженко, Л. С. Тришак, О. В. Чорна, Н. М. Шелудько та інші. Проте достатньо уваги приділено практичним питанням оцінки концентрації капіталу, що стане метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Розгляд практичних аспектів концентрації банківського капіталу передбачає дати визначення даного поняття. Узагальнення наукових підходів і поглядів вітчизняних та зарубіжних дослідників дало можливість під поняттям «концентрація банківського капіталу» розуміти процес збільшення розміру капіталу банку у результаті його нагромадження. Концентрація капіталу може здійснюватися шляхом збільшення капіталу банку за рахунок власних

коштів (капіталізація частини прибутку), залучення додаткових коштів акціонерів, власників і кредиторів, а також на основі консолідації капіталу шляхом приєднання, злиття банків або створення банківських об'єднань.

Для цілей дослідження важливо визначити джерела зростання банківського капіталу. У вітчизняній науковій літературі зустрічається багато підходів до класифікації джерел банківського капіталу. На нашу думку, до джерел концентрації банківського капіталу слід віднести такі:

- первинні та вторинні;
- внутрішні і зовнішні;
- власні та залучені кошти.

Первинні джерела капіталу формуються в процесі його первісного нагромадження шляхом заощадження частини поточного доходу. Тому первинна пропозицію капіталу йде від домашніх господарств, а зростання реальних доходів населення є найважливішим чинником капіталоутворення.

Вторинні джерела капіталу формуються в процесі його реінвестування або перерозподілу, а суб'єктами вторинної пропозиції капіталу є економічні агенти, які здійснюють розширене відтворення за рахунок внутрішніх джерел самофінансування (капіталізації прибутку, амортизація), а також фінансові інститути, що акумулюють і перерозподіляють капітали в напрямку їх більш ефективного використання через механізми фінансових ринків.

Внутрішнім джерелом зростання банківського капіталу є прибуток. Це власне джерело капіталу. Зовнішнє джерело збільшення власного капіталу - кошти акціонерів, учасників і пайовиків, а також кошти, що залучаються з ринку капіталів за рахунок емісії і розміщення цінних паперів банку.

Неринкові механізми збільшення концентрації капіталу базуються на внутрішніх джерелах самофінансування, створюваних банками в ході відтворення (нерозподілений прибуток і амортизація). Певною мірою до неринкових можна також віднести капітальні джерела державного походження, в основному бюджетні, які перерозподіляються без використання ринкових механізмів.

Під ринковими механізмами мається на увазі зростання банківського капіталу за рахунок використання ресурсів, залучених кредитними

організаціями ззовні: з національного та світового фінансового ринку шляхом емісії пайових паперів, закритого і публічного розміщення (ІРО), біржових механізмів та інструментів, використання інших ринкових, у тому числі інноваційних інструментів. За рахунок використання ринкових механізмів та інструментів забезпечується переважно централізація банківського капіталу.

Визначившись з джерелами концентрації банківського капіталу перейдемо до рівня її оцінки. Як вище вже зазначалося, що на зміну показників концентрації в банківському секторі України суттєвий вплив мало скорочення кількості їх установ. Так, під впливом кризи 2014 року з ринку пішло 104 банки. Так, якщо на 01.01.2014 р. в Україні функціонував 181 банк, то на 01.01.2019 р. - всього 77.

Для оцінки рівня концентрації банківського капіталу у світовій практиці широко використовується індекс Херфіндаля-Хіршмана (ІНН). Цей показник рекомендовано Керівництвом з розрахунку показників фінансової стійкості МВФ як індикатор рівня концентрації в банківському секторі. Науковці Є.Бублик та А.Шкляр використовуючи методику розрахунку даного індексу, здійснили оцінку концентрації банківської системи України. За їх підрахунками ІНН на 01.04.2016 р. склав 915.

Зазначимо, що відповідно до прийнятих у США методиках оцінки, показник ІНН на рівні від 0 до 1000 відповідає низькому рівню концентрації. Отже, показник ІНН, розрахований в Україні, свідчить про низький рівень концентрації вітчизняної банківської системи. Проте, науковці відмітили, за період з 2014 по 2016 рр. спостерігалася висока динаміка основних показників концентрації капіталу банків — активів — у 1,87 рази, зобов'язань — у 1,91 рази, депозитів — 1,66 рази. При цьому, за нашими розрахунками, зазначені показники за період з 2016 по 2018 рр. зросли більше, ніж 2,0 рази.

В той же час, сам по собі показник ІНН не дає повного уявлення про поточний стан концентрації банківської системи України без урахування її особливостей, основною з яких є значна частка державних банків, у яких сконцентрована великий обсяг активів. Так, якщо у 2014 р. частка державних банків в активах складала всього 18,8%, то вже у I кварталі 2019 р. — 55,3%. Проте частка активів банків з іноземним капіталом скоротилася до 29,9%. При цьому ПриватБанк та інші державні банки домінують на ринку: їхня сукупна частка становила

54,7% та 63,4% за чистими активами та депозитами населення відповідно. У IV кварталі 2018 р. найбільші зміни у структурі чистих активів зумовив Приватбанк (+1,3 в.п.), а депозитів фізосіб – інші державні банки (+1,1 в.п.). Частка приватних банків зростає другий рік поспіль за більшістю показників. Таким чином, частка держави у банківському секторі є суттєвою. Для порівняння, у Польщі частка банківської системи, що належить державі, складає близько 20%, у Туреччині — понад 30%, Латвії — 19,5%, Росії, Білорусі та Казахстані — понад 50%. В цілому, зростання державної присутності у банківській системі, це — об’єктивний наслідок фінансової кризи. В той же час, переважання державних банків, завдяки активній позиції влади у їх підтримці, порушує ринкову конкуренцію та негативно впливає на кредитування економіки іншими фінансовими установами.

Висновки та пропозиції. Підводячи підсумок зазначимо, що відносно низький показник ІНН в Україні, що відповідає низькому рівню концентрації, та оцінка частки державних банків у банківській системі дає підстави говорити про наявність ознак формування олігополії на ринку банківських послуг. Головним наслідком такої тенденції слід вважати збільшення значення системно важливих банків (це державні банки) на банківському ринку. При цьому, ризики діяльності таких установ можуть нести суттєві загрози порушення стабільного функціонування не тільки банківській системі, але й фінансовому сектору в цілому (через валютний канал). Тому політика НБУ у сфері регулювання діяльності великих банків повинна передбачати розробку спеціальних підходів, орієнтованих на підвищення ефективності регулювання та політики державної підтримки відповідних установ; забезпечення посиленого та ефективного банківського регулювання та нагляду у т.ч. превентивного характеру. А також аналіз можливостей встановлення підвищених вимог до капіталу для додаткового покриття збитків та обмеження привабливості системно важливого статусу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бублик Є.О., Шкляр А.І. Тенденції і наслідки концентрації в банківському секторі економіки України. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. № 1. С. 7-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2016_1_3

2. Остролуцький М., Мельник Т. Концентрація банківського сектору: оцінка та аналіз. Вісник Національного банку України. 2012. № 5. С. 35–39.
3. Гасюк М.О. Оцінка індексів концентрації банківської системи України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. № 2 (118). С. 99-104.
4. Суторміна К. М. Оцінка індикаторів концентрації ринкової структури банківської системи України. Бізнес Інформ. 2014. № 6. С. 330–335.
5. Огляд банківського сектору України. Лютий 2019. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=88238661>

Цьомко Анна Федорівна,
студентка групи ФМФз-18-1
Науковий керівник:
Клименко Дмитро Борисович,
к.е.н., д. к. банківської справи
та фінансового моніторингу

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКАХ

Актуальність тематики дослідження не викликає сумнівів, адже в сучасних умовах функціонування вітчизняної банківської системи виникають досить непередбачувані фактори, які безпосередньо впливають на діяльність банківських установ. До даних факторів можна віднести нестабільну політичну та соціальну ситуацію, низький рівень довіри населення до фінансових установ в тому числі і банків, досить нестабільне законодавство, що в свою чергу призводить до зниження рівня залучення іноземних інвестицій. В таких, досить складних умовах, банки повинні швидко та максимально «безболісно» адаптуватися до нових умов діяльності. При правильно побудованому фінансовому менеджменту, в таких умовах банк матиме незначні затрати, які не критично впливатимуть на його подальшу діяльність. Тобто можна стверджувати, що грамотно побудована стратегія фінансового менеджменту збільшуватиме «стресостійкість» банку.

Існує багато досліджень на тему організації фінансового менеджменту в банках, як серед зарубіжних дослідників так і вітчизняних.

В статті опрацьовано суть та ціль використання системи фінансового менеджменту в банківських установах, для покращення та підвищення фінансових результатів та сприянню підвищення ліквідності банківської установи. Проаналізовано основні ознаки, що характеризують ефективність впровадження та використання інструментів фінансового менеджменту.

Метою даної статті виступає визначення теоретичних та практичних методів реалізації та запровадження ефективного фінансового менеджменту в банку, та стратегічного планування заходів фінансового менеджменту для досягнення поставлених високих фінансових результатів.

Об'єктом дослідження в статті виступають відносини що виникають під час функціонування фінансового менеджменту.

Фінансовий менеджмент, виступаючи значною частиною загального менеджменту банку, відіграє одну з найважливіших ролей у його успішному функціонуванні. Він дозволяє спрямовувати і підвищувати результати маркетингового менеджменту, менеджменту персоналу та інших складових частин загального менеджменту банку.

Ефективний фінансовий менеджмент дозволяє підтримувати значні темпи економічного розвитку банків, забезпечувати безперербійне зростання власного капіталу, ресурсного потенціалу, суттєво підвищувати конкурентоспроможність на ринку, забезпечувати стабільний фінансовий розвиток в стратегічній перспективі [1].

В даний час, що характеризуються циклічними фінансовими кризами, результативне управління фінансовою діяльністю банку помітною мірою залежить від правильної структури організаційного забезпечення фінансового менеджменту на банках. Ефективне вирішення всіх цілей фінансового менеджменту можливо лише за умови його діяльності в рамках цілісної організаційної структури банку, тобто за наявності достатньої кількості зв'язків між організаційно виділеними підрозділами банку. Таке інтегрування дозволяє при мінімальних витратах забезпечити координованість дій між різними структурними підрозділами банку[2].

Основними принципами управління фінансами підприємств слід визначити наступні: системність, цільова спрямованість, стратегічна орієнтація фінансової діяльності, самофінансування, матеріальна

зацікавленість, матеріальна і майнова відповідальність за результатами фінансово-господарської діяльності, диверсифікація вкладень капіталу та інші. Об'єктом управління у фінансовому менеджменті є формування і вживання усіх видів фінансових ресурсів, і також грошових коштів, інвестицій, основних та оборотних активів, організація функціонування поточної фінансової роботи у банках. У процесі становлення фінансового менеджменту здійснюються планування, прогнозування, регулювання, координація, стимулювання, контроль та аналіз [2].

З метою управління фінансами банку застосовується фінансовий механізм. Фінансовий механізм в управлінні банком – це цілісна система управління фінансами банку, на якій ґрунтується фінансовий менеджмент і яка призначена для організації взаємодії об'єктів та суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин, формування та використання фінансових ресурсів, забезпечення ефективного впливу фінансової діяльності на кінцеві результати роботи банку.

Рис. 1. Структурно-логічна схема фінансового менеджменту
Джерело: розроблено автором на основі [5].

Фінансовий механізм включає такі взаємопов'язані елементи, як фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення. Фінансові методи можна визначити як конкретні засоби впливу на об'єкт управління (фінансові ресурси, фінансові відносини, фінансові ризики). До них можна віднести: планові завдання, систему розрахунків, кредитування, позики, оподаткування, інвестування, страхування, трастові операції, трансфертні і заставні операції, факторинг, оренду, лізинг та інші. Фінансовий важіль можна

розглядати як засіб мотивації для прийняття певних управлінських рішень. Також до них доцільно внести: прибуток, витрати, фінансові санкції, дивіденди, процентні ставки, дисконт та інші. Забезпечення безперебійного функціонування правової системи управління фінансами банківської установи базується на законодавчих актах, постановах, наказах, листах та інших документах органів управління. Нормативне забезпечення включає інструкції, нормативи, методичні вказівки, пояснення та інше. Інформаційне забезпечення ґрунтується на різного роду економічній, комерційній, фінансовій та іншій інформації. Наприклад, це можуть бути відомості про фінансовий стан конкурентів, ціни на валютному ринку, курси валют, дивіденди, проценти на фондовому ринку; інформація про становище на біржовому та позабіржовому ринках. Також це може бути інформація, яка стосується діяльності банківської установи: первинна, облікова, планова, статистична. Відповідне інформаційне забезпечення є необхідною умовою ефективного управління фінансами банків[3].

Завдяки наведеним вище заходам та інструментам, банківська установа може грамотно побудувати свій стратегічний менеджмент, який допомагає забезпечити стабільність та сталий розвиток. На базі фінансового менеджменту здійснюється управління усією фінансово-господарською діяльністю банку, створення та застосування усіх видів його фінансових ресурсів із використання методів та важелів фінансового механізму, тобто формується стратегія управління фінансовою діяльністю банку[4].

Фінансовий менеджмент в комерційному банку є одним із складових елементів банківського менеджменту (системи управлінських відносин), в який у свою чергу, входить і такий елемент, як управління персоналом. Але у зв'язку з тим, що фінансовий менеджмент охоплює найбільш значну сукупність керованих структурних об'єктів, він є найважливішим елементом стратегічного управління комерційним банком.

Також наступним аргументом, що дозволяє говорити про значимість фінансового менеджменту в банківському управлінні є недостатність капіталу і короткостроковість фінансових ресурсів в українській банківській системі. Дану проблему можна вирішити лише за допомогою розробки грамотної концепції банківського фінансового менеджменту. Особливо значущими результати в даній галузі управління стають в кризові періоди в банківській системі[5].

Висновки. Отже, на підставі опрацьованих матеріалів можна стверджувати, що цілісно організована система фінансового менеджменту дає змогу банку збільшувати обсяги фінансової діяльності на ринку, як в стабільний період так і в періоди фінансових криз, нестабільних соціальних та політичних ситуацій. Опрацювання основної концепції банківського фінансового менеджменту підтримує сталий соціально-економічному розвиток національної економіки та зростанню добробуту населення країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2017. – 832 с
2. Губарєва І. О. Фінансовий менеджмент у банку : навчальний посібник / І. О. Губарєва, О.М. Штаєр. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2018. – 240 с
3. Євтух О. Т., Євтух О. О. Фінансовий менеджмент для магістрів і не тільки. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 456 с
4. Сокиринська І.Г., Журавльова Т.О. Фінансовий менеджмент у банку. Навчальний посібник / за ред. І.Г.Сокиринської, Т.О.Журавльової – Дніпропетровськ : Пороги, 2016. – 192 с.
5. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л.О. Примостка. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2017. – 338 с.

Черниш Наталія Василівна,

студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Клюско Лідія Антонівна,

к.е.н., доцент кафедри банківської

справи та фінансового моніторингу

КОРУПЦІЯ ТА ОСНОВНІ СФЕРИ ЇЇ ПРОЯВУ В УКРАЇНІ

В статті з'ясовано сутність корупції як джерела доходів незаконного походження, виявлено основні сфери її прояву в Україні, обґрунтовано рекомендації щодо її запобігання.

Постановка проблеми. Корупція як соціальне явище є серйозною проблемою будь-якого суспільства. Корупційні взаємовідносини чиновництва стають елементом кримінального бізнесу. Корупція проникає до життєво важливих сфер суспільства, дає можливість встановити контроль над фінансово-промисловими групами та навіть галузями економіки, окремими великими підприємствами, лобіювати свої інтереси в законодавчих органах та органах державного управління й місцевого самоврядування.

Світовий досвід свідчить, коли держава перебуває на етапі реформування, рівень корупції завжди зростає. Тому корупція в Україні, її масштаби, специфіка і динаміка – це наслідок загальних політичних, соціальних і економічних проблем нашої держави, розв'язання яких для України є надзвичайно важливою і складною справою.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Причини виникнення корупції, узагальнення типових інструментів, способів та механізмів відмивання корупційних доходів та визначення напрямів вдосконалення антикорупційної політики в Україні в своїх працях досліджували С. Буткевич, О. Глущенко, Н. Москаленко, В. Романов, Р. Слав'юк та інші. Узагальнення та аналіз наукових результатів, отриманих вищезазначеними та іншими вченими, виявили необхідність подальших досліджень у напрямі пошуку ефективних підходів до моніторингу корупційних доходів в Україні.

Мета дослідження. Метою роботи є з'ясування сутності корупції як джерела доходів незаконного походження, виявлено основні

сфери її прояву в Україні, обґрунтовано рекомендації щодо її запобігання.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі зазвичай при з'ясуванні терміну «корупція» звертаються до його етимології. Сучасне поняття терміну «корупція» походить від сполучення латинських слів *correi* та *gumpere*: *correi* — обов'язкова причетність декількох представників однієї із сторін до однієї справи, а *gumpere* — порушувати, псувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати [5].

Можна виділити такі характерні ознаки цього явища[1]: суб'єктом є посадова (службова, державна) особа; посадова особа приймає певне рішення (вчиняє певну дію), яка, як правило входить в коло її обов'язків; рішення (дія) приймається на прохання; рішення (дія) приймається шляхом зловживання своїми обов'язками чи правами.

Разом з тим, необхідно звернути увагу на те, що корупційне діяння зазвичай має корисливу мету і бажання отримати незаконну винагороду, задовольнити власний інтерес. Безперечно цю ознаку доцільно врахувати при визначенні поняття корупції, після чого отримуємо більш широке і повне його трактування. Корупція — це діяння, яке вчинюється посадовою або службовою особою, шляхом зловживання службовим становищем та/або повноваженнями на користь окремої особи за її (або іншої особи) проханням, яке має на меті отримання винагороди і задоволення власного інтересу особи, яка вчиняє діяння. Тобто, корупція є негативним суспільним явищем, яке полягає у використанні службового становища, прав і посадових можливостей окремими особами, громадськими і політичними діячами з метою особистого збагачення та негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного життя й розвитку суспільства і держави.

Загальний рівень корупції в Україні є досить високим [4]. За дослідженням міжнародної антикорупційної неурядової організації Transparency International Україна займає 142 позицію зі 175 країн світу з показником високого рівня корупції в державі. Ключова роль у консолідації зусиль у боротьбі з корупцією належить координації діяльності Держфінмоніторингу та правоохоронних органів. Суміжні цілі та завдання полягають у забезпеченні цілеспрямованих дій, зміцнення законності та підвищення ефективності виконання завдань всіх учасників національної системи протидії відмивання (легалізації) доходів, отриманих внаслідок корупційних схем.

Службою держфінмоніторингу України приділяється суттєва увага фінансовим розслідуванням, пов'язаним з відмиванням корупційних доходів.

Щодо визначення ступеня ризику клієнта відносно можливої причетності до корупційних діянь може свідчити сфера діяльності, в якій даний суб'єкт здійснює дії. Корупційні діяння можуть мати місце в будь-якому сегменті економіки країни та у будь-якій країні світу. Разом з тим, окремі галузі економіки більш вразливі до корупційних схем [2].

Держфінмоніторингом проведено фінансові розслідування та за результатами узагальнено типові приклади схем відмивання корупційних доходів (отримання хабара або незаконної вигоди, незаконне збагачення), отриманих в порівнянні з усіма іншими найбільш ризикованих сферах діяльності країни посадовими та пов'язаними з ними особами, або особами уповноваженими на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування [4].

На сході України проведення антитерористичної операції значно збільшує розмір видатків на реформування та розвиток оборонно-промислового комплексу країни, що натомість посилює ризики вчинення корупційних злочинів у цій сфері.

Варто відзначити, процес проведення тендерів може бути менш або більш прозорим з причини того, що предмет закупівель в переважній більшості є конфіденційним, так як він пов'язаний з питанням національної безпеки і його засекреченість захищена законодавчими та нормативними вимогами.

Також, варто відзначити, що державні закупівлі в оборонно-промисловому комплексі в найчастіше відбуваються не напряму з виробником або надавачами послуг, а через ланцюг посередників, а це натомість значно збільшує вартість тендерної пропозиції, оскільки на «вартість послуги» за лобіювання інтересів окремих суб'єктів господарювання впливає визначена кожним учасником ланцюга дохідність.

Історія масової корупції в українському енергетичному секторі налічує не один десяток років. Відсутність ринкової конкуренції, прозорого регулювання та залежність від олігархів-монополістів робить енергетичну сферу економіки дуже вразливою для здійснення корупційних діянь.

В умовах відсутності реформ в енергетичному секторі цілий ряд посадових осіб в Україні роками отримували надприбутки, здійснюючи контроль над діяльністю енергетичних монополій, та

на сьогоднішній день продовжують маніпулювати політикою в енергетичній галузі, маючи представництво в Верховній Раді. Сектори видобутку газу і вугілля, виробництва та постачання електричної, теплової енергії продовжують відображати інтереси корпорацій; діяльність регуляторних органів не має належного законодавчого забезпечення для визнання їх незалежними від впливу політичних чинників.

Крім того, корумпований український енергетичний державний сектор протягом тривалого часу активно використовувався Російською Федерацією для шантажу та зміцнення власного впливу на Україну.

Найбільш непрозорими сферами на енергетичному ринку України, які використовуються у корупційних схемах, є державні закупівлі і трансферне ціноутворення. Крім того, джерелом отримання незаконних доходів в галузі української енергетики є поширені схеми комерційного та некомерційного використання енергоносіїв, які побудовані на різниці між ціною імпортованих енергоносіїв та пільговими цінами для населення.

Також, в Україні простежується масштабна корупція у галузі видобутку природних ресурсів та копалин, таких як вугілля, деревина, бурштин, пісок та чорнозем. Даний перелік не є вичерпним та залежить від конкретного регіону країни, природних ресурсів.

Під час видобутку корисних копалин створюються різноманітні схеми, які надають можливість привласнювати видобуті корисні копалини, занижувати податкові зобов'язання з податку на прибуток, на додану вартість, а також плати за користування надрами.

Задоволення потреб України в мінеральній сировині та енергоносіях за рахунок імпорту, та підвищення цін на ці види продукції зумовили кримінальну активність ринку мінеральних та паливно-енергетичних ресурсів.

Сумнівні доходи, одержані від продажу корисних копалин, нерідко призводять до зниження політичної відповідальності, не забезпечують економічного зростання, добробуту населення, необхідного для створення передумови для існування відповідального громадянського суспільства і можуть відкривати можливості для процвітання корупції. Рівень доходів від продажу корисних копалин зазвичай у багато разів перевищує доходи, одержані у будь-якому іншому секторі економіки.

Значні державні видатки на інфраструктурні проекти (розвиток залізничного, повітряного, морського, автодорожного та міського транспорту, будівництво доріг) сприяють корупції у цій сфері. Даний сектор видатків має певні особливості, зокрема значні масштаби робіт, необхідність в організації складних схем поставок, участь значної кількості юридичних осіб, що в цілому створює додаткову мотивацію для корупції та надає можливості за масштабними процесами приховувати корупційні потоки.

Корупція в сфері державного управління, де поки що залишаються сприятливі умови для її прояву, зростання та поширення, ставить під серйозну загрозу ефективність державного управління в цілому, підриває рівень довіри суспільства і міжнародних партнерів до держави, і, у її найгіршому прояві, загрожує механізмам демократичного управління та навіть самим фундаментальним принципам існування держави у сучасному світі.

Корупція в сфері державного управління використовується на макрорівні для лобіювання інтересів олігархічних кланів, організованих кримінальних угруповань як інструмент збільшення кількості активів чи створення умов для їх перерозподілу.

За умови відсутності прозорості і підзвітності органів державного управління населенню та громадському суспільству, створюються умови для поширення корупції, і підтримання корумпованих можновладців та пов'язаних з ними бізнесових структур, інших посередників, аудиторів, бухгалтерів, юристів, заангажованих журналістів та нечесних засобів масової інформації[3].

Найбільш поширеним проявом корупції у сфері державного управління є протекціонізм – висування на відповідальні посади працівників за ознаками родинності, земляцтва, особистої відданості та приятельських стосунків.

Висновок. В ході дослідження виявлено, що корупція на сьогодні стала чинником, який реально загрожує національній безпеці, демократичному розвитку держави та суспільства. Корупційні прояви підривають авторитет країни, дискредитують її на міжнародному рівні, завдають шкоди функціонуванню державного апарату, обмежують конституційні права і свободи громадян, порушують принципи верховенства права, встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, управлінських структур приватного сектору, руйнують моральні й суспільні цінності.

Аби подолати корупцію в Україні, слід в першу чергу привести антикорупційне законодавство у відповідність до вимог ООН і ЄС, активізувати діяльність антикорупційних структур, мобілізувати всю правоохоронну систему на боротьбу з корупцією, провести реформу судової системи, прокуратури, змінити порядок виборності губернаторів і глав районів прямим таємним голосуванням на альтернативній основі та цілу низку інших заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буткевич С. А. Актуальні питання протидії корупційній діяльності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. № 2 (28). С. 88-97.
2. Глущенко О. О. Актуальні напрями виявлення підозрілих фінансових операцій банківських клієнтів / О. О. Глущенко, Р. М. Вороніна // Прометей: регіон. зб. наук. пр. з екон. / Донецький економіко-гуманітарний інститут МОНМС України; Інститут економіки промисловості НАН України. Донецьк: Юго-Восток, 2012. Вип. 3 (39). С. 230–235
3. Глущенко О. О. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія / О. О. Глущенко, І. Б. Семенген; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. К. : УБС НБУ, 2014. 386 с.
4. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2018 рік “Відмивання доходів, отриманих від корупційних діянь”. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=88&lang=uk (дата звернення: 17.10.2019).
5. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції. ГО «Харківська правозахисна група». Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. 176 с.

Шалдибіна Аліна Володимирівна,
студентка групи ФМФз-18-1

Науковий керівник:

Москаленко Наталія Віталіївна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської
справи та фінансового моніторингу*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Посилення конкуренції на національному ринку банківських послуг внаслідок інтенсифікації дестабілізуючого впливу кризових явищ, збільшення кількості банків з участю іноземного капіталу та падіння платоспроможного попиту на банківські продукти і послуги обумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків як ключової домінанти їх надійності та забезпечення стабільного розвитку у майбутньому. Вирішення даного завдання реалізується шляхом підтримки існуючих та формування інноваційних видів конкурентних переваг, здатних виокремити банк на фоні прямих і потенціальних конкурентів, забезпечити успішне позиціонування на ринку банківських послуг та його пріоритетних сегментах у стратегічній перспективі. За цих обставин підвищується науковий та практичний інтерес до розробки відповідного аналітичного інструментарію оцінки конкурентних переваг банку, організації їх моніторингу та адаптації до потреб зовнішнього середовища в системі забезпечення конкурентоспроможності банківської установи.

Метою цієї статті є дослідження наявних підходів до створення банками конкурентних переваг у межах своєї діяльності на банківському ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо специфіки економічної галузі, й банківництва зокрема, то цій проблематиці присвятили свої праці такі науковці, як В.Голуб, Р.Девіс, А.Шредер, С.Кубів, В.Лазепка, І.Ніконов, С.Покровський та інші. Однак, незважаючи на суттєві наукові здобутки, зазначена проблематика розглядається фрагментарно. Подальшого розвитку потребують питання визначення сутності та ролі конкурентних переваг у системі забезпечення конкурентоспроможності банку, систематизації положень щодо

вибору інструментарію їх оцінки та формування оптимального набору, адекватного специфіці вітчизняного ринку банківських послуг.

Виклад основного матеріалу.

Виходячи з сутності економічної категорії «конкурентоспроможність банку» як «наявності у банку високої конкурентної позиції для реалізації існуючих та створення інноваційних конкурентних переваг, що надає змогу забезпечити конкурентний статус на ринку та утримувати його у довгостроковому періоді під впливом дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища», базовою складовою забезпечення конкурентоспроможності банку є саме наявність у нього ефективного портфеля конкурентних переваг, реалізація яких дозволить нарощувати конкурентний статус та підвищувати загальний рівень конкурентоспроможності банку. За цих обставин при виборі методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності банку базовими слід вважати підходи, які передбачають дослідження конкурентних переваг суб'єкта конкуренції. Інакше кажучи, за результатами оцінки саме конкурентних переваг банку можна зробити висновки щодо загального рівня конкурентоспроможності банку та обґрунтувати заходи щодо його підвищення. Саме тому задля поглиблення досліджень конкурентоспроможності банківських установ доцільним є аналіз сучасних підходів до оцінки їх конкурентних переваг.

Конкурентна перевага - рівень ефективного використання наявних у розпорядженні банку (а здобувають також для майбутнього споживання) всіх видів ресурсів.

Конкурентоспроможність може бути оцінена тільки в рамках групи фірм, що випускають однакові товари. Конкурентоспроможність - поняття відносне, та сама фірма в рамках регіональної групи може бути визнана конкурентоспроможною, а в рамках світового ринку - ні.

Найбільш складним є оцінка міри конкурентоспроможності, тобто виявлення характеру конкурентної переваги порівняно з іншими. Таким чином, рівень конкурентної переваги потрібно оцінювати щодо відповідного банку-лідера. За умови дотримання певних вимог (ідентичність фаз життєвого циклу, ідентичність характеру, що задовольняє потреби, і т.д.) рівень конкурентної переваги може бути оцінений як відношення рівня рентабельності виробництва даного банку порівняно з аналогічним показником банку-лідера, обчисленого на певну перспективу.

В банківській практиці найбільш поширеними є методики ранжування банків за основними показниками банківської діяльності (за обсягом активів, капіталу, прибутку тощо), рейтинг Національного банку України, системи рейтингового аналізу CAMELS, методика В.С. Кромонава, рейтинг «Інтерфакс-100», рейтинг «Компаньйон» та інші, які полягають у визначенні загального стану банку за всіма або окремими напрямками його діяльності; рейтинги фінансової стійкості, які проводяться рейтинговими агентствами Fitch Ratings, Moody's Investors Service і Standard and Poor's і базуються на показниках ефективності роботи та фінансової стійкості банку, рівні кредитного ризику; системи ризик-менеджменту, яка передбачає оцінку основних видів банківських ризиків, тощо. Але зазначені методики використовуються для загальної оцінки фінансової стійкості банківських установ, прогнозування ймовірності настання дефолту тощо і не дозволяють оцінити конкурентні переваги банку – позитивні відмінності від прямих та потенційних конкурентів на ринку банківських послуг у цілому або окремих його сегментах в усіх чи певних видах діяльності банку, які вимірюються економічними показниками, забезпечують реальний приріст його активів та підвищення загального рівня конкурентоспроможності банківської установи у коротко- чи довгостроковому періоді.

Суб'єктом конкуренції на ринку банківських послуг може бути будь-який економічний суб'єкт, що надає споживачам банківські послуги.

У результаті використання конкурентних переваг формується конкурентна позиція банку, під якою науковці часто розуміють положення банку на ринку порівняно з положенням конкурентів [4].

Дискусійним є питання про те, що таке конкурентна позиція: об'єктивна характеристика чи суто суб'єктивне відчуття споживачів. Право на існування мають обидві точки зору. Конкурентну позицію можна розглядати і як об'єктивну економічну категорію, і як суб'єктивну характеристику конкурентного становища банку, яка надається суб'єктами оцінки. Критеріями оцінки конкурентної позиції комерційного банку можуть бути:

- частка ринку банківських послуг та обсяги діяльності;
- ресурсна база й отриманий прибуток;
- імідж і сприйняття клієнтів.

Успішні у відповідних регіональних сегментах банки дотримуються саме такого диверсифікованого підходу до формування конкурентної позиції [4].

Важливий засіб конкурентної боротьби на ринку банківських послуг – конкурентні переваги, які є концентрованим проявом переваг банку над конкурентами у фінансовій і маркетингових сферах, банківських технологіях і організації діяльності. Конкурентні переваги можна вимірювати на основі абсолютних і відносних економічних показників. Сутність конкурентної переваги полягає у випередженні суб'єкта ринку, з яким банк поділяє певний галузевий сегмент, передусім за показниками прибутку. Причому прибуток є лише індикатором верхнього рівня, що безумовно свідчить про результат – утім сам зміст прибутку включає систему чинників (переваг), за рахунок яких прибуток досягає певної динаміки. З позиції банку в основі отримання будь-якої переваги є інновація, спровокована незадоволенням заявленого результату. Недосягнення результату може бути пов'язане як із внутрішніми факторами, скажімо, збоєм або некоректним плануванням чи реалізацією процесу, так і зовнішніми чинниками на кшталт активізації дій конкурентів у ставленні до введення інновацій на ринку, що врешті-решт зрушують схильність клієнтів у свій бік клієнтів на їхній бік. Дії конкурентів формують певний опір середовища, котрому має протидіяти банк шляхом впровадження власних інновацій. Фактори формування конкурентоспроможності як сукупності інноваційних переваг на ринку систематизують у контексті зовнішніх та інфраструктурних установчих принципів [2, с. 424].

Розглянемо основні причини появи конкурентних переваг на ринку банківських послуг. Конкурентні переваги можуть бути результатом низької собівартості фінансових послуг, звичайно, без суттєвого зниження їхньої якості.

Конкурентні переваги проявляються в індивідуальному підході до споживачів та високій ступені диференціації послуг, тобто у їх відмінності від послуг конкурентів. Ринковий сегмент, який обіймає банк, також може бути конкурентною перевагою. І чим він більший, тим суттєвіші переваги щодо конкурентів. Адже значний ринковий сегмент дає змогу банку впливати на кон'юнктуру ринку, використовувати ефект масштабу для зниження собівартості послуг тощо. Великий ринковий сегмент формує лояльне сприйняття банку клієнтами

та створює позитивний імідж. А імідж банку, його рейтинг також є суттєвою конкурентною перевагою на ринку банківських послуг.

Узгодження внутрішніх процесів із ринковими трендами забезпечує відповідність ужитих банком дій поточним ринковим умовам та наближає установу до стратегічної мети. Тож системне розуміння відповідності внутрішньої інфраструктури зовнішній є запорукою отримання конкурентної переваги в періоді.

Висновки. Характеристиками конкурентних переваг банків на ринку банківських послуг є тимчасовість і неоднорідність, тому для формування конкурентної політики банкам необхідно дотримуватись у конкурентних перевагах відносний, а не абсолютний характер, оскільки вони можуть бути оцінені лише шляхом порівняння характеристик, які впливають на економічну ефективність діяльності банку, в динаміці.

Формування конкурентних переваг відбувається під впливом чинників, які можуть в одних випадках посилювати, а в інших – послаблювати конкурентні переваги. Тому при дослідженні й формуванні конкурентних переваг важливе значення має системний підхід, який забезпечує використання найважливіших чинників впливу на діяльність банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тараненко І.В. Системний характер формування інноваційної конкурентоспроможності: глобалізаційний контекст. Вісник Донецького національного університету. Сер. В. Економіка і право. – Вип. 2. Том 2. – 2010. – С. 422—430.

2. Волохата В. Є. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку. Вісник НТУ «ХП». 2012. № 58. с. 38 – 46.

3. Скулкова В.В., Зотов В.В. Инновации на региональном рынке банковских услуг в условиях информационно-коммуникативной среды// Проблемы развития инновационно-креативной экономики: Сб. докладов научно-практической конференции 29 марта – 09 апреля 2010 г. М.: Креативная экономика, 2010. с. 241–245

4. Пантелєєва Н.М. Інтегрований підхід формування конкурентних переваг на основі поширення фінансових інновацій. Вісник ОНУ імені Мечникова. Т. 18. Випуск 4/3. 2013. с. 23–26.

5. Пурій Г.М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України. Фінансовий простір. 2017. № 3(27). с. 41–47. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1703/17pgmbsu.pdf>.

6. Костогриз В.Г. Інновації банків з іноземним капіталом у банківській системі України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 16. Частина 2. 2016. с. 108-111.

7. Урсова С.С. Конкурентне середовище національного ринку банківських послуг: сутність та підходи до сегментації. БІЗНЕСІНФОРМ. 2014. №1. с. 296-301.

8. Портер М. Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов. – М.: Альпина, 2005. – 454 с.

Наукове видання

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

У шести частинах

Частина 5

Відповідальний за випуск

Кужелєв М. О.

Відповідальний редактор

Береславська О. І.

*Форматування та
комп'ютерна верстка*

Лисенко О. В.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Здано до друку 21.11.2019. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 14,8.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 845.

*Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*